HERMANN HESSE
Lupul de stepă
Biblioteca HERMANN HESSE

Biblioteca HERMANN HESSE

Lupul de stepă

Hermann Hesse

Traducere din limba germană

George Guţu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a

României
HESSE, HERMANN
Lupul de stepă/ Hermann Hesse;

trad.: George Guţu
Bucureşti: RAO International Publishing Company, 2005

I. Guţu, George (trad.)

RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, Bucureşti, ROMANIA

HERMANN HESSE
Der Steppenwolf
© Copyright 1995 by Hermann Hesse

All rights reserved by
Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main

© RAO International Publishing Company, 2002
pentru versiunea în limba română

Tiparul executat de R.A. „Monitorul Oficial“
Bucureşti, România
2005

CUVÂNT ÎNAINTE AL EDITORULUI

Cartea de faţă cuprinde însemnările unui om pe care l-am numit, după o expresie folosită în mai multe rânduri chiar de el însuşi, „lup de stepă“. Nu vreau să mai stărui asupra necesităţii unui cuvânt înainte la manuscrisul său; în ceea ce mă priveşte, în orice caz simt nevoia să adaug celor scrise de lupul de stepă alte câteva pagini în care voi încerca să aştern o parte din amintirile mele în legătură cu el. Ştiu puţine lucruri despre el; mai cu seamă trecutul şi originea lui mi-au rămas necunoscute. Trebuie să mărturisesc însă că personalitatea lui m-a impresionat puternic, stârnindu-mi chiar simpatia.

Lupul de stepă era un bărbat de aproape cincizeci de ani care, într-o bună zi, acum câţiva ani, s-a prezentat în casa mătuşii mele, interesându-se de o cameră mobilată. A închiriat mansarda şi micul dormitor care se afla alături şi a revenit după câteva zile cu două geamantane şi un cufăr mare cu cărţi, locuind apoi la noi timp de nouă sau zece luni. Trăia foarte liniştit şi retras, încât sunt sigur că n-am fi făcut cunoştinţă niciodată dacă vecinătatea dormitoarelor noastre nu ne-ar fi prilejuit, în mod întâmplător, câteva întâlniri pe scară şi pe coridor, căci omul acesta nu era câtuşi de puţin sociabil, ba chiar era un ursuz cum nu-mi mai fusese dat să văd până atunci, era într-adevăr un lup de stepă, aşa cum îşi spunea el uneori, o fiinţă străină, sălbatică şi, pe deasupra, sfioasă, chiar foarte sfioasă, venită dintr-o lume diferită de aceea în care trăiam eu. Dar în ce singurătate extremă se retrăsese datorită firii şi destinului său, fiind conştient că asta îi era soarta, am putut să aflu, de fapt, abia din însemnările care ne-au rămas de la el; într-o anumită măsură l-am cunoscut însă mai înainte, din scurtele noastre întâlniri şi discuţii, şi găsesc că imaginea pe care mi-am făcut-o despre el din însemnările

sale corespunde în esenţă cu imaginea, fireşte mai palidă şi mai lacunară, rezultată din contactul meu personal cu el.

Din întâmplare eram de faţă în momentul în care lupul de stepă păşise pentru prima oară în casa noastră, devenind chiriaşul mătuşii mele. A sosit pe la prânz, farfuriile nu fuseseră strânse încă de pe masă, iar eu mai aveam o jumătate de oră liberă până când urma să mă întorc la birou. N-am să uit impresia stranie şi foarte contradictorie pe care mi-a produs-o la prima noastră întâlnire. Intrase pe uşa cu geamlâc, după care trăsese de clopoţel, iar mătuşa îl întrebase, în antreul semiîntunecos, ce doreşte. El însă, lupul de stepă, îşi ridicase capul ager, cu părul tuns scurt, adulmecând cu nările nervoase şi spuse, înainte de a-i răspunde sau de a se recomanda:

— O, ce frumos miroase aici!

Spusese asta zâmbind, iar buna mea mătuşă zâmbise şi ea, în vreme ce eu găseam că modul lui de a spune bună ziua era mai degrabă caraghios, încât mi-a fost pe loc antipatic.

— Ei bine, zise el, am venit pentru camera pe care vreţi să o închiriaţi.

Abia când urcarăm toţi trei scara spre mansardă am reuşit să-l privesc mai îndeaproape. Nu era înalt de statură, însă mergea şi îşi ţinea capul ca un om înalt, purta un palton modern, comod, fiind îmbrăcat, de altfel, corect şi totuşi cam neglijent; era proaspăt bărbierit, iar părul lui tuns foarte scurt încărunţise pe alocuri. Mersul său nu-mi plăcu la început deloc, căci lăsa o impresie de oboseală şi nehotărâre, iar asta nu se potrivea nici cu profilul său dur, bine conturat, nici cu tonul şi felul său temperamental de a vorbi. Abia mai târziu am băgat de seamă şi am aflat că era bolnav, ceea ce îl făcea să meargă anevoios. Cu un zâmbet aparte, care mi-a fost la fel de antipatic, cerceta scara, pereţii, ferestrele şi dulapurile înalte şi vechi aflate în casa scării; toate păreau să-i placă, dar îi păreau totodată şi cam caraghioase. În general, omul acesta îţi lăsa impresia că vine dintr-o lume necunoscută, poate din nişte ţări de dincolo de ocean, încât considera că tot ceea ce vedea aici

la noi era drăguţ, dar, în acelaşi timp, şi întru câtva caraghios. De altfel, trebuie să spun că era politicos, chiar prietenos, acceptase de îndată totul fără nicio obiecţie, şi casa, şi camera, şi chiria, şi costul micului dejun, şi, cu toate acestea, în preajma acestui om domnea o atmosferă distantă şi, cum mi se păru mie, nefirească sau ostilă. Închirie camera, apoi închirie şi dormitorul, ceru informaţii în legătură cu încălzirea, cu apa, cu serviciile şi cu regulile casei, ascultă totul atent şi amabil, le acceptă pe toate, oferi pe loc un avans pentru chirie, şi cu toate acestea dădea impresia că nu prea punea suflet, că tot ceea ce făcea acum i se părea caraghios, lipsit de seriozitate, de parcă era o ciudăţenie să închiriezi o cameră şi să vorbeşti nemţeşte cu cineva, el fiind, de fapt, preocupat în sinea lui de nişte lucruri cu totul diferite. Cam aceasta era impresia mea şi ea n-ar fi fost bună deloc, dacă alte detalii n-ar fi contrazis-o şi nu m-ar fi determinat să mi-o corectez în multe privinţe. În special chipul acestui om îmi plăcuse de la bun început; îmi plăcuse în ciuda unei anumite expresii de rezervă distantă, era un chip poate întru câtva deosebit şi trist, însă treaz, bântuit de gânduri, modelat de suferinţă şi spiritualizat. În afară de aceasta, mă mai îmbunară şi politeţea şi amabilitatea lui lipsite de orice undă de aroganţă, chiar dacă păreau să-l coste un oarecare efort – dimpotrivă, emanau o duioşie ce aducea cu o rugă mocnită, fapt pe care mi l-am explicat abia mai târziu şi care m-a câştigat de îndată întru câtva de partea lui.

Înainte de a se fi terminat vizitarea celor două camere şi înainte de continuarea discuţiei, pauza mea de prânz se sfârşise, aşa încât a trebuit să mă duc la birou. Mi-am luat rămas-bun, lăsându-l în compania mătuşii mele. Seara, când m-am întors acasă, mătuşa mi-a spus că străinul închiriase camerele, urmând să se mute în zilele următoare, dar îşi exprimase dorinţa ca sosirea lui să nu fie anunţată la poliţie, deoarece formalităţile şi aşteptatul pe acolo ar fi de nesuportat pentru un om bolnăvicios ca el. Îmi amintesc foarte bine că am fost surprins să aud aşa ceva şi că am avertizat-o pe mătuşa mea ca nu cumva să accepte o

asemenea condiţie. Mi se părea că teama lui faţă de autorităţi se potrivea mult prea bine cu aura de necunoscut şi de ciudăţenie care îl înconjura, pentru a nu-mi trezi suspiciunea. I-am explicat mătuşii că nu trebuie să accepte sub nicio formă rugămintea şi aşa destul de ciudată a unui om total necunoscut, căci îndeplinirea ei ar putea avea unele consecinţe neplăcute pentru ea. A trebuit însă să constat că mătuşa încuviinţase deja să-i îndeplinească dorinţa şi că, în general, era fascinată de acest străin care o încântase; căci niciodată nu primise chiriaşi fără să fi stabilit cu ei dinainte un raport anume de natură umană, relaţii amicale de mătuşă sau mai degrabă de mamă, lucru de care, de altfel, au ştiut să profite din plin unii dintre foştii chiriaşi. Mi-am menţinut rezervele faţă de noul chiriaş şi în timpul primelor săptămâni, vreme în care mătuşa mea îi lua apărarea de fiecare dată cu multă căldură.

Cum chestiunea evitării autorităţilor poliţieneşti nu îmi era pe plac, am vrut măcar să aflu ce ştia mătuşa despre acest străin, despre proveniența şi intenţiile sale. Iar ea ştia deja unele lucruri cu toate că, după ce plecasem la prânz, nu mai stătuse nici el decât foarte puţin. Îi spusese că intenţionează să rămână câteva luni în oraşul nostru, să frecventeze bibliotecile şi să vadă vestigiile antice ale oraşului. De fapt, mătuşii nu-i convenea deloc perioada scurtă pe care el voia să o petreacă în calitate de chiriaş, dar se pare că o câştigase deja de partea sa, în ciuda felului cam straniu în care se prezentase. Pe scurt, camerele fuseseră închiriate, aşa că obiecţiile mele erau tardive.

— De ce-o fi spus că la noi miroase aşa de frumos? am întrebat eu.

Şi-atunci mătuşa, care uneori avea o intuiţie destul de exactă îmi zise:

— Ştiu foarte bine de ce. Aici la noi miroase a curăţenie şi-a ordine, şi-a trai bun şi cuviincios, şi asta i-a plăcut. Arată de parcă s-ar fi dezobişnuit de un astfel de trai şi i-ar duce dorul.

— Ei şi, n-are decât, îmi spusei eu. Dar dacă nu e obişnuit cu un trai ordonat şi cuviincios, ce-o să ne facem cu el? Ce-

ai să faci dacă nu e deprins să păstreze curăţenia, dacă îţi face mizerie peste tot, sau dacă vine beat acasă noaptea târziu?

— O să vedem noi, zise ea râzând, aşa că eu n-am avut ce să mai spun.

Şi într-adevăr, temerile mele s-au dovedit a fi neîntemeiate. Chiriaşul nu ne-a deranjat şi nu ne-a produs niciun fel de pagube, cu toate că nu ducea defel o viaţă ordonată şi rezonabilă, iar noi ne mai amintim de el şi astăzi cu plăcere. Înlăuntrul nostru, în sufletul nostru însă, omul acesta ne-a tulburat şi ne-a răvăşit foarte mult pe amândoi, pe mine şi pe mătuşa mea, şi, ca să fiu drept, nu am reuşit nici acum să-l înţeleg prea bine. Uneori îl visez noaptea, iar simplul fapt că există un astfel de om, o asemenea făptură, îmi dă un sentiment de confuzie, neliniştindu-mă, cu toate că, până la urmă, l-am îndrăgit.

La câteva zile după aceea, un căruţaş aduse lucrurile străinului, al cărui nume era Harry Haller. Un geamantan din piele foarte frumos mi-a făcut o bună impresie, în vreme ce un altul, mare şi plat, de voiaj, mărturisea despre călătoriile pe care se pare că le făcuse, căci, în orice caz, pe el erau lipite etichete îngălbenite ale firmelor hoteliere şi ale societăţilor de transporturi din diferite ţări, printre care şi unele de dincolo de ocean.

Apoi îşi făcu el însuşi apariţia şi astfel începu perioada în care l-am cunoscut încetul cu încetul pe acest om straniu. Iniţial n-am întreprins nimic în acest scop. Cu toate că, încă din prima clipă în care l-am văzut, Haller îmi trezise interesul, în primele săptămâni nu am făcut niciun pas ca să-l întâlnesc sau să intru în vorbă cu el. Trebuie, în schimb, să recunosc că, de fapt, încă de la bun început l-am ţinut pe omul acesta oarecum sub observaţie, intrând chiar, atunci când lipsea, în camera lui şi făcând-o puţin pe spionul, pur şi simplu din curiozitate.

Despre felul cum arăta lupul de stepă am dat deja câteva detalii. Încă de la prima vedere îţi făcea, fără îndoială, impresia unui om de seamă, a unui om rar şi neobişnuit de

talentat; avea un chip spiritualizat, iar mişcările deosebit de delicate şi vioaie ale chipului său oglindeau o viaţă sufletească interesantă, extrem de furtunoasă, plină de o uimitoare delicateţe şi sensibilitate. Când stăteai de vorbă cu el, iar el – lucru rar de altfel – depăşea limitele convenţionalului, rostind de acolo, din depărtarea unde se afla, cuvinte personale, proprii, atunci eram nevoit să recunosc că era net superior celor de teapa noastră, căci gândise mai mult la viaţa lui decât ceilalţi oameni, posedând în domeniul spiritual acea precizie vecină cu răceala, acea siguranţă a gândirii şi acele cunoştinţe pe care nu le posedă decât oamenii cu adevărat pătrunşi de spirit, lipsiţi de orice ambiţii, de orice năzuinţă de a străluci sau de a convinge neapărat pe ceilalţi sau de a avea dreptate întotdeauna.

Din ultima perioadă a şederii sale în mijlocul nostru îmi amintesc de o remarcă a lui care, în fond, nici măcar nu fusese o remarcă, pentru că totul se rezumase la o singură privire. La un moment dat se anunţase că un vestit filosof al istoriei şi critic de artă, un om cu un renume de talie europeană, va ţine o conferinţă într-un amfiteatru, iar eu am reuşit să-l conving pe lupul de stepă să mergem să audiem conferinţa, cu toate că el n-avea chef de aşa ceva. Ne-am dus, deci, împreună, aşezându-ne unul lângă altul. În momentul în care oratorul se urcă la tribună, începându-şi discursul, mulţi dintre ascultătorii care se aşteptaseră la un soi de profet se arătară decepţionaţi de felul cam sclivisit şi îngâmfat în care el îşi făcuse apariţia. În momentul în care începu să vorbească, adresând auditoriului câteva formule linguşitoare şi mulţumind pentru faptul că participarea era atât de numeroasă, lupul de stepă îmi aruncă o privire scurtă de tot, o privire critică la adresa acelor vorbe şi la adresa întregii persoane a oratorului, ah, privirea aceea a lui fusese memorabilă şi înfricoşătoare, iar despre tot ceea ce sugera ea s-ar fi putut scrie o carte întreagă! Privirea lui nu numai că îl critica pe orator, nimicindu-l pe omul acela vestit, prin ironia ei neiertătoare şi totodată calmă, nu, lucrul acesta era o

nimica toată! Privirea lui era mai degrabă tristă decât ironică, tristeţea ei era de-a dreptul abisală şi lipsită de orice licăr de speranţă; esenţa acestei priviri consta într-o disperare calmă, întru câtva statornicită, întru câtva devenită obişnuinţă şi regulă. Deznădejdea senină din privirea lui nu numai că îţi arăta persoana mândrului orator în adevărata ei lumină, nu numai că ironiza şi bagateliza situaţia de moment, aşteptările şi dispoziţia publicului, ca, de altfel, şi titlul cam pretenţios al discursului anunţat – nu, privirea lupului de stepă străbătea toată epoca noastră, toată falsitatea gălăgioasă, toată strădania de parvenire, toată deşertăciunea, tot acel joc de suprafaţă al unei spiritualităţi pline de sine, serbede – ah, privirea aceea pătrundea din nefericire mult mai adânc, ţintind până dincolo de neajunsurile şi lipsa de perspectivă ale epocii noastre, ale spiritualităţii noastre, ale culturii noastre. Ea pătrundea până în inima a tot ceea ce era omenesc, exprimând într-o singură secundă întreaga incertitudine a gânditorului, a unui om care, poate, ştia foarte multe, neîncrederea faţă de demnitatea, faţă de rostul existenţei omului în general. În privirea aceea se putea citi: „Iată ce maimuţe suntem! Priveşte, aşa arată omul!“, încât toată celebritatea, toată inteligenţa, toate cuceririle spiritului, toate încercările omului de a-şi dovedi superioritatea, măreţia şi puterea de a dăinui se destrămau, devenind un simplu joc, o maimuţăreală!

Dar iată că am anticipat prea mult, contravenind planului şi voinţei mele şi dezvăluind, în fond, esenţialul despre Haller, când intenţia mea fusese de fapt să-i pun în lumină imaginea încetul cu încetul, relatând procesul apropierii treptate dintre mine şi el.

După ce în felul acesta am anticipat cursul povestirii, devine inutil să mai vorbesc despre enigmatica „atitudine distantă“ a lui Haller şi să mai descriu în toate detaliile modul în care am început să bănuiesc şi să aflu cauzele şi semnificaţiile acestei atitudini distante, ale însingurării sale atât de neobişnuite şi de îngrozitoare. Este mai bine să procedez astfel, deoarece propria mea persoană va trebui

să rămână, pe cât posibil, în planul al doilea. Nu intenţionez să relatez despre convingerile mele, nici să povestesc nişte istorioare, nici să fac exerciţii psihologice, ci să contribui doar în calitate de martor ocular la conturarea imaginii acelui om deosebit care ne-a lăsat manuscrisele lupului de stepă.

Încă din primul moment în care l-am văzut intrând pe uşa cu geamlâc a mătuşii, înălţându-şi capul ca o pasăre şi lăudând mirosul plăcut ce plutea în casa noastră, am remarcat întru câtva că omul acesta avea în el ceva aparte, iar prima mea reacţie, naivă, a fost aceea de repulsie. Simţisem (iar mătuşa mea care, spre deosebire de mine, nu e câtuşi de puţin o fire intelectuală, simţise şi ea exact acelaşi lucru) – simţisem că omul acela era suferind, că sufletul sau spiritul, sau caracterul său sufereau într-un fel anume, aşa încât instinctul meu de om sănătos m-a pus în gardă. Această reacţie de apărare a făcut loc în decursul timpului unei simpatii bazate pe o mare compasiune faţă de acest om lovit de o suferinţă profundă şi îndelungată, căci asistam la însingurarea şi moartea lui interioară. În perioada aceasta mi-am dat seama din ce în ce mai mult că boala de care suferea Haller nu se trăgea din cine ştie ce defecte ale firii sale, ci, dimpotrivă, din uriaşa bogăţie a harului şi forţelor sale care nu ajunseseră să atingă treapta armoniei. Mi-am putut da seama că Haller era un geniu al suferinţei, că îşi formase o genială capacitate de a suferi, nelimitată, îngrozitoare, de genul celei pe care o evocă Nietzsche în unele dintre maximele sale. Totodată, mi-am dat seama că la baza pesimismului său nu stătea dispreţul faţă de lume, ci dispreţul faţă de el însuşi, căci ori de câte ori rostea cuvinte necruţătoare şi nimicitoare la adresa unor instituţii sau persoane nu se excludea niciodată pe sine, el era întotdeauna primul ţinta săgeţilor sale, el era primul om pe care îl ura şi îl contrazicea…

Ajuns aici, consider necesar să fac o paranteză de natură psihologică. Cu toate că nu ştiu decât prea puţine despre viaţa lupului de stepă, am toate motivele să presupun că nişte părinţi şi învăţători iubitori, dar severi şi foarte pioşi, l-

au educat într-un spirit care pune la baza educaţiei „înfrângerea voinţei“. Numai că acestui elev nu reuşiseră nici să-i nimicească personalitatea, nici să-i înfrângă voinţa, căci el era mult prea puternic şi dur, mult prea mândru şi plin de spirit. În loc să-i nimicească personalitatea, ei nu reuşiseră decât să-l înveţe cum să se urască pe sine. Iar de-a lungul întregii sale vieţi, el canalizase tot geniul fanteziei sale, toată forţa şi capacitatea lui de gândire împotriva lui însuşi, împotriva acestui obiect plin de inocenţă şi nobleţe. Căci, din acest punct de vedere, el era totuşi un adevărat creştin, un adevărat martir, deoarece orice asprime, orice critică, orice răutate, toată ura de care era capabil, le îndrepta mai ales şi cu precădere împotriva lui însuşi. În ceea ce-i privea pe ceilalţi, pe lumea dimprejurul său, făcea necontenit cele mai eroice şi mai serioase eforturi de a o îndrăgi, de a i se conforma, de a nu-i provoca nicio suferinţă, căci la fel de profund ca şi ura faţă de el însuşi i se întipărise în minte acel „iubeşte-ţi aproapele“, astfel încât întreaga lui viaţă era un model care demonstra că lipsa dragostei de sine te aduce în imposibilitatea de a-ţi iubi aproapele, că ura de sine are exact acelaşi rezultat, pricinuind în cele din urmă aceeaşi izolare şi deznădejde cumplită pe care le provoacă egoismul feroce.

Dar iată că e timpul să acord prioritate realităţii, întrerupându-mi şirul gândurilor. Primele mele descoperiri în legătură cu domnul Haller şi felul lui de trai le-am făcut fie spionându-l, fie prin intermediul unor remarci ale mătuşii mele. Mi-am dat seama de îndată că era un om al gândurilor şi cărţilor, neiniţiat într-o meserie practică. Rămânea culcat în pat până târziu, deseori se scula aproape de prânz, făcând apoi în halat cei câţiva paşi din dormitor până în camera de zi. Aceasta din urmă era o cameră mansardată, spaţioasă şi plăcută, cu două ferestre; la câteva zile după venirea lui, ea îşi schimbase cu totul înfăţişarea pe care o avusese pe vremea când acolo locuiseră alţi chiriaşi. Se umpluse, iar cu timpul devenise supraîncărcată. Pe pereţi fuseseră atârnate tablouri, fuseseră aranjate nişte desene, ici şi colo chiar fotografii pe

care le decupase din reviste şi pe care le schimba des. Puteau fi văzute acolo un peisaj sudic, fotografii dintr-un orăşel german de provincie, după toate aparenţele orăşelul natal al lui Haller, iar printre ele, acuarele viu colorate, strălucitoare, despre care abia mai târziu am aflat că fuseseră pictate chiar de el. Mai era apoi fotografia unei femei sau fete tinere şi drăguţe. O vreme atârnă pe perete un Buddha siamez, apoi fu înlocuit cu o reproducere după *Noaptea* lui Michelangelo, apoi cu un portret al lui Mahatma Gandhi. Cărţile nu numai că umpleau biblioteca masivă, ci erau răspândite pretutindeni, pe mese, pe secreterul vechi şi frumos, pe divan, pe scaune, pe jos, cărţi cu semne de hârtie introduse în ele, semne care se schimbau în permanenţă. Numărul cărţilor creştea mereu, căci aducea cu braţul cărţi împrumutate de la biblioteci, primind pe deasupra deseori pachete prin poştă. Omul care locuia în camera aceea nu putea fi decât un savant. Impresia aceasta mi-o confirmau fumul de ţigară care învăluia totul, precum şi resturile de ţigări şi scrumierele răspândite peste tot. Majoritatea cărţilor nu avea însă un conţinut savant, marea majoritate o formau operele unor scriitori din toate epocile şi din toate ţările. O vreme au zăcut pe divanul pe care îşi petrecea zile întregi toate cele şase volume groase ale unei opere cu titlul *Călătoria Sofiei de la Memel în Saxonia,* o carte de la sfârşitul secolului al optsprezecelea. Se părea că întrebuinţa des o ediţie completă a operelor lui Goethe şi una a operelor lui Jean Paul, ca şi pe cele ale operelor lui Novalis, Lessing, Jacobi şi Lichtenberg. Câteva volume de Dostoievski erau pline de fişe cu însemnări. Pe masa cea mare, printre cărţi şi scrieri diverse, se afla adesea câte un buchet de flori, ba uneori puteai găsi şi câte o cutie cu acuarele acoperită de praf; în preajma ei erau scrumiere şi – pentru a nu tăinui nimic – sticle cu diferite băuturi. O sticlă îmbrăcată într-o împletitură de paie era de cele mai multe ori plină cu vin roşu italienesc, cumpărat dintr-un magazin mic, aflat în apropiere, iar uneori puteai zări şi câte o sticlă cu vin de Burgundia sau Malaga, precum şi o sticlă masivă cu vişinată care, după câte am băgat de

seamă, fusese golită într-un interval de timp destul de scurt, dispărând apoi într-un colţ al camerei, unde se acoperise de praf, în timp ce restul de băutură nu scădea deloc. Nu voi încerca să mă justific pentru spionajul pe care îl practicam şi trebuie să recunosc deschis că, la început, toate aceste mărturii ale unei vieţi animate de un interes spiritual, dar totuşi irosite şi dezordonate, îmi trezeau oroarea şi suspiciunea. Nu numai fiindcă eu sunt un om obişnuit cu munca şi cu folosirea raţională a timpului, dar şi pentru că, pe deasupra, mai sunt şi abstinent, nefumător, şi sticlele acelea mi-au displăcut încă şi mai mult decât dezordinea pitorească din camera lui Haller.

Atât în felul său de a dormi şi munci, cât şi de a trăi, de a mânca şi de a bea, străinul se dovedi a fi la fel de dezordonat şi de capricios. În anumite zile nu ieşea deloc din casă şi nu mânca nimic, bea doar dimineaţa o cafea, uneori mătuşa mea găsea câte o coajă de banană, singurul rest de la mesele sale, în schimb în alte zile lua masa la restaurant, când în localuri bune şi elegante, când în mici crâşme de mahala. Sănătatea lui părea că lasă de dorit; în afară de dificultăţile pe care le întâmpina la mers, dificultăţi care deseori îl făceau să urce scara cu multă greutate, părea că suferă şi de alte tulburări, iar odată spusese în treacăt că de ani de zile nu mai avusese o digestie sau un somn ca lumea. Toate acestea eu le puneam în primul rând pe seama băuturii. Mai târziu, când îl însoţeam într-un local sau altul, am văzut cu ochii mei cu ce rapiditate capricioasă dădea pe gât diversele vinuri, dar nici eu, nici altcineva nu l-am văzut vreodată beat cu adevărat.

N-am să uit niciodată ziua în care am avut prima noastră convorbire ceva mai personală. Nu ne cunoşteam decât aşa cum se cunosc nişte vecini de cameră într-un imobil în care locuiesc cu chirie. Într-o seară, pe când mă întorceam acasă de la birou, l-am găsit pe domnul Haller aşezat, spre uimirea mea, pe palierul scării dintre primul şi al doilea etaj. Şedea pe ultima treaptă de sus şi se dădu la o parte, lăsându-mă să trec pe lângă el. L-am întrebat dacă nu se simte bine, oferindu-mă să-l însoţesc până sus la el.

Haller se uită la mine şi mi-am dat seama că îl trezisem dintr-un fel de reverie. Treptat, treptat, începu să zâmbească, avea un zâmbet plăcut şi jalnic care deseori îmi sfâşiase inima, apoi mă invită să iau loc lângă el. I-am mulţumit şi i-am spus că nu eram obişnuit să stau pe trepte dinaintea locuinţei altor oameni.

— Ah, aşa e, spuse el zâmbind mai tare, aveţi dreptate. Dar staţi o clipă, trebuie să vă arăt de ce a trebuit să mă opresc şi să stau aici.

Vorbind, îmi arătă porţiunea din faţa locuinţei de la primul etaj în care trăia o văduvă. Pe locul îngust, parchetat, dintre scară, fereastră şi uşa cu geam stătea lângă perete un dulap înalt din lemn de mahon cu obiecte vechi din cositor, iar în faţa dulapului, pe podea, pe nişte postamente scunde, două plante în nişte vase mari, o azalee şi o araucarie. Plantele aveau un aspect plăcut, erau mereu curate şi întreţinute ireproşabil, lucru pe care îl remarcasem şi eu cu multă plăcere.

— Vedeţi dumneavoastră, spuse Haller în continuare, locşorul acesta cu araucaria miroase atât de fantastic, încât foarte des mi se întâmplă să nu pot trece pe aici fără să mă opresc puţin. Şi la mătuşa dumneavoastră te întâmpină un miros plăcut, o ordine şi o curăţenie deosebită, dar locul acesta în care se află araucaria străluceşte de curăţenie, este şters de praf şi ceruit, şi spălat atât de bine, este atât de inaccesibil necurăţeniei încât pur şi simplu iradiază. Trebuie să trag mereu în piept o doză bună de parfum – nu simţiţi şi dumneavoastră? Mirosul acesta de ceară de parchet şi adierea aceasta de terebentină emană împreună cu mahonul, cu frunzele spălate ale plantelor, cu tot ceea ce se află împrejur, un parfum care reprezintă în mic, la modul superlativ, curăţenia burgheză, grija şi pedanteria, datoria îndeplinită şi devotamentul. Nu ştiu cine locuieşte aici, dar sunt sigur că îndărătul acestei uşi cu geam se află paradisul curăţeniei şi al obiceiurilor burgheze temeinic dereticate, paradisul ordinii şi al pasiunii pentru tabieturi şi îndatoriri, pasiune care te umple de spaimă, dar totodată te şi înduioşează.

Cum eu tăceam, el continuă:

— Să nu credeţi cumva că vreau să fiu ironic! Nimic nu-mi este mai străin, domnule dragă, decât intenţia de a lua cumva în derâdere aceste obiceiuri burgheze şi ordinea aceasta. Este adevărat că eu însumi nu trăiesc într-o lume ca aceasta, ci într-alta, şi poate că nici n-aş fi în stare să rezist măcar o singură zi într-o locuinţă în care se află astfel de araucarii. Dar chiar dacă nu-s decât un lup de stepă bătrân şi cam jerpelit, sunt totuşi şi eu fiul unei mame, şi mama mea era fiica unor oameni cu obiceiuri burgheze, şi ea cultiva flori, veghind ca toate camerele şi scara, mobilele şi perdelele, ca locuinţa şi viaţa ei să strălucească, pe cât era posibil, de curăţenie, de puritate şi de ordine. Adierea mirosului de terebentină şi araucaria îmi aduc aminte de toate aceste lucruri, şi iată de ce stau din când în când aici, privind la această grădină miniaturală a ordinii şi bucurându-mă de faptul că mai există încă aşa ceva.

A vrut să se scoale, dar i-a fost tare greu şi de aceea nu m-a refuzat atunci când m-am oferit să-l ajut puţin. Continuam să tac, dar, aşa cum i se întâmplase şi mătuşii mele, eram stăpânit de o anume vrajă pe care omul acesta o radia uneori. Am urcat scara împreună, agale, iar când am ajuns dinaintea uşii lui mă mai privi încă o dată în faţă, direct şi foarte prietenos, ţinând cheile în mână şi zicând:

— Veniţi de la birou? Ei da, eu nu mă pricep deloc la aşa ceva, ştiţi, eu trăiesc aşa, cam retras, undeva la margine. Dar cred că şi pe dumneavoastră vă interesează cărţile şi alte lucruri de genul acesta, mătuşa dumneavoastră mi-a spus odată că aţi absolvit liceul şi că eraţi bun la greacă. Ştiţi, azi-dimineaţă am dat la Novalis de o frază, vreţi să v-o arăt? O să vă umple şi dumneavoastră inima de bucurie.

Mă luă cu el în camera lui unde mirosea puternic a tutun, scoase o carte dintr-o grămadă, răsfoi, căută.

— Chiar şi asta sună bine, foarte bine, zise el, ascultaţi fraza aceasta: „Ar trebui să ne mândrim cu durerea – orice durere ne aminteşte de rangul nostru înalt.“ Minunat! Cu optzeci de ani înaintea lui Nietzsche! Dar nu aceasta era maxima la care mă referem – aşteptaţi –, iată, am găsit-o.

Aşadar: „Majoritatea oamenilor nu vor să înoate înainte de a şti să facă acest lucru.“ Nu-i aşa că e plină de tâlc? Fireşte că nu vor să înoate! Că doar s-au născut să trăiască pe pământ, şi nu în apă. Şi fireşte că nu vor să gândească! Iar cel care gândeşte, cel care consideră că esenţialul este să gândeşti, acela poate să avanseze oricât în acest domeniu, dar totuşi el a confundat pământul cu apa şi, odată şi odată, se va îneca.“

Mă captivase, trezindu-mi interesul, aşa că am mai întârziat o vreme la el, iar de atunci se întâmplă nu arareori să mai stăm de vorbă câte puţin când ne întâlneam pe scară sau pe stradă. La început aveam oarecum sentimentul, pe care îl avusesem şi atunci în faţa araucariei, că mă ironizează. Dar nu era aşa. Nutrea chiar un fel de respect pentru mine, ca şi pentru araucarie, era atât de conştient, de convins de însingurarea lui, de faptul că înota în apă, de nesiguranţa lui, încât uneori se putea entuziasma cu adevărat şi fără nicio undă de ironie de orice faptă zilnică, tipic burgheză, de exemplu, de punctualitatea cu care îmi respectam orele de birou sau de formulele rostite de un servitor sau un încasator de tramvai. La început toate acestea mi s-au părut caraghioase şi exagerate, un fel de toane ale unui boiernaş sau pierde-vară, ceva de un sentimentalism infantil. Dar a trebuit să recunosc din ce în ce mai mult că, din perspectiva spaţiului rarefiat, a atitudinii sale distante, a modului în care îşi ducea traiul de lup de stepă, el admira şi îndrăgea de fapt micul nostru univers burghez ca pe ceva solid şi sigur, situat undeva departe de el, intangibil, un adăpost şi o pace spre care, pentru el, drumul era închis. Ori de câte ori se întâlnea cu vecina noastră, o femeie cumsecade, îşi scotea pălăria cu o adevărată veneraţie, iar când mătuşa mea se întreţinea puţin cu el sau îi atrăgea atenţia că unele dintre rufele sale ar trebui recondiţionate, că îi atârnă un nasture de la palton, el stătea şi o asculta cu o atenţie stranie, pătrunzându-se de importanţa celor spuse, de parcă ar fi făcut un efort inexprimabil şi disperat de a se strecura printr-o crăpătură oarecare în acest univers mic şi paşnic, şi

de a se simţi acolo ca acasă, chiar şi numai preţ de o oră.

Încă din timpul primei noastre discuţii din faţa araucariei îşi spusese lup de stepă, lucru care, de asemenea, mă uimea şi mă tulbura întru câtva. Ce fel de expresii mai erau şi astea?! Dar a trebuit să-i accept expresia nu numai pentru că mă obişnuisem cu ea, dar şi pentru că nu trecu mult şi nu-l mai numeam pe acest om în sinea mea, în gândurile mele, altfel decât lup de stepă, şi nici în ziua de azi nu ştiu să existe vreun alt nume mai potrivit pentru o asemenea apariţie. Un lup de stepă rătăcit printre noi, pierdut prin oraşe, în traiul turmei – nicio altă imagine nu ar fi putut oglindi mai izbitor felul său de a fi, sfioasa lui însingurare, sălbăticia lui, neliniştea lui, dorul lui de un cămin şi faptul că nu-l avea.

Odată, la un concert simfonic, am putut să-l observ toată seara; îl văzusem şezând, spre surprinderea mea, aproape de mine, fără ca el să mă fi băgat de seamă. Mai întâi s-a cântat ceva de Händel, o partitură nobilă şi frumoasă, dar lupul de stepă stătea adâncit în gânduri, rupt atât de muzică, cât şi de lumea din jurul său. Şedea ca un străin, singur şi distant, cu chipul rece, îngrijorat, uitându-se în jos. Apoi urmă o altă piesă, o mică simfonie de Friedemann Bach, şi am fost foarte surprins să văd cum după câteva măsuri, străinul meu începu să zâmbească, lăsându-se în voia muzicii, se cufundă în el însuşi, arătând timp de zece minute atât de fericit, pierdut cum era în el însuşi şi absorbit de nişte vise atât de frumoase, încât eram mai atent la el decât la muzică. În momentul în care bucata se sfârşi, el se trezi, se îndreptă puţin, dând semne că ar vrea să se ridice, că ar vrea să plece, dar mai rămase şi ascultă ultima piesă, nişte variaţiuni de Reger, o partitură pe care mulţi o considerau cam lungă şi obositoare. Aşa că şi lupul de stepă care, la început, o ascultase cu atenţie şi bunăvoinţă, avu din nou o cădere, îşi vârî mâinile în buzunare şi se cufundă din nou în el însuşi, dar de data aceasta nu părea defel fericit şi visător, ci trist, şi în cele din urmă, supărat, chipul lui devenise din nou absent, întunecat şi stins, lăsând impresia unui om bătrân, bolnav şi

nemulţumit.

După concert l-am zărit din nou pe stradă şi am mers în urma lui; înfăşurat strâns în palton păşea cătrănit, obosit, în direcţia cartierului nostru, dar se opri în faţa unui mic local demodat, uitându-se nehotărât la ceas şi intrând în cele din urmă acolo. Dintr-un impuls de moment am intrat şi eu după el. Şi iată-l şezând la o masă cu aspect mic-burghez, iar proprietăreasa şi chelneriţa îl întâmpinară ca pe un vechi client; i-am dat bună seara şi m-am aşezat la masa lui. Am stat acolo o oră şi, în timp ce eu am băut două pahare de apă minerală, el ceru întâi o jumătate, apoi încă un sfert de litru de vin roşu. I-am spus că am fost la concert, dar el nu reacţionă în niciun fel. Citi eticheta de pe sticla mea de apă minerală şi mă întrebă dacă nu voiam să beau vin, considerându-mă invitatul lui. Auzind că nu beau niciodată vin, chipul lui căpătă din nou expresia unui om neajutorat şi zise:

— Da, desigur, aveţi dreptate. Şi eu am trăit cumpătat ani de zile, multă vreme chiar am postit, dar în momentul de faţă mă aflu din nou în Zodia Vărsătorului, o zodie întunecoasă şi umedă.

Iar atunci când, glumind pe seama aluziei lui, i-am dat de înţeles că mi se pare puţin probabil ca tocmai el să creadă în astrologie, adoptă din nou tonul acela politicos cu care mă rănise deseori şi spuse:

— Întocmai, din păcate nu pot să cred nici în această ştiinţă.

Am plecat luându-mi rămas-bun, iar el se întoarse foarte târziu acasă, paşii lui însă răsunau ca de obicei şi, aşa cum se întâmpla totdeauna, nu se duse de îndată să se culce (fiind vecinul lui de cameră, auzeam foarte bine acest lucru), ci rămase încă vreo oră în camera lui de zi, cu lumina aprinsă.

Îmi aduc aminte şi de o altă seară. Eram singur acasă, mătuşa plecase, iar cineva sunase la uşă, am deschis şi am văzut o femeie tânără, foarte drăguţă, pe care am recunoscut-o în momentul în care a întrebat de domnul Haller: era femeia din fotografia ce se afla în camera lui. I-

am arătat uşa lui şi m-am retras; femeia rămase o vreme sus la el, apoi i-am auzit cum coboară scara şi ies împreună, voioşi şi bine dispuşi, antrenaţi într-o discuţie plină de haz. M-a mirat foarte mult să văd că pustnicul acesta avea o iubită, şi încă ce iubită, atât de tânără, de drăguţă şi de elegantă, aşa încât toate presupunerile mele în legătură cu el şi cu modul lui de viaţă mi se încâlciră din nou. După un ceas se întoarse însă acasă singur, cu pas greoi, trist, urcă cu dificultate scara şi apoi îşi târşâi paşii ore întregi în sus şi în jos prin cameră, încet, întocmai ca un lup închis într-o cuşcă, iar lumina arse în camera lui toată noaptea, aproape până în zori.

Nu ştiu absolut nimic despre relaţiile dintre ei şi nu vreau să mai spun decât următoarele: l-am mai văzut o dată cu femeia aceea, în oraş, pe stradă. Mergeau la braţ, el părea fericit, iar eu mă minunam câtă graţie, chiar câtă naivitate copilărească putea să existe uneori pe chipul său altfel mereu neliniştit şi am înţeles-o atunci pe femeia aceea, după cum am înţeles şi simpatia nutrită de mătuşa mea faţă de acest om. În seara aceleiaşi zile se întoarse însă acasă tot trist şi deprimat; l-am întâlnit la uşa de la intrare; sub palton ţinea, aşa cum obişnuia uneori, sticla cu vin italienesc, apoi îşi petrecu toată noaptea în văgăuna lui de sus, în tovărăşia vinului. Îmi părea rău de el, căci numai viaţă nu mai era asta, o viaţă nemângâiată, pierdută, lipsită de orice apărare!

Ei, dar am pălăvrăgit destul. Nu mai este nevoie de alte relatări sau descrieri pentru a arăta că lupul de stepă ducea o viaţă de sinucigaş. Cu toate acestea nu cred că şi-a pus capăt zilelor atunci când, pe nepusă masă şi fără să-şi fi luat măcar rămas-bun, dar după ce şi-a plătit toate restanţele, plecă din oraşul nostru şi dispăru cu totul. Noi n-am mai auzit niciodată de el şi mai păstrăm şi acum încă vreo câteva scrisori sosite pe adresa lui. În urma lui n-a mai rămas nimic altceva decât acest manuscris pe care l-a aşternut în timpul şederii sale la noi şi pe care, prin câteva rânduri, mi l-a dedicat mie, cu observaţia că puteam face cu el ce voiam.

Mi-a fost imposibil să verific sâmburele de adevăr al celor trăite de Haller şi relatate în manuscrisul său. Nu mă îndoiesc că, în cea mai mare parte, avem de-a face cu un gen de scriere poetică, înţeleasă însă nu în sensul unor construcţii arbitrare ale fanteziei, ci în sensul unei încercări de a exprima nişte procese sufleteşti trăite în toată profunzimea lor sub veşmântul unor întâmplări palpabile. Întâmplările, fantastice în bună parte, din manuscrisul lui Haller s-au petrecut probabil în ultima perioadă a şederii sale la noi şi nu mă îndoiesc că la baza lor stă şi o porţie bună de trăire reală, exterioară. În perioada aceea, oaspetele nostru se comporta într-adevăr diferit, arăta altfel, lipsea mult de acasă, uneori chiar nopţi întregi, iar în tot acest timp cărţile lui rămâneau neatinse.

L-am întâlnit atunci în câteva rânduri, îmi făcea impresia că întinerise şi se înviorase surprinzător, ba de câteva ori părea chiar bine dispus. Dar imediat urmă o nouă şi puternică stare depresivă, rămase zile de-a rândul în pat, fără să simtă nevoia de a mânca ceva, şi tot în perioada aceea se certă deosebit de vehement, ba de-a dreptul brutal, cu iubita lui care apăruse iarăşi, iar cearta lor a scandalizat întregul imobil, aşa încât a doua zi Haller a cerut scuze mătuşii mele.

Nu, sunt convins că nu şi-a pus capăt zilelor. Mai trăieşte, urcând undeva scările unor case străine cu picioarele sale obosite, privind fascinat la vreun parchet strălucind de curăţenie, la araucarii curate, bine întreţinute, îşi petrece zilele în biblioteci şi nopţile în localuri sau pe o canapea închiriată, ascultând dindărătul vreunei ferestre cum toată lumea, toţi oamenii trăiesc, ştiindu-se alungat, dar fără să se omoare, căci i-a mai rămas un strop de credinţă care îi spune că va trebui să bea până la fund suferinţa din inima lui, această suferinţă amară din care va fi să i se tragă moartea. Mă gândesc adesea la el, nu mi-a uşurat întru nimic viaţa, nu a avut darul de a încuraja şi de a întări în mine sentimentul forţei şi al bunei dispoziţii, dimpotrivă! Dar eu nu sunt el şi nu trăiesc viaţa lui, ci pe a mea, neînsemnată, burgheză, dar sigură şi plină de îndatoriri. Şi

astfel ne putem gândi la dânsul liniştiţi şi cu prietenie, eu şi mătuşa mea, care ar putea să ne spună mult mai multe despre el, însă toate acestea vor rămâne pentru totdeauna închise în inima ei generoasă.

În ceea ce priveşte acum însemnările lui Haller, fanteziile acestea bizare, în parte bolnăvicioase, în parte frumoase şi încărcate de gânduri, trebuie să spun că dacă aceste pagini mi-ar fi căzut în mână întâmplător, fără să-l fi cunoscut pe autorul lor, le-aş fi aruncat indignat la gunoi. Cum însă îl cunoscusem pe Haller, am avut posibilitatea să le înţeleg, ba chiar să le aprob într-o oarecare măsură. Aş avea unele reţineri în privinţa punerii lor la îndemâna altor oameni, dacă aş vedea în ele doar rodul fanteziei patologice a unui individ, a unui om sărman, în sufletul căruia încolţise boala. Dar eu văd în ele ceva mai mult, un document de epocă, dat fiind că boala din sufletul lui Haller – iată, de lucrul acesta sunt convins acum – nu este capriciul unui individ, ci boala epocii însăşi, nevroza generaţiei lui Haller, o boală care i-a lovit nu numai pe indivizii slabi şi inferiori, ci îndeosebi pe cei mai puternici, mai pătrunşi de spirit şi mai talentaţi.

Însemnările acestea sunt – indiferent de substanţa mai mult sau mai puţin consistentă a substratului lor de trăire reală – o încercare de a învinge marea boală a epocii, nu prin ocolirea şi înfrumuseţarea ei, ci prin străduania de a transforma boala însăşi într-un obiect al relatării. Ele reprezintă, literalmente, o călătorie prin iad, o călătorie bântuită când de teamă, când de curaj, prin haosul unui univers sufletesc inundat de întuneric, o călătorie făcută cu voinţa anume de a străbate iadul de la un capăt la altul, de a înfrunta haosul, de a suporta până la sfârşit suferinţa provocată de toate relele.

Câteva cuvinte ale lui Haller mi-au conferit cheia unei asemenea înţelegeri a lucrurilor. Odată, după ce discutasem despre aşa-zisele atrocităţi ale Evului Mediu, mi-a spus:

— În realitate nu a fost vorba de niciun fel de atrocităţi.

Un om din Evul Mediu ar detesta în mod identic întregul nostru stil actual de viaţă, considerându-l atroce, dezgustător şi barbar! Fiecare epocă, fiecare cultură, fiecare datină şi tradiţie îşi are stilul său specific, propria moliciune şi duritate, frumuseţile şi atrocităţile sale, considerând că anumite suferinţe sunt firești şi tolerând răbdător anumite rele. Viaţa oamenilor se transformă în suferinţă reală, într-un adevărat iad numai atunci când se întrepătrund două epoci, două culturi şi religii. Un om din Antichitate care ar fi fost nevoit să trăiască în Evul Mediu s-ar fi sufocat în modul cel mai jalnic, tot aşa cum un sălbatic ar fi nevoit să se sufoce în sânul civilizaţiei noastre. Există apoi perioade în care o întreagă generaţie se trezeşte prinsă între două epoci, între două stiluri de viaţă, încât îşi pierde naturaleţea, moravurile, orice sentiment de siguranţă şi inocenţa. Fireşte că nu fiecare îşi dă seama de acest lucru în egală măsură. Un om cu firea lui Nietzsche a fost nevoit să suporte mizeria de astăzi cu o generaţie şi mai bine înaintea noastră – mii de oameni suferă astăzi de tot ceea ce el a fost nevoit să sufere singur şi neînţeles de nimeni.

Citind însemnările, a trebuit să mă gândesc deseori la aceste cuvinte. Haller este unul dintre acei oameni care au nimerit între două epoci, pierzându-şi sentimentul de siguranţă şi întreaga lor inocenţă, unul dintre acei oameni al căror destin îi condamnă să trăiască intens incertitudinea vieţii omeneşti sub forma unui chin, a unui iad personal.

În aceasta constă, după câte mi se pare mie, semnificaţia însemnărilor sale pentru noi şi de aceea m-am decis să le pun şi la îndemâna altora. De altfel nu intenţionez nici să le iau apărarea, nici să le judec într-un fel sau altul, îl las pe cititor să o facă după cum îi va dicta propria sa conştiinţă.

Însemnările lui Harry Haller

Numai pentru nebuni

Ziua trecuse la fel ca toate celelalte; o păcălisem, o omorâsem şi pe aceasta, încetişor, cu primitivitatea şi timiditatea artei mele de a-mi duce traiul; lucrasem câteva ore, cotrobăisem prin nişte cărţi vechi, durerile obişnuite pentru un om de vârsta mea mă chinuiseră timp de două ore, înghiţisem un praf, bucurându-mă că am putut să înşel astfel durerile, făcusem o baie fierbinte, absorbind în tot trupul căldura tandră, primisem de trei ori câte ceva prin poştă şi parcursesem scrisorile şi tipăriturile acelea nefolositoare, îmi făcusem exerciţiile de respiraţie dar, din comoditate, renunţasem de data aceasta la exerciţiile de gândire şi mă plimbasem timp de o oră, observând cum norii cirus desenau pe cer contururi frumoase, delicate, încântătoare. Toate acestea erau foarte agreabile, ca şi cititul în cărţi vechi, ca şi baia fierbinte, dar – punându-le cap la cap – ziua de azi nu fusese nici fermecătoare, nici strălucită, nu fusese o zi norocoasă şi plină de bucurie, ci una dintre acele zile care, încă de multă vreme încoace, trebuiau să fie pentru mine ceva normal şi obişnuit: zile potrivit de plăcute, fără doar şi poate suportabile, acceptabile, încropite, zilele unui bărbat ceva mai înaintat în vârstă şi nemulţumit, zile fără dureri adevărate, fără griji adevărate, nebântuite de suferinţă şi deznădejde, zile în care cântăreşti fără pic de emoţie sau teamă, cu sânge rece şi cumpătare, chiar şi întrebarea dacă nu cumva sosise timpul să urmezi exemplul lui Adalbert Stifter şi să te accidentezi la bărbierit.

Cine a avut parte însă şi de celălalt soi de zile, de cele proaste, cu atacuri de gută sau cu îngrozitoare dureri de cap încuibărite temeinic îndărătul ochilor, dureri care, printr-o vrajă rea, îţi transformă drăceşte văzul şi auzul din bucurie în chin, sau de zile în care sufletul ţi se stinge, de

zile grele ale goliciunii interioare şi disperării când, pe pământul acesta distrus şi epuizat de societăţile pe acţiuni, lumea oamenilor şi aşa-zisa cultură cu mincinoasa şi nemernica ei strălucire de tinichea bună de dus la bâlci se hlizesc la noi la orice pas întocmai ca un vomitiv, concentrându-se şi atingând culmea insuportabilului în propriul eu bolnav – cine a avut parte de asemenea zile infernale se consideră mulţumit cu acest gen de zile normale şi mediocre cum fusese ziua mea de azi, stă recunoscător lângă soba caldă, constată recunoscător, citind ziarul de dimineaţă, că nici astăzi n-a izbucnit vreun război, că n-a fost instaurată nicio nouă dictatură, că nu au fost date în vileag porcării nemaipomenite în politică sau economie, acordează recunoscător strunele lirei sale ruginite, intonând aproape bine dispus, în chip cumpătat, cu o veselie acceptabilă, un psalm de mulţumire ce are să-l umple de plictis pe cumintele, blândul şi mediocrul zeu ameţit niţeluş cu bromură al acelei stări de împăcare, încât în văzduhul ca de lapte cald al împăcatei plictiseli, în absenţa durerii, o absenţă meritând întreaga recunoştinţă, cei doi – zeul mediocru, care moţăie plictisit, şi omul mediocru, încărunţit la tâmple, cel care îi cântă psalmul în surdină – nu se deosebesc câtuşi de puţin unul de altul, de parcă ar fi fraţi gemeni.

Ce lucruri bune sunt împăcarea, absenţa durerii, zilele suportabile, ce trec furiş, în care nici durerea, nici plăcerea nu îndrăznesc să ridice glasul, când totul vorbeşte în şoaptă şi se strecoară în vârful picioarelor. Numai că, din păcate, eu sunt genul de om care nu suportă prea bine mulţumirea de soiul acesta; căci, după o scurtă perioadă de timp, ea se transformă pentru mine în ceva insuportabil de urât şi de greţos, aşa încât trebuie să-mi caut refugiul, disperat, în alte temperaturi, cauzate fie de plăcere, fie, dacă altfel nu se poate, de suferinţă. După ce sunt o vreme ocolit de plăceri sau de dureri, după ce respir aerul de suportabilă, fadă indiferenţă a aşa-ziselor zile bune, în sufletul meu de copil se iscă vântul suferinţei şi al nenorocirii, astfel încât azvârl zeului somnoros al împăcării, în faţa-i copleşită de

împăcare, ruginita liră a recunoştinţei mele, preferind să simt arzând în mine mai degrabă o durere diabolică, decât această convenabilă temperatură a camerei. Atunci mă apucă dorul sălbatic de sentimente puternice, de senzaţii, furia faţă de o asemenea viaţă incoloră, plată, normată şi sterilizată şi un chef nebun de a distruge ceva, eventual un magazin universal sau o catedrală, sau pe mine însumi, de a săvârşi nişte tâmpenii temerare, de a smulge perucile câtorva dintre idolii venerabili, de a procura unor elevi cuprinşi de dorul de ducă râvnitele bilete de tren până la Hamburg, de a seduce o fată sau de a le suci gâtul câtorva reprezentanţi ai ordinii burgheze pe mapamond. Căci ceea ce uram, dispreţuiam şi blestemam eu mai mult şi mai presus de toate erau: împăcarea, sănătatea şi tihna, optimismul cocoloşit al cetăţeanului oarecare, ordinea obtuză, prosperă a mediocrităţii, a tot ceea ce era normal, a căii de mijloc.

Cam într-o astfel de dispoziţie mă aflam la sfârşitul acestei pasabile zile de duzină, când se lăsa întunericul. N-am încheiat-o într-un mod normal şi recomandabil pentru un om întru câtva suferind, cum eram, căzând pradă patului gata făcut, ispitit de nada aceea de forma unui recipient menit să-l încălzească, ci mi-am încălţat pantofii, mi-am îmbrăcat nemulţumit paltonul, scârbit de inconsistenţa activităţii mele din ziua aceea şi am ieşit mâhnit în oraşul învăluit de întuneric şi ceaţă ca să dau pe gât în localul „La Casca de Oţel“ ceea ce băutorii numesc, în virtutea unei vechi convenţii, „un păhărel de vin.“

Am coborât, deci, din mansarda mea pe scări, pe scările acestea străine, pe care îmi era atât de greu să calc, pe scările acestea totalmente burgheze, măturate, curate, dintr-o casă în care locuiau trei familii de chiriaşi şi în podul căreia se afla chilia mea. Nu ştiu cum se întâmplă, dar eu, lupul de stepă lipsit de un acoperiş al său şi duşman însingurat al universului mic-burghez, sunt nevoit să locuiesc întotdeauna, din pricina unui mai vechi sentimentalism al meu, în case tipic burgheze. Nu locuiesc nici în palate, nici în case de proletari, ci întotdeauna

tocmai în cuiburile acestea ultracorecte, ultraplicticoase, impecabil întreţinute ale burghezilor, unde miroase puţin a terebentină şi puţin a săpun, şi unde te sperii dacă închizi uşa trântind-o sau dacă intri cu pantofii murdari. Atmosfera aceasta o iubesc, fără îndoială, încă de pe vremea când eram copil, iar dorul tainic de a avea un cămin al meu mă poartă întruna fără scăpare pe aceleaşi drumuri prosteşti. Ei da, şi apoi îmi place contrastul dintre viaţa mea, dintre viaţa mea însingurată, hăituită, lipsită de dragoste, profund dezordonată, şi universul familial, burghez, îmi place să respir pe scări mirosul acesta de linişte, ordine, curăţenie, cumsecădenie şi docilitate domestică, un miros care, în ciuda urii mele faţă de apucăturile burgheze, mă emoţionează, şi totodată îmi place să trec după aceea pragul camerei mele, unde toate aceste lucruri dispar, unde printre teancurile de cărţi zac mucuri de ţigară şi sticle de vin, unde domnesc dezordinea, răceala, neorânduiala şi unde toate cărţile, manuscrisele, gândurile sunt însemnate şi pătrunse de chinul omului însingurat, de întreaga problematică a condiţiei umane, de dorinţa de a da un nou sens absurdei vieţi omeneşti.

Şi iată că ajunsesem în dreptul araucariei. La primul etaj al casei noastre scara trece pe lângă micul palier din faţa unei locuinţe care, fără niciun dubiu, este ireproşabilă, mai curată şi mai îngrijită decât celelalte, căci locşorul acesta străluceşte de o curăţenie supraomenească, este un minuscul templu luminos al ordinii. Pe duşumeaua parchetată, pe care ţi-e milă să calci, sunt aşezate două postamente ornamentale, iar pe fiecare postament se află câte un vas mare, într-unul creşte o azalee, într-altul o araucarie destul de vânjoasă, un copăcel pentru copii, sănătos şi solid, de o rară perfecţiune, deoarece până şi ultima frunzuliţă străluceşte proaspăt spălată. Uneori, când ştiu că nu mă vede nimeni, îmi imaginez că locul acesta este un templu, mă aşez pe o treaptă ceva mai sus de araucarie, mă odihnesc puţin, îmi încrucişez braţele şi privesc cu evlavie la această mică grădină a ordinii care, prin ţinuta ei impresionantă şi prin ridicolul ei solitar, mă

tulbură într-un chip anume până în adâncul sufletului. Am bănuiala că îndărătul acestui palier se află, în umbra sfântă a araucariei, o locuinţă încărcată cu mahon strălucitor în care domneşte un trai sănătos, al bunei-cuviinţe, că acolo oamenii se scoală de dimineaţă, îşi îndeplinesc obligaţiile, petrec modeste şi voioase sărbători în familie, merg duminica la biserică şi se culcă devreme.

Arborând un aer de veselie, mărşăluiam pe asfaltul umed şi tocit al străzilor, felinarele se uitau la mine, aureolate de lacrimi, luminile lor pâlpâiau în pâcla rece şi umedă şi închipuiau licăriri palide, reflectate de pământul ud. Mi-am amintit de anii uitaţi ai adolescenţei mele – ce mult îndrăgeam pe vremea aceea serile întunecate şi pâcloase de la sfârşitul toamnei sau al iernii, cu câtă lăcomie şi încântare sorbeam pe vremea aceea sentimentul de singurătate şi melancolie, mergând ore întregi în noapte, înfăşurat în palton, pe ploaie şi pe furtună, în mijlocul naturii ostile, văduvite de frunze, încă de pe atunci eram singur, dar gustam din plin versurile care mă bântuiau şi pe care, după aceea, şezând pe marginea patului, le aşterneam pe hârtie în camera mea, la lumina luminării. Ei, dar toate acestea trecuseră, golisem paharul acesta până la fund şi nimeni nu mi l-a mai umplut la loc. Îmi părea oare rău că se întâmplase aşa? Nu, nu-mi părea rău. Nu-mi părea rău de nimic din tot ceea ce fusese cândva. Îmi părea rău de ziua de azi, de prezent, de nenumăratele ore şi zile pe care le pierdeam, pe care le înduram numai, zile care nu-mi ofereau nimic, nici daruri, nici cutremurări. Dar, slavă Domnului, existau şi excepţii, existau câteodată, arareori, şi altfel de ore, care îmi aduceau cutremurări, îmi aduceau daruri, surpau ziduri şi mă purtau iară şi iară pe mine, rătăcitul, înapoi spre inima vie a lumii. Cuprins de tristeţe şi totodată de o vie emoţie, am încercat să-mi amintesc de ultima oară când îmi fusese dat să am un astfel de sentiment. Se întâmplase în timpul unui concert, răsuna o muzică veche splendidă, când iată că între două măsuri ale unui piano interpretat de suflători mi se deschise din nou poarta spre lumea cealaltă, străbătusem cerul în zbor şi îl

privisem pe Dumnezeu la lucru, suportasem dureri izbăvitoare, nu mai refuzasem nimic pe lumea asta, nu mă mai temusem de nimic pe lumea asta, acceptasem toate cele şi inima mea prinsese drag de tot ceea ce era în jurul meu. Viziunea nu durase mult, poate un sfert de oră, însă revenise într-un vis pe care l-am avut în noaptea aceea, iar de atunci licărea tainic, din când în când, prin şirul zilelor mele serbede. Uneori vedeam, preţ de câteva minute, cum viziunea aceasta îmi străbătea viaţa ca o dâră aurie, dumnezeiască, acoperită de cele mai multe ori de murdărie şi praf, luminând apoi din nou cu scânteieri aurii, încât credeam că nu o voi mai pierde niciodată, dar după scurt timp dispărea totul. Într-o noapte s-a întâmplat ca, stând treaz în pat, să încep dintr-odată să spun versuri, nişte versuri mult prea frumoase şi mult prea stranii ca să-mi fi venit ideea de a le nota, versuri pe care a doua zi nu le mai ştiam, cu toate că rămăseseră ascunse în mine ca miezul greu al nucii într-un înveliş vechi şi fragil. În alte dăţi, viziunea aceasta m-a bântuit pe când citeam dintr-un scriitor oarecare, pe când reflectam la vreo idee de-a lui Descartes, de-a lui Pascal, ori s-a aprins înălţându-mă cu dâra-i aurie până în slăvile cerului în timp ce mă aflam cu iubita mea. Ah, cât de greu este să dai de această dâră dumnezeiască în tumultul vieţii pe care o ducem noi, în mijlocul acestei epoci pline de atâta împăcare, atât de îmburghezite, atât de sleite de spirit, când suntem martorii unor asemenea structuri, ai unor asemenea afaceri, ai unei asemenea politici, ai unor astfel de oameni! Cum să nu fiu un lup de stepă şi un sihastru jerpelit în mijlocul acestei lumi, când dintre toate ţelurile ei nu împărtăşesc niciunul, când bucuriile ei mă lasă rece! Nu pot rezista multă vreme nici la teatru, nici la cinematograf, nu pot să citesc niciun ziar, rareori mai citesc câte o carte modernă, nu pot pricepe plăcerea şi bucuria pe care oamenii speră să le afle în trenurile şi hotelurile aglomerate, în cafenelele pline până la refuz, cu muzica lor languroasă şi obsesivă, în barurile şi varieteurile elegante şi luxoase ale marilor oraşe, la expoziţiile internaţionale, pe bulevarde, prelegerile

destinate celor însetaţi de cunoaştere, pe marile terenuri de sport – toate aceste bucurii, la care mii de oameni se îmbulzesc şi se străduie, deşi mi-ar fi şi mie accesibile, totuşi îmi rămân de neînţeles, nu le pot împărtăşi. Iar tot ceea ce mi se întâmplă în rarele mele ceasuri de bucurie, tot ceea ce pentru mine înseamnă voluptate, eveniment, extaz şi înălţare, toate acestea oamenii le cunosc şi le caută, şi le îndrăgesc cel mult în cărţi, căci în viaţă le consideră drept o nebunie. Şi într-adevăr, dacă lumea are dreptate, dacă muzica aceasta din cafenele, amuzamentele acestea în masă, aceşti americani care se mulţumesc cu atât de puţin, dacă toate şi toţi aceştia au dreptate, atunci eu nu am, atunci eu sunt nebun, atunci eu sunt într-adevăr un lup de stepă, aşa cum însumi mi-am spus adesea, un animal rătăcit într-o lume străină şi neînţeleasă, un animal care nu-şi mai află nicăieri sălaş, aer şi hrană.

Bătut de asemenea gânduri – fireşti, de altfel, la un om ca mine – mergeam mai departe pe stradă printr-unul dintre cele mai liniştite şi mai vechi cartiere ale oraşului. Pe partea cealaltă a străzii se afla, învăluit în întuneric, un zid de piatră vechi şi cernit, la care îmi plăcea să privesc; era mereu acolo, bătrân şi netulburat, între o bisericuţă şi un spital vechi; ziua îmi odihneam adesea privirile pe suprafaţa lui aspră, căci nu existau decât puţine asemenea ziduri liniştite, blajine şi tăcute în centrul oraşului unde, în rest, pe fiecare metru pătrat luptau să-ţi atragă atenţia nume de magazine, de avocaţi, de inventatori, de medici, de frizeri sau de te miri ce vindecători de bătături. Vedeam acum din nou cum vechiul zid stătea învăluit în pace, dar ceva se schimbase, pe la mijlocul lui am zărit un portal mic şi drăguţ, cu un arc ogival, şi m-am zăpăcit, căci nu-mi dădeam deloc seama dacă portalul acesta existase acolo dintotdeauna sau fusese adăugat recent. Părea, fără îndoială, că e vechi, străvechi; îţi puteai imagina că portiţa zăvorâtă, cu uşa ei din lemn de culoare închisă, dăduse, cu secole în urmă, în curtea unei mănăstiri tihnite, şi că tot acolo ducea şi acum, cu toate că mănăstirea nu mai exista, văzusem poarta aceea probabil de sute de ori, fără să o fi

băgat de seamă, poate că fusese vopsită de curând şi de aceea am remarcat-o de astă dată. Oricum, m-am oprit şi am privit cu atenţie înspre partea cealaltă, fără să traversez. Strada se întindea în faţa mea desfundată şi mustind de apă; am rămas pe trotuar şi nu am făcut altceva decât să privesc dincolo, se făcuse noapte de-a binelea şi am avut impresia că poarta era împodobită cu o coroană sau ceva de genul acesta, un obiect multicolor. Străduindu-mă să văd mai bine, am observat deasupra portalului o firmă luminoasă pe care, după câte mi se păru, scria ceva. Mi-am încordat privirea şi în cele din urmă am traversat, în ciuda noroiului şi băltoacelor. Pe vechiul zid verde-cenuşiu am văzut o fâşie de lumină slabă pe care apăreau şi alergau nişte litere multicolore, dispărând apoi de îndată, revenind şi pierind din nou. Iată, mi-am spus eu, nici zidul acesta vechi şi frumos nu l-au lăsat în pace, l-au transformat într-o reclamă luminoasă. Între timp am descifrat câteva cuvinte care apăreau fugitiv, era greu să le citeşti, trebuia să le ghiceşti pe jumătate, distanţa dintre litere varia, înseşi literele erau difuze, pâlpâitoare, stingându-se cu repeziciune. Cel care voia să-şi rezolve afacerile în felul acesta nu fusese prea inspirat, era un lup de stepă, un biet nefericit; de ce-şi proiecta literele pe zidul acesta de pe străduţa cea mai întunecoasă din centrul vechi al oraşului, la o asemenea oră, pe o vreme ploioasă, când nimeni nu trecea pe aici, şi de ce erau literele atât de efemere, de pâlpâitoare, de capricioase şi de ilizibile? Dar stai, iată că am reuşit să prind din zbor mai multe cuvinte în şir, care spuneau:

TEATRU MAGIC
INTRAREA NU E PERMISĂ ORICUI
— NU E PERMISĂ ORICUI

Am încercat să deschid poarta, însă clanţa grea, veche, nu cedă la apăsarea mea. Jocul literelor încetase, se sfârşise dintr-odată, înţelegând parcă tristeţea propriei sale zădărnicii. Am făcut câţiva paşi îndărăt, afundându-mă în

noroi, dar nu s-au mai ivit niciun fel de litere, jocul se stinsese, am mai stat încă multă vreme acolo în noroi, aşteptând aşa, în zadar.

După ce renunţasem şi revenisem pe trotuar, dinaintea mea, pe asfaltul lucios ca o oglindă, căzură picăturile colorate ale unor litere.

Am citit:

NUMAI — PENTRU — NE — BUNI!

Mă udasem la picioare şi îmi era frig, totuşi am rămas încă multă vreme locului, aşteptând. Nu se mai întâmplă nimic. Stând acolo şi gândindu-mă la literele gingaşe şi colorate ce alergaseră fantomatic, ca nişte luminiţe rătăcitoare, pe zidul umed şi pe asfaltul negru şi lucios, îmi veniră în minte câteva din gândurile de mai înainte, parabola cu dâra luminoasă, aurie, care se îndepărtează atât de rapid şi pe care nu o mai poţi regăsi cu niciun chip.

Îmi era frig şi, în cele din urmă, am plecat visând la dâra aceea, purtând în mine dorul după poarta unui teatru magic numai pentru nebuni. Ajunsesem între timp în zona pieţei centrale unde nu lipseau posibilităţile de distracţie, la fiecare pas atârnau firme şi reclame: Orchestră de femei – Variete – Cinema – Seară de dans – dar toate astea nu erau de mine, ele erau pentru „omul oarecare“, pentru oamenii normali pe care, de altfel, îi şi vedeam intrând pe uşi buluc, în cârduri. Cu toată tristeţea mea mă mai înseninasem totuşi, mi se dăduse un semn de pe lumea cealaltă, câteva litere colorate dănţuiseră şi se reflectaseră în sufletul meu, iscând acorduri tainice, zărisem din nou un licăr al acelei dâre aurii.

M-am îndreptat spre cârciumioara patriarhală care nu se schimbase deloc, de douăzeci şi cinci de ani, de când locuisem prima dată în acest oraş, până şi proprietara era aceeaşi de pe vremuri, până şi unii dintre clienţi erau şi pe atunci în local, pe aceleaşi locuri, dinaintea aceloraşi pahare. Intrasem în modestul local ca să-mi găsesc un refugiu. Este adevărat că şi refugiul acesta era cam la fel cu

cel de pe scară, lângă araucarie, căci nici aici nu-mi găseam adăpost şi tovarăşi, ci numai locul acesta liniştit al unui spectator în faţa unei scene pe care nişte necunoscuţi jucau piese necunoscute, dar chiar aşa fiind, locul acesta liniştit îşi avea valoarea lui: era ferit de gloată, de strigăte, de muzică, doar câţiva cetăţeni tăcuţi care stăteau la mese de lemn fără feţe de masă (nici urmă de marmură, de email, de pluş, de alamă!), având dinainte băutura lor de seară, un vin bun şi sănătos. Se prea poate ca aceşti câţiva muşterii statornici ai localului, pe care îi cunoşteam din vedere, să fi fost nişte adevăraţi filistini, să fi avut în locuinţele lor filistine altarele deprimante ale unor zei idioţi ai împăcării, se prea poate să fi fost şi ei nişte indivizi însinguraţi şi dezorientaţi ca mine, nişte beţivani liniştiţi şi apăsaţi de gândul unor idealuri năruite, tot nişte lupi de stepă, nişte tipi amărâţi; nu ştiam nimic. Fiecare era adus aici de dorul unui cămin, de o decepţie, de nevoia unui surogat, cel căsătorit căuta să regăsească aici atmosfera anilor burlăciei sale, funcţionarul bătrân, reminiscenţele anilor de studenţie, toţi erau cam taciturni, tuturor le plăcea să bea şi, la fel ca mine, preferau şi ei să stea aici, cu o jumătate de litru de vin de Alsacia dinainte, decât să asculte o orchestră de femei. Aici îmi aruncam ancora, aici puteam să rezist timp de o oră, chiar două. Abia băusem o înghiţitură de vin de Alsacia şi mi-am dat seama că în ziua aceea nu mai mâncasem nimic de dimineaţă.

E curios cât de mult poate să înghită un om! Timp de vreo zece minute am citit într-un ziar, lăsând să pătrundă prin ochii mei spiritul unui iresponsabil care ia în gură şi rumegă cuvintele altora, muindu-le în salivă, dar le dă apoi afară nedigerate. Şi-aşa am înghiţit o coloană întreagă. După aceea am îngurgitat o bucată frumuşică de ficat desprins din trupul unui viţel sacrificat. Curios! Cel mai bun rămânea tot vinul de Alsacia. Nu-mi plac vinurile tari, sălbatice, cel puţin nu pentru consumul zilnic, ele te aduc într-o stare de surescitare puternică şi au un gust special căruia i s-a dus vestea. Cel mai mult îmi plac vinurile de ţară foarte curate, uşoare, modeste şi lipsite de faimă, poţi

să le bei în cantităţi mari, căci au un gust bun şi prietenos de sat, de pământ, de cer şi de pădure. Un pahar de vin de Alsacia şi o bucată de pâine cinstită – iată cel mai bun prânz din câte pot exista. Acum însă aveam în stomac şi o porţie de ficat, o îmbucătură aparte pentru mine, fiindcă rareori mâncam carne, iar dinaintea mea se afla acum cel de al doilea pahar cu vin. Iată încă un lucru curios: în văi înverzite, oameni sănătoşi şi cuminţi cultivau viță-de-vie şi tescuiau strugurii pentru ca, undeva în lume, departe de ei, câţiva oameni decepţionaţi să tragă la măsea pe tăcute şi pentru ca nişte lupi de stepă, care se simt pierduţi, să poată sorbi din paharele lor un pic de curaj şi de bună dispoziţie.

Din partea mea lucrul ăsta n-are decât să pară curios! Îţi făcea bine, te ajuta să-ţi recapeţi buna dispoziţie. Amintindu-mi de pălăvrăgeala din articol, am dat drumul unui hohot de râs, ca o uşurare, şi gândul îmi zbură iar, ca fulgerul, la melodia acelui piano de suflători pe care o uitasem şi care se înălţa acum în mine ca un balonaş de săpun strălucitor, reflectând, în mic, o lume pestriţă şi spărgându-se apoi uşor. Cum am putut oare să cred că sunt un om pierdut când, iată, mai exista încă posibilitatea ca în inima mea să dăinuiască rădăcinile tainice ale acestei firave melodii dumnezeieşti care, într-o bună zi, va înflori din nou în toată splendoarea celor mai plăcute culori ale sale? Chiar un animal rătăcit fiind, care nu pricepea nicio iotă din lumea înconjurătoare, viaţa mea nesăbuită avea totuşi un sens, ceva dinlăuntrul meu îmi răspundea recepţionând semnalele unor lumi superioare, îndepărtate, în creierul meu se îmbulzeau mii de imagini:

Cete de îngeri pictaţi de Giotto pe o mică boltă albastră dintr-o biserică din Padova, pe lângă ei mergeau Hamlet şi, cu o coroniţă pe frunte, Ofelia, splendide alegorii ale întregii suferinţe, ale tuturor erorilor de pe lumea asta, iată-l pe neobositul Gianozzo stând în balonul său cuprins de flăcări şi suflând într-un corn, pe Attila Schmelzle ţinând în mână pălăria cea nouă, pe Borobudur ridicând în văzduh un munte de sculpturi. Şi chiar dacă toate aceste chipuri

frumoase trăiau şi în inimile multor altora, existau în schimb alte zeci de mii de imagini şi de sunete necunoscute care, cu ochiul lor văzător şi cu urechea lor trează, sălăşluiau şi trăiau numai şi numai înlăuntrul meu. Iar zidul vechiului aşezământ cu străvechea lui culoare verde-cenuşie spălată de ploi, pătată, zidul din ale cărui crăpături şi semne încrustate de intemperii puteai să-ţi imaginezi mii de fresce – cine îi dădea răspuns, cine îl lăsa să-i pătrundă în suflet, cine îl îndrăgea, cine simţea farmecul culorilor sale care, pe nesimţite, păleau? Cărţile vechi ale călugărilor, cu miniaturile şi luciul lor calm, şi cărţile poeţilor germani de acum două sute şi o sută de ani, uitate de propriul popor, toate acele volume uzate şi pline de pete, tipăriturile şi manuscrisele muzicienilor de odinioară, partiturile solide, îngălbenite, cu visurile lor pietrificate în tonalităţi – cine le asculta vocile inspirate, vocile hoinare şi animate de dor, cine le mai purta în inimă spiritul şi farmecul într-o altă epocă, una ce se înstrăinase de toate acestea? Cine se mai gândea la chiparosul micuţ şi îndărătnic de pe muntele din apropiere de Gubbio, care, frânt de o furtună şi secerat în două, continuase să trăiască hrănind în vârf o rămurică nouă, chinuită, firavă? Cine ştia cât valorează munca harnicei gospodine de la primul etaj, apreciind cum se cuvine şi araucaria ei frumos îngrijită? Cine citea noaptea slovele scrise de vălurile de ceaţă care pluteau în zbor pe deasupra Rinului? Lupul de stepă. Şi cine căuta pe sub ruinele propriei sale vieţi sensul pierdut, cine suferea ceea ce părea să fie absurd, cine trăia ceea ce părea o nebunie, cine spera în taină că, în tot acest haos agonic şi nebunesc, mai exista posibilitatea revelaţiei şi a apropierii de Dumnezeu?

Strângeam paharul în palmă, proprietara voia să mi-l umple iarăşi, dar eu m-am ridicat. Nu mai simţeam defel nevoia să beau. Mi se arătase dâra aurie, mi se amintise de eternitate, de Mozart, de stele. Preţ de o oră eram din nou în stare să respir, să trăiesc, să exist, nu mai eram nevoit nici să îndur suferinţele, nici să mă tem sau să-mi fie ruşine.

Vântul rece împrăştia ploaia măruntă şuierând pe lângă felinare, picăturile străluceau ca nişte fulgere sticloase, scânteietoare. Am ieşit în strada pustie. Încotro s-o apuc? De-aş fi avut în momentul acela o putere magică, mi-aş fi făcut cadou un salon drăguţ, stil Louis XVI, în care câţiva muzicieni buni mi-ar fi interpretat două sau trei piese de Händel şi de Mozart. De aşa ceva aş fi avut eu chef acum, aş fi sorbit muzica aceasta senină, nobilă, aşa cum zeii îşi sorb nectarul. Ah, de-aş fi avut un prieten acum, un prieten undeva, într-o mansardă oarecare, căzut pe gânduri la lumina luminării, cu vioara culcată lângă el! Cum m-aş fi strecurat până la el în liniştea nopţii, aş fi urcat scara până sus fără pic de zgomot, surprinzându-l, şi, discutând şi ascultând muzică, am fi petrecut în noaptea asta câteva ore divine! Odinioară, în anii care s-au scurs, gustasem adesea fericirea aceasta, dar şi ea se îndepărtase şi se desprinsese cu timpul de mine, iar între prezentul şi trecutul meu s-au strecurat nişte ani ofiliţi.

Am pornit cu pas şovăielnic către casă, ridicându-mi gulerul paltonului şi lovind cu bastonul caldarâmul umed. Dar oricât de încet aş fi parcurs drumul, tot aveam să ajung prea curând în mansarda mea, în aşa-zisul meu cămin pe care nici nu-l îndrăgeam, însă de care nu mă puteam lipsi, căci trecuse deja vremea când eram în stare să petrec o noapte ploioasă de iarnă plimbându-mă sub cerul liber. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu voiam să-mi stric buna dispoziţie din seara aceea nici din cauza ploii, nici din cauza gutei, nici din cauza araucariei, căci, deşi nu puteam să ascult o orchestră de cameră şi nici să-mi găsesc un prieten, singur cu vioara lui, melodia aceea divină răsuna înlăuntrul meu, iar eu reuşeam s-o cânt pentru mine însumi, cu aproximaţie, murmurând-o încet în ritmul respiraţiei. Cu astfel de gânduri am păşit mai departe. Nu, se putea trăi şi fără muzică de cameră, şi fără prieten, şi era stupid să te laşi sfâşiat de neputinciosul dor de căldură sufletească? Singurătatea însemna independenţă, iar eu mi-o dorisem şi mi-o câştigasem în decursul multor ani. Era într-adevăr rece, dar şi liniştită, minunat de liniştită şi

totodată imensă, ca spaţiul rece şi liniştit în care se roteau stelele.

Dintr-un local de dans pe lângă care tocmai treceam mă întâmpină ca un abur de carne crudă, zvonul înfierbântat şi brutal al muzicii de jazz. Mă oprii o clipă; genul acesta de muzică avusese dintotdeauna pentru mine, în ciuda dispreţului meu, un farmec secret. Jazzul mă scârbea, dar îl preferam de sute de ori oricăruia dintre genurile muzicii contemporane, academice, căci sălbăticia lui vioaie şi brutală pătrundea şi în universul instinctelor mele, degajând o senzualitate naivă şi onestă.

Am rămas aşa o clipă, adulmecând, mirosind muzica stridentă, ce părea să sângereze, am tras în nări, cu furie şi poftă, atmosfera unor asemenea localuri. Latura lirică a acestei muzici era onctuoasă, dulceagă, îmbibată de sentimentalism, cealaltă latură a ei era sălbatică, năbădăioasă şi puternică, dar ambele laturi se contopeau paşnic şi naiv într-un singur tot unitar. Era o muzică a declinului, la Roma, pe vremea ultimilor împăraţi, existase probabil o muzică asemănătoare. Fireşte că, în comparaţie cu Bach, cu Mozart şi cu muzica adevărată, ea nu era decât o porcărie – dar tot aşa era şi întreaga noastră artă, întreaga noastră gândire, toată cultura noastră fictivă atunci când o comparam cu adevărata cultură. Marea calitate a acestei muzici era aceea de a fi enorm de sinceră, în genul firii plăcute şi naturale a negrilor de a transmite ceva dintr-o bună dispoziţie copilărească. Împrumutase câte ceva de la negri şi câte ceva de la americanii care nouă, europenilor, ni se par, în pofida puterii lor, adolescentini şi de o prospeţime infantilă. Fi-va şi Europa vreodată la fel? O pornise deja pe această cale? Oare noi, cunoscătorii şi admiratorii Europei de odinioară, ai muzicii autentice de odinioară, ai literaturii autentice de altădată, să nu fi fost decât o simplă minoritate de prostănaci şi de nevrotici sofisticaţi pe care viitorul îi va da uitării, râzând de ei? Oare tot ceea ce noi numim „cultură“ sau spirit, sau suflet, sau frumuseţe, sau sfinţenie să nu fi fost decât o stafie, ceva mort de mult şi considerat numai de noi, de cei

câţiva nebuni, drept autentic şi viu? Poate că toate acestea nu fuseseră niciodată autentice şi vii? Nu cumva noi, nebunii, ne osteneam pentru ceva ce nu fusese dintotdeauna decât o fantomă?

Am intrat în cartierul vechi al oraşului; bisericuţa stătea ca o umbră estompată şi ireală sub vălul cenuşiu al nopţii. Dintr-odată mi-am adus aminte de ceea ce mi se întâmplase în cursul serii, de misteriosul arc ogival, de placa enigmatică de deasupra lui, de cuvintele luminoase ce dănţuiseră în bătaie de joc. Ce spuneau inscripțiile acelea? „Intrarea nu e permisă oricui.“ Şi: „Numai pentru nebuni.“ Am cercetat cu privirea zidul vechi nutrind tainica dorinţă ca vraja aceea să se repete, ca inscripția să mă invite pe mine, nebunul, înăuntru, ca poarta să mă lase să intru. Poate că acolo se afla tot ceea ce-mi doream eu, poate că acolo se interpreta muzica mea preferată?

Peretele întunecos de piatră mă privea indiferent, închis în sine, în întunericul înserării, afundat adânc în visul său. Şi nicăieri vreo poartă, nicăieri vreun arc ogival, numai ziduri tăcute, întunecoase, fără nicio spărtură. Am păşit zâmbind mai departe, adresându-i zidului semne prieteneşti. „Dormi în pace, zidule, nu vreau să te trezesc. Va veni şi vremea când te vor demola sau te vor mânji cu afişele lor avide, dar acum încă mai exişti, încă mai eşti, frumos şi liniştit, iar mie mi-eşti drag.“

Răsărindu-mi brusc în faţă dintr-un cotlon întunecat al străzii, un individ mă umplu de spaimă, era un om care se întorcea singur acasă târziu, cu pasul obosit, cu o şapcă pe cap, îmbrăcat într-o bluză albastră, ducând pe umăr coada unei pancarte şi, agăţată de curea, o lădiţă cu capacul deschis, cam în genul lădiţelor purtate de vânzători prin pieţe. Mergea înaintea mea obosit, nici nu se uita la mine căci, dacă ar fi făcut-o, l-aş fi salutat şi i-aş fi oferit un trabuc. La lumina felinarului următor am încercat să citesc ce scria pe afişul său, pe pancarta roşie cu coadă de lemn, dar el tot o clătina încolo şi încoace, încât n-am putut descifra nimic. Atunci l-am strigat, rugându-l să mi-o arate. Se opri şi ţinu coada pancartei ceva mai drept, astfel încât

am putut citi nişte litere care dănţuiau buimăcite:

SEARĂ DE DISTRACŢIE ANARHISTĂ
TEATRU MAGIC!
INTRAREA NU E PERMISĂ ORI...

— Pe dumneavoastră vă căutam, am strigat eu bucuros. Ce înseamnă asta, seară de distracţii? Unde are loc? Când?

El însă o pornise iarăşi.

— Nu-i pentru oricine, zise indiferent cu o voce adormită, mergând mai departe. Se săturase, voia să se ducă acasă.

— Staţi, am strigat eu urmându-l. Ce-aveţi acolo în lădiţa aceea? Aş vrea să cumpăr ceva de la dumneavoastră.

Fără să se oprească din mers, omul scotoci mecanic în lădiţă, scoase o cărticică şi mi-o întinse. Am înşfăcat-o şi am băgat-o în buzunar. În timp ce îmi descheiam paltonul ca să scot banii, el coti pe o alee laterală ce ducea spre o poartă, trase poarta în urma lui şi dispăru. În curte răsună tropăitul paşilor săi grei, mai întâi pe caldarâm, apoi pe o scară de lemn, pe urmă n-am mai auzit nimic. Şi dintr-odată am simţit şi eu o oboseală cruntă, şi am avut sentimentul că se făcuse foarte târziu şi că ar fi bine să mă întorc acum acasă. Am mărit pasul şi, parcurgând străduţa de la periferie, unde toată lumea dormea, am ajuns repede în zona situată între zidurile de apărare, acolo unde locuiam şi unde, în căsuţe curate, cu mici spaţii verzi şi iederă, stăteau cu chirie funcţionari şi pensionari cu venituri modeste. Trecând pe lângă iederă, pe lângă iarbă, pe lângă brăduţ, m-am aflat în sfârşit în faţa uşii de la intrare, am nimerit gaura cheii, am nimerit butonul de lumină, m-am strecurat pe lângă uşile cu geamlâc, pe lângă dulapurile lustruite şi plantele decorative, şi mi-am descuiat cămăruţa, acest cămin mic şi iluzoriu, unde mă aşteptau şezlongul şi soba, călimara cu cerneală şi cutia cu instrumentele de pictat, Novalis şi Dostoievski, aşa cum pe ceilalţi, pe oamenii adevăraţi, îi aşteaptă, când vin acasă, mama sau nevasta, copiii, servitoarele, câinii, pisicile.

Scoţându-mi paltonul ud, am dat iar peste cărţulia aceea. Am scos-o, era o cărticică subţire de bâlci, tipărită prost pe o hârtie proastă, cam în genul broşurelelor numite *Omul născut în ianuarie* sau *Cum să întinerim cu douăzeci de ani în opt zile?*

Cuibărindu-mă în şezlong şi punându-mi ochelarii, am citit însă pe coperta acestei broşurele de bâlci, cu mirare şi cu un sentiment al destinului ce m-a săgetat fără veste, următorul titlu: *Tratat despre lupul de stepă. Nu este pentru oricine.*

Şi iată care era conţinutul acestei scrieri, pe care am citit-o într-un suflet, cuprins de o curiozitate crescândă:

Tratat despre lupul de stepă

Numai pentru nebuni

A fost odată un anume Harry, căruia i se zicea lupul de stepă. Umbla pe două picioare, purta îmbrăcăminte şi era om, dar de fapt nu era altceva decât un lup de stepă. Învăţase multe din câte pot învăţa oamenii cu mintea deschisă şi era un bărbat destul de inteligent. Un singur lucru nu învăţase însă: cum să fie mulţumit de el însuşi şi de viaţa lui. Nu era capabil de aşa ceva, era un om nemulţumit. Lucrul acesta i se trăgea probabil din aceea că, în străfundul inimii sale, ştia în permanenţă (sau avea impresia că ştie) că de fapt nu era nicidecum un om, ci un lup al stepei. Oamenii luminaţi la minte n-au decât să polemizeze pe tema dacă el era cu adevărat lup, dacă fusese transformat cândva prin farmece din lup în om, poate înainte de a se fi născut, sau dacă venise pe lume ca om dăruit cu sufletul unui lup de stepă şi stăpânit de acesta, sau dacă nu cumva credinţa lui că, de fapt, el este un lup era numai o închipuire sau vreo boală. De exemplu, s-ar putea ca în copilărie omul acesta să fi fost, să zicem,

sălbatic, independent şi dezordonat, ca educatorii lui să fi încercat să omoare fiara din el, dezvoltându-i însă, tocmai în felul acesta, imaginaţia şi întărindu-i certitudinea că ar fi într-adevăr o fiară mascată doar de pojghiţa subţire a educaţiei şi omeniei. Se putea discuta îndelung sau puteau fi scrise cărţi întregi cu privire la toate acestea; lupului de stepă însă nu i-ar fi servit la nimic, căci lui îi era complet indiferent dacă lupul fusese vârât într-însul prin vrăjitorii sau prin bătăi, sau dacă nu exista decât în închipuirea sufletului său. Nu dădea nicio importanţă la ce gândeau ceilalţi, nici chiar el însuşi despre toate acestea, căci, oricum, supoziţiile nu alungau lupul dintr-însul.

Lupul de stepă avea, aşadar, două firi, una de om şi alta de lup, asta fusese soarta lui şi se prea poate ca un asemenea destin să nu fi fost defel ceva deosebit sau rar. Se spune că ar fi fost văzuţi mulţi alţi oameni care dovedeau apucături de câine sau de vulpe, de peşte sau de şarpe, fără să fi întâmpinat din pricina aceasta dificultăţi deosebite. În oamenii aceştia vieţuiau laolaltă fie omul şi vulpea, fie omul şi peştele, fără să-şi cauzeze suferinţe unul altuia, ba chiar se ajutau unul pe celălalt, iar în unii oameni, care au ajuns departe şi au trezit invidie în jur, fericirea fusese mai mult rodul strădaniei vulpii sau maimuţei, decât a omului. Iată un lucru cunoscut de toată lumea. Dimpotrivă, în cazul lui Harry, lucrurile stăteau altfel, omul şi lupul nu-şi vedeau de drum alături şi nici nu se întrajutorau, ci se urau de moarte, fără contenire, aşa încât existenţa unuia nu aducea decât suferinţă celuilalt, iar când doi se duşmănesc de moarte într-Un Sânge şi-Un Suflet, apoi viaţa aceea nu e bună defel. Ei, dar fiecare cu soarta lui, şi uşoară nu-i niciuna...

Se întâmpla însă ca lupul nostru de stepă să aibă sentimentul că trăieşte când ca lup, când ca om, lucru ce se întâmplă tuturor fiinţelor astfel amestecate, însă că, atunci când era lup, omul din el stătea mereu la pândă uitându-se cu atenţie, cântărind şi judecând – iar în timp ce era om, lupul proceda la fel. De exemplu, când Harry era om şi îi venea o idee frumoasă, avea un simţământ subtil, nobil ori

săvârşea ceea ce se cheamă o faptă bună, lupul dintr-însul îşi arăta colţii, râdea şi îi arăta cu o ironie ucigătoare cât de ridicol este acel spectacol al nobleţei pentru un animal de stepă, un lup care, în inima lui, ştia de altfel foarte bine ce-i era pe plac, adică să gonească singuratic prin stepe, din când în când să bea sânge sau să dea târcoale unei lupoaice – iar, din punctul de vedere al lupului, fiecare gest uman devenea înfiorător de caraghios şi jenant, stupid şi vanitos. Dar acelaşi lucru se întâmpla şi atunci când Haller se simţea şi se comporta ca un lup, arătându-şi colţii, simţind că-i urăşte şi-i duşmăneşte de moarte pe toţi oamenii, cu apucăturile şi moravurile lor ipocrite şi depravate. Căci, în asemenea momente, partea de om dintr-însul stătea la pândă, ţinându-l pe lup sub observaţie, numindu-l animal şi fiară, stricându-i şi înveninându-i orice bucurie pe care i-o deştepta firea lui simplă, sănătoasă şi sălbatică de lup.

Cam aşa stăteau lucrurile în cazul lupului de stepă şi oricine îşi poate imagina că viaţa lui Harry nu era tocmai plăcută şi fericită. Dar nu trebuie să se înţeleagă nici că era peste măsură de nefericit (cu toate că el însuşi avea de fapt această impresie, de altfel ca orice alt om care consideră că nu există suferinţe mai mari decât ale sale). Despre nimeni n-ar trebui să se afirme aşa ceva. După cum nici cel care nu are un lup într-însul nu trebuie să fie neapărat fericit. Iar până şi în cea mai nefericită viaţă există clipe însorite şi mici flori de fericire ivite printre nisip şi pietre. Aşa şi cu lupul de stepă. De cele mai multe ori era, incontestabil, foarte nefericit, fiind în stare să-i nefericească şi pe alţii, pe care îi iubea sau de care era iubit. Căci toţi cei care îl îndrăgeau nu vedeau în el decât o singură latură. Unii dintre ei îl iubeau ca pe un om delicat, inteligent şi deosebit, şi erau îngroziţi şi decepţionaţi când descopereau lupul dintr-însul. Şi n-aveau încotro, căci Harry, ca orice fiinţă, voia să fie îndrăgit în totalitatea lui, nefiind capabil să ascundă sau să nege lupul dintr-însul, mai ales că ar fi trebuit să-i mintă pe aceia la a căror dragoste râvnea. Mai erau însă şi câte unii care îndrăgeau tocmai lupul din el,

tocmai libertatea, sălbăticia lui, imposibilitatea de a fi îmblânzit, surprizele lui periculoase şi forţa lui, dar şi ei erau profund decepţionaţi, făcându-şi o impresie lamentabilă în momentul în care se dovedea brusc că lupul rău şi sălbatic mai era şi om, nutrind dorinţa de bunătate şi delicateţe, voind chiar să asculte Mozart, să citească versuri, şi aspirând la idealuri umane. Şi tocmai aceştia din urmă se arătau de cele mai multe ori deosebit de dezamăgiţi şi supăraţi, aşa încât lupul de stepă contamina cu propria dualitate şi sfâşiere toate destinele cu care se întâlnea.

Dar cine crede că îl cunoaşte pe lupul de stepă şi că îşi poate imagina cât de jalnică şi destrămată este viaţa lui, acela greşeşte, neştiind nici pe departe totul. El nu ştie că (aşa cum nu există regulă fără excepţii şi cum Dumnezeu îndrăgeşte uneori mai degrabă pe un păcătos decât pe nouăzeci şi nouă de oameni drepţi) şi Harry mai avea, aşadar, momentele sale privilegiate, fericite, că putea şi el să respire, să gândească şi să simtă, pe de-a-ntregul şi liber, când numai ca un lup, când numai ca un om, ba altădată, în anumite momente, foarte rare, cei doi reuşeau să se împace şi să trăiască unul de dragul celuilalt, aşa încât nu numai că unul dormea în vreme ce celălalt stătea de veghe, ci se şi sprijineau reciproc, fiecare dăruind celuilalt puterea lui. Se părea că şi în viaţa acestui om, ca pretutindeni pe lumea asta, obişnuinţa, cotidianul, lucrurile cunoscute şi ordinea nu aveau alt scop, decât acela de a-şi permite, din când în când, un răgaz măsurat în secunde pentru a fi străpunse şi a face loc neobişnuitului, minunii şi îndurării. Puteau oare aceste scurte şi rare clipe de fericire să ofere echilibru şi calm nemilosului destin al lupului de stepă, încât fericirea şi chinul să-şi ţină până la urmă cumpănă dreaptă sau fericirea scurtă, dar uriaşă, a celor câteva clipe îi absorbeau toată suferinţa, îmbogăţindu-l? Iată întrebări la care n-au decât să reflecteze după bunul lor plac cei care nu au altceva mai bun de făcut. Chiar şi lupul de stepă reflecta adesea la toate acestea şi acelea erau zilele sale sterile şi fără rost.

La toate acestea trebuie să mai adăugăm ceva. Există destul de mulţi oameni de genul lui Harry, iar din această categorie fac parte mai ales artiştii. În toţi aceşti oameni sălăşluiesc laolaltă, într-o îmbinare şi întrepătrundere duşmănoasă şi haotică, asemănătoare cu aceea a lupului şi omului în Harry, câte două suflete, câte două fiinţe, dumnezeiescul şi diabolicul, sângele mamei şi cel al tatălui, capacitatea de a fi fericiţi şi aceea de a suferi. Şi oamenii aceştia, care duc o viaţă plină de nelinişte, trăiesc, uneori, în rarele lor momente de fericire, sentimente atât de puternice şi de o fericire mai presus de cuvinte, spuma fericirii de o clipă se ridică uneori până la culmi înalte şi strălucitoare, trecând dincolo de marea suferinţei, aşa încât strălucirea efemeră a unei asemenea fericiri se răsfrânge şi asupra celorlalţi, fermecându-i. Întocmai ca spuma fugară şi de preţ a fericirii la suprafaţa unei mări de suferinţă se nasc şi acele opere de artă', în care un individ solitar se înalţă, prin suferinţă, preţ de un ceas, deasupra destinului său, atât de sus, încât fericirea lui străluceşte ca o stea pe care cei ce o văd o consideră eternă, confundând-o cu propriul vis de fericire. Toţi aceşti oameni, indiferent de felul cum s-ar putea numi operele sau faptele lor, nu au, în fond, niciun fel de viaţă, adică viaţa lor nu este existentă, nu are o înfăţişare anume, ei nu sunt nici eroi, nici artişti, nici gânditori, în felul în care alţii sunt judecători, medici, cizmari sau profesori, ci viaţa lor e o frământare eternă şi îndurerată, ca mişcarea talazurilor care se sparg de stânci, e nefericită şi dureros sfâşiată, e groaznică şi golită de sens, pentru cine nu este pregătit să o descopere în acele trăiri, fapte, idei şi opere rare, ce strălucesc deasupra haosului unei asemenea vieţi. Printre oamenii de acest gen a încolţit ideea periculoasă şi înspăimântătoare că, probabil, întreaga existenţă a omenirii nu ar fi decât o eroare fatală, o progenitură frenetică şi nereuşită a mumei primordiale, o sălbatică şi înfiorătoare tentativă eşuată a naturii. Tot printre ei s-a născut însă şi ideea contrară, după care s-ar putea ca omul să nu fie doar un animal cât de cât raţional, ci şi o odraslă a zeilor, sortită nemuririi.

Fiecare categorie de oameni îşi are semnul ei distinctiv, propriile caracteristici, fiecare îşi are virtuţile şi viciile sale, fiecare îşi are păcatul său de moarte. Unul dintre semnele distinctive ale lupului de stepă consta în aceea că el era un om al crepusculului. Dimineaţa era pentru el perioada proastă a zilei, îi era teamă de ea, căci niciodată nu i-a adus ceva bun. Nicicând în viaţa lui nu a fost vesel cu adevărat dimineaţa, n-a făcut nimic bun înainte de prânz, n-a avut niciun fel de idei bune, nu a fost în stare să-şi procure sieşi ori altcuiva o bucurie. Abia în cursul după-amiezii se încălzea şi se înviora încetul cu încetul şi, abia spre seară devenea, în zilele lui bune, productiv şi alert pentru ca, uneori, bucuria lui să ajungă la incandescenţă. De aici şi nevoia de singurătate şi de independenţă. Niciun alt om nu resimţise vreodată o nevoie mai profundă, mai pătimaşă de independenţă. În anii săi de tinereţe, pe când era încă sărac şi făcea eforturi să-şi câştige pâinea, prefera să sufere de foame şi să umble în haine jerpelite, numai ca să-şi salveze fărâma lui de independenţă. Nu s-a vândut vreodată pentru bani sau pentru un trai bun nici femeilor, nici magnaţilor, a dat cu piciorul şi a refuzat de sute de ori toate acele lucruri care, privite cu ochii altora, reprezentau un avantaj sau o fericire pentru el, urmărind în schimb să-şi salveze libertatea. Niciun gând nu i se părea mai nesuferit şi mai îngrozitor decât acela că ar fi nevoit să îndeplinească o funcţie oarecare, să respecte o anumită organizare a zilelor şi anilor, să se supună altora. Ura de moarte biroul, cancelaria sau locul de muncă al unui funcţionar şi coşmarul cel mai crunt era prizonieratul într-o cazarmă. Ştia să se sustragă tuturor acestor situaţii, adesea cu preţul unor jertfe imense. Iată în ce constau tăria şi virtutea lui, în această privinţă era neînduplecat şi incoruptibil, în această privinţă avea un caracter solid şi nesinuos. Numai că din această virtute decurgeau, la rândul lor, în mod direct, suferinţa şi destinul său. I se întâmpla şi lui acelaşi lucru ca tuturor celorlalţi: ceea ce căuta şi dorea cu încăpăţânare, din toată fiinţa sa, reuşea să obţină, dar într-o măsură mult mai mare decât i-ar fi putut prii unui om. Tot ceea ce la

început însemnase visul şi fericirea lui se transformase mai apoi într-un destin amar. Puterea îi vine de hac potentatului, banul bogătaşului, slugărnicia slugii, patima pătimaşului. Şi tot aşa independenţa îi veni de hac lupului de stepă. Îşi atinsese scopul, devenise din ce în ce mai independent, nimeni nu-i dădea porunci, nu era nevoit să dea ascultare nimănui, hotărând singur, în deplină libertate, asupra a tot ceea ce trebuia să facă sau nu. Căci orice om puternic îşi atinge fără greş scopul spre care îl poartă instinctul său adevărat. Dar, trăind în deplina libertate la care ajunsese, Harry constată dintr-odată că libertatea lui era de fapt moarte, că rămăsese singur, că lumea îi dădea pace într-un mod îngrijorător, că oamenii nu-l mai interesau deloc, ba chiar că nici propria persoană nu-l mai interesa, că începuse să se sufoce încetul cu încetul în aerul tot mai rarefiat al independenţei şi al însingurării sale. Căci acum situaţia se schimbase, iar singurătatea şi independenţa nu mai reprezentau năzuinţa şi scopul, ci destinul, condamnarea lui, dorinţa magică i se îndeplinise, şi el nu mai putea să dea înapoi, nu-i mai era de niciun folos să-şi întindă braţele, animat de dor şi de bunăvoinţă, în intenţia de a se uni cu ceilalţi din jurul său: acum era părăsit de toată lumea. Cu toate acestea, nimeni nu-l ura şi nu-i arăta dezgust. Dimpotrivă, avea foarte mulţi prieteni. Mulţi oameni îl agreau. Dar nu avea parte decât de simpatie şi de amabilitate, era invitat, i se făceau cadouri, i se adresau scrisori drăguţe, însă nimeni nu se apropia de el, nicăieri nu se înfiripa vreo legătură, nimeni nu avea de gând, nimeni nu dorea şi nici nu era în stare să-i împărtăşească modul de viaţă. Era înconjurat acum de aerul celor singuratici, de o atmosferă de calm, lumea înconjurătoare aluneca, se îndepărta de el, căci se găsea incapabil să întreţină relaţii şi nici voinţa, nici dorul nu-i puteau înfrânge această neputinţă. Iată care era una dintre caracteristicile importante ale vieţii sale.

O *alta era aceea că făcea parte din categoria sinucigaşilor. Aici trebuie spus ce greşit este să se considere că sinucigaşii ar fi numai oamenii care se omoară*

cu adevărat. Printre aceştia există chiar foarte mulţi oameni care nu devin sinucigaşi decât oarecum întâmplător şi care, în esenţă, nu sunt neapărat predispuşi la sinucidere. Printre oamenii lipsiţi de personalitate, de o puternică notă proprie, de un destin ferm, printre inşii de duzină şi de turmă există unii care mor prin sinucidere fără a aparţine totuşi tipului de sinucigaşi, din cauză că le lipseşte nota proprie şi însemnul distinct, în vreme ce, pe de altă parte, printre cei care, în esenţă, sunt sinucigaşi, există mulţi, foarte mulţi, poate cei mai mulţi, care nu-şi vor curma nicicând zilele. „Sinucigaşul" – iar Harry era şi el unul – nu trebuie neapărat să întreţină în viaţa sa o legătură deosebit de puternică cu moartea – se poate face acest lucru şi fără a fi sinucigaş. Ceea ce îl caracterizează pe sinucigaş este însă impresia că eul său reprezintă, indiferent dacă pe bună dreptate sau nu, un germene deosebit de periculos, îndoielnic şi periclitat al naturii, expus primejdiilor şi păscut fără întrerupere de asemenea pericole extreme, de parcă ar sta pe vârful cel mai îngust al unei stânci, o adiere din exterior sau cea mai mică slăbiciune interioară fiind suficiente pentru a-l face să se prăbuşească în abis. Traiectoria destinului unor oameni de genul acesta se caracterizează prin aceea că sinuciderea reprezintă pentru ei, cel puţin în propria lor închipuire, modalitatea cea mai plauzibilă de a muri. Premisa unei asemenea stări sufleteşti, remarcată aproape întotdeauna încă din fragedă tinereţe, stare care îi însoţeşte pe aceşti oameni pe parcursul întregii lor vieţi, nu este defel o lipsă de vitalitate, căci, dimpotrivă, printre „sinucigaşi" există şi firi extraordinar de tenace, avide şi îndrăzneţe. Dar, după cum unele organisme sunt cuprinse de febră până şi la cel mai neînsemnat simptom de boală, tot aşa există şi firile acestea pe care noi le numim „sinucigaşe" şi care întotdeauna sunt foarte sensibile şi sentimentale, manifestând înclinaţia de a îmbrăţişa cu ardoare ideea sinuciderii la cea mai mică zguduire. Dacă ar fi să existe o ştiinţă care să aibă curajul şi responsabilitatea de a se ocupa de om, şi nu doar de mecanismul fenomenelor vieţii, dacă am avea un fel de antropologie

sau de psihologie, toată lumea ar cunoaşte lucrurile acestea.

Tot ceea ce am spus aici despre sinucigaşi se referă, desigur, numai la fenomenele de suprafaţă, fiind vorba de psihologie, adică de un domeniu al fizicii. Din punct de vedere metafizic, lucrul acesta ni se prezintă altfel şi mult mai limpede, căci, priviţi astfel, „sinucigaşii “ ne apar ca nişte oameni cuprinşi de sentimentul de vinovăţie al individualizării, ca nişte suflete care nu mai consideră că desăvârşirea şi propria modelare reprezintă scopul vieţii lor, ci dizolvarea lor, reintegrarea lor în mumă, reintegrarea în Dumnezeu, reintegrarea în cosmos. Multe dintre aceste firi sunt incapabile să comită actul concret al sinuciderii, din cauză că şi-au dat seama în profunzime de păcatul pe care l-ar săvârşi astfel. Dar noi trebuie să-i considerăm totuşi sinucigaşi, deoarece mântuirea ei o văd nu în viaţă, ci în moarte, ei sunt gata să se dea în lături şi să se sacrifice, să dispară şi să se întoarcă la începutul începuturilor.

Aşa cum orice forţă poate (ba în unele condiţii chiar trebuie) să devină o slăbiciune, la fel se poate ca, dimpotrivă, sinucigaşul tipic să-şi transforme slăbiciunea aparentă în forţă şi reazem, lucru care se întâmplă chiar extraordinar de des. Un asemenea caz este şi cel al lui Harry, lupul de stepă. Asemeni miilor de oameni de acest gen, el transformase ideea că drumul spre moarte îi este deschis în orice clipă nu numai într-un melancolic joc al imaginaţiei adolescentine, ci îşi făcuse din gândul acesta mângâierea şi sprijinul său.

Este adevărat că orice zguduire, orice durere, orice situaţie nefavorabilă a vieţii trezea de îndată în el, ca de altfel în toţi oamenii de genul lui, dorinţa de a se eschiva prin moarte. El însă îşi crease treptat din înclinaţia aceasta o adevărată filosofie pusă în slujba vieţii. Familiarizarea cu gândul că, în caz de pericol, îi este deschisă acea cale de scăpare îl întărea, îi stimula curiozitatea de a gusta din plin durerile şi necazurile, iar când se afla într-o stare deplorabilă era câteodată capabil să nutrească sentimente de dureroasă bucurie, un fel de bucurie păguboasă,

zicându-şi: „Iată, sunt curios să văd cât poate suporta totuşi un om! Când voi fi atins limita suportabilului nu va trebui decât să deschid uşa şi am scăpat.“ Există foarte mulţi sinucigaşi cărora tocmai un asemenea gând le insuflă forţe neobişnuite.

Pe de altă parte, toţi sinucigaşii sunt familiarizaţi şi cu lupta împotriva ispitei de a se sinucide. Fiecare dintre ei ştie foarte bine, într-unul din cotloanele sufletului său, că sinuciderea reprezintă o cale de ieşire, care însă nu este decât o cale întru câtva jalnică şi nelegitimă de scăpare în caz de pericol, că în fond este mai frumos şi mai măreţ să fii înfrânt şi culcat la pământ de viaţa însăşi decât de propria mână. Această ştiinţă, această conştiinţă încărcată are acelaşi izvor ca şi conştiinţa încărcată a aşa-zişilor adepţi ai auto-satisfacerii, determinându-i pe cei mai mulţi dintre „sinucigaşi“ să ducă o permanentă luptă împotriva ispitei. Ei luptă la fel cum cleptomanul luptă împotriva viciului său. Lupul de stepă cunoştea şi el foarte bine lupta aceasta, căci o dusese cu cele mai diverse arme. În cele din urmă, pe la vârsta de patruzeci şi şapte de ani, îi veni o idee fericită, nu lipsită de umor, o idee care deseori îi umplea inima de bucurie. Hotărâse ca în ziua celei de a cincizecea aniversări a zilei lui de naştere să-şi permită să se sinucidă. Conform înţelegerii cu el însuşi, în ziua aceea urma să rămână la latitudinea lui dacă va face sau nu uz de ieşirea prevăzută pentru caz de pericol, după cum va avea chef atunci. Acum n-avea decât să i se întâmple orice, să se îmbolnăvească, să rămână sărac, să sufere şi să se amărască – toate acestea erau acum sorocite, mai puteau dura câţiva ani, câteva luni, câteva zile, al căror număr se micşora zi de zi! Şi într-adevăr, suportă cu mai multă uşurinţă anumite necazuri care, mai înainte, l-ar fi chinuit mai profund şi vreme mai îndelungată poate până în ultima fibră a inimii lui. Dacă dintr-un motiv anume îi mergea deosebit de rău, dacă secătuirii, însingurării şi sălbăticirii vieţii sale li se mai adăugau dureri sau pierderi deosebite, putea să le spună acum durerilor: „Aveţi răbdare, peste doi ani voi fi eu stăpânul vostru!” Apoi se lăsa cu tandreţe în

voia gândului că în dimineaţa celei de a cincizecea aniversări a naşterii sale vor sosi scrisori şi felicitări, în vreme ce el, bizuindu-se pe briciul său, îşi va lua rămas-bun de la toate durerile şi va închide uşa după sine. Pe urmă, guta din oasele lui, melancolia, durerea de cap şi durerea de burtă n-aveau decât să vadă încotro o vor apuca.

Ne-a mai rămas să explicăm acest fenomen particular care era lupul de stepă şi îndeosebi relaţiile lui caracteristice cu mediul burghez, arătând că aceste aspecte derivau din legi fundamentale. Să luăm, aşadar, drept punct de plecare, fiindcă se află la îndemână, raporturile sale cu tot ceea ce este „burghez”!

Lupul de stepă se situa, după propria concepţie, total în afara lumii burgheze, deoarece nu ştia ce este viaţa de familie sau ambiţia socială. Privindu-se pe sine ca persoană particulară, se simţea când un excentric, un eremit bolnăvicios, când un individ situat peste medie, dotat cu facultăţi geniale, depăşind neînsemnatele norme ale unei vieţi mediocre. Îl dispreţuia cu bună ştiinţă pe burghez şi se mândrea că nu este şi el la fel cu acesta. Totuşi, în unele privinţe trăia întru totul ca un burghez, avea bani la bancă, îşi ajuta câte o rudă săracă, se îmbrăca nepretenţios, dar corect şi discret, încercând să trăiască în bună regulă cu poliţia, cu oficiul fiscal şi cu alte asemenea instituţii ale puterii. De asemenea, un dor viguros, tainic, îl atrăgea întruna spre lumea mărginită a burgheziei, spre casele liniştite ale familiilor de treabă cu grădinile lor curate, cu scările strâmte şi cu toată atmosfera lor modestă de ordine şi cumsecădenie. Îi plăcea să aibă micile lui vicii şi extravaganţe, să se simtă ca un om deosebit sau genial care trăia în afara lumii burgheze, dar ca să ne exprimăm astfel, nu trăia şi nu locuia niciodată în acele provincii ale vieţii unde nu mai existau obiceiuri burgheze. Nu se simţea la el acasă nici în atmosfera oamenilor puternici, de excepţie, nici în rândul răufăcătorilor sau dezmoşteniţilor sorţii, ci rămânea să locuiască în provincia burghezilor, cu normele şi atmosfera cărora se afla în contact permanent, chiar dacă acesta lua forma opoziţiei şi revoltei. În afară de

aceasta, fusese educat în spiritul micii burghezii, de la care mai păstra o mulţime de noţiuni şi de şabloane. Din punct de vedere teoretic n-avea absolut nimic împotriva târfelor, dar personal n-ar fi fost în stare să ia în serios o târfă şi n-ar fi considerat-o niciodată ca pe o egală cu sine. Putea să îndrăgească, întocmai ca pe propriul frate, un delincvent politic, un revoluţionar sau un escroc intelectual, oameni pe care statul şi societatea îi dispreţuiau, însă n-ar fi ştiut ce altceva să facă pentru un hoţ, un spărgător sau un criminal feroce decât să-i compătimească într-un mod destul de burghez.

În felul acesta el recunoştea şi încuviinţa mereu, printr-o latură a firii şi faptelor sale, tot ceea ce combătea şi nega prin cealaltă. Crescut în căminul unei familii burgheze culte, în tiparul unor forme şi moravuri solide, continua să fie legat printr-o bună parte a sufletului său de rânduielile acestei lumi, chiar şi după ce se individualizase demult, depăşind limita posibilă a obiceiurilor burgheze, eliberându-se de conţinutul idealurilor şi convingerilor burgheze.

„Spiritul burghez", înţeles ca o stare permanentă a condiţiei umane, nu înseamnă nimic altceva decât o încercare de a atinge echilibrul, năzuinţa spre o medie echilibrată între numeroasele extreme şi polarităţi contrastante ale comportamentului uman. Dacă luăm ca exemplu una dintre aceste bipolarităţi contrastante, să spunem pe aceea a sfinţeniei şi a desfrânării, pilda noastră va fi înţeleasă de îndată. Omul are posibilitatea să se dedice pe deplin domeniului spiritual, încercării de a se apropia de dumnezeire, idealului evlaviei. Şi invers, are, de asemenea, posibilitatea de a se dedica vieţii instinctuale, chemării, simţurilor sale, îndreptându-şi toată străduania spre satisfacerea unor plăceri de moment. Prima cale duce spre evlavie, spre martiriul spiritual, spre unirea cu Dumnezeu. Cealaltă duce spre desfrânare, spre martiriul instinctual, spre unirea cu putreziciunea. Burghezul încearcă să trăiască undeva între cele două căi, într-o zonă potolită, de mijloc. El nu se va abandona niciodată, nu se va dărui nici beţiei simţurilor, nici ascezei, nu va fi niciodată

martir, niciodată dispus să se nimicească – dimpotrivă, idealul său nu este sacrificarea, ci conservarea eului, străduania sa nu urmăreşte să atingă nici evlavia, nici contrariul ei, dăruirea fără rezerve îi este insuportabilă, el vrea să se pună în slujba lui Dumnezeu, fireşte, dar totodată să celebreze beţia simţurilor, vrea să fie virtuos, de ce nu, dar totodată doreşte să se simtă bine şi confortabil pe pământ. Pe scurt, încearcă să se plaseze între extreme, în zona prielnică, lipsită de furtuni puternice, a moderaţiei, lucru pe care şi reuşeşte să-l facă, jertfind însă pentru aceasta intensitatea de trăire şi simţire oferite de o viaţă ce tinde spre absolut şi extreme. Nu se poate trăi intens decât în detrimentul propriului eu. Dar burghezul nu preţuieşte nimic mai mult decât acest eu al său (un eu, de altfel, slab dezvoltat, rudimentar). Aşadar, cu preţul intensităţii, el îşi asigură conservarea şi securitatea, alege liniştea sufletească în locul devoţiunii faţă de Dumnezeu, tihna în locul plăcerii, comoditatea în locul libertăţii, temperatura plăcută în locul jarului ucigător. De aceea, burghezul este, în esenţă, o creatură cu un slab impuls vital, fricoasă, care se teme de orice sacrificiu personal şi este uşor de guvernat. Din această cauză a substituit puterea cu majoritatea, forţa cu legea, responsabilitatea cu procedeul supunerii la vot.

Este limpede că o asemenea fiinţă slabă şi fricoasă nu poate supravieţui, chiar dacă ar exista într-un număr oricât de mare, şi că datorită caracteristicilor sale nu ar putea avea pe lumea asta alt rol decât acela al unei turme de mioare rătăcite printre lupii ce hoinăresc în libertate. Cu toate acestea vedem că, deşi în perioadele guvernate de firi foarte puternice, burghezul este pus de îndată la zid, totuşi el nu piere niciodată, ba chiar pare din când în când să stăpânească lumea. Cum de este posibil aşa ceva? Nici mărimea turmei sale, nici virtutea, nici faimosul lui common sense, *nici modul de organizare nu ar avea suficientă putere ca să-l salveze de la pieire. Niciun medicament din lume nu poate salva viaţa acelui om a cărui vitalitate a slăbit atât de mult. Şi cu toate acestea burghezia trăieşte,*

puternică şi înfloritoare. — De ce?

Răspunsul este următorul: datorită lupilor de stepă. Într-adevăr, forţa vitală a burgheziei nu se bazează nicidecum pe atributele membrilor ei obişnuiţi, ci pe cele ale deosebit de numeroşilor nonconformişti pe care ea e capabilă să-i tolereze, datorită confuziei şi elasticităţii idealurilor sale. În sânul burgheziei trăieşte în permanenţă o mare mulţime de firi puternice şi sălbatice. Harry, lupul nostru de stepă, este un exemplu caracteristic. El, cel care şi-a dezvoltat într-atât individualitatea încât a întrecut cu mult dimensiunea accesibilă a unui burghez, el, cel care cunoaşte în egală măsură şi plăcerea meditaţiei, şi bucuriile tulburi ale urii, şi ale urii de sine, el, cel care detestă legea, virtutea şi acel common sense, *tocmai el este cu toate acestea, fără voia lui, prizonierul obiceiurilor burgheze, de care nu se poate debarasa. Şi în felul acesta vieţuiesc de jur-împrejurul masei propriu-zise a adevăratei burghezii pături largi de oameni, mii şi mii de vieţi şi de minţi luminate care, luate fiecare în parte, au depăşit limitele burgheze şi ar avea vocaţia unei existenţe în absolut, dar fiind legate prin sentimente infantile de obiceiurile burgheze şi molipsindu-se în mare parte de scăderea vitalităţii, continuă, într-un fel, să rămână legate de burghezie, să i se supună, să-i rămână îndatorate şi să o slujească. Întrucât burghezia a răstălmăcit în felul ei principiul celor mai mari: Cine nu este împotriva mea este cu mine!*

Dacă analizăm sufletul lupului de stepă în sensul acesta, aflăm că avem de-a face cu un om pe care însuşi gradul înalt de individualizare atins l-a împiedicat să devină un burghez, căci orice exagerare a individualizării se întoarce împotriva eului, ameninţând să-l distrugă din nou. Observăm că el simte într-însul imbolduri puternice atât către evlavie cât şi spre desfrâu, însă fie dintr-o slăbiciune oarecare, fie din inerţie, el nu a putut să-şi ia avânt, pentru a ajunge în libertatea şi sălbăticia spaţiului cosmic, continuând să graviteze în jurul constelaţiei materne a burgheziei. Aceasta era poziţia lui în spaţiul lumii, acestea îi erau independenţele. Cei mai mulţi dintre intelectuali, cea

mai mare parte a artiştilor aparţin aceluiaşi tip. Numai aceia dintre ei care sunt mai puternici se înalţă dincolo de atmosfera pământului burghez, ajungând în cosmos, în vreme ce toţi ceilalţi se resemnează ori acceptă compromisurile, dispreţuind burghezia, căreia totuşi îi aparţin, vitalizând-o şi preamărind-o, fiind nevoiţi, în cele din urmă, să o susţină pentru a supravieţui ei înşişi. Aceste nenumărate existenţe nu reuşesc să atingă tragicul, având parte, în schimb, de un remarcabil ghinion şi de o zodie proastă, în al cărei iad fierb talentele lor, până ce devin roditoare. Puţini dintre ei reuşesc să se elibereze şi să găsească drumul spre absolut, dispărând într-un mod demn de toată admiraţia; acestea sunt personajele tragice, iar numărul lor este redus. Ceilalţi, în schimb, cei care rămân legaţi şi ale căror talente se bucură deseori de succes în rândurile burgheziei, ei au acces la un al treilea imperiu, la o lume imaginară, dar suverană: aceea a umorului. Neliniştiţii lupi de stepă, făpturile acestea care suferă îngrozitor, neîntrerupt, şi cărora le lipseşte vlaga necesară tragicului şi pătrunderii în spaţiul astral simt chemarea spre absolut, dar nu sunt capabili să trăiască în concordanţă cu ea: în momentul când, datorită suferinţei, spiritul li s-a întărit şi a devenit mai suplu, ei îşi găsesc salvarea prin umor. Într-un fel anume, umorul păstrează în el ceva burghez, cu toate că burghezul autentic nu este capabil să-l priceapă. În sfera lui imaginară se realizează idealul încâlcit, incongruent al oricărui lup de stepă: acolo i se oferă posibilitatea nu numai de a încuviinţa simultan şi evlavia şi desfrâul, de a împăca cei doi poli apropiindu-i unul de celălalt, ci de a-l cuprinde şi pe burghez în acest act al acceptării. Un om obsedat de Dumnezeu este, desigur, în stare să accepte şi un criminal, şi invers, dar niciunul, nici celălalt, ca de altfel niciunul dintre trăitorii în absolut nu este în stare să accepte linia aceea neutră şi insipidă de mijloc, care este comportamentul burghez. Numai umorul, invenţia aceasta minunată a celor care se văd împiedicaţi să-şi realizeze înalta lor chemare, a acestor fiinţe aproape tragice, a fiinţelor nefericite, extraordinar de talentate,

numai umorul (poate cea mai specifică şi mai genială realizare a omenirii) săvârşeşte imposibilul, străbătând şi unind toate faţetele umanităţii cu razele reflectate de prisma sa. Să trăieşti în lume, ca şi cum aceasta nu ar fi lume, să respecţi legea şi totuşi să fii mai presus de ea, să pozezi „ca şi cum n-ai poseda nimic”, să renunţi ca şi cum n-ar fi vorba de renunţare – toate aceste precepte îndrăgite şi ades citate ale unei înalte înţelepciuni a vieţii nu poate să le realizeze decât umorul.

Iar dacă lupul de stepă, căruia nu-i lipsesc nici talentul, nici premisele pentru acest lucru, ar reuşi să fiarbă până la capăt, în talmeş-balmeşul lasciv al iadului său, băutura aceasta fermecată şi apoi s-o elimine, atunci ar fi salvat. Încă e departe de asta. Posibilitatea însă, speranţa există. Cine îl iubeşte, cine îi împărtăşeşte zbuciumul nu poate decât să-i dorească să se salveze astfel. Chiar dacă procedând aşa ar rămâne pentru totdeauna prizonierul obiceiurilor burgheze, suferinţele sale ar deveni în schimb mai suportabile, mai fructuoase. Relaţiile lui de dragoste sau de ură faţă de lumea burgheză s-ar purifica de sentimentalism, iar dependenţa sa faţă de lumea aceasta ar înceta să-l mai chinuie în permanenţă, ca o ruşine.

Pentru a ajunge la toate acestea sau poate pentru a îndrăzni, în cele din urmă, să facă totuşi saltul în cosmos, lupul de stepă ar trebui pus odată faţă în faţă cu el însuşi, ar trebui să privească adânc în haosul propriului suflet, devenind pe deplin conştient de el însuşi. Existenţa lui precară i s-ar dezvălui atunci irevocabil, iar el nu ar mai avea posibilitatea să se tot refugieze din iadul instinctelor sale în consolări sentimentalo-filozofice şi de aici iarăşi în beţia oarbă a destinului său de lup. Omul şi lupul s-ar vedea nevoiţi să se cunoască unul pe celălalt, fără folosul măştilor sentimentale, şi să privească necruţător unul în ochii celuilalt. Şi atunci, ori s-ar produce o explozie care i-ar despărţi o dată pentru totdeauna, astfel încât n-ar mai exista niciun lup de stepă, ori ar încheia o căsătorie de convenienţă sub auspiciile luminii răsărinde a umorului.

S-ar putea ca Harry să fie pus într-o bună zi în faţa

acestei ultime alternative. S-ar putea ca, într-o bună zi, să înveţe să se recunoască pe el însuşi, fie căzându-i în mână una dintre oglinjoarele noastre, fie întâlnindu-se cu nemuritorii, fie găsind, poate, într-unul din teatrele noastre magice ceea ce îi trebuie pentru ca să-şi elibereze sufletul devastat. Înaintea lui se deschid mii de asemenea posibilităţi, destinul său le atrage irezistibil, toţi aceşti marginali ai lumii burgheze trăiesc în atmosfera posibilităţilor magice. O *nimica toată poate declanşa trăsnetul.*

Lupul de stepă cunoaşte şi el bine aceste lucruri, chiar dacă nu va putea să vadă niciodată această schiţă a biografiei sale interioare. El intuieşte care îi este locul în edificiul universal, intuieşte şi îi cunoaşte pe nemuritori, intuieşte şi se teme de posibilitatea unei întâlniri cu el însuşi, ştie că există oglinda aceea în care trebuie negreşit să privească, în care se teme de moarte să privească.

În încheierea studiului nostru trebuie să mai destrămăm o ultimă ficţiune, o mistificare teoretică. Orice „explicaţie", orice psihologie, orice încercare de a înţelege ceva necesită mijloace auxiliare, teorii, mitologii, minciuni; iar un autor care se respectă ar trebui să nu ezite să destrame, pe cât posibil, astfel de minciuni în încheierea expunerii sale. Spunând „sus" sau „jos", avem deja de a face cu o afirmaţie care necesită să fie explicată, căci atât sus cât şi jos nu există decât în gândirea noastră şi ţin de domeniul abstractului. Lumea în sine nu cunoaște nici sus, nici jos.

Aşa încât, pentru a ne exprima cât mai concis, „lupul de stepă" este la rându-i o ficţiune. Sentimentul lui Harry că este un om-lup, părerea lui că se compune din două fiinţe care se duşmănesc una pe alta, opunându-se una celeilalte, nu sunt decât o mitologie simplificatoare. Harry nu este nicidecum un om-lup şi dacă i-am preluat minciuna inventată şi crezută de el însuşi, aparent fără să o examinăm mai îndeaproape, şi dacă am căutat să-l privim şi să-l interpretăm efectiv ca pe o dublă fiinţă, ca pe un lup de stepă, n-am făcut-o decât în speranţa că vom fi înţeleşi

mai lesne, servindu-ne de o mistificare pe care acum vom încerca să o rectificăm.

Scindarea în lup şi om, în instinct şi spirit, prin care Harry caută să ne facă să-i înţelegem mai lesne soarta, este o simplificare crasă, ea bruschează realitatea pentru a oferi o explicaţie plauzibilă, dar eronată, a contradicţiilor pe care omul acesta le descoperă în el însuşi şi care i se par a fi sursa numeroaselor sale suferinţe. Harry descoperă în el însuşi un „om", adică un univers de gânduri, sentimente şi cultură, sub forma unei naturi domesticite şi sublimate, şi, pe lângă aceasta, mai descoperă în sine un „lup", adică universul întunecos al instinctelor, sălbăticiei şi ferocităţii în stare nesublimată, brută. În ciuda unei aparent atât de clare scindări a fiinţei sale în două sfere ostile, i-a fost dat să observe câteodată că lupul şi omul se împăcau unul cu celălalt pentru scurtă vreme, fiind fericiţi preţ de câteva clipe. Dacă Harry ar încerca să stabilească în ce măsură contribuise omul şi în ce măsură, lupul la conturarea fiecărui moment al vieţii sale, a fiecărei fapte, a fiecărui sentiment al său, ar ajunge de îndată la ananghie, iar toată teoria lui frumoasă despre lupul acela s-ar destrăma. Pentru că nici un singur om, niciun negru primitiv, niciun imbecil nu este de o simplitate atât de convenabilă, încât să-i putem explica fiinţa ca pe o sumă a numai două sau trei elemente principale, cu atât mai mult încercarea de a explica un om atât de complicat ca Harry printr-o naivă împărţire a lui în lup şi om este o copilărie fără margini. Harry nu se compune din două, ci din sute, din mii de fiinţe. Viaţa lui (la fel ca viaţa oricărui alt om) nu pendulează doar între doi poli, cum ar fi instinctul şi spiritul sau evlavia şi desfrâul, ci între mii, între nenumărate perechi de poli.

Nu trebuie să ne mire faptul că un om atât de instruit şi de inteligent ca Harry este în stare să se considere un „lup de stepă" şi nici închipuirea lui că ar putea să cuprindă edificiul bogat şi complicat al vieţii sale într-o formulă atât de simplistă, atât de brutală, atât de primitivă. Capacitatea omului de a gândi nu este foarte mare, aşa încât până şi omul cel mai spiritualizat şi mai cult vede lumea şi pe el

însuşi, în permanenţă, prin lentilele unor formule foarte naive, simplificatoare şi mincinoase – dar mai ales pe el însuşi se vede în felul acesta! Căci toţi oamenii simt nevoia, după cât se pare înnăscută şi deplin imperativă, de a-şi imagina eul lor ca pe un întreg. Chiar dacă ideea aceasta fixă le este adesea puternic zdruncinată, ea se reface neîncetat. Stând faţă în faţă cu un criminal şi privindu-l în ochi, judecătorul aude timp de o clipă cum criminalul grăieşte cu propria lui voce (a judecătorului), descoperind şi în propriul său interior toate imboldurile, aptitudinile şi posibilităţile criminalului, apoi în următoarea clipă redevine un întreg, redevine judecătorul, se strecoară înapoi în coaja eului său imaginar şi îşi face datoria, condamnându-l pe ucigaş la moarte. Iar când unii oameni deosebit de dotaţi şi cu o structură deosebit de delicată simt încolţindu-le bănuiala că sufletul lor nu e făcut dintr-o singură bucată, când, la fel ca toţi oamenii de geniu, îşi înfrâng ideea fixă a personalităţii unitare, simţind că sunt compuşi din mai multe părţi, ca un mănunchi de mai multe euri, atunci nu este nevoie decât să exprime acest lucru, pentru ca majoritatea să-i închidă în ospicii, să cheme în ajutor ştiinţa, să constate că sunt schizofrenici şi să scutească omenirea de a mai auzi din gura acestor nefericiţi glasul adevărului. Ei, dar ce să tot vorbim în zadar, de ce să spunem pe nume unor lucruri pe care, se ştie de la sine, le cunoaşte orice om care gândeşte, lucruri care, de obicei, nu sunt exprimate cu glas tare? — Aşadar, în momentul în care un om face primul pas, dilatând acea unitate imaginară a eului său până la dualitate, omul acesta devine aproape un geniu sau cel puţin este o excepţie rară şi interesantă. În realitate însă, niciun eu, nici chiar cel mai naiv, nu este unitar, ci este un univers de o diversitate extraordinară, o mică boltă cerească presărată cu stele, un haos de forme, de trepte şi stări, de apucături moştenite şi de posibilităţi. Fiecare individ înclină să considere că haosul acesta este o unitate, vorbind despre propriul eu ca despre un fenomen simplu, bine închegat şi conturat cu claritate, ceea ce este o iluzie necesară pe care o nutreşte în mod curent fiecare om

(chiar şi cel aflat sus de tot), o necesitate la fel de vitală ca respiraţia şi hrana.

Iluzia aceasta se bazează pe o simplă raportare. Trupeşte, omul este unitar, dar sufleteşte niciodată. În literatură, chiar şi în cea mai rafinată, se operează în permanenţă, conform tradiţiei, cu personaje aparent întregi, aparent unitare. Din toată literatura de până la noi specialiştii, cunoscătorii, apreciază mai cu seamă drama, şi pe bună dreptate, căci ea oferă (sau ar putea să ofere) cea mai mare posibilitate de a reflecta eul în toată complexitatea lui – dacă aparenţa grosolană n-ar contrazice cu brutalitate acest adevăr, impunând iluzia că fiecare personaj al dramei e o unitate, deoarece este găzduit de un trup care, incontestabil, este unic, unitar şi definitiv conturat. Şi estetica naivă acordă aprecieri superlative aşa-numitei drame de caractere, în cadrul căreia fiecare figură apare în mod evident şi aparte ca o unitate. Unii îşi dau seama, mai întâi pe departe, apoi din ce în ce mai limpede, că au de-a face, probabil, cu estetica ieftină a suprafeţelor şi că este greşit să aplicăm marilor noştri dramaturgi conceptele despre frumos ale Antichităţii, care, pornind mereu de la trupul palpabil, a inventat într-un mod foarte original ficţiunea despre eu, despre personaj. Splendide concepte, dar care nouă nu ne sunt înnăscute, ci ne-au fost băgate în cap, cu multă osteneală. În scrierile literare din vechea Indie, asemenea noţiuni erau complet necunoscute, eroii eposurilor indiene nu sunt pur şi simplu personaje, ci mănunchiuri de mai multe personaje, şiruri întregi de încarnări. Şi în lumea noastră modernă există scrieri literare în care autorul încearcă să reprezinte, într-un mod de care nu este întotdeauna pe deplin conştient, complexitatea sufletească ascunsă îndărătul vălului acestui joc al personajelor şi caracterelor. Cine vrea să-şi dea seama de asta trebuie să ia hotărârea de a renunţa în sfârşit să vadă în figurile unei scrieri literare fiinţe individuale, ci numai părţi, laturi sau aspecte diferite ale unei unităţi superioare (aceasta putând fi, să spunem, chiar şi sufletul poetului). Cine îl vede pe Faust, de pildă, în acest fel, constată că

Faust, Mefisto, Wagner şi toţi ceilalţi formează un tot unitar, un suprapersonaj, şi abia în cadrul acestei unităţi superioare poate fi întrevăzută întru câtva adevărata esenţă a sufletului, nicidecum în fiecare figură în parte. Când Faust rosteşte sentinţa celebră în rândul profesorilor din toate şcolile şi admirată cu înfiorare de filistini: „În pieptu-mi am, ah, două suflete!“ el uită de Mefisto şi de o sumă întreagă de alte suflete care, de asemenea, sălăşluiesc în pieptul său. Lupul nostru de stepă crede şi el că poartă în pieptul lui două suflete (lup şi om), simţind că, în felul acesta, pieptul i s-a îngustat îngrijorător de mult. Pieptul, trupul este întotdeauna unul singur, dar sufletele care sălăşluiesc într-însul nu sunt nici două, nici cinci, ci nenumărate; omul este ca o ceapă compusă din sute de învelişuri, ca o ţesătură compusă din multe fire. În Asia antică lucrul acesta era cunoscut şi ştiut cu exactitate, iar în yoga budhistă a fost inventată o tehnică precisă, al cărei scop era dezvăluirea ideii fixe despre personalitate. Jocul omenirii este complex şi plin de umor: ideea obsesivă pe care India s-a ostenit timp de o mie de ani s-o destrame este identică cu aceea pe care Occidentul s-a străduit la fel de mult să o acrediteze şi să o consolideze.

Privindu-l pe lupul de stepă dintr-o asemenea perspectivă, înţelegem de ce suferă el atât de pe urma ridicolei sale dualităţi, întocmai ca Faust, crede şi el că două suflete înseamnă mult prea mult pentru un singur piept şi că, din această cauză, pieptul ar trebui să i se spargă. Când, de fapt, ele reprezintă mult prea puţin, aşa că Harry îşi nedreptăţeşte sărmanul suflet în mod înfiorător atunci când caută să-l înţeleagă cu ajutorul unei imagini atât de primitive. Cu toate că este un om deosebit de cult, Harry procedează la fel ca sălbaticul care nu ştie să numere decât până la doi. Unei părţi din el îi dă numele de om, celeilalte, pe cel de lup, crezând că în felul acesta a ajuns la capăt, s-a epuizat. În „om” îngrămădeşte toate lucrurile descoperite în el însuşi care ţin de domeniul spiritului, tot ce este sublimat sau cultivat, iar în lup tot ce este instinctual, sălbatic şi haotic. În viaţă însă lucrurile nu se

petrec aşa de simplu ca în gândurile noastre, aşa de grosolan ca în sărmana noastră limbă, de idioţi, iar Harry se minte îndoit pe el însuşi, aplicând această metodă primitivă a lupului. Ne temem că Harry consideră provincii întregi ale sufletului său ca făcând parte deja din „om", cu toate că ele nu ţin nici pe departe de om, şi socoteşte că alte părţi ale fiinţei sale ţin de lup, cu toate că ele au depăşit demult stadiul acesta.

La fel ca toţi oamenii, Harry crede şi el că ştie foarte bine ce înseamnă un om, însă de fapt, n-o ştie deloc, cu toate că, deseori, în vise şi în alte stări greu controlabile ale conştiinţei sale, o intuieşte. I-ar prinde bine să nu-şi uite intuiţiile, i-ar prinde bine să şi le însuşească! Doar omul nu este o structură împietrită şi durabilă (aşa cum arăta idealul Antichităţii, cu toate că înţelepţii acelor timpuri aveau alte intuiţii), ci mai degrabă o încercare şi o trecere, nu este nimic altceva decât o punte îngustă', periculoasă, întinsă între natură şi spirit. Chemarea lui cea mai profundă îl împinge spre spirit, spre Dumnezeu – dorul lui cel mai fierbinte îl trage îndărăt spre natură, spre mumă: viaţa lui pendulează, înfricoşată şi tremurândă, între aceste două forţe. Ceea ce fiecare om înţelege prin noţiunea de „om" este întotdeauna doar o efemeră convenţie burgheză. Această convenţie respinge şi interzice anumite instincte, pe cele mai crude, o doză bună de conştiinţă, de bunăcuviinţă şi de debestializare e necesară, iar un strop de spirit este nu numai admisibil, ci chiar absolut indispensabil. „Omul", aşa cum ni-l prezintă această convenţie, este, ca orice alt ideal burghez, un compromis, o încercare timidă şi isteţ-naivă de a contracara atât pretenţiile vehemente ale răutăcioasei mume Natura, cât şi pe cele ale plictisitorului bunic Spirit, încercarea de a duce un trai călduţ undeva la mijloc, între ele. Din această cauză, burghezul acceptă şi tolerează ceea ce el numeşte „personalitate", dar în acelaşi timp aruncă personalitatea în braţele acelui monstru antropofag care este „statul" şi foloseşte amândouă noţiunile în mod constant drept atu al uneia împotriva celeilalte. Aşa se explică de ce burghezul îl

arde astăzi ca pe un eretic şi îl spânzură ca pe un criminal pe cel căruia poimâine îi va înălţa un monument.

Lupul de stepă are şi el intuiţia că „omul” nu este o creatură definitivată, ci o cerinţă a spiritului, o posibilitate îndepărtată, pe cât de râvnită, pe atât de temută, şi că drumul într-acolo nu poate fi parcurs niciodată mai mult decât doar pe o mică porţiune, în chinuri şi extazuri îngrozitoare, şi anume tocmai de către acei indivizi rari pentru care astăzi se pregăteşte eşafodul, iar mâine, monumentul. Ceea ce, spre deosebire de „lupul” din sine, el numeşte „om”, este în mare măsură tocmai acel „om” mediocru al convenţiei burgheze. Calea spre adevăratul om, calea spre nemuritori poate fi intuită de Harry, chiar destul de bine, el păşeşte pe ea, parcurgând ici şi colo, cu ezitare, o distanţă infimă, plătind pentru asta cu suferinţe grele, cu o însingurare dureroasă. Dar în adâncul sufletului său el nu cutează să accepte şi să împlinească cerinţa cea mai înaltă, umanizarea veritabilă spre care năzuieşte spiritul, nici să meargă pe calea îngustă ce duce la nemurire, unica. Căci el simte şi nu se înşeală: calea aceasta merge spre suferinţe şi mai mari, spre proscriere, spre ultima renunţare, poate spre eşafod, – şi chiar dacă îl atrage nemurirea de la capătul acestui drum, el nu este dispus câtuşi de puţin să suporte asemenea suferinţe sau să moară atâtea morţi. În ciuda faptului că este mult mai conştient de ţelul umanizării decât semenii săi burghezi, el închide ochii şi nu mai vrea să ştie că tocmai cramponarea deznădăjduită de eul său, refuzul deznădăjduit de a muri reprezintă calea cea mai sigură spre moartea eternă şi că, în schimb, puterea de a muri, dezbrăcarea de învelişuri, ataşamentul veşnic al eului faţă de transformare duc la nemurire. Divinizându-i pe nemuritorii săi preferaţi, pe Mozart de exemplu, el nu-i priveşte la urma urmelor niciodată altfel decât cu ochii burghezului, având astfel tendinţa să explice desăvârşirea lui Mozart întocmai ca un profesor de şcoală, adică din perspectiva marelui său talent de specialist şi nu din aceea a imensei sale dăruiri, a acceptării suferinţei, a indiferenţei sale faţă de idealurile

burghezilor şi a îndurării extremei însingurări, ce rarefiază atmosfera burgheză din jurul celui aflat în suferinţă, a celui care se umanizează, transformând-o într-un eter cosmic glacial, în însingurarea aceea din Grădina Ghetsemani.

Dar oricum, lupul nostru de stepă a descoperit în el însuşi cel puţin dualitatea faustică, şi-a dat seama că unitatea trupului său nu implică unitatea sufletului, ci că, în cel mai bun caz, face abia primii paşi pe drumul lungului său pelerinaj spre idealul unei asemenea armonii. El îşi doreşte fie să învingă lupul dintr-însul şi să devină un om întreg, fie să renunţe la om şi să ducă măcar ca lup o viaţă unitară, nesfâşiată. Se poate presupune că nu a observat niciodată cu atenţie comportamentul unui lup adevărat – căci ar fi văzut probabil că nici sufletul animalelor nu formează un tot unitar, că şi îndărătul frumoaselor forme precise ale trupului lor sălăşluieşte o mare varietate de năzuinţe şi stări, că şi lupul îşi are abisurile sale, că şi lupul suferă. Nu, prin acel „înapoi la natură!" omul nu face decât să rătăcească neîntrerupt pe un drum al supliciului şi al deznădejdii. Harry nu va putea deveni niciodată din nou un lup întreg, şi chiar dacă s-ar întâmpla aşa ceva, ar vedea atunci că nici lupul nu este o fiinţă simplă, neconturată încă, ci o individualitate foarte diversă şi complicată. Lupul are şi el două sau mai mult de două suflete în pieptul său de lup, iar cine îşi doreşte cu ardoare să fie lup se face vinovat de aceeaşi slăbiciune a memoriei, ca şi bărbatul care cânta: „O, ce fericire să fii din nou copil!" Bărbatul acesta simpatic, dar sentimental, care cântă cântecul despre fericirea copilului, îşi doreşte şi el să se întoarcă la natură, la nevinovăţie, la începutul de drum, uitând însă cu desăvârşire că nici copiii nu sunt câtuşi de puţin fericiţi, că şi ei sunt capabili de multe conflicte, de multe dualităţi, de toate suferinţele.

Nu există nicio cale înapoi, nici spre lup, nici spre copil. La începutul tuturor lucrurilor nu a fost nici nevinovăţia, nici naivitatea; toate creaturile, chiar şi cea mai simplă în aparenţă, poartă deja o vină, sunt divizate în mii de părţi, sunt aruncate în torentul murdar al devenirii şi nu mai pot

să înoate niciodată, niciodată în susul râului. Calea spre nevinovăţie, spre ceea ce e necreat, spre Dumnezeu nu duce îndărăt, ci înainte, nu spre lup sau copil, ci mereu mai departe în vină, mereu mai adânc în umanizare. Nici sinuciderea nu-ţi va fi de mare folos, sărmane lup de stepă, va trebui să mergi totuşi pe calea mai lungă, mai anevoioasă şi mai grea a umanizării, va trebui să-ţi multiplici de mai multe ori dualitatea, să-ţi complici în continuare caracterul şi aşa destul de complicat. În loc să-ţi îngustezi universul şi să-ţi simplifici sufletul, va trebui ca în sufletul tău dilatat de suferinţă să primeşti tot mai mult din lume, în cele din urmă lumea întreagă, pentru ca astfel, poate, să ajungi şi tu o dată la capăt, să-ţi găseşti liniştea. Calea aceasta a urmat-o Buddha, au urmat-o toţi oamenii mari, care în cunoştinţă de cauză, care în mod inconştient, reuşind însă să facă acest pas curajos. Orice naştere înseamnă despărţire de cosmos, înseamnă limitare, desprindere de Dumnezeu, înnoire dureroasă. Întoarcerea în cosmos, suprimarea dureroasei individualizări, îndumnezeirea înseamnă a-ţi fi lărgit atât de mult sufletul, încât acesta să poată cuprinde iarăşi întregul univers.

Nu este vorba aici de omul pe care îl iau în considerare şcoala, economia naţională, statistica, nu de omul fără chip din furnicarul ce umple străzile, despre care se poate spune că valorează la fel de mult ca nisipul de pe ţărmul mării sau ca stropii născuţi de valurile ce se sparg de stânci: câteva milioane mai mult sau mai puţin nu contează, nu sunt decât material şi nimic altceva. Nu, este vorba aici de un om în sensul înalt al cuvântului, de ţelul lungului drum al devenirii umane, de omul regesc, de nemuritori. Geniul nu este chiar atât de rar cum ne vine nouă să credem şi, pe de altă parte, nu este, firește, nici atât de frecvent cum s-ar putea crede din istoriile literare şi universale, şi mai ales din ziare. Lupul de stepă Harry ar avea, ni se pare nouă, suficient geniu, încât să cuteze a face mai degrabă pasul curajos al umanizării, în loc să se justifice şi să se văicărească ori de câte ori întâmpină o dificultate, dând vina pe nerodul său lup de stepă.

Te miră şi te întristează în egală măsură să vezi că oameni care au asemenea posibilităţi se amăgesc cu lupi de stepă şi cu „vai, două suflete”, sau că, adesea, nutresc o dragoste atât de laşă faţă de obiceiurile burgheze. Un om care este în stare să-l înţeleagă pe Buddha, un om care intuieşte existenţa cerurilor şi a abisurilor condiţiei umane nu ar trebui să trăiască, într-o lume guvernată de common sense, *democraţia şi educaţia burgheză. Trăieşte în ea numai din laşitate, iar când dimensiunile proprii îl stingheresc, când strâmta lui cameră burgheză devine prea strâmtă pentru el, atunci aruncă vina în spinarea „lupului” şi nici nu vrea să ştie că, în momentele acelea, lupul reprezintă cea mai bună parte din sine. Numeşte „lup” toată sălbăticia din el, considerând-o drept ceva rău, periculos, drept o grozăvie pentru burghezi – dar el, cel care are credinţa că este un artist şi că este dotat cu simţuri delicate, nu poate să vadă că, în afară de lup, îndărătul lupului mai trăiesc într-însul şi multe altele, că nu tot ceea ce muşcă e un lup, că acolo sălăşluiesc şi vulpea, şi balaurul, şi tigrul, şi maimuţa, şi pasărea-paradisului. Şi că lumea aceasta întreagă, toată această grădină paradisiacă plină de apariţii drăgălaşe şi înfiorătoare, mari şi mici, puternice şi delicate, este sufocată şi paralizată de basmul cu lupul, la fel cum omul adevărat dintr-însul este sufocat şi paralizat de aşa-zisul om, de omul cu obiceiuri burgheze.*

Să ne închipuim o grădină cu sute de pomi diferiţi, cu mii de flori diferite, cu sute de fructe diferite, cu mii de ierburi diferite. Dacă grădinarul nu mai cunoaşte şi alte deosebiri botanice în afară de „comestibil” şi „iarbă rea”, el nu va şti deloc ce să facă cu nouă zecimi din grădina lui, va smulge florile cele mai fermecătoare, va reteza cei mai nobili arbori sau cel puţin îi va urî şi se va uita pieziş la ei. La fel procedează şi lupul de stepă cu miile de flori ale sufletului său. Nu vede nimic din ceea ce nu intră în rubricile „om” sau „lup”. Dar câte lucruri nu le socoteşte el ca făcând parte din „om”! Laşitatea, maimuţăreala, prostia şi meschinăria sunt socotite de el, în caz că nu au în ele ceva

de lup, ca făcând parte din „om”, tot aşa după cum, din cauză că el nu a reuşit încă să stăpânească puterea şi nobleţea, le pune pe seama caracterului său de lup.

Ne despărţim de Harry, îl lăsăm să meargă singur mai departe pe drumul său. De va fi să ajungă în rândul nemuritorilor, de va fi să ajungă acolo unde se pare că ţinteşte drumul său anevoios, cu câtă uimire va privi Harry la acest du-te-vino, la acest zigzag sălbatic, nehotărât, al traiectoriei sale; cât de încurajator, mustrător, compătimitor, înveselit i-ar mai zâmbi el acestui lup de stepă!

***

Terminând de citit, mi-am amintit că acum câteva săptămâni scrisesem la un moment dat, într-o noapte, o poezie puţin cam stranie în care era vorba tot de lupul de stepă. Am scotocit în căutarea ei în vraful de hârtii de pe masa mea de lucru supraîncărcată şi, găsind-o, am citit:

Sunt lupul de stepă în goana-mi amară,
Pe lume apasă un strat gros de nea,
Un corb dintr-un mesteacăn zboară,
Nu-i nici-un iepure, nu-i nici ciuta, nici ea!
De ciute frumoase m-am îndrăgostit,
Ah, de-aş găsi măcar una!
Aş ţine-o-ntre dinţi şi în braţe întruna,
Mai frumos lucru nici că s-ar putea!
Cu inimă bună-aş primi-o pe scumpa-mi crăiasă,
Muşcând-o, adânc aş pătrunde în coapsele ei minunate,
Aş bea după poftă din sângele ei de mireasă
Şi-apoi toată noaptea-aş urla de singurătate.
Chiar şi un iepure mi-ar reda mulţumire,
Ce dulce e carnea lui caldă noaptea târziu –

M-a părăsit, oare, toată acea fericire
Care mă făcea în viaţă mai vesel să fiu?
Părul din coada mea a încărunţit,
Până şi vederea a început să mă lase,
Sunt ani de când consoarta-mi iubită-a murit
Şi iată, gonesc visând numai ciute frumoase,
Gonesc şi la iepuri mi-e gândul,
Aud cum în noaptea de iarnă şuieră vântul,
Zăpada mi-astâmpără setea şi dorul avan,
La dracu-mi dau sufletul ăsta sărman.

Aveam, aşadar, în mâinile mele două portrete, un autoportret în versuri şchioape, trist şi înfricoşat ca mine însumi, şi un portret rece, creionat cu aparenţa unei mari obiectivităţi, văzut dinafară şi cam de sus de un străin care, scriind, dovedea că ştie mai multe şi totodată mai puţine lucruri decât mine. Iar ambele luate împreună, poezia mea bâlbâită şi melancolică, şi studiul inteligent scris de o mână necunoscută, ambele mă făceau să sufăr, ambele aveau dreptate, ambele creionau fără urmă de fard existenţa mea deprimantă, ambele îmi arătau cu limpezime cât de insuportabilă şi de precară era situaţia în care mă aflam. Lupul acesta de stepă trebuia să moară, cu propria mână trebuia să pună capăt existenţei lui nesuferite – sau trebuia, topindu-se în focul ucigător al unei noi introspecţii, să se transforme, să-şi smulgă masca, să înceapă să-şi modifice total eul. Ah, fenomenul acesta nu era nou pentru mine, nu-mi era necunoscut, îl cunoşteam, îl trăisem de mai multe ori în ceasurile celei mai mari deznădejdi. De câte ori îi era dat să aibă parte de asemenea clipe care îl răscoleau profund, eul meu din acel moment se sfărâma în cioburi, forţe iscate din adânc îl zguduiau de fiecare dată, nimicindu-l; de fiecare dată o parte din viaţa mea, pe care o cultivasem cu grijă şi o îndrăgisem în mod deosebit, mă trăda şi se despărţea de mine. Odată mi-am pierdut reputaţia de burghez, ca de altfel şi toată averea, fiind nevoit să învăţ cum să renunţ la respectul celor care până atunci îşi scoteau pălăria în faţa mea. Altă dată, viaţa mea

de familie s-a năruit peste noapte; înnebunind, soţia mea m-a izgonit din casă, şi din tihna de până atunci, dragostea şi încrederea s-au transformat dintr-odată în ură şi într-o luptă pe viaţă şi pe moarte, vecinii priveau după mine compătimindu-mă şi dispreţuindu-mă. De atunci încoace a început însingurarea mea. Apoi, câţiva ani mai târziu, după ani grei, plini de amărăciune, după ce îmi zidisem, în severitatea singurătăţii şi impunându-mi cu greu autodisciplina, o viaţă nouă şi un nou ideal de asceză şi spiritualitate, după ce reuşisem să întronez în viaţa mea o oarecare linişte şi un nivel oarecum înalt, dedicându-mă exerciţiilor de gândire abstractă şi meditaţiei practicate cu regularitate severă, iată că şi acest mod de viaţă mi s-a năruit, pierzându-şi dintr-odată tot sensul nobil şi înalt; eram din nou atras în viitoarea călătoriilor sălbatice, obositoare, prin lume, mă încovoiam sub povara unor noi dureri şi vini. Iar smulgerea unei măşti, prăbuşirea unui ideal erau precedate de fiecare dată de această înfiorătoare goliciune şi linişte, de acest soi de sugrumare, însingurare şi ruptură ucigătoare, de acest iad gol, pustiu al lipsei de dragoste şi al deznădejdii, pe care trebuie să le suport iară în momentul de faţă.

Nu pot să tăgăduiesc că, de fiecare dată când viaţa mea fusese zguduită din temelii, câştigasem până la urmă câte ceva, câştigasem mai multă libertate, mai mult spirit, mai multă profunzime, dar şi ceva mai multă singurătate, mai multă răceală, mai puţină înţelegere. În ceea ce priveşte latura ei burgheză, viaţa mea fusese, de la o zguduire la alta, un permanent coborâş, o îndepărtare din ce în ce mai mare de tot ceea ce era normal, permis şi sănătos. În decursul anilor îmi pierdusem slujba, familia, căminul, nu mai aparţineam nici unui grup social, eram singur, nu mă iubea nimeni, multă lume mă suspecta, mă aflam într-un conflict permanent, amar cu atitudinea şi morala lumii înconjurătoare, chiar dacă trăiam în continuare într-un mediu burghez, eram un străin în mijlocul aceste lumi, prin tot ceea ce simţeam şi gândeam. Religia, patria, familia, statul nu mai aveau pentru mine nicio valoare şi nu mă mai

interesau defel, înfumurarea ştiinţei, a breslelor, a artelor mă îngreţoşau; concepţiile mele, gustul meu, întreaga mea gândire prin care odinioară strălucisem ca un om talentat şi îndrăgit decăzuseră şi se sălbăticiseră, trezind acum suspiciune tuturor. Chiar dacă în cursul acestor transformări atât de dureroase mi-a fost dat să câştig nişte lucruri invizibile şi impalpabile – a trebuit să plătesc scump pentru toate acestea, iar viaţa mea devenise de fiecare dată mai dură, mai dificilă, mai însingurată, mai primejdioasă. Într-adevăr, n-aveam niciun motiv să-mi doresc să merg mai departe pe acest drum care mă purta spre zone din ce în ce mai rarefiate, care semănau cu fumul din cântecul de toamnă al lui Nietzsche.

Da, cunoşteam, vai, trăirile acestea, transformările acestea sortite de către destin copiilor săi dificili, celor mai problematici copii ai săi, le cunoşteam mult prea bine. Le cunoşteam, la fel cum vânătorul ambiţios, dar lipsit de succes, cunoaşte etapele unei vânători, cum jucătorul la bursă cunoaşte etapele speculaţiilor, ale câştigului, ale nesiguranţei, ale declinului, ale bancrutei. Trebuia, oare, să mai trec încă o dată prin toate acestea? Tot chinul, toată mizeria aceasta nebunească, toate aceste priviri aruncate josniciei şi nimicniciei propriului eu, toată această teamă de a eşua, toată această spaimă de moarte? Nu era, oare, mai înţelept şi mai simplu să te fereşti de repetarea atâtor suferinţe şi să dispari fără urmă? Fireşte că era mai simplu şi mai înţelept. Indiferent de posibila interpretare a celor spuse în broşurică despre lupul de stepă în legătură cu „sinucigaşii“, nimeni nu putea să-mi interzică plăcerea de a mă absolvi, cu ajutorul gazului de iluminat, al briciului sau al pistolului, de repetarea acelui proces, a cărui durere amară îmi fusese dat să o gust mult prea des şi suficient de profund. Nu, pe toţi dracii, nu exista nicio forţă pe lumea asta, care să-mi poată pretinde să suport iarăşi întâlnirea cu mine însumi, fiorul ei de moarte, şi trecerea într-o nouă formă, încă o încarnare, al cărei ţel şi liman nu erau nici pacea, nici liniştea, ci o dată în plus autodistrugerea, o dată în plus modelarea propriei fiinţe! Chiar dacă sinuciderea era

o prostie, o laşitate şi o meschinărie, chiar dacă ea reprezenta o ieşire lipsită de glorie şi ruşinoasă în caz de pericol – nu aveai încotro, trebuia să-ţi doreşti din toată inima să scapi, fie şi la modul cel mai ruşinos, de aceste suferinţe care te macină, aici nu-şi mai avea rostul un spectacol al nobleţei de caracter şi al eroismului, aici aveai de ales, pur şi simplu, numai între o durere uşoară, trecătoare şi o suferinţă inimaginabil de arzătoare şi fără de sfârşit. În viaţa mea atât de dificilă, atât de nebunească, fusesem de prea multe ori un nobil Don Quijote, preferând cinstea unui trai bun şi eroismul raţiunii. Mi-ajunge, să terminăm odată cu toate acestea!

Când, în sfârşit, m-am culcat, dimineaţa mă spiona prin ferestre, blestemata dimineaţă plumburie a unei zile ploioase de iarnă. Culcându-mă, nu uitasem de hotărârea mea. Dar undeva, la mare distanţă, la limita ultimă a conştiinţei mele, am avut o străfulgerare de o secundă, în clipa în care eram gata să adorm, amintindu-mi de pasajul acela din broşura despre lupul de stepă, în care era vorba despre „nemuritori“, şi mi-am adus aminte că, nu cu prea multă vreme în urmă, am simţit că mă apropiasem destul de mult de nemuritori astfel încât să pot savura, în acordurile unei muzici vechi, întreaga lor înţelepciune rece, luminoasă, cu zâmbetul ei neiertător. După străfulgerarea aceasta, strălucirea se stinse şi somnul se aşternu pe fruntea mea, greu ca un munte.

Trezindu-mă pe la prânz, am descoperit îndată că starea mea lăuntrică se limpezise, pe noptieră stăteau broşurica şi poezia mea, iar hotărârea ce o luasem mă privea cu prietenie şi răceală din vâltoarea a tot ceea ce îmi fusese dat să trăiesc în ultima vreme, se împlinise şi se definitivase în cursul somnului meu din noaptea aceea. N-aveam de ce să mă grăbesc, hotărârea mea de a muri nu era un moft momentan, ci fructul copt, rezistent, care crescuse şi se îngreunase încetul cu încetul în legănarea uşoară a destinului care, cu următoarea lovitură, urma să-l scuture.

În farmacia mea de voiaj păstram un medicament

excelent pentru calmarea durerilor, un preparat deosebit de puternic pe bază de opiu, la care nu recursesem decât foarte rar, abţinându-mă deseori luni de-a rândul; nu luam medicamentul acesta puternic anesteziant decât atunci când durerile trupeşti mă chinuiau atât de tare, încât nu le mai puteam suporta. Din păcate nu era bun pentru o sinucidere, încercasem odată lucrul acesta, acum câţiva ani. Într-o vreme, pe când eram cuprins din nou de disperare, am înghiţit o cantitate frumuşică din acest preparat, suficientă pentru a ucide şase oameni, dar pe mine nu m-a omorât. Este adevărat că am adormit şi am zăcut câteva ore complet narcotizat, dar apoi m-am trezit pe jumătate, spre îngrozitoarea mea decepţie, căci la stomac simţeam nişte crampe violente, am vomitat toată otrava aceea, fără să-mi revin pe deplin, şi am adormit din nou, pentru ca să mă trezesc de-a binelea abia a doua zi pe la prânz; era o trezie înfricoşătoare, creierul îmi era ars şi gol, iar memoria mă părăsise aproape cu totul. În afara unei perioade de insomnie şi de o supărătoare durere de stomac, otrava aceea nu a mai avut niciun alt efect.

Deci nu putea fi vorba de medicamentul acesta. Hotărârea mea, însă, am formulat-o astfel: de îndată ce voi ajunge din nou în situaţia de a fi nevoit să recurg la acest opiu, va trebui să-mi fie îngăduit ca, în locul acestei mântuiri de scurtă durată, să o sorb pe cea mare, moartea, şi anume o moarte sigură şi pe care să te poţi bizui, provocată de un glonte sau de un brici. În felul acesta situaţia era lămurită – să aştept până când voi împlini cincizeci de ani, conform reţetei hazlii din broşura despre lupul de stepă, asta mi se părea prea mult, căci până atunci mai erau doi ani. Să fie peste un an sau peste o lună sau în clipa următoare – poarta era deschisă.

Nu pot să spun că „hotărârea“ aceasta mi-a schimbat în mod radical cursul vieţii. Ea m-a făcut să devin puţin mai indiferent faţă de diversele dificultăţi, puţin mai tolerant în ceea ce privea consumul de opiu şi de vin, puţin mai curios în legătură cu limita suportabilului, cam asta era totul. Mai

puternic fusese efectul celorlalte evenimente din seara aceea. Am mai citit de câteva ori, în întregime, tratatul despre lupul de stepă, când cu dăruire şi recunoştinţă, de parcă ştiam că un magician nevăzut îmi dirija cu înţelepciune destinul, când cu ironie şi dispreţ faţă de tonul prozaic al tratatului, care mi se părea că nu înţelesese deloc tensiunea vieţii mele şi atmosfera ei specifică. Ceea ce scria acolo cu privire la lupii de stepă şi la sinucigaşi era, poate, un lucru bun şi cu cap, valabil însă pentru specie, pentru un tip anume era o abstracţie spirituală; mi se părea însă că, dimpotrivă, persoana mea, adevăratul meu suflet, propriul destin unic de individ nu fuseseră cuprinse în năvodul acesta atât de grosolan.

Mai presus de orice mă preocupa însă halucinaţia sau viziunea aceea de pe zidul bisericii, anunţul ispititor al acelei reclame luminoase şi dănţuitoare, ce corespundea anumitor aluzii din tratat. Erau într-însa multe promisiuni, glasurile acelei lumi străine îmi aţâţau puternic curiozitatea, deseori, căzut pe gânduri, reflectam ore întregi la ea. Auzeam tot mai clar cum mă avertizau inscripțiile acelea: „Intrarea nu e permisă oricui!“ şi „Numai pentru nebuni!“ Aşadar, trebuia să fiu nebun şi să mă fi îndepărtat mult de acel „oricine“, dacă voiam ca vocile acelea să ajungă până la mine şi ca lumile acelea să-mi vorbească. Dar, Dumnezeule, nu eram, oare, de multă vreme suficient de departe de viaţa unui oarecare, de existenţa şi gândirea celor normali, oare nu mă deosebeam de multă vreme de ceilalţi şi nu eram nebun? Şi totuşi, în adâncul sufletului meu înţelegeam chemarea, invitaţia de a înnebuni, de a mă descotorosi de raţiune, de reţinere, de obiceiurile burgheze, de a mă lăsa furat de torentul lumii nelegiuite a sufletului, a fanteziei.

Într-una din zile, după ce cercetasem iarăşi în zadar străzile şi pieţele în căutarea omului cu pancarta şi după ce mă furişasem de mai multe ori, stând la pândă, prin faţa zidului cu acea poartă invizibilă, în cartierul Martin mi-a ieşit în cale un cortegiu funerar. Privind la chipurile celor îndureraţi care păşeau agale în urma dricului, îmi spuneam

în sinea mea: „Oare există vreun om în oraş sau în lumea asta, a cărui moarte să reprezinte pentru mine o pierdere? Oare există vreun om pentru care moartea mea ar putea să însemne ceva?“ Era, ce-i drept, Erika, iubita mea, fireşte; dar de multă vreme întreţineam nişte relaţii foarte lejere, ne vedeam rareori fără să ne certăm, iar momentan nici măcar nu ştiam unde se află. Venea uneori la mine sau mă duceam eu la ea, şi cum amândoi eram nişte oameni singuratici şi dificili, înrudiţi oarecum prin suflet şi prin boala sufletelor noastre, rămâneam astfel legaţi, în pofida a tot ce se întâmpla. Însă n-ar fi pentru ea o uşurare şi nu s-ar simţi mai bine aflând de moartea mea? Nu ştiam, de altfel nu ştiam nimic nici despre seriozitatea propriilor sentimente. Ca să poţi şti ceva despre asemenea lucruri, ar trebui să trăieşti pe tărâmul normalului şi posibilului.

Între timp, un impuls mă îmboldi să mă ataşez cortegiului funerar, aşa că păşeam agale în urma celor îndureraţi spre modernul cimitir din ciment, cu crematoriu şi tot dichisul. Dar mortul nostru nu a fost incinerat, coşciugul lui fiind depus în faţa unei gropi modeste, iar eu mă uitam la preot şi la ceilalţi profitori ai morţii, angajaţii unei societăţi de pompe funebre, care făceau cele trebuincioase, căutând să imprime aparenţa de solemnitate deosebită şi de doliu, străduindu-se din toate puterile să se achite cu bine de acest spectacol, jenaţi şi ipocriţi, astfel încât deveneau caraghioşi; mă uitam cum uniforma lor neagră, profesională, curgea de pe ei şi cum îşi dădeau silinţa să creeze atmosferă în preajma celor îndoliaţi şi să-i constrângă să cadă în genunchi în faţa măreţiei morţii. Dar toată truda lor era zadarnică, nu plângea nimeni, se pare că se dispensau uşor de mortul acela. Nici atmosfera de cucernicie nu molipsea pe nimeni, iar când preotul se adresă celor de faţă cu cuvintele „iubiţi creştini“ toate chipurile acelea tăcute de negustori şi maiştri brutari, împreună cu nevestele lor, priviră în pământ pline de o seriozitate crispată, toţi erau jenaţi şi ipocriţi, iar singura lor dorinţă era ca procesiunea aceasta incomodă să se sfârşească odată. Şi iată că se termină, doi dintre creştinii

aflaţi în faţă de tot strânseră mâna oratorului, îşi răzuiră pantofii la cea mai apropiată bordură de noroiul umed în care îşi aşezaseră mortul, chipurile lor îşi reveniră neîntârziat, recăpătându-şi expresia obişnuită şi umană, iar unul dintre ele mi se păru dintr-odată cunoscut – era, după câte mi se păru, omul care purtase atunci pancarta şi îmi pusese broşurica în mână.

În momentul în care mi se păru că-l recunosc, el se întoarse, se aplecă, îşi făcu de lucru cu pantalonii săi negri, pe care şi-i suflecă meticulos mai sus de glezne, apoi o luă sprinten la picior cu umbrela strânsă sub braţ. Am pornit-o în urma lui şi, ajungându-l, i-am făcut un semn cu capul, dar el părea că nu mă recunoaşte.

— În seara aceasta nu este nicio reprezentaţie? l-am întrebat eu, încercând să-i fac cu ochiul, aşa cum se obişnuieşte între nişte oameni care cunosc un secret anume. Dar vremea când puteam să fac asemenea exerciţii mimice trecuse de mult, căci felul meu de trai aproape că mă făcuse să uit a vorbi; îmi dădeam seama eu însumi că nu schiţam decât nişte grimase idioate.

— Reprezentaţie în seara aceasta? mormăi omul, privindu-mă în faţă ca un străin. Du-te, omule, la Vulturul Negru dacă ai vreun chef anume.

Într-adevăr, nu mai eram sigur dacă era el sau nu. Am mers dezamăgit, mai departe nici eu nu ştiam încotro mă îndrept, nu aveam niciun ţel, nicio năzuinţă, niciun fel de obligaţii. Viaţa avea un gust îngrozitor de amar, simţeam cum scârba mea creştea la culme, cum viaţa mă alunga, lepădându-se de mine. Mergeam mânios prin oraşul cernit şi mi se părea că totul miroase a pământ umed şi a înmormântare. Nu, la groapa mea nu avea ce să caute niciuna dintre păsările acestea mortuare cu sutana şi cu bâlbâiala lor creştino-sentimentală! Ah, oriunde aş fi privit, oriunde mi-ar fi fugit gândurile, nicăieri nu mă aştepta nicio bucurie, nicio chemare, nu se mai vedea nicio urmă de ispită, totul duhnea a uzură putredă, a mulţumire mediocră, putredă, totul era vechi, ofilit, cenuşiu, moleşit, epuizat. Doamne Dumnezeule, cum de era posibil aşa ceva? Cum

ajunsesem oare în starea aceea eu, tânărul înaripat, poetul, prietenul muzelor, călătorul prin lume, idealistul înflăcărat? Cum de mă năpădiseră aşa, încet, tiptil, paralizia aceasta, ura aceasta împotriva mea şi a tuturor, această suprimare a tuturor sentimentelor, îndârjirea aceasta profundă şi răutăcioasă, iadul acesta mizerabil al goliciunii inimii şi al deznădejdii?

Trecând prin faţa bibliotecii, m-am întâlnit cu un tânăr profesor cu care odinioară purtasem, când şi când, lungi discuţii şi pe care, în timpul ultimei mele şederi în acest oraş acum câţiva ani, îl vizitasem chiar de mai multe ori, la el acasă, unde vorbiserăm despre mitologiile orientale, domeniu care, pe atunci, mă preocupa în mod deosebit. Savantul venea spre mine ţeapăn şi cam miop, şi m-a recunoscut abia în momentul în care eram pe cale să trec pe lângă el. Se năpusti asupra mea cu multă cordialitate, iar eu, în situaţia aceea jalnică, îi eram într-un fel recunoscător. Era bucuros şi se înveseli, îmi aminti de o serie de detalii ale discuţiilor noastre de odinioară, asigurându-mă că trebuie să-mi mulţumească pentru faptul că ideile mele l-au impulsionat şi i-au fost de folos, şi că deseori s-a gândit la mine; de atunci n-a mai avut decât foarte rar dispute atât de vii şi de fructuoase cu colegii săi. Mă întrebă de când eram în oraş (l-am minţit: de câteva zile) şi de ce nu l-am vizitat? Mă uitam la acest bărbat de treabă, la chipul său blând de om studios, scena mi se părea, în fond, ridicolă, dar am înghiţit ca un câine înfometat porţia aceea de căldură, dumicatul de dragoste, fărâma de recunoştinţă. Lupul de stepă Harry rânjea emoţionat, în gâtlejul pârjolit de sete începură să-i curgă balele, şi fără ca el să vrea, spinarea i se încovoie într-un acces de sentimentalism. Da, am început să îndrug tot felul de minciuni, cum că nu stau aici decât foarte puţin, că studiez ceva, că nu mă simt prea bine căci, altfel, i-aş fi făcut, fireşte, o vizită. Iar când îmi lansă invitaţia cordială de a-mi petrece seara aceea la el, am acceptat recunoscător, rugându-l să transmită soţiei sale salutările mele, în vreme ce, de atâta vorbărie şi de atâta zâmbet,

mă dureau fălcile, dezobişnuite de a mai face un asemenea efort. Şi în timp ce eu, Harry Haller, stăteam acolo în stradă surprins şi flatat, politicos şi plin de zel, zâmbindu-i acestui om amabil, miop şi cu chip blând, celălalt Harry stătea alături, rânjind şi el, rânjind şi spunându-şi că mi-s un fârtat ciudat, sucit şi mincinos, că numai cu câteva minute mai înainte scrâşnisem înverşunat din dinţi împotriva acestei lumi blestemate, pentru ca acum, la prima chemare, la primul salut inofensiv al unui om cumsecade, stimabil, să mă dau pe brazdă, emoţionându-mă de zor, tăvălindu-mă ca un purcel în plăcerea ce mi-o oferea stropul acela de bunăvoinţă, de stimă şi de amabilitate. Cei doi Harry stăteau astfel, cu figurile lor extrem de antipatice, dinaintea bravului profesor, bătându-şi joc unul de celălalt, fără să se scape din ochi unul pe celălalt, scuipându-se unul pe celălalt şi întrebându-se, aşa cum se întâmpla mereu în asemenea situaţii, dacă toate acestea erau numai prostie şi slăbiciune omenească, destinul comun al oamenilor, sau dacă tot egoismul acesta sentimental, toată această lipsă de caracter, toată această impuritate şi inconsecvenţă a sentimentelor nu reprezentau decât o specialitate personală a lupului de stepă. În cazul când porcăria aceasta era ceva general uman, dispreţul meu n-avea decât să se arunce din nou cu mânie asupra lumii; dar dacă era o slăbiciune personală, atunci mi se oferea ocazia să declanşez o orgie a dispreţului faţă de mine însumi.

În toiul certei dintre cei doi Harry, aproape că uitasem de profesor; dintr-odată, a început să mă plictisească şi m-am grăbit să scap de el. M-am uitat îndelung în urma lui, văzând cum se îndepărta, pe aleea străjuită de copaci goi, cu mersul său blajin şi cam caraghios de idealist, de om credincios. În pieptul meu bătălia continua cu furie şi, în timp ce, în mod mecanic, îmi îndoiam şi-mi dezdoiam degetele înţepenite, luptându-mă cu guta care mă rodea pe ascuns, a trebuit să recunosc că mă lăsasem păcălit, că-mi luasem pe cap o invitaţie pentru orele şapte şi jumătate, la cină, precum şi obligaţia să fiu politicos, să pălăvrăgesc pe teme ştiinţifice şi să mă interesez de fericirea familială a

altora. M-am dus mânios acasă, mi-am făcut un amestec de coniac cu apă, am înghiţit cu el tabletele contra gutei şi m-am întins pe divan, încercând să citesc ceva. După ce, în cele din urmă, am reuşit să citesc câtăva vreme din *Călătoria Sofiei de la Memel în Saxonia,* un fleac de carte delicioasă din secolul al optsprezecelea, mi-am adus aminte dintr-odată de invitaţie, de faptul că eram nebărbierit şi că ar trebui să mă îmbrac. Dumnezeule, ce nevoie oi fi avut de una ca asta! Aşadar, Harry, scoală-te, pune cartea deoparte, săpuneşte-te, zgârie-ți bărbia până la sânge, îmbracă-te şi simte-te bine în compania oamenilor! Şi, în timp ce mă săpuneam, mă gândeam la gaura aceea mizerabilă în noroiul din cimitir, în care azi fusese îngropat necunoscutul, la chipurile crispate ale creştinilor plictisiţi şi nici măcar nu mi-a venit să râd de ele. Acolo sfârşise, după câte mi se părea, în gaura aceea mizerabilă din ţărână, însoţit de cuvintele prosteşti şi fâstâcite ale predicatorului, de strâmbăturile prosteşti şi fâstâcite ale adunării în doliu, de imaginea deprimantă a crucilor şi a plăcilor din tablă şi marmură, de toate florile acelea artificiale din sârmă şi sticlă, acolo sfârşise nu numai necunoscutul acela, acolo voi sfârşi şi eu mâine sau poimâine, dar nu numai eu voi fi îngropat şi acoperit cu noroi sub privirile fâstâcite şi prefăcute ale asistenţei, nu, în felul acesta se sfârşea totul, toate năzuinţele noastre, toată cultura noastră, toată credinţa noastră, toată bucuria, toată pofta noastră de a trăi, care la rândul ei era atât de bolnavă şi, în curând, va fi îngropată tot acolo. Lumea culturii noastre era un cimitir, aici zăceau Iisus Hristos şi Socrate, Mozart şi Haydn, Dante şi Goethe, din ei nu mai rămăseseră decât nişte nume goale pe tăbliţe ruginite, înconjurate de oameni îndoliaţi, fâstâciţi şi prefăcuţi, care ar fi dat orice să mai creadă în tăbliţele acelea care, odinioară, fuseseră pentru ei nişte lucruri sfinte, oameni care ar fi dat orice să mai poată spune un singur cuvânt cinstit, serios, de durere şi deznădejde despre lumea aceasta apusă, oameni cărora, în loc de toate acestea, nu le mai rămăsese decât să stea, rânjind fâstâciţi, de jur-împrejurul mormintelor. De mânios

ce eram, m-am zgâriat din nou pe bărbie, în acelaşi loc, apoi m-am cauterizat un timp, dar a trebuit totuşi să-mi schimb încă o dată gulerul curat pe care abia mi-l pusesem, fără să ştiu deloc de ce făceam toate acestea, căci nu aveam nici cel mai mic chef să mă duc acolo unde fusesem invitat. Dar o parte din Harry juca din nou teatru, afirma că profesorul este un individ simpatic, jinduia o porţioară de miros de oameni, de pălăvrăgeală şi societate, îşi aducea aminte de nevasta drăguţă a profesorului, găsea că ideea de a petrece o seară alături de nişte gazde amabile era, în fond, destul de atractivă şi mă ajută să-mi lipesc un plasture englezesc pe bărbie, mă ajută să mă îmbrac şi să-mi pun o cravată ca lumea, alungându-mi cu binişorul gândul care, de fapt, mă îndemna să rămân acasă. În tot acest timp îmi spuneam: la fel cum mă îmbrac eu acum, ca să plec de acasă, făcându-i o vizită profesorului şi schimbând cu el banalităţi mai mult sau mai puţin false, fără să vreau de fapt să fac aşa ceva, tot astfel procedează, trăiesc şi acţionează cei mai mulţi oameni zi de zi, oră de oră, prin forţa împrejurărilor şi fără voia lor, fac vizite, poartă discuţii, îşi petrec orele de serviciu în diverse birouri, totul sub imperiul unor constrângeri, mecanic, împotriva voinţei lor, toate acestea puteau fi făcute la fel de bine de nişte maşini, ori se puteau omite; iar mecanismul acesta, aflat în permanenţă în funcţiune, îi împiedică pe ceilalţi, la fel ca pe mine, să-şi critice propria viaţă, să recunoască şi să simtă prostia şi superficialitatea ei, incertitudinea, înfiorătoru-i rânjet, tristeţea şi pustietatea ei deprimantă. Of, dar câtă dreptate, ce imensă dreptate au oamenii trăind astfel, făcându-şi jocul şi dându-se în vânt după lucruri care, în ochii lor, prezintă o importanţă anume, în loc să se apere împotriva unui asemenea mecanism deprimant, în loc să privească deznădăjduiţi în abis, aşa cum o fac eu, dezorientatul. Iar dacă în paginile acestea îmi exprim dispreţul faţă de oameni şi îi ironizez din când în când, nu aş vrea să creadă că am cumva intenţia să dau vina pe ei, să-i acuz sau să-i fac răspunzători de starea mizerabilă în care mă aflu! Dar în ceea ce mă priveşte, având în vedere

că am ajuns atât de departe, până la margine, adică acolo de unde viaţa începe să se prăbuşească în întunericul cel fără de fund, eu sunt nedrept şi mincinos, atunci când încerc să păcălesc pe alţii şi pe mine însumi, pretinzând că mecanismul acesta mai funcţionează şi pentru mine, că şi eu mai aparţin lumii graţioase şi copilăreşti a jocului etern!

Seara a decurs, aşadar, corespunzător aşteptărilor. M-am oprit dinaintea casei cunoştinţei mele, uitându-mă în sus la ferestre. Iată, îmi spuneam, acolo locuieşte omul acesta care munceşte an de an, fără întrerupere, citind şi comentând texte, căutând punţi de legătură între mitologiile Asiei Mici şi cele ale Indiei, iar munca aceasta îi face plăcere fiindcă el crede în importanţa activităţii lui, în ştiinţa al cărei slujitor este, în valoarea cunoştinţelor în sine, a înmagazinării lor, fiindcă el crede în progres, în evoluţia lucrurilor. El nu a cunoscut nici războiul, nici zdruncinarea fundamentelor gândirii tradiţionale de către Einstein (îşi va fi spunând, poate, că asta nu-i priveşte decât pe matematicieni), nu observă defel că în jurul lui se pregăteşte războiul următor, consideră că evreii şi comuniştii merită să fie trataţi cu ură, el nefiind, la rândul lui, decât un copilandru bun, care nu despică firul în patru, care se amuză şi îşi dă importanţă, un om demn de toată invidia. Mi-am luat inima în dinţi şi am intrat; în casă mă întâmpină o servitoare cu şorţ alb, iar eu, presimţind, parcă, ceva, am înregistrat cu precizie locul unde îmi duse ea paltonul şi pălăria, apoi mă pofti într-o cameră încălzită, luminoasă, rugându-mă să aştept; dintr-un impuls, în loc să mormăi o rugăciune ori să aţipesc niţeluş, am luat în mână, mai mult în joacă, primul obiect care mi-a ieşit în cale. Era un tablouaş înrămat, amplasat pe o masă rotundă şi sprijinit în poziţie înclinată pe un suport din carton. Era o gravură în acvaforte, care îl reprezenta pe poetul Goethe, un bătrân cu o personalitate pregnantă, o frizură genială şi un chip frumos modelat, din care nu lipseau nici renumiţii ochi înfocaţi, nici aerul de singurătate şi tragism, uşor estompat de manierele de curtean, pe care artistul îşi dăduse toată silinţa să le redea. El reuşise să-i confere

demonicului bătrân, fără să-i prejudicieze întru nimic profunzimea, un aer întru câtva profesoral sau actoricesc de reţinere şi cumsecădenie, reprezentându-l, pe scurt, ca pe un domn bătrân, cu adevărat frumos, care putea fi expus ca o adevărată podoabă în casa oricărui burghez. Probabil că tabloul nu era întru nimic mai stupid decât toate celelalte tablouri de acest gen, care-i înfăţişau pe toţi aceşti mântuitori, apostoli, eroi, corifei ai spiritului şi oameni de stat zugrăviţi de mâinile zeloase ale unor meşteşugari ai artei; poate că mă irita atât de mult tocmai datorită virtuozităţii sale artizanale; dar oricum, imaginea aceasta vanitoasă şi plină de sine a bătrânului Goethe mă întâmpina ca un ţipăt strident şi fatal, arătându-mi tocmai mie, care şi aşa eram destul de surescitat şi încrâncenat, că nu aveam ce căuta acolo. Aici se simţeau la ei acasă numai vechii maeştri, frumos stilizaţi, şi celebrităţile naţionale, iar nu lupii de stepă.

De ar fi apărut acum stăpânul casei, aş fi reuşit probabil să mă retrag invocând un motiv plauzibil. Dar a apărut soţia lui, iar eu m-am lăsat în voia sorţii, cu toate că aveam presimţirea unei mari nenorociri. Ne-am adresat obişnuitele formule de salut, iar după primul dezacord urmară numeroase altele. Femeia îmi adresă felicitări pentru faptul că arătam bine, în vreme ce eu eram perfect conştient de faptul că îmbătrânisem mult de tot în anii care se scurseseră de la ultima noastră întâlnire; chiar în clipa în care îmi strânse mâna, durerea din degetele suferinde de gută îmi aminti în mod fatal de acest lucru. Da, şi pe urmă mă întrebă ce mai face scumpa mea nevastă, iar eu m-am văzut nevoit să-i spun că nevastă-mea mă părăsise şi că ne despărţiserăm. Am fost amândoi bucuroşi în momentul în care profesorul intră în încăpere. M-a salutat şi el cu cordialitate, iar nefirescul şi comicul situaţiei îşi aflară expresia cea mai nostimă posibil în cele ce au urmat. El ţinea în mână un ziar, fiţuica la care era abonat, un ziar al partidului militariştilor şi instigatorilor la război, şi, după ce mi-a dat mâna, îmi arătă ziarul spunându-mi că în el scrie ceva despre un tiz de-al meu, un ziarist pe nume Haller,

care pare a fi un individ dubios şi fără simţ patriotic, unul care l-a luat în derâdere pe împărat şi a susţinut că, după părerea lui, ţara sa nu ar fi mai puţin vinovată de izbucnirea războiului decât ţările duşmane. Ce fel de ins putea să mai fie şi ăsta! Dar iată că flăcăului i se dădea acum riposta cuvenită, redacţia îl executase destul de tăios pe acest om dăunător, punându-l la stâlpul infamiei. A trecut totuşi la alt subiect în momentul în care băgă de seamă că tema aceasta nu mă interesa, iar celor doi nici nu le-a trecut prin gând că lepădătura aceea s-ar fi putut afla chiar înaintea lor; căci, ei bine, aşa era, eu însumi eram lepădătura respectivă. Ei, dar de ce să fac tărăboi şi să-i neliniştesc pe bieţii oameni! Râdeam în sinea mea, dar am renunţat la speranţa că în seara aceasta voi mai avea parte de vreun lucru plăcut. Mi-am întipărit bine în memorie clipa aceea. Căci în acel moment, în timp ce profesorul îmi vorbea despre trădătorul de patrie Haller, înlăuntrul meu prindea tot mai mult consistenţă sentimentul nefast de depresiune şi deznădejde care, de la scena înmormântării, se înfiripase şi se consolidase tot mai mult în mine, transformându-se într-o presiune devastatoare, într-o stare de suferinţă fizică (în pântec), într-un sentiment sufocant şi înfricoşător al destinului. Simţeam că mă pândeşte ceva, că pericolul se furişa pe la spatele meu. Din fericire ni se dădu de veste că masa era servită. Am intrat în sufragerie şi, în timp ce mă tot străduiam să spun sau să întreb şi eu câte ceva inofensiv, am mâncat mai mult decât îmi era obiceiul, simţindu-mă, clipă de clipă, tot mai jalnic. Dumnezeule, îmi spuneam mereu, la ce bun toată străduinia mea? Îmi dădeam seama perfect de bine că nici gazdele nu se simţeau în largul lor şi că se străduiau din greu să mimeze voioşia fie din cauză că eu exercitam o influenţă paralizantă, fie pentru că în casă mai exista şi o altă sursă de proastă dispoziţie. Mi-au pus întrebări referitoare la tot felul de lucruri la care nu puteam să răspund cu sinceritate, aşa încât, după puţin timp, mă înfundasem cu totul în minciuni, luptându-mă la fiecare cuvânt cu scârba care mă cuprinsese. În cele din urmă am încercat să le distrag

atenţia şi am început să le povestesc despre înmormântarea la care asistasem în ziua aceea. Dar n-am nimerit tocmai tonul cel mai potrivit, timidele mele accese de umor au avut un efect contrar, distanţa dintre noi creştea din ce în ce mai mult, lupul de stepă râdea înlăuntrul meu, rânjea arătându-şi colţii, iar la desert n-am scos, toţi trei, decât vreo câteva cuvinte.

Am revenit în prima cameră ca să bem cafeaua şi coniacul, sperând că, astfel, ne vom mai înveseli. Dar privirea îmi căzu din nou asupra regelui poeţilor, cu toate că fusese mutat pe o comodă. Nu-mi puteam lua ochii de la el şi, în ciuda avertismentului unor voci dinlăuntrul meu, l-am luat din nou în mână, lansându-mă în comentarii critice la adresa lui. Aveam sentimentul cert că situaţia devenise insuportabilă şi că acum trebuia măcar sau să reuşesc să-mi înviorez gazdele, să le entuziasmez, molipsindu-le cu dispoziţia mea, sau să provoc o explozie totală.

— Să sperăm, am spus eu, că Goethe nu arăta astfel şi în realitate! Câtă mândrie, ce poză de om nobil, cu câtă demnitate aruncă ocheade stimabilelor persoane aflate în faţa lui, ce univers de sentimentalism sublim sub aparenţa aerului de bărbăţie! Desigur, acestui bărbat arogant i se pot face multe imputări, eu însumi i-am reproşat adesea multe lucruri, dar să-l reprezinţi chiar în felul acesta, asta nu, e prea de tot.

Turnându-ne cafeaua, doamna schiţă un zâmbet de suferinţă profundă, apoi ieşi în grabă din cameră, iar soţul ei îmi explică puţin cam fâstâcit, pe un ton care suna oarecum a reproş, că acel portret al lui Goethe aparţinea soţiei sale, care ţinea la el în mod deosebit.

— Şi chiar dacă, obiectiv vorbind, aţi avea dreptate, lucru de care eu, de fapt, mă îndoiesc, n-ar trebui să vă exprimaţi atât de dur.

— Aveţi dreptate, am recunoscut eu. Din păcate am acest obicei, viciul acesta de a mă decide întotdeauna pentru o exprimare cât mai dură, aşa cum, de altfel, făcea şi Goethe în ceasurile lui de bună dispoziţie. Acest Goethe de salon care arată atât de dulceag şi mărginit nu ar fi

folosit, firește, niciodată o asemenea exprimare sinceră şi neocolită. Vă rog să mă scuzaţi, atât dumneavoastră cât şi soţia dumneavoastră – vă rog să-i spuneţi că sunt schizofrenic. Totodată vă cer îngăduinţa să mă retrag.

Călcat pe nervi, domnul meu a mai îndrugat nişte observaţii şi-a mai amintit încă o dată de frumoasele noastre discuţii de odinioară, de faptul că părerile mele cu privire la Mithras şi Krishna îl impresionaseră atunci în mod profund, adăugând că şi astăzi sperase să... şi aşa mai departe. I-am mulţumit, spunându-i că vorbele sale erau foarte amabile, dar că, din nefericire, interesul meu pentru Krishna, ca de altfel şi plăcerea mea de a purta asemenea discuţii ştiinţifice dispăruseră cu desăvârşire, că astăzi îl minţisem de mai multe ori, că, de pildă, nu mă aflam în oraş numai de câteva zile, ci de mai multe luni, că trăiam retras şi nu mai eram în măsură să frecventez familiile de condiţie bună, deoarece, în primul rând, mă aflam în permanenţă într-o dispoziţie proastă, fiind bolnav de gută, şi, în al doilea rând, mă îmbătam mai tot timpul. Apoi, pentru a da cărţile pe faţă şi a nu pleca de la el cu faimă de mincinos, m-am văzut nevoit să-i explic acestui domn onorabil cât de mult mă jignise în ziua aceea. I-am spus că a adoptat atitudinea prostească, îndărătnică a unui ofiţer deblocat, iar nu pe aceea demnă de un om cu carte, atunci când şi-a însuşit poziţia unei fiţuici reacţionare în legătură cu opiniile lui Haller. „Flăcăul“ acesta şi individul fără simţ patriotic numit Haller eram chiar eu, iar patria noastră şi lumea întreagă ar duce-o mai bine dacă cel puţin acei câţiva oameni capabili să gândească ar trece de partea raţiunii şi a pacifismului, în loc să se îndrepte orbiţi şi fascinaţi spre un nou război. Aşa că facă-se voia Domnului.

M-am ridicat, aşadar, mi-am luat rămas-bun de la Goethe şi de la profesor, smulgându-mi lucrurile din cuier şi luându-mi tălpăşiţa. În sufletul meu, lupul urla de bucurie răutăcioasă, iar între cei doi Haller izbucni un scandal monstruos. Acum îmi dădeam bine seama de faptul că seara aceasta deloc plăcută fusese mai importantă pentru mine decât pentru indignatul profesor; lui îi adusese o

dezamăgire, supărându-l puţin, dar pentru mine ea însemnase un ultim eşec, o ultimă fugă, despărţirea de lumea burgheză morală şi savantă, victoria deplină a lupului de stepă. Îmi luasem rămas-bun ca un evadat, ca un om învins, îmi recunoscusem înfrângerea faţă de mine însumi, mă despărţisem fără nicio mângâiere, fără pic de superioritate, fără pic de umor. Mă despărţisem de lumea mea de odinioară, de căminul meu, de obiceiurile burgheze, de moravuri, de erudiţie, la fel cum un bolnav de ulcer îşi ia rămas-bun de la friptura de porc. Păşeam furios pe sub felinare, mă cuprinseseră o furie şi o tristeţe de moarte. Ah, cât de deprimantă, cât de ruşinoasă, cât de fatală fusese ziua aceea, începând chiar de dimineaţă şi până seara, de la cimitir până la scena de la profesor! Şi pentru ce asta? De ce? Mai avea sens să te împovărezi cu astfel de zile, să te înfrupţi din asemenea tainuri? Nu, niciunul! Aşa că la noapte voi pune capăt acestei comedii. Hai, acasă, Harry, şi taie-ţi beregata! Ai aşteptat destul.

Am hoinărit pe străzi încolo şi încoace, purtând mizeria în suflet. Fireşte, fusese o prostie din partea mea să scuip pe podoaba din salonul acelor oameni buni, a fost o prostie şi o obrăznicie, dar pur şi simplu n-avusesem încotro, nu mai puteam suporta viaţa asta domestică, mincinoasă, cumsecade. Iar acum, de vreme ce se părea că nu mai pot să-mi suport nici singurătatea, de vreme ce uram propria mea societate de care eram scârbit, de vreme ce mă zbăteam în golul propriului iad, fiind gata-gata să mă sufoc, îmi mai rămăsese, oare, vreo cale de scăpare? Nu-mi mai rămăsese niciuna. O, tată, o, mamă, o, foc sfânt şi îndepărtat al tinereţii mele, o, voi mii de bucurii, de munci şi de ţeluri ale vieţii mele! Nu-mi mai rămăsese nimic din toate acestea, nici măcar regretul, ci numai scârba şi durerea. Aveam impresia că simpla obligaţie de a trăi nu-mi provocase niciodată o durere atât de mare ca în clipele acelea.

Am adăstat pentru un moment într-o crâşmă de mahala, am băut o apă şi un coniac, apoi am plecat mai departe, mânat de la spate de diavol, am străbătut străduţele

întortocheate, în pantă, din cartierul vechi al oraşului, am suit şi am coborât pe alei, am luat-o de-a curmezişul prin piaţa din faţa gării. „Trebuie să plec într-o călătorie!“ îmi spuneam, m-am dus la gară să mă holbez la mersul trenurilor care atârna pe perete, am băut puţin vin şi am încercat să-mi adun minţile. Începusem să văd din ce în ce mai aproape, din ce în ce mai limpede spectrul de care mi-era teamă. Spectrul acela era reîntoarcerea mea acasă, reîntoarcerea în camera mea, înfruntarea calmă a deznădejdii! N-aş fi scăpat, chiar dacă m-aş fi plimbat ore în şir, nici de reîntoarcerea la uşa mea, la masa cu cărţi, la divanul deasupra căruia atârna fotografia iubitei mele, nici de clipa când trebuia să iau briciul şi să-mi tai beregata. Această imagine mi se contura în minte cu o claritate crescândă şi cu aceeaşi claritate crescândă, cu toate că inima îmi bătea nebuneşte, simţeam cum mă cuprinde spaima spaimelor: frica de moarte! Da, îmi era îngrozitor de frică de moarte. Deşi nu întrezăream nicio altă scăpare, deşi mă asaltau scârba, suferinţa şi deznădejdea, deşi nimic nu mă mai putea captiva, nu-mi mai putea trezi bucuria sau speranţa, mă îngrozea nespus de mult propria execuţie, tăietura aceea rece, brăzdată în propria carne!

Nu întrezăream nicio cale să scap de tot ceea ce-mi provoca teamă. Dacă laşitatea ar fi să învingă azi în lupta cu disperarea, atunci disperarea îmi va ieşi din nou în cale mâine sau în oricare altă zi, consolidată de dispreţul faţă de mine însumi. Voi lua de atâtea ori cuţitul în mână şi-l voi pune din nou deoparte, până când, odată şi odată, tot am s-o fac. Poate că era, totuşi, mai bine să o fac chiar astăzi! Încercam să-mi fac curaj mie însumi, ca unui copil înspăimântat, dar copilul nu mă asculta, o lua la goană, vrând să trăiască. Colindam mai departe prin oraş, tremurând, ocolind de la distanţă locuinţa mea, gândindu-mă mereu la întoarcerea acasă, şi mereu amânând-o. Mai intram câte puţin printr-o crâşmă sau alta, cât să beau un pahar sau două, pe urmă ceva mă mâna mai departe, făceam ocoluri mari în jurul punctului de destinaţie, în jurul briciului, în jurul morţii. Din când în când, mort de oboseală,

şedeam pe o bancă, pe marginea unei fântâni, pe o bornă, ascultându-mi bătăile inimii, ştergându-mi sudoarea de pe frunte, apoi plecam mai departe cuprins de o frică mortală, cuprins de o înflăcărată dorinţă de a trăi.

Aşa am nimerit în toiul nopţii într-un cartier mărginaş ce nu-mi era familiar, înaintea unui local, îndărătul ferestrelor răsuna puternic o muzică de dans. Înainte de a intra, am citit pe firma veche de deasupra uşii: „La Vulturul Negru“. Înăuntru petrecerea era în toi, oamenii se vânzoleau gălăgioşi în fum, în iz de vin, se auzeau strigăte, în salonul din spate se dansa, căci de acolo se revărsa cu furie muzica de dans. M-am oprit în salonul din faţă, unde se aflau o mulţime de oameni simpli, îmbrăcaţi sărăcăcios, pe când dincolo, în sala de bal se zăreau şi unele apariţii mai elegante. Împins în îmbulzeală prin încăpere, m-am trezit lângă bufet, la o masă unde şedea, pe o bancă de lângă perete, o fată palidă, drăguţă, într-o rochiţă de bal subţire, cu decolteu larg şi cu o floare ofilită în păr. Când m-am apropiat de ea, fata s-a uitat la mine atentă şi prietenoasă şi s-a dat, zâmbind, mai la o parte, făcându-mi loc.

— Se poate? am întrebat-o eu şi m-am aşezat lângă ea.

— Desigur, se poate, spuse ea, cine eşti tu?

— Mulţumesc, am spus, mi-e imposibil să mă duc acasă, mi-e imposibil, imposibil, vreau să rămân aici, cu dumneavoastră, dacă îmi îngăduiţi. Nu, nu pot să mă duc acasă.

A dat din cap în semn că mă înţelege şi, în vreme ce ea dădea din cap, eu priveam la cârlionţii care îi cădeau de pe frunte pe lângă ureche, băgând de seamă că floarea aceea ofilită era o camelie. Dincolo muzica răsuna asurzitor, chelneriţele îşi strigau în fugă comenzile la bar.

— Atunci rămâi aici, spuse ea cu o voce care mă unse la inimă. Dar de ce nu te poţi duce acasă?

— Nu pot. Acasă mă aşteaptă ceva – nu, nu pot, e prea îngrozitor.

— Atunci n-are decât să te aştepte mult şi bine, tu rămâi aici. Hai, mai întâi şterge-ţi ochelarii, că abia de mai poţi vedea ceva. Aşa, dă-mi batista. Ce vrei să bem? Vin de

Burgundia?

Îmi şterse ochelarii, abia acum o vedeam bine; chipul palid, cu trăsături limpezi, gura dată cu ruj roşu-sângeriu, ochii luminoşi, căprui, fruntea netedă, rece, un cârlionţ scurt, bine arcuit lângă ureche. Se ocupa de mine, cu bunătate şi cu un strop de ironie, comandă vin, ciocni cu mine şi în clipa aceea îmi zări pantofii.

— Dumnezeule, dar de unde vii? Arăţi de parcă ai făcut drumul de la Paris până aici pe jos. Nu se vine la un bal în halul ăsta.

Am răspuns cu da şi cu nu, râzând puţin, lăsând-o să vorbească. Îmi plăcea foarte mult, lucru care mă umplea de uimire, pentru că până acum mă ferisem de fete atât de tinere, tratându-le mai degrabă cu neîncredere. Iar ea se purta cu mine întocmai cum trebuia, aşa încât să mă simt bine – ah, şi de atunci încoace tot aşa s-a purtat cu mine clipă de clipă. Mă trata cu blândeţe, întocmai cum simţeam nevoia, dar şi cu ironie, tot cum simţeam nevoia. Comandă un sandvici şi îmi porunci să-l mănânc. Îmi turnă în pahar şi-mi spuse să beau o înghiţitură, dar fără să mă grăbesc. Pe urmă mă lăudă pentru supuşenia mea:

— Ce cuminte eşti, zise ea încurajându-mă, nu faci greutăţi nimănui. Pot să pun rămăşag că a trecut multă vreme de când a trebuit să asculţi pentru ultima oară, de cineva, nu-i aşa?

— Da, aţi câştigat rămăşagul. De unde ştiaţi?

— Mare scofală. Supuşenia este la fel ca mâncatul şi băutul. Cine le-a dus lipsa multă vreme, le apreciază aşa cum trebuie. Nu-i aşa că mă asculţi cu plăcere?

— Cu mare plăcere. Dumneavoastră ştiţi de toate.

— Tu te dezvălui cu uşurinţă. Aş putea, prietene, să-ţi spun chiar şi ce te aşteaptă acasă şi de ce te temi tu atât. Dar ştii şi tu lucrul ăsta, nu mai are rost să vorbim despre aşa ceva, nu? Aiureli! Omul ori se spânzură, ei bine, atunci se spânzură şi gata, însă numai când are motiv să o facă. Ori continuă să trăiască şi atunci nu-i rămâne altceva de făcut decât să-şi dea silinţa să trăiască. Nimic mai simplu.

— O, am strigat eu, măcar de-ar fi atât de simplu! Pe

Dumnezeul meu, mi-am dat toată silinţa să trăiesc, dar nu m-a ajutat cu nimic. S-ar putea să fie dificil să te spânzuri, nu ştiu. Dar să trăieşti este mult, mult mai greu! Numai Dumnezeu ştie cât este de greu!

— Ei, ba o să vezi că e copilăreşte de uşor. Începutul l-am şi făcut, ţi-ai şters ochelarii, ai mâncat, ai băut. Iar acum ne vom duce să-ţi dau puţin cu peria pe pantaloni şi pe pantofi, că tare mai trebuie curăţaţi. Apoi ai să dansezi cu mine un shimmy.

— Vedeţi, am exclamat eu agitat, iată, am avut dreptate! Nimic nu-mi produce mai multă întristare decât neputinţa de a executa un ordin de-al dumneavoastră. Pe acesta, însă, nu-l pot îndeplini. Nu ştiu să dansez shimmy şi niciun vals sau o polcă, sau cum s-or mai fi chemând, n-am învăţat în viaţa mea să dansez. Aşa că, vedeţi dumneavoastră, nu-i chiar aşa de simplu cum credeţi!

Fata schiţă un zâmbet cu buzele ei de un roşu-sângeriu, scuturându-şi capul îndrăzneţ, cu părul tuns băieţeşte. Uitându-mă la ea, am avut impresia că seamănă cu Rosa Kreisler, prima fată de care mă îndrăgostisem pe vremea când eram un băieţandru, numai că aceea avea pielea smeadă şi părul negru. Nu, nu ştiam de cine îmi amintea fata aceasta necunoscută, ştiam doar că trebuia să fie vorba de ceva din fragedă tinereţe, de pe vremea când eram un băieţandru.

— Încet, exclamă ea, încet! Aşadar nu ştii să dansezi? Deloc? Nu ştii nici măcar un *onestep?* Ei, Dumnezeule, şi mai pretinzi că ţi-ai dat toată silinţa să trăieşti! N-ai spus decât braşoave, băiete, la vârsta ta n-ar trebui să te mai ascunzi după deget. Chiar aşa, cum poţi să spui că ţi-ai dat toată silinţa să trăieşti, când nu vrei nici măcar să dansezi?

— Bine, dar nu pot! N-am învăţat niciodată.

Ea râse.

— Dar să citeşti şi să scrii ai învăţat, nu-i aşa, ai învăţat să socoteşti şi, probabil, şi latină, şi franceză, şi tot soiul de lucruri de genul ăsta? Pun rămăşag cu tine că ţi-ai tocit coatele zece sau doisprezece ani pe băncile şcolilor, ba chiar că ai fost şi prin facultăţi, poate că ai şi titlul de doctor

şi cunoşti până şi chineza sau spaniola. Ori n-am dreptate? Deci, aşa e. În schimb n-ai fost în stare să faci rost de puţin timp şi niscaiva bănuţi pentru câteva ore de dans! Asta-i bună!

— Părinţii mei sunt de vină, m-am justificat eu, ei m-au pus să învăţ latina şi greaca şi toate lucrurile de felul ăsta. Dar să dansez nu m-au pus, la noi nu era moda, nici părinţii mei nu au dansat niciodată.

Mă privea cu multă răceală, dispreţuitoare, iar chipul ei parcă-mi spunea din nou ceva ce-mi amintea de frageda mea tinereţe.

— Aşa, deci părinţii tăi or fi de vină! I-ai întrebat cumva şi dacă-ţi dau voie să mergi în seara asta la Vulturul Negru? I-ai întrebat? Ce spui, au murit de mult? Ce mai vrei! N-ai vrut să înveţi să dansezi în tinereţe din cauză că erai prea ascultător, asta o mai înţeleg! Cu toate că nu prea cred eu că pe vremea aceea erai chiar un copil-model. Dar pe urmă – ce naiba ai făcut în toţi aceşti ani?

— Ah, am mărturisit eu, nici nu mai ştiu. Am studiat, am făcut muzică, am citit cărţi, am scris cărţi, am călătorit…

— Ciudate idei mai ai şi tu despre viaţă! Aşadar, ai făcut întotdeauna nişte lucruri dificile şi complicate, iar pe cele simple nu le-ai învăţat deloc? N-ai avut timp? N-ai avut chef? Ei, dar ce mă privesc pe mine toate astea, căci, slavă Domnului, eu nu sunt maică-ta. Dar să te porţi în aşa fel, încât să laşi impresia că ai gustat viaţa şi nu i-ai găsit niciun farmec, asta nu, nu e cu putinţă!

— Nu mă dojeniţi şi dumneavoastră! am rugat-o eu. Ştiu deja că sunt nebun.

— Da’ de unde, nu-mi spune mie baliverne dintr-astea! Nu eşti nebun deloc, domnule profesor, ba chiar mi se pare că eşti prea puţin nebun! Mi se pare că eşti deştept, dar într-un chip prostesc, exact în stilul unui profesor. Hai, mai mănâncă un sandvici! După aceea ai să-mi povesteşti mai departe.

Îmi mai comandă un sandvici, puse puţină sare pe el, pe urmă puţin muştar, îşi tăie şi ea o bucăţică, pe urmă mă îndemnă să mănânc. Am mâncat. Aş fi făcut orice ar fi vrut

ea, orice, în afară de a dansa. Mă simţeam enorm de bine ascultând de cineva, stând alături de cineva care să mă asalteze cu întrebări, să-mi poruncească, să mă dojenească. Dacă profesorul şi soţia lui ar fi făcut acest lucru acum câteva ore, aş fi scăpat de multe suferinţe. Dar era mai bine aşa, căci altfel n-aş fi avut decât de pierdut.

— De fapt cum te cheamă? m-a întrebat ea dintr-odată.

— Harry.

— Harry? Ăsta-i nume de băieţandru. Iar tu, Harry, tu nu eşti decât un băieţandru în ciuda faptului că în păr ţi s-au ivit câteva şuviţe albe. Eşti un băieţandru şi ai nevoie de cineva care să se îngrijească niţeluş de tine. De dans nu mai zic nimic. Dar uită-te cum eşti tuns! N-ai nevastă, n-ai nici ibovnică?

— Nu mai am nevastă, ne-am despărţit. Iar ibovnica mea nu locuieşte aici, o văd rareori, nu ne înţelegem prea bine.

Ea fluieră uşor printre dinţi.

— Se pare că eşti un om cam dificil de vreme ce niciuna nu rămâne cu tine. Dar acum să-mi spui ce lucru deosebit s-a întâmplat în seara asta, de alergi aşa ca o stafie prin lume? Vreun scandal? Ai pierdut bani la joc?

Îmi venea tare greu să răspund.

— Vedeţi, m-am pornit eu, de fapt nu s-a întâmplat decât un fleac. Am fost invitat la un profesor – eu însumi nu sunt însă aşa ceva – şi, de fapt, n-ar fi trebuit să mă duc la el, nu mai sunt obişnuit să pierd timpul pe la diverşi oameni pălăvrăgind, m-am dezobişnuit să mai fac aşa ceva. Încă din clipa în care am păşit în casa lui am avut sentimentul că n-o să-mi meargă bine – când îmi puneam pălăria la cuier, mă şi gândeam că în curând voi avea iar nevoie de ea. Da, şi la acest profesor, pe masă, se afla un tablou, un tablou idiot, care m-a făcut să mă supăr…

— Ce fel de tablou? Şi de ce te-a supărat? mă întrerupse ea.

— Da, era un tablou care îl reprezenta pe Goethe – ştiţi, pe poetul Goethe. Dar nu aşa cum arătase el în realitate, deoarece, de altfel, nimeni nu mai ştie acest lucru, a murit acum o sută de ani şi iată că un oarecare pictor modern şi l-

a imaginat şi l-a retuşat după fantezia lui, portretul acesta m-a făcut să mă supăr pentru că mi-era nesuferit – nu ştiu dacă mă înţelegeţi.

— Înţeleg chiar foarte bine, n-ai nicio teamă. Continuă!

— Încă dinainte aveam păreri care se deosebeau de cele ale profesorului; la fel ca mai toţi profesorii, este şi el un mare patriot, iar în timpul războiului a dat cu bravură o mână de ajutor la înşelarea oamenilor de rând – fireşte, cu totală credinţă. Eu, în schimb, sunt un adversar al războiului. Ei, dar astea nu contează. Aşadar, să trecem mai departe. Nu fusese neapărat nevoie să iau portretul acela în seamă…

— Nu trebuia s-o fi făcut, aşa e.

— Dar în primul rând, îmi părea rău de Goethe, pentru că, să ştiţi, eu îl îndrăgesc foarte, foarte mult, şi apoi m-am pomenit gândind – ei, gândind sau simţind următorul lucru: mă aflu la nişte oameni pe care îi consideram asemănători cu mine, îmi spuneam că îl vor fi îndrăgind şi ei pe Goethe la fel ca mine, că şi-l vor fi imaginând la fel ca mine, când iată-i ţinând aici un asemenea tablou lipsit de bun gust, falsificat, edulcorat, pe care îl socotesc splendid, fără să bage de seamă că spiritul său este de-a dreptul opus spiritului lui Goethe. Ei cred că portretul este minunat şi, din partea mea, n-au decât – dar toată încrederea mea în aceşti oameni, toată prietenia faţă de ei şi toate sentimentele de înrudire şi de comuniune cu ei s-au sfârşit. Oricum, nu eram, în fond, prieteni prea apropiaţi. M-am înfuriat, aşadar, şi m-am întristat văzând că rămăsesem singur cu totul şi că nu mă înţelegea nimeni. Pricepeţi?

— Nimic mai simplu de priceput, Harry. Şi pe urmă? Le-ai aruncat cu tabloul în cap?

— Nu, i-am insultat şi mi-am luat tălpăşiţa vrând să mă duc acasă, dar…

— Dar acasă nu era maică-ta, care să-l consoleze ori să-l dojenească pe băieţelul cel nătâng. Ei, Harry, aproape că-mi pare rău de tine, eşti un prostănac fără pereche.

Desigur, aveam impresia că încep să înţeleg. Îmi dădu să beau un pahar de vin. Într-adevăr, se purta cu mine ca o

mamă. Dar din când în când băgam de seamă cât de tânără şi de frumoasă era.

— Deci, continuă ea, deci Goethe a murit acum o sută de ani, iar Harry îl îndrăgeşte foarte mult, făcându-şi o imagine minunată despre el, despre felul cum putea să arate, Harry având tot dreptul să procedeze astfel, nu-i aşa? Pictorul, în schimb, care e şi el un admirator entuziast al lui Goethe şi şi-a făcut la rândul lui o imagine despre poet, ei, el nu are dreptul să procedeze la fel, ca de altfel nici profesorul şi, în general, nimeni altcineva, nimeni nu are acest drept, căci lucrul ăsta nu-i convine lui Harry, el nu poate suporta, el se vede nevoit să insulte şi să-şi ia tălpăşiţa! De-ar fi un om inteligent, ar râde pur şi simplu pe seama pictorului şi a profesorului. De-ar fi nebun, le-ar da în cap cu Goethe ăla al lor. Dar cum nu-i decât un copilandru, fuge acasă şi vrea să se spânzure… Am înţeles foarte bine povestea ta, Harry. E o poveste cam caraghioasă. Mă apucă râsul. Stai, nu bea aşa de repede! Vinul de Burgundia se bea încet, altfel te îngheaţă prea tare. Dar pe tine trebuie să te dădăcească cineva pas cu pas, băieţaşule.

Mă privea severă şi mustrătoare ca o guvernantă de şaizeci de ani.

— Da, da, am rugat-o eu mulţumit, dădăciţi-mă.

— Cum să te dădăcesc?

— Spuneţi-mi tot ce vă place.

— Bine, am să-ţi spun ceva. De o oră mă auzi cum te tutuiesc, iar tu nu mă scoţi din „dumneavoastră“. Mereu latineşte şi greceşte, mereu complici lucrurile. Când o fată te tutuieşte, iar ţie nu-ţi e silă de ea, atunci o tutuieşti şi tu. Iată, aşadar, că ai mai învăţat ceva. În al doilea rând: de o jumătate de oră ştiu că te cheamă Harry. Ştiu asta, pentru că te-am întrebat. În schimb tu nu vrei să ştii cum mă cheamă.

— Ba da, aş vrea tare mult să ştiu.

— Prea târziu, puişor! Ai să mă poţi întreba iarăşi, când o fi să ne mai vedem. Astăzi nu-ţi mai spun. Aşa, iar acum vreau să dansez.

Cum ea schiţă un gest ca şi cum ar fi vrut să se ridice,

buna dispoziţie mi-a dispărut dintr-odată, mă cuprinse teama că va pleca şi mă va lăsa aici singur, iar apoi totul va fi la fel ca mai înainte. Aşa cum o durere de măsea revine dintr-odată după ce dispăruse un timp, arzându-te din nou ca jarul, la fel mă cuprinseră iarăşi, într-o clipită, teama şi spaima. Dumnezeule, cum de-am putut uita ce mă aştepta? Se produsese, oare, vreo schimbare?

— Stai, am strigat eu conjurând-o, nu plecaţi – să nu pleci! Fireşte că poţi dansa cât vrei, dar să nu mă laşi prea mult timp singur, să te întorci, să te întorci!

Ea se sculă, râzând. Mi-o imaginasem mai înaltă, era suplă, dar nu înaltă. Am simţit din nou că îmi aduce aminte de cineva – dar de cine? Nu puteam să-mi dau seama.

— Te întorci?

— Mă întorc, dar o să dureze puţintel, o jumătate de oră sau poate chiar o oră întreagă. Să-ţi spun ceva: închide ochii şi dormi puţin; ai nevoie de un pic de somn.

I-am făcut loc şi ea plecă; rochiţa ei îmi atinse genunchiul, în mers ea se privi într-o oglinjoară rotundă de buzunar, ridică sprâncenele, îşi şterse bărbia cu un mic pămătuf de pudră şi dispăru în salonul de dans. M-am uitat în jurul meu: chipuri necunoscute, bărbaţi care fumau, bere scursă pe mesele de marmură, pretutindeni strigăte şi vociferări, alături muzica de dans. Îmi spusese că ar trebui să dorm. Ah, habar n-ai tu, scumpă copilă, ce somn am eu, mai sperios decât un iepure! Cum să dormi în mijlocul unui asemenea bâlci, stând la o masă, printre cănile de bere cu capace clămpănitoare; am mai luat o gură de vin, am scos din buzunar un trabuc privind în jurul meu după un chibrit, dar, de fapt, n-aveam niciun chef să fumez, aşa că am pus trabucul dinaintea mea pe masă. „Închide ochii“, îmi spusese ea. Dumnezeu ştie de unde avea fata asta o asemenea voce, o voce puţin gravă, plăcută, maternă. Era o adevărată binefacere, aflasem eu acum, să dai ascultare unei asemenea voci. Am închis ochii supus, mi-am rezemat capul de perete, înconjurat de vuietul sutelor de zgomote, iar gândul că aş putea dormi acolo mă făcu să zâmbesc, m-am hotărât să mă duc până la uşa salonului de dans şi să

arunc o privire înăuntru – căci trebuia să o văd dansând pe frumoasa mea fată –, dar abia când mi-am mişcat picioarele sub masă, mi-am dat seama că eram enorm de obosit după ceasurile de umblat prin oraş, aşa încât am rămas pe loc. Şi iată-mă dormind deja, ascultând de porunca maternă, dormeam cu nesaţ şi plin de recunoştinţă, visând, visând, limpede şi frumos, aşa cum de multă vreme nu mai visasem. Şi iată ce vis am avut:

Se făcea că aşteptam aşezat pe un scaun într-o anticameră de modă veche. Mai întâi nu ştiam decât că mă anunţasem în audienţă la o personalitate, mai pe urmă mi-am amintit că trebuia să mă primească însuşi domnul Goethe. Din păcate nu venisem la el într-o problemă personală, ci în calitate de corespondent al unei reviste, lucru care nu-mi plăcea deloc, nu puteam să înţeleg defel ce diavol mă vârâse într-o asemenea situaţie. Totodată, un scorpion pe care tocmai îl zărisem şi care încercase să se caţere pe piciorul meu, îmi dădea o stare de nelinişte. Mă apărasem, scuturând micuţa târâtoare neagră de pe mine, dar acum nu ştiam pe unde se ascunde, aşa că nu îndrăzneam să mai fac nicio mişcare.

Pe deasupra, nici nu eram foarte sigur dacă nu cumva, din greşeală, în loc să fiu anunţat la Goethe, mi se acordase o audienţă la Matthisson pe care însă, în visul meu, îl confundam cu Bürger, considerând că poeziile adresate lui Molly i s-ar fi datorat lui. Dar pentru că veni vorba, aş fi dorit foarte mult să mă întâlnesc cu Molly, căci mi-o imaginam ca pe o fiinţă minunată, molatecă, plină de muzicalitate, vesperală. Ce păcat că trebuia să aştept acolo din însărcinarea unei redacţii nesuferite! Proasta mea dispoziţie creştea din ce în ce şi se răsfrângea treptat şi asupra lui Goethe faţă de care, în momentul acela, aveam, aşa dintr-odată, tot felul de reţineri şi reproşuri. Splendide perspective pentru o audienţă! Deşi scorpionul era periculos şi se ascundea probabil pe undeva prin apropiere, poate că totuşi atât de rău nu era; mi se părea chiar că ar putea să însemne şi ceva bun, mi se părea foarte posibil să aibă într-un fel de-a face cu Molly, să fie un sol al ei sau

animalul ei heraldic, un animal heraldic frumos, periculos, care întruchipa feminitatea şi păcatul. Să fi fost oare exclus ca vietatea aceea să se fi numit Vulpius? Dar iată că un servitor deschise brusc uşa, eu m-am ridicat şi am păşit înăuntru.

Bătrânul Goethe stătea în picioare, scund şi foarte ţanţoş şi, după cum se cuvenea, pe pieptul acestui clasic strălucea o decoraţie importantă. Părea că guvernează în continuare, primind în audienţă, exercitându-şi de aici, din muzeul său de la Weimar, controlul asupra lumii. Căci, de îndată ce m-a zărit, a clătinat brusc din cap ca un corb bătrân şi mi-a spus pe un ton solemn:

— Aşadar, voi tinerii, nu prea sunteţi de acord cu strădaniile noastre?

— Întocmai, i-am răspuns, îngheţând sub privirea lui ministerială. Noi, tinerii, nu suntem de acord cu dumneavoastră, bătrâne domn, aşa este. Pentru noi, Excelenţă, sunteţi prea solemn şi prea orgolios, prea încrezut şi prea puţin sincer. Se pare că lucrul esenţial tocmai acesta este: că sunteţi prea puţin sincer.

Mărunţelul bătrân îşi înclină capul rigid, iar gura lui cu buze aspre se schimonosi funcţionăreşte, destinzându-se apoi într-un zâmbet discret şi înviorându-se într-un mod încântător. În acest timp inima începu să-mi bată dintr-odată mai tare, căci mi-am amintit de poezia *Amurgul cobora de sus* şi de faptul că acesta fusese bărbatul care rostise cuvintele ei cu gura aceasta. De fapt, în clipa aceea eram complet dezarmat şi subjugat, încât aş fi vrut să îngenunchez dinaintea lui. Dar mi-am ţinut firea, iar din gura sa zâmbitoare ieşiră următoarele cuvinte:

— Ei, aşadar, mă învinovăţiţi că sunt lipsit de sinceritate? Ce cuvinte mai sunt şi astea! Nu vreţi să-mi explicaţi mai pe larg?

— Ba chiar voiam s-o fac cu plăcere, cu mare plăcere.

— Dumneavoastră, domnule Goethe, asemeni tuturor marilor spirite, aţi cunoscut şi aţi trăit cu luciditate incertitudinea, disperarea vieţii omeneşti: splendoarea unei clipe şi mizerabila ei ofilire, imposibilitatea de a plăti,

pentru frumoasele culmi ale sentimentului, altfel decât prin prizonieratul în viaţa de zi cu zi, dorul arzător după un regat al spiritului, dor care se zbate într-o luptă eternă, pe viaţă şi pe moarte, cu dragostea, la fel de arzătoare şi la fel de sfântă, pentru inocenţa pierdută a naturii, toată această îngrozitoare plutire în vid şi incertitudine, condamnarea la un trai efemer, la imperfecţiune, la veşnica experimentare, la diletantism – pe scurt, toată lipsa de perspectivă, toată îngâmfarea şi disperarea arzătoare a existenţei umane. Dumneavoastră aţi cunoscut toate acestea, vi le-aţi asumat şi totuşi, prin întreaga dumneavoastră viaţă, aţi propovăduit contrariul, exprimând încredere şi optimism, amăgindu-vă pe dumneavoastră înşivă şi pe mulţi alţii cu durabilitatea şi sensul pe care, chipurile, l-ar avea strădaniile noastre spirituale. Atât în dumneavoastră înşivă, cât şi în Kleist şi Beethoven, aţi respins şi reprimat ispita abisului, glasurile deznădăjduite ale adevărului. Decenii de-a rândul nu aţi făcut altceva decât să lăsaţi impresia că îmbogăţirea masivă a cunoştinţelor şi colecţiilor, scrierea şi păstrarea corespondenţei, întreaga dumneavoastră existenţă la Weimar, la vârsta senectuţii, reprezintă realmente calea spre eternizarea clipei pe care, de fapt, nu aţi reuşit decât să o mumificaţi, calea spre spiritualizarea naturii pe care, de fapt, nu aţi reuşit decât să o stilizaţi, metamorfozând-o într-o mască. Iată în ce constă lipsa de sinceritate pe care noi v-o reproşăm.

Bătrânul consilier aulic privea gânditor în ochii mei, în timp ce pe buzele lui stăruia acelaşi zâmbet.

Apoi, spre uimirea mea, mă întrebă:

— Atunci cred că *Flautul fermecat* al lui Mozart vă dezgustă foarte mult?

Şi, înainte ca eu să fi putut protesta, a continuat:

— *Flautul fermecat* prezintă viaţa ca pe un cântec graţios, preamăreşte sentimentele noastre atât de trecătoare ca pe ceva etern şi dumnezeiesc, nu-l aprobă nici pe domnul von Kleist, nici pe domnul Beethoven, ci propovăduieşte optimismul şi încrederea.

— Ştiu, ştiu! am strigat eu mânios. Dumnezeu să mai

înţeleagă cum de v-aţi năpustit tocmai asupra *Flautului fermecat* care mi-e mai drag decât orice pe lumea asta! Dar Mozart n-a ajuns la vârsta de optzeci şi doi de ani şi nici n-a avut asemenea pretenţii la perenitate, la ordine, la o demnitate severă în ceea ce priveşte viaţa lui personală, cum aţi făcut-o dumneavoastră! El nu şi-a dat atâta importanţă! El a cântat dumnezeieştile sale melodii şi a fost sărac, şi a murit timpuriu, sărac, necunoscut...

Mi se tăia respiraţia. În numai câteva cuvinte ar fi trebuit să rostesc acum mii de lucruri, fruntea mi se îmbrobodise de sudoare.

Goethe mi-a spus însă foarte amabil:

— Se prea poate să fie de neiertat că am ajuns la vârsta de optzeci şi doi de ani. Dar asta mi-a dat mai puţine satisfacţii decât vă puteţi închipui. Aveţi dreptate: întotdeauna m-a animat pornirea nestăpânită de a dăinui, întotdeauna mi-a fost teamă de moartea pe care am combătut-o mereu. Cred că lupta împotriva morţii, dorinţa necondiţionată şi încăpăţânată de a trăi este sursa din care s-au alimentat activitatea şi viaţa tuturor oamenilor iluştri. Iar faptul că, la urma urmei, tot trebuie să murim, iată, tânărul meu prieten, asta am dovedit-o la optzeci şi doi de ani la fel de categoric ca şi în cazul în care aş fi murit pe când mergeam la şcoală. Aş vrea să mai spun ceva ce ar putea să contribuie la justificarea mea: am avut în fire multe înclinaţii copilăreşti, multă curiozitate şi plăcere instinctivă de a mă juca, un chef imens de a pierde timpul. Da, şi a fost nevoie să treacă o vreme destul de lungă, până mi-am dat seama că trebuie cândva să pun capăt jocului.

Rostind toate acestea zâmbea cu viclenie, ba chiar de-a dreptul cu şiretenie! Silueta i se alungise, atitudinea scorţoasă şi demnitatea convulsivă de pe chipul lui dispăruseră. Iar aerul din jurul nostru se umpluse acum de fel de fel de melodii, de tot felul de cântece pe versuri de-ale lui Goethe, puteam distinge cu claritate *Vioreaua* de Mozart şi *Verzi sunt iarăşi tufe-n văi* de Schubert. Chipul lui Goethe se îmbujorase şi întinerise, zâmbea, semănând când cu Mozart, când cu Schubert, de parcă erau fraţi, iar

decoraţia de pe pieptul său era făcută din fel de fel de flori de câmp, din mijlocul cărora se ivea, cărnoasă şi veselă, o galbenă ciuboţica-cucului.

Nu-mi prea convenea că bătrânul încerca să-mi evite întrebările şi acuzaţiile într-un mod atât de glumeţ, aşa încât i-am aruncat priviri pline de reproş. Atunci el s-a înclinat spre mine, iar gura lui, care acum semăna cu cea a unui copil, s-a apropiat de urechea mea, şoptind uşor:

— Tinere, îl iei mult prea în serios pe bătrânul Goethe. Pe bătrânii care au murit deja îi nedreptăţim dacă îi luăm în serios. Nouă, nemuritorilor, nu ne place să luăm nimic în serios, nouă ne place să glumim. Seriozitatea, tinere, este o chestiune de timp; nu pot să-ţi dezvălui decât că ea provine dintr-o supraestimare a timpului. Şi eu am exagerat odinioară importanţa timpului, de aceea mă hotărâsem să trăiesc o sută de ani. Dar vezi tu, în eternitate, timpul nu există; eternitatea nu este decât o clipă, abia ajunge ca să faci o glumă.

Într-adevăr, cu omul acesta nu se mai putea discuta serios, ţopăia încântat în sus şi în jos şi se mlădia în aşa fel, încât ciuboţica-cucului de pe decoraţia lui era când gata să ţâşnească afară ca o rachetă când, dimpotrivă, să se micşoreze până ce nu se mai vedea deloc. În vreme ce făcea paşi şi figuri de dans excelente, am constatat involuntar că măcar bărbatul acesta nu pierduse ocazia de a învăţa să danseze. Dansa minunat. Atunci mi-am adus aminte din nou de scorpion, mai bine zis de Molly, şi i-am strigat lui Goethe:

— Spuneţi-mi, Molly nu este aici?

Goethe a râs zgomotos. S-a dus la biroul lui, a descuiat un sertar şi a scos de acolo o cutie preţioasă din piele sau catifea, deschizând-o şi invitându-mă să mă uit în ea. Înăuntru, pe catifeaua de culoare închisă, se afla un picioruş de femeie, mic de tot, impecabil, strălucitor, un picior delicios, îndoit puţin din genunchi, cu laba întinsă, terminându-se cu vârfurile gingaşe ale degetelor.

Am întins mâna în intenţia de a lua de acolo picioruşul de care mă îndrăgostisem pe loc, dar când am dat să-l prind

cu două degete, mi s-a părut că jucăria se mişcă, tresărind uşor, ceea ce mi-a trezit bănuiala că acela ar putea să fie scorpionul. Mi s-a părut că Goethe înţelege ce se petrece cu mine, că tocmai acesta fusese scopul urmărit de el, că voise să-mi trezească această nedumerire profundă, discordia spasmodică dintre râvnire şi teamă. Ţinea micuţul şi drăgălaşul scorpion foarte aproape de faţa mea şi vedea cum îl doream, vedea cum dădeam îndărăt speriat, iar lucrul acesta părea să-i facă o mare plăcere. În vreme ce mă necăjea cu acel obiect plăcut şi periculos, îmbătrânise iarăşi, era bătrân de tot, de o mie de ani, părul îi era alb ca neaua, iar chipul său veşted de om bătrân râdea potolit, neauzit, el râse năvalnic în sinea lui cu acel umor imprevizibil al bătrânilor.

După ce m-am trezit, uitasem de visul meu, abia mai târziu mi-am adus aminte de el. Se pare că dormisem aproape o oră acolo, în mijlocul muzicii şi al forfotei, la masa din crâşma aceea, niciodată n-aş fi crezut că voi fi în stare de aşa ceva. Fata cea drăguţă stătea dinaintea mea, ţinându-mi o mână pe umăr.

— Dă-mi două sau trei mărci, spuse ea, am consumat ceva dincolo.

I-am dat portmoneul, ea îl luă, plecă şi se întoarse de îndată.

— Aşa, acum pot să mai stau o clipă cu tine, pe urmă trebuie să plec, am o întâlnire.

M-am speriat.

— Cu cine? am întrebat-o eu într-un suflet.

— Cu un domn, Harry, puiule. M-a invitat la barul Odeon.

— Oh, şi eu care crezusem că n-o să mă laşi singur.

— Atunci trebuia să mă fi invitat tu. Ţi-a luat-o altul înainte. Ei, dar tu o să economiseşti, în schimb, nişte bani frumoşi. Cunoşti barul Odeon? După miezul nopţii, numai şampanie. Fotolii de club, orchestră de negri, foarte elegant.

La toate astea nu mă gândisem.

— Ah, am exclamat eu pe un ton rugător, atunci acceptă

invitaţia mea. Mi se pare foarte firesc, acum că suntem prieteni. Acceptă-mi invitaţia şi, hai, te rog, să mergem unde vrei tu.

— Drăguţ din partea ta. Dar uite ce e, cuvântul e cuvânt, am acceptat şi am să mă duc acolo. Nu te mai obosi! Hai, mai trage o duşcă, a mai rămas ceva vin în sticlă. Îl bei pe tot şi pe urmă te duci frumuşel acasă şi te culci. Promite-mi.

— Nu, nu pot să mă duc acasă.

— Ah, ce ţi-e şi cu poveştile astea ale tale! Tot n-ai isprăvit cu Goethe? (În momentul acela mi-am amintit că tocmai îl visasem.) Dar dacă într-adevăr nu te poţi duce acasă, atunci rămâi, aici poţi să închiriezi o cameră. Vrei să-ţi fac rost de una?

Ideea mă mulţumi şi am întrebat-o unde voi putea s-o mai văd. Unde locuia? N-am primit răspuns. Îmi zise doar că n-aveam decât să o caut şi că o voi găsi de îndată.

— Nu-mi îngădui să te invit?

— Unde?

— Unde vrei, unde-ţi place ţie.

— Bine. Deci pe marţi, la cină la Bătrânul Franciscan, etajul întâi. La revedere!

Mi-a întins mâna şi, abia acum i-am remarcat-o, era o mână care se potrivea întru totul cu vocea ei frumoasă şi plină, inteligentă şi blândă. A râs ironică când i-am sărutat-o.

În ultima clipă se întoarse către mine şi îmi spuse:

— Vreau să-ţi mai spun ceva în legătură cu Goethe. Uite, acelaşi lucru care ţi s-a întâmplat ţie cu Goethe, adică repulsia faţă de tabloul acela, mi se întâmplă şi mie uneori cu sfinţii.

— Cu sfinţii? Eşti atât de evlavioasă?

— Nu, nu sunt evlavioasă, din păcate, dar odată am fost şi, cândva, am să fiu din nou. N-am timp de evlavie.

— N-ai timp? Trebuie să ai timp pentru aşa ceva?

— O, fireşte. Trebuie să ai timp ca să fii evlavios, ba-ţi trebuie chiar mai mult şi anume să fii independent de timp! Nu poţi să fii cu adevărat evlavios şi, în acelaşi timp, să

trăieşti în mijlocul realităţilor, luând în serios timpul, banii, barul Odeon şi toate lucrurile de soiul ăsta.

— Înţeleg. Dar cu sfinţii cum e?

— Păi, pe unii sfinţi îi iubesc foarte tare: pe Ştefan, Sfântul Francisc şi pe alţii. Uneori văd tablouri care îi înfăţişează pe ei, ca şi pe Mântuitor şi pe Maica Domnului, însă imaginile sunt mincinoase, false, prosteşti, iar eu nu le pot suferi defel, aşa cum tu nu suferi acea imagine a lui Goethe. Când văd câte un Mântuitor sau câte un Sfânt Francisc atât de dulceag şi de stupid, şi văd cum alţii găsesc că asemenea imagini sunt frumoase şi dătătoare de speranţă simt că adevăratul Mântuitor este jignit în felul ăsta şi îmi spun: ah, la ce-a mai trăit şi-a mai suferit atât de groaznic, dacă oamenii se mulţumesc cu un tablou în care este înfăţişat atât de stupid! Cu toate acestea, ştiu că şi imaginea mea despre Mântuitor sau despre Francisc nu este alta decât aceea pe care şi-o poate face un om, că ea nu egalează imaginea primordială, că imaginea Mântuitorului pe care eu o port în mine i-ar părea Mântuitorului însuşi la fel de stupidă şi de nesatisfăcătoare cum mi se par toate reproducerile dulcegi. Nu spun asta ca să-ţi justific proasta dispoziţie şi mânia care te-a cuprins din pricina imaginii lui Goethe, nu, nu ai dreptate. Ţi-o spun numai pentru a-ţi demonstra că pot să te înţeleg. Voi ăştia, învăţaţii şi artiştii, aveţi în capetele voastre fel de fel de lucruri deosebite, dar sunteţi şi voi nişte oameni la fel ca ceilalţi, şi iată că şi nouă, celorlalţi, ne trec prin cap vise şi jocuri. Am băgat de seamă, învăţate domn, că te cam fâstâciseşi când a trebuit să-mi istoriseşti povestea ta cu Goethe – trebuia să-ţi dai toată silinţa, pentru ca şi o fată simplă ca mine să reuşească să-ţi priceapă ideile. Ei, aş vrea să-ţi arăt totuşi că nu e nevoie să-ţi dai chiar atâta silinţa. Te înţeleg. Aşa. Şi acum destul! Trebuie să fugi în pat!

Plecă, iar pe mine, un servitor bătrân m-a însoţit pe scări în sus, ba mai mult, întâi m-a întrebat dacă am bagaj, iar apoi, aflând că nu am, mi-a cerut să-i plătesc dinainte ceea ce el numea „taxa de înnoptat“. M-a condus apoi pe o scară

veche, întunecată, până într-o cameră unde m-a lăsat singur. Acolo se afla un pat de lemn uscat, foarte scurt şi tare, iar pe perete atârnau o sabie şi un portret în culori al lui Garibaldi, precum şi o coroană veştejită, rămasă de la sărbătorirea vreunei asociaţii oarecare. Aş fi dat oricât să fi avut o cămaşă de noapte. Cel puţin aveam apă şi un mic prosop, aşa încât am putut să mă spăl, apoi m-am întins îmbrăcat în pat, lăsând lumina aprinsă şi reflectând în voie. Aşadar, problema cu Goethe se lămurise. Ce minunat a fost că-mi apăruse în vis! Şi fata aceasta încântătoare – ah, de-aş fi ştiut cum o cheamă! Iată că dintr-odată, s-a ivit un om, un om viu, care a spart tulburele clopot de sticlă al mortificării sub care mă aflam, întinzându-mi mie, celui dinăuntru, mâna ei, o mână bună, frumoasă, caldă! Iată cum se iviseră dintr-odată nişte lucruri care îmi trezeau interesul, la care puteam să mă gândesc cu bucurie, cu îngrijorare şi încordare! Iată cum se ivise, dintr-odată, o uşă deschisă prin care viaţa năvălea în mine! Poate că voi reuşi să trăiesc din nou, poate că voi reuşi să fiu din nou om. Sufletul meu, amorţit de atâta răceală, aproape îngheţat, respira acum din nou, fâlfâind somnoros din aripile-i micuţe şi plăpânde. Goethe venise la mine. O fată îmi poruncise să mănânc, să beau, să dorm, îmi vorbise cu prietenie, râsese de mine, îmi spusese că sunt un băieţandru prostuţ. Şi tot ea, prietena aceasta minunată, mi-a mai povestit şi despre sfinţi, demonstrându-mi că nici măcar în cele mai stranii momente de rătăcire nu sunt defel singur şi neînţeles, că nu sunt deloc o excepţie bolnăvicioasă, că am fraţi şi surori, că există oameni care mă înţeleg. Oare aveam s-o mai văd? Da, cu siguranţă, în ea puteai să ai încredere. „Cuvântul e cuvânt.

Am dormit din nou, am dormit patru, cinci ore. Când m-am trezit era zece şi ceva, hainele mi se boţiseră, eram dărâmat de oboseală, în minte îmi stăruia amintirea unui lucru îngrozitor, care se petrecuse ieri, dar mă înviorasem, eram plin de speranţă, plin de gânduri bune. Întors în locuinţa mea, nu am mai simţit nici urmă din groaza pe care mi-o trezea ieri ideea întoarcerii acasă.

Pe scară, ceva mai sus de araucarie, m-am întâlnit cu „mătuşa“, cu proprietara mea, pe care o vedeam rareori, dar a cărei făptură prietenoasă îmi plăcea foarte mult. Întâlnirea nu prea mi-era pe plac căci, oricum, eram cam răvăşit şi nedormit, nepieptănat şi nebărbierit. Am salutat-o şi am dat să merg mai departe. De obicei îmi respecta dorinţa de a rămâne singur şi de a nu fi băgat în seamă, dar astăzi se părea că, într-adevăr, vălul dintre mine şi lumea înconjurătoare se destrămase, că o barieră căzuse – ea se opri în loc râzând.

— Aţi umblat creanga, domnule Haller, noaptea asta n-aţi dormit în patul dumneavoastră. Se vede treaba că sunteţi foarte obosit!

— Da, am zis eu, izbucnind în râs, am avut o noapte cam animată şi, cum n-am vrut să stric bunul renume al casei dumneavoastră, am dormit la un hotel. Respect foarte mult liniştea şi respectabilitatea acestei case, uneori mi se pare că eu sunt aici un fel de corp străin.

— De ce vă bateţi joc, domnule Haller?

— Vai, dar nu-mi bat joc decât de mine însumi.

— Tocmai lucrul acesta nu ar trebui să-l faceţi. În casa mea nu trebuie să vă simţiţi ca un „corp străin“. Trebuie să trăiţi aşa cum vă place şi să faceţi tot ceea ce doriţi. Am avut eu şi chiriaşi foarte, foarte respectabili, cu adevărat exemplari, dar niciunul nu a fost atât de liniştit, niciunul nu ne-a deranjat atât de puţin ca dumneavoastră. Şi acum – n-aţi vrea să beţi un ceai?

Nu am putut rezista. Mi-a adus ceaiul la ea în salon, unde atârnau frumoasele tablouri ale bunicilor, unde se aflau mobile rămase de la bunici; am pălăvrăgit niţeluş, iar amabila doamnă află, fără, de fapt, să mă fi întrebat, ba una, ba alta din viaţa şi din gândurile mele, ascultându-mă cu un amestec de respect şi glumeaţă superioritate maternă, amestec pe care femeile inteligente îl manifestă faţă de unele ciudăţenii ale bărbaţilor. A venit vorba şi despre nepotul ei şi mi-a arătat, în camera de alături, un aparat de radio pe care acesta îl meşterise de curând, în timpul său liber. Tânărul acela silitor stătea seară de seară,

ca să încropească o asemenea maşinărie, fascinat de ideea transmisiei fără fir, adorându-l cu evlavie, în genunchi, pe Dumnezeul tehnicii care reuşise, după milenii, să descopere şi să descrie, foarte incomplet, lucruri pe care orice gânditor le cunoscuse şi le folosise dintotdeauna cu mai multă înţelepciune. Am discutat şi despre aceste lucruri, căci mătuşa înclina puţin spre evlavie şi nu-i displăceau discuţiile referitoare la religie. I-am spus că vechilor indieni le era foarte bine cunoscută omniprezenţa tuturor forţelor şi faptelor, tehnica nefăcând altceva decât să impună o infimă parte din această certitudine în conştiinţa generală, construind în acest scop, mai ales în domeniul undelor sonore, un receptor şi un emiţător care, deocamdată, erau încă îngrozitor de imperfecte. Dar ceea ce fusese mai important în ştiinţa Antichităţii, irealitatea timpului, nu a fost sesizată până acum de tehnică, însă bineînţeles că până la urmă va fi „descoperită“ şi ea, încăpând pe mâinile zeloase ale inginerilor. S-ar prea putea ca nu peste multă vreme să se descopere că în jurul nostru tălăzuiesc nu numai imaginile şi întâmplările prezente, momentane, ci aşa cum muzica de la Paris şi de la Berlin poate fi ascultată acum şi la Frankfurt sau Zürich, se va şti că toate cele întâmplate cândva au fost înregistrate şi se păstrează intacte şi că, într-o bună zi, cu sau fără fir, cu sau fără zgomote de fond, îi vom auzi vorbind pe regele Solomon şi pe Walther von der Vogelweide. Dar şi că toate acestea, le fel ca şi începuturile radioului în zilele noastre, nu vor servi oamenilor decât pentru ca să fugă de ei înşişi şi de ţelurile lor, înconjurându-se cu o reţea din ce în ce mai deasă de divertismente şi preocupări inutile. Nu am dat glas acestor lucruri, ce-mi erau familiare, pe obişnuitul ton de înverşunare şi ironie la adresa epocii şi a tehnicii, ci în glumă, în joacă, iar mătuşa zâmbea. În felul acesta am petrecut mulţumiţi aproape o oră împreună, bând ceai.

O invitasem pe frumoasa şi strania fată de la Vulturul Negru pentru ziua de marţi, şi nu mi-a fost deloc uşor să-mi omor timpul până atunci. Iar când, în cele din urmă, veni şi ziua de marţi, abia atunci mi-am dat seama, cu o limpezime

înfricoşătoare, de importanţa legăturii mele cu această fată necunoscută. Nu mă mai gândeam decât la ea, de ea îmi legasem toate speranţele, eram dispus să fac cele mai mari sacrificii pentru ea şi să mă arunc la picioarele ei, fără să mă fi îndrăgostit, totuşi, câtuşi de puţin de dânsa. Era suficient să-mi imaginez că nu va respecta întâlnirea noastră sau că va uita de ea, pentru ca să-mi dau bine seama în ce situaţie mă aflam; lumea ar fi devenit din nou searbădă, zilele ar fi devenit la fel de cenuşii şi lipsite de importanţă, împrejurul meu s-ar fi răspândit din nou liniştea şi încremenirea cea groaznică şi pentru mine n-ar mai fi existat nicio altă cale de scăpare din acest iad al tăcerii decât briciul. În aceste câteva zile însă briciul nu-mi devenise defel mai drag, ci rămăsese la fel de îngrozitor. Iar lucrul cel mai dizgraţios era frica profundă, care îmi strângea inima ca într-un cleşte, mi-era teamă de tăietura din beregata mea, mă temeam de moarte cu un instinct sălbatic şi încăpăţânat de conservare şi de rezistenţă, de parcă aş fi fost cel mai sănătos om, iar viaţa mea, un paradis. Mi-am examinat situaţia cu o claritate deplină şi lipsită de orice menajamente, înţelegând că tocmai conflictul insuportabil dintre neputinţa de a trăi şi neputinţa de a muri era cauza pentru care necunoscuta aceea, micuţa şi drăgălaşa dansatoare de la Vulturul Negru, mi se părea atât de importantă. Ea însemna pentru mine o ferestruică, o fantă infimă de lumină în iadul întunecat al spaimei. Ea însemna mântuirea, drumul spre cerul liber. Ea trebuia să mă înveţe să trăiesc sau să mor, ea trebuia să-mi atingă cu mâna ei energică şi frumoasă inima împietrită, încât la această atingere a vieţii să înflorească sau să se transforme în cenuşă. Nu eram în stare să mă întreb de unde lua ea asemenea forţe, de unde îi venea puterea aceea magică, din ce cauze tainice se născuse profunda ei importanţă pentru destinul meu, nu-mi păsa de toate acestea; nu aveam niciun interes să aflu aceste lucruri. Niciun fel de cunoştinţe sau revelaţii nu mai prezentau interes pentru mine, mă îndopasem până la saţietate cu ele, iar chinul şi ruşinea cea mai tăioasă şi mai

batjocoritoare constau în aceea că îmi defineam atât de limpede propria stare, că eram atât de conştient de ea. Îl vedeam dinaintea mea pe acest individ, pe animalul acesta, lupul de stepă, ca pe o muscă prinsă într-o plasă, privind cum soarta îl purta spre clipa decisivă, cum se încurcase şi atârna lipsit de apărare în plasă, cum păianjenul se pregătea să atace, şi cum la fel de aproape părea să fie şi mâna salvatoare. Aş fi putut spune o sumedenie de lucruri dintre cele mai inteligente şi mai pătrunzătoare cu privire la contextul şi cauzele suferinţei mele, ale bolii sufletului meu, ale nebuniei şi nevrozei, căci mecanismul acesta era prea transparent pentru mine. Ceea ce-mi lipsea mie nu erau însă cunoştinţele şi înţelegerea, eu doream cu disperare să trăiesc, să decid, să-mi iau elan şi să săvârşesc saltul înainte.

Cu toate că, în cele câteva zile de aşteptare, nu m-am îndoit niciun moment că prietena mea se va ţine de cuvânt, în ultima zi eram foarte neliniştit şi încercat de îndoială; niciodată în viaţa mea nu aşteptasem cu mai multă nerăbdare lăsarea serii. Şi, în vreme ce tensiunea şi nerăbdarea mea atinseră cote aproape insuportabile, simţeam totodată că ele îmi fac minunat de bine: eu, dezamăgitul, cel care nu mai aşteptasem de multă vreme nimic, nu mă mai bucurasem de nimic, trăiam acum momente neînchipuit de frumoase şi de noi, era minunat să alerg toată ziulica cuprins de nelinişte, de teamă şi de o crâncenă aşteptare, să-mi imaginez dinainte felul în care vor decurge întâlnirea, discuţiile şi încotro mă va duce seara aceea, era minunat să mă bărbieresc şi să mă îmbrac în acest scop. (Cu grijă deosebită, cămaşă nouă, cravată nouă, şireturi noi la pantofi.) Nu-mi păsa cine era fetişcana aceasta inteligentă şi misterioasă, şi din ce motiv anume acceptase legătura cu mine; ea exista, minunea se petrecuse, întâlnisem iarăşi un om, simţeam din nou poftă de viaţă! Singurul lucru important pentru mine era ca totul să continue, ca eu să rămân în câmpul de atracţie al acestei forţe, să-mi călăuzesc paşii după steaua aceasta.

Ah, n-am să uit clipa în care am văzut-o din nou! Şedeam

în vechiul şi tihnitul restaurant la o măsuţă pe care o comandasem telefonic dinainte, deşi nu ar fi fost necesar, şi studiam lista de bucate; într-un pahar cu apă pusesem două orhidee frumoase, cumpărate anume pentru prietena mea. Ea mă făcuse să o aştept un timp, dar eram singur că va veni, aşa că m-am mai liniştit. Şi iat-o venind, se opri în dreptul garderobei, adresându-mi un salut doar cu privirea atentă, parcă cercetătoare a ochilor ei căprui. Am observat cu suspiciune felul în care chelnerul se comporta faţă de ea. Dar, slavă Domnului, nici urmă de intimitate, de familiaritate, corectitudinea lui era ireproşabilă. Şi cu toate acestea se cunoşteau, ea îi spunea pe nume – Emil.

Când i-am oferit orhideele, a râs bucuroasă.

— Ce drăguţ din partea ta, Harry. Voiai să-mi faci un cadou şi n-ai ştiut prea bine ce să alegi, n-ai ştiut prea bine în ce măsură aveai dreptul să-mi faci cadouri, dacă nu cumva am să mă simt jignită şi atunci mi-ai cumpărat orhidee, ele nu sunt decât nişte flori, dar au un preţ destul de piperat. Aşadar, îţi mulţumesc frumos. De fapt am să-ţi spun din capul locului că nu vreau să-mi faci cadouri. Eu trăiesc de pe urma bărbaţilor, însă nu vreau să trăiesc de pe urma ta. Ei, dar ce te-ai schimbat! Aproape că nu te mai recunosc. Acum câteva zile arătai de parcă abia fuseseşi coborât din ştreang, iar acum ai din nou o înfăţişare aproape omenească. Ia spune-mi, mi-ai executat ordinul?

— Ce ordin?

— Da’ uituc mai eşti! Voiam să ştiu dacă acum poţi să dansezi foxtrot! Mi-ai spus că nu-ţi doreşti nimic mai mult decât să primeşti ordine de la mine, că nu cunoşti nicio plăcere mai mare decât aceea de a mi te supune. Îţi mai aduci aminte?

— O, da, şi chiar aşa vreau să fie! Iau foarte în serios lucrul acesta.

— Şi totuşi n-ai învăţat să dansezi?

— Se poate învăţa aşa ceva atât de repede, în numai câteva zile?

— Fireşte. Foxtrotul se poate învăţa într-o oră, bostonul în două. Pentru tangou îţi trebuie mai mult timp, dar n-ai tu

nevoie de aşa ceva.

— Acum, însă, trebuie să-ţi aflu în fine, numele!

Mă privi câteva clipe tăcută.

— S-ar putea să mi-l ghiceşti. Mi-ar face plăcere dacă mi l-ai putea ghici. Fii atent şi uită-te bine la mine. Oare să nu fi remarcat încă faptul că, uneori, chipul meu seamănă cu cel al unui băieţandru? Aşa ca acum de pildă?

Într-adevăr, privind-o cu mare atenţie, a trebuit să-i dau dreptate, avea chipul unui băieţandru. Mi-am îngăduit un răgaz de un minut, iar chipul acela începu să-mi spună ceva şi să-mi aducă aminte de propria copilărie şi de prietenul meu de pe atunci, pe nume Hermann. Preţ de o secundă am avut impresia că se metamorfozase pe deplin în persoana acelui Hermann.

— Dacă ai fi băiat, i-am spus cu mirare, ar trebui să te cheme Hermann.

— Cine ştie, poate chiar sunt un băiat care, acum, s-a travestit numai, zise ea în glumă.

— Te cheamă Hermina?

Ea confirmă dând radioasă din cap, bucurându-se că ghicisem. În momentul acela ni se aduse supa, am început să mâncăm, iar ea se amuza copilăreşte. Din tot ceea ce-mi plăcea la ea, fermecându-mă, deosebit de drăguţă şi de neobişnuită mi se părea putinţa ei de a trece foarte brusc de la seriozitatea cea mai profundă la veselia cea mai zgomotoasă şi invers, fără ca, în acest timp, să se fi schimbat sau să se fi schimonosit în vreun fel sau altul, era ca un copil isteţ. Acum se înveseli o vreme, mă tachină în legătură cu foxtrotul, ba chiar îmi dădu nişte lovituri cu picioarele, lăudă mâncarea cu mult zel şi remarcă silinţa pe care o dovedisem când m-am îmbrăcat, şi cu toate acestea avea să-mi mai facă o serie întreagă de reproşuri cu privire la felul cum arătam.

În acest răstimp am întrebat-o:

— Cum ai reuşit aşa, dintr-odată, să arăţi ca un băieţandru, încât am putut să-ţi ghicesc numele?

— Păi reuşita asta ţi se datoreşte ţie. Nu înţelegi, domnule savant, că-ţi sunt pe plac şi că importanţa pe care

mi-o acorzi vine tocmai din faptul că eu sunt pentru tine un fel de oglindă, că în interiorul meu există ceva anume, care îţi răspunde şi te înţelege? În fond, oamenii ar trebui să-şi fie reciproc oglinzi, să-şi răspundă unul altuia, să-şi fie ecou, dar huhurezii ca tine sunt stranii şi cad uşor pradă vrăjilor, încât nu mai sunt în stare nici să vadă, nici să citească în ochii altor oameni, încât nimic nu le mai trezeşte interesul. Dar când un asemenea huhurez întâlneşte iarăşi un chip, care îl priveşte cu adevărat şi în care ghiceşte ceva ce aduce a răspuns şi a înrudire, ei da, atunci simte fireşte şi el ce e bucuria.

— Tu ştii de toate, Hermina, am exclamat eu mirat. Este întocmai aşa cum spui tu. Şi totuşi ai o fire cu totul şi cu totul diferită de a mea! Eşti exact opusul meu; ai tot ce îmi lipseşte mie.

— Asta e impresia ta, zise ea laconic, şi e bine aşa.

Şi iată că pe chipul ei, care mi se părea într-adevăr ca o oglindă, se aşternu un nor greu de seriozitate, chipul ei întreg radia seriozitate, tragism, ca dintr-un hău, ca din orbitele goale ale unei măşti. Încet, scoţând vorbă după vorbă, îmi spuse parcă în silă:

— Ei, nu uita ceea ce mi-ai spus chiar tu! Mi-ai spus că pot să-ţi dau ordine şi că tu, îndeplinind toate poruncile mele, o să te bucuri. Să nu uiţi lucrul ăsta! Pentru că, trebuie să ştii micuţul meu Harry, că aşa cum eu reprezint ceva pentru tine, tot astfel reprezinţi şi tu ceva pentru mine, că aşa cum chipul meu îţi dă unele răspunsuri, că aşa cum ceva anume din persoana mea te întâmpină şi îţi inspiră încredere, acelaşi lucru mi se întâmplă şi mie în momentul în care te privesc. Când, nu de mult, te-am văzut intrând la Vulturul Negru, obosit şi absent, şi plutind parcă departe de această lume, am avut imediat sentimentul că, iată, omul acesta o să mi se supună, pentru că dorinţa lui nemărturisită este ca eu să-i dau ordine! Ceea ce am să şi fac, ăsta-i motivul pentru care am intrat în vorbă cu tine, ăsta-i motivul pentru care ne-am împrietenit.

Vorbea cu o seriozitate atât de profundă, sufletul ei era supus unei presiuni atât de mari, încât nu îmi dădeam bine

seama ce se întâmplă şi căutam să o calmez şi să-i distrag atenţia.

Dar ea scăpă de încercările mele, simplu, încruntându-şi sprâncenele, privindu-mă stăruitor şi continuând apoi cu o voce rece ca gheaţa:

— Ascultă ce-ţi spun, micuţul meu, trebuie să te ţii de cuvânt, altfel o să-ţi pară rău. O să-ţi dau multe porunci, iar tu o să le îndeplineşti, porunci drăgălaşe, porunci plăcute, o să-ţi facă mare plăcere să li te supui. Iar în cele din urmă o să îndeplineşti şi ultima mea poruncă, Harry.

— O voi îndeplini, am spus eu cu voinţa pe jumătate înfrântă. Care va fi ultima ta poruncă pentru mine? Eu însă o şi presimţeam, Dumnezeu ştie de ce.

Ea se cutremură, scuturată parcă de un mic fior rece, trezindu-se parcă, încetul cu încetul, din starea aceea a ei de concentrare. Nu mă scăpa deloc din ochi. Dintr-odată, chipul ei se întunecă şi mai mult.

— Ar fi mai înţelept din partea mea să nu-ţi spun. Dar nu vreau să fiu înţeleaptă, Harry, nu de data asta. Dimpotrivă. Ascultă-mă cu atenţie! Ai să auzi, ai să uiţi iarăşi, ai să râzi şi ai să plângi din pricina asta. Fii atent, micuţul meu! Am să mă joc cu tine pe viaţă şi pe moarte, frăţioare, şi vreau să-mi dau cărţile pe faţă, arătându-ţi-le încă înainte de a începe jocul.

În vreme ce spunea toate acestea, chipul ei era atât de frumos, de nepământesc! În ochi îi plutea rece şi luminoasă tristeţea unei certitudini, ochii aceştia păreau să fi cunoscut şi să-şi fi asumat tot felul de suferinţe inimaginabile. Vorbea cu dificultate, de parcă limba îi era împiedicată, vorbea parcă cu gura unui om al cărui chip degerase de ger; dar printre buze, pe la colţurile gurii, i se vedea din când în când vârful limbii, al cărui joc contrasta cu privirea şi cu vocea ei, trădând o senzualitate dulce, jucăuşă, dorinţa fierbinte de a se înfrupta din plăceri. Pe fruntea calmă, netedă, îi atârna o buclă mică, iar de acolo, din colţul acela al frunţii în care se afla bucla, se năştea din când în când, ca un suflu viu, unda asemănării cu un băieţandru, unda vrăjii magice a hermafroditului. O ascultam înfricoşat, dar

cam buimăcit, pe jumătate absent.

— Îţi plac, a continuat ea, tocmai din motivul pe care ţi l-am spus deja; eu ţi-am învins singurătatea, te-am prins când te aflai chiar în pragul iadului şi te-am trezit din nou. Dar aştept mai mult din partea ta, mult mai mult. Vreau să te fac să te îndrăgosteşti de mine. Nu, nu mă contrazice, lasă-mă să vorbesc! Îţi plac foarte mult, o simt, şi îmi eşti recunoscător, dar nu te-ai îndrăgostit încă de mine. Vreau să te fac să te îndrăgosteşti, asta mi-e meseria; căci din aşa ceva trăiesc, din iscusinţa de a-i face pe bărbaţi să se îndrăgostească de mine. Însă fii foarte atent, nu fac lucrul acesta pentru că te-aş găsi neapărat încântător. Sunt tot atât de puţin îndrăgostită de tine, Harry, ca şi tu de mine. Dar am nevoie de tine, la fel cum tu ai nevoie de mine. Tu ai nevoie de mine, în momentul de faţă, pentru că eşti deznădăjduit şi îţi trebuie cineva care să te împingă în apă şi să te învioreze astfel din nou. Ai nevoie de mine ca să înveţi să dansezi, să înveţi să râzi, să înveţi să trăieşti. Eu însă am nevoie de tine nu acum, ci mai târziu, şi anume, pentru ceva foarte important şi frumos. Când te vei fi îndrăgostit de mine am să-ţi dau ultima mea poruncă, iar tu ai să te supui şi va fi bine aşa şi pentru tine, şi pentru mine.

Luă din pahar una din orhideele violet-maronii, cu irizări verzui, îşi aplecă chipul o clipă deasupra ei, privind fix la floarea aceea.

— N-o să-ţi vină uşor, dar ai s-o faci. O să-mi îndeplineşti porunca şi ai să mă omori. Asta e. Nu mai întreba nimic!

Privind în continuare la orhidee, amuţi, chipul i se destinse scăpat de povara tensiunii şi deschizându-se ca bobocul unei flori, apoi, dintr-odată, pe buzele ei se ivi un surâs fermecător, în vreme ce ochii ei mă mai priviră o clipă ficşi, fascinaţi. Iar acum îşi scutură capul cu micuţa ei buclă de băieţandru, bău o înghiţitură de apă, îşi aminti că stăteam la masă şi se năpusti asupra bucatelor cu o imensă poftă de mâncare.

Auzisem limpede fiecare cuvânt al înspăimântătorului ei discurs, ba chiar ghicisem „ultima poruncă“ a ei încă dinainte de a o fi exprimat, aşa încât acel „ai să mă omori“

nu mă mai înfricoşase. Tot ce spunea suna convingător, aidoma unui glas al destinului, acceptam totul fără să mă apăr şi, totuşi, în pofida seriozităţii funeste cu care rostise acele cuvinte, nu puteam să cred că aveam de-a face cu ceva pe deplin real sau serios. O latură a sufletului meu îi sorbea cuvintele, dându-le crezare, o altă latură a sufletului meu clătina din cap cu bunătate, constatând că, aşadar, până şi o fată atât de inteligentă, de sănătoasă şi de sigură pe ea ca Hermina avea la rându-i fantasmele şi stările sale de rătăcire. Şi abia termină de spus ultimul ei cuvânt, că un văl de ireal şi de deşertăciune învălui întreaga scenă.

Oricum, nu puteam face saltul înapoi, revenind la plauzibil şi la real cu aceeaşi uşurinţă de dansator pe sârmă ca Hermina.

— Deci eu te voi omorî cândva? am întrebat-o cu un uşor aer visător, în vreme ce ea râdea iarăşi, tăind de zor carnea de pasăre din farfurie.

— Fireşte, dădu afirmativ din cap, dar să lăsăm asta, suntem la masă. Harry, fii amabil şi mai comandă-mi puţină salată verde! N-ai poftă de mâncare? Cred că trebuie să înveţi mai întâi tot ceea ce, pentru ceilalţi oameni, înseamnă nişte lucruri fireşti, va trebui să înveţi până şi bucuria de a mânca. Aşadar, priveşte, micuţule, ăsta este un copănel de raţă, iar desprinderea acestei cărni albe, delicioase, de pe os este ca o sărbătoare, încât în inima ta trebuie să simţi aceeaşi poftă, încordare şi mulţumire ca îndrăgostitul care îşi ajută drăguţa să se elibereze pentru prima dată din veşminte. Ai înţeles? Nu? Eşti un prostănac. Fii atent, îţi dau o bucăţică din copănelul ăsta frumos de raţă, ai să vezi. Aşa, deschide gura! — Of, da’ mofturos mai eşti! Dumnezeule, uită-te la el, a tras cu ochiul la mesele vecine, ca să se asigure că nu e observat, când ia o îmbucătură din furculiţa mea! N-ai nicio grijă, fiu rătăcitor ce eşti, n-am să te fac de ruşine. Dar dacă pentru ca să guşti dintr-o plăcere ai nevoie mai întâi de aprobarea altora, apoi chiar că nu eşti decât un găgăuţă.

Scena de adineauri devenea din ce în ce mai ireală, îmi venea din ce în ce mai greu să cred că ochii aceştia mă

priviseră, cu numai câteva minute mai înainte, atât de dur şi înfricoşător. O, dar în toate aceste lucruri Hermina era întocmai ca viaţa însăşi: întotdeauna dăruită clipei, niciodată previzibilă. Acum mânca, luând în serios copanul de raţă şi salata, tortul şi lichiorul, considerându-le obiecte ale bucuriei şi ale judecăţii ei de valoare, ale discuţiei şi imaginaţiei ei. Cum i se lua farfuria de dinainte, începea un capitol nou. Femeia aceasta, care mă înţelesese perfect, care părea să ştie mai multe despre viaţă decât toţi înţelepţii, trăia ca un copil, făcea micul joc al trăirii clipei prezente cu atâta artă, încât reuşise să mă convingă să devin, fără doar şi poate, discipolul ei. Indiferent dacă asta însemna o înaltă înţelepciune ori o naivitate dintre cele mai simple: viaţa nu putea să-l afecteze cu nimic pe cel care se pricepea să trăiască astfel clipa de faţă, pe cel care îşi trăia prezentul cu atâta intensitate, fiind capabil să aprecieze cu atâta grijă şi bunăvoinţă orice floare care-i ieşea în cale, orice valoare momentană, fie ea cât de mică, a acestui joc. Copilandra aceasta veselă cu o imensă poftă de mâncare, cu toată joaca ei de gurmandă, să fi fost oare o visătoare şi, în acelaşi timp, o isterică preocupată de gândul morţii, sau o minte care calcula totul la rece, vrând să mă facă, deliberat şi cu sânge rece, să mă îndrăgostesc de ea şi să devin sclavul ei? Asta era cu neputinţă. Nu, pur şi simplu ea se lăsa furată de moment atât de plenar, încât reacţiona cu sensibilitate la capriciile oricărui gen de veselie, dar şi la înnegurările de orice fel, izvorâte din străfundurile îndepărtate ale sufletului, trăindu-le din plin. Această Hermina, pe care astăzi o vedeam pentru a doua oară ştia totul despre mine şi mi se părea imposibil să am vreodată un secret faţă de ea. Se prea putea ca ea să nu-mi fi înţeles pe deplin viaţa spirituală; probabil că afecţiunea mea faţă de muzică, de Goethe, de Novalis sau de Baudelaire o depăşea – dar nici lucrul acesta nu era foarte sigur, poate că pentru ea nu reprezenta nicio dificultate. Şi chiar de-ar fi fost aşa – ce mai rămăsese din „viaţa mea spirituală“? Nu se sfărâmase ea, oare, în cioburi, pierzându-şi orice sens? Nu am însă nicio îndoială că ea va înţelege toate celelalte

probleme şi aspiraţii ale mele, inclusiv pe cele foarte personale. Nu va trece multă vreme şi voi putea vorbi cu ea despre lupul de stepă, despre tratat, despre tot ceea ce până acum nu existase decât pentru mine şi despre care niciodată nu scosesem vreun cuvânt faţă de altcineva. Nu m-am putut împiedica să începem imediat.

— Hermina, am spus eu, mi s-a întâmplat de curând un lucru straniu. Un necunoscut mi-a dat o broşurică tipărită, ceva în genul unui caieţel de bâlci, iar în broşurică era descrisă fidel povestea vieţii mele, adică tot ceea ce se referă la mine. Zi şi tu, nu-i aşa că-i straniu?

— Cum se numeşte broşurică? m-a întrebat ea într-o doară.

— Se numeşte *Tratat despre lupul de stepă.*

— O, ce minunat sună: lup de stepă! Şi tu eşti lupul de stepă? Chiar tu eşti acela?

— Da, eu sunt acela. Eu sunt cel care pe jumătate este om, pe jumătate, lup, sau cel care îşi închipuie că este aşa.

Nu mi-a răspuns. Mă privea atentă, scrutându-mi ochii, cercetându-mi mâinile, iar pentru o clipă în privirea şi pe chipul ei se aşternură din nou profunda seriozitate şi pasiunea aceea tulbure de mai înainte. Am avut impresia că ghicesc la ce se gândea: eram eu oare în suficientă măsură lupul acela care trebuia să-i poată îndeplini „ultima poruncă“?

— Fireşte că e o închipuire a ta, spuse recăpătându-şi voia bună, sau, dacă vrei, poezie. Dar ceva e la mijloc. Astăzi nu eşti lup, dar acum câteva zile când ai intrat în salon aşa, de parcă abia căzuseşi din lună, atunci aveai în tine o porţie bună de fiară şi tocmai asta mi-a plăcut.

Se întrerupse, căci părea să-i fi venit subit o idee, apoi spuse parcă încremenită:

— Stupid mai sună cuvintele de genul „fiară“ sau „animal de pradă“! N-ar trebui să se vorbească astfel despre animale. De multe ori ele sunt fioroase, dar sunt mult mai la locul lor decât oamenii.

— Ce înseamnă „la locul lor“? Ce vrei să spui cu asta?

— Păi uită-te şi tu la un animal, la o pisică, un câine, o

pasăre sau chiar la unul dintre animalele acelea mari şi frumoase de la grădina zoologică, la o pumă sau o girafă! Este imposibil să nu observi că toate sunt la locul lor, că absolut niciun animal nu se simte stingherit, nu există niciunul care să n-aibă habar ce are de făcut sau cum trebuie să se comporte. Niciunul dintre ele nu vrea să te linguşească, niciunul nu vrea să te impresioneze. Nu joacă teatru. Sunt exact aşa cum sunt ele, întocmai ca pietrele şi florile sau ca stelele de pe cer. Înţelegi?

Înţelegeam.

— De cele mai multe ori animalele sunt triste, a continuat ea. Iar când un om este foarte întristat, dar asta nu din cauză că l-ar durea dinţii sau că ar fi pierdut nişte bani, ci din cauză că, la un moment dat, preţ de o oră, îşi dă seama de rostul tuturor lucrurilor, al vieţii întregi, fiind cuprins de o adevărată tristeţe, ei, atunci omul seamănă puţin cu un animal – are o mină tristă, dar arată mai la locul lui şi mai frumos ca niciodată. Aşa e şi aşa arătai tu, lupule de stepă, când te-am văzut pentru prima oară.

— Dar ce gândeşti tu, Hermina, despre cartea în care sunt descris eu?

— Ah, ştii ceva, nu-mi place să gândesc tot timpul. O să vorbim altă dată despre asta. Ai putea să mi-o dai o dată s-o citesc şi eu. Sau mai bine nu, dacă o fi să mă apuc iarăşi de citit, atunci dă-mi una dintre cărţile scrise de tine.

Ceru o cafea şi, un timp, păru abătută şi distrată, apoi chipul îi fu pe neaşteptate inundat de strălucire, încât puteai crede că ajunsese la liman cu gândurile care o frământau.

— Ascultă, exclamă ea bucuroasă, am găsit!

— Ce-ai găsit?

— Povestea cu foxtrotul, nu-mi mai puteam lua gândul de la ea. Deci ia spune-mi: ai o cameră în care noi doi am putea dansa din când în când câte o oră? Poate fi oricât de micuţă, nu-i nimic, numai să nu locuiască cineva dedesubt, care să vină sus şi să ne facă scandal imediat ce ar vedea că deasupra lui se cam clatină ceva. Aşadar, e bine, e foarte bine! Atunci o să poţi învăţa să dansezi la tine acasă.

— Da, am zis eu cu timiditate, cu atât mai bine. Dar credeam că pentru asta am avea nevoie de muzică.

— Fireşte că da. Deci fii atent, ai să-ţi cumperi muzica cu aceeaşi sumă pe care i-ai plăti-o unei profesoare pentru cursurile de dans. Profesoara o economiseşti, aceea o să fiu eu. Pe urmă o să avem muzică ori de câte ori vrem noi şi, pe deasupra, ne alegem şi cu un gramofon.

— Un gramofon?

— Fireşte. Îţi cumperi un aparat dintr-ăsta mic şi câteva plăci cu muzică de dans...

— Splendid, am exclamat eu, iar dacă vei reuşi cu adevărat să mă înveţi să dansez, atunci îţi voi oferi gramofonul drept răsplată. De acord?

Spusesem toate acestea cu multă îndrăzneală, dar n-o făcusem deloc din toată inima. Nu puteam să-mi imaginez în cămăruţa mea plină de cărţi un astfel de aparat, pentru care nu aveam niciun fel de simpatie, apoi chiar şi în legătură cu dansul aveam mari reţineri. Mă gândeam că aşa, ocazional, puteam să încerc o dată, deşi aveam convingerea că sunt prea bătrân şi prea ţeapăn şi că, deci, nu aş mai putea să învăţ aşa ceva. Toate veneau însă una după alta, într-un ritm prea rapid, prea impetuos, iar în mine simţeam împotrivindu-se tot ceea ce, în calitate de vechi şi rafinat cunoscător de muzică, aveam de obiectat împotriva gramofoanelor, a jazzului şi a melodiilor moderne de dans. Iar ca în camera mea, în preajma lui Novalis şi a lui Jean Paul, în chilia gândurilor mele şi în refugiul meu să mai răsune acum şi şlagăre americane, şi eu să dansez după ele – nu, toate astea depăşeau realmente cu mult ceea ce putea să-mi ceară cineva. Dar omul care îmi cerea acest lucru nu era pur şi simplu „cineva“, ci Hermina, iar ea era acum aceea care îmi dădea ordine. M-am supus. Bineînţeles că m-am supus.

În după-amiaza următoare ne-am întâlnit într-o cafenea. Când am intrat am observat că Hermina venise deja, bea ceai şi îmi arătă zâmbind un ziar în care dăduse de numele meu. Era una dintre fiţuicile reacţionare ale ţării, una dintre acelea care semănau zâzania şi, din când în când, lansau

atacuri violente de defăimare la adresa mea. În timpul războiului fusesem pacifist, după război mi-am ridicat glasul şi am apelat, ocazional, la calm, răbdare, omenie şi autocritică, opunându-mă isteriei naţionaliste care, din zi în zi, devenea tot mai stridentă, mai nebunească şi mai sălbatică. Şi iată că fusese lansat din nou un asemenea atac, prost scris, pe jumătate compus de redactor, pe jumătate colportat, bucată cu bucată, din alte articole asemănătoare apărute în presa de aceeaşi orientare. După cum se ştie, de altfel, nimeni nu scrie atât de prost ca apărătorii ideologiilor învechite, nimeni nu lucrează mai murdar şi mai iresponsabil ca ei. Hermina citise articolul, aflând astfel că Harry Haller e un individ dăunător care se lepădase de patrie şi că, fireşte, patria nu poate fi decât ameninţată, atâta timp cât sunt toleraţi asemenea oameni, cât sunt tolerate asemenea idei, atâta timp cât tineretul este educat în spiritul sentimentalelor idei umaniste, şi nu în cel al revanşei militare faţă de duşmanul de moarte.

— Despre tine e vorba? m-a întrebat Hermina arătându-mi numele. Ei, da’ ştiu că ţi-ai făcut câţiva duşmani, Harry. Te supără treaba asta?

Am citit câteva rânduri, era pălăvrăgeala obişnuită, de ani de zile, cunoşteam până la exasperare fiecare cuvânt din acele defăimări-clişeu.

— Nu, am spus eu, nu mă supără, m-am obişnuit de mult cu aşa ceva. De câteva ori mi-am exprimat opinia că fiecare popor şi chiar fiecare om ar trebui ca, în loc să se lase adormit, ca de un cântec de leagăn, de vorbăria despre falsele „culpabilităţi“ politice, să-şi pună lui însuşi întrebarea care este partea lui de vină pentru izbucnirea războiului şi pentru starea de mizerie în care se află lumea, la care a contribuit prin propriile sale greşeli, ezitări şi obiceiuri proaste; şi am mai arătat că numai aceasta poate fi calea evitării unui nou război. Iată de ce nu mă iartă, căci, fireşte, ei nu sunt defel vinovaţi: nici împăratul, nici generalii, nici marii industriaşi, nici politicienii, nici ziarele – nimeni n-are ce să-şi reproşeze, nimeni n-are vreo vină! S-ar putea crede că totul pe lume e minunat, atât doar că în

pământ zac uciși zeci de milioane de oameni. Vezi tu, Hermina, chiar dacă astfel de articole defăimătoare nu mă mai pot supăra, ele reușesc totuși, uneori, să mă întristeze. Două treimi din compatrioții mei citesc ziare de genul acesta, li se cântă melodia asta în fiecare dimineață și seară, zilnic sunt prelucrați, avertizați, întărâtați, li se alimentează nemulțumirea și ranchiuna, iar scopul și rezultatul unor asemenea eforturi va fi iar războiul, următorul război, care se apropie și care va fi cu siguranță încă mai hidos decât a fost acesta. Totul este limpede și simplu, orice om ar putea să ajungă la aceeași concluzie, dacă ar sta să judece măcar un ceas. Dar nimeni nu are chef de așa ceva, nimeni nu vrea să evite un nou război, nimeni nu vrea să scape de următorul măcel, nici el însuși, nici copiii săi, și asta numai pentru că nu poate să se scutească pe sine și pe copiii săi de următorul măcel pentru că prețul i se pare prea mare. Nimeni nu vrea să gândească un ceas, să-și cerceteze cugetul și să se întrebe în ce măsură este el însuși părtaș și vinovat de toată dezordinea și răutatea de pe lumea asta! Prin urmare, totul va continua în același mod, iar noul război este pregătit cu mult zel, zi de zi, de mii și mii de oameni. Din momentul în care mi-am dat seama de acest lucru, parcă sunt paralizat, am căzut pradă deznădejdii, pentru mine nu mai există niciun fel de „patrie“ și niciun fel de idealuri, iar pentru domnii care pun la cale noile bătălii, toate acestea nu sunt decât niște decoruri. N-are niciun rost să gândești, să spui sau să scrii ceva omenesc, n-are niciun rost să-ți bați capul cu gânduri de bine – cei doi sau trei oameni care fac acest lucru sunt combătuți zi de zi prin mii de ziare, reviste, cuvântări, ședințe publice și secrete care, toate, urmăresc contrariul și obțin ceea ce vor.

Hermina mă ascultase cu atenție.

— Da, spuse ea, ai dreptate. Firește că o să fie din nou război, nici nu mai trebuie să citești ziarele, ca să-ți dai seama. Desigur, ăsta e un motiv de tristețe, dar o asemenea atitudine e lipsită de orice valoare. Este ca și cum cineva s-ar întrista la gândul că, în ciuda tuturor

strădaniilor sale, odată şi odată nu va avea încotro şi va trebui să moară. Lupta împotriva morţii, dragă Harry, este întotdeauna o cauză frumoasă, nobilă, minunată şi demnă de toată stima, tot aşa şi lupta împotriva războiului. Dar în acelaşi timp ea este, întotdeauna, şi o donquijoterie lipsită de orice speranţă.

— Aşa o fi, am exclamat eu agitat, dar cu adevăruri de genul celui că toţi va trebui să murim cândva şi că, aşadar, poate să ne doară în cot pe toţi de toate cele, nu facem decât să banalizăm lucrurile şi să spunem că toată viaţa e o prostie. Bine, dar trebuie oare să aruncăm totul, să renunţăm la tot ceea ce înseamnă spirit, la toate strădaniile, la toată omenia, îngăduind ca ambiţia şi banii să domnească în continuare, şi aşteptând, cu un pahar de bere dinainte, următoarea mobilizare?

Privirea pe care mi-o aruncă Hermina avea în ea ceva straniu, era o privire plină de veselie, de ironie şi ghiduşie, de o camaraderie înţelegătoare, dar totodată de o asemenea gravitate, luciditate şi seriozitate profundă!

— Să nu faci asta, spuse ea pe un ton foarte matern. Iar viaţa ta nu devine banală şi nu eşti îndreptăţit s-o consideri o prostie, dacă ştii că lupta nu-ţi va fi încununată de succes. Este cu mult mai banal, Harry, să lupţi pentru ceva bun şi ideal, crezând că o să reuşeşti. Oare idealurile există pentru a fi realizate? Oare noi, oamenii, trăim pentru a desfiinţa moartea? Nu, trăim ca să ne temem de ea şi ca să o îndrăgim din nou, şi tocmai datorită ei stropul nostru de viaţă luminează uneori, preţ de o oră, atât de frumos. Ce copil eşti, Harry. Ascultă-mă şi hai acum cu mine, căci astăzi avem multe de făcut. Astăzi n-o să mă mai gândesc nici la război, nici la ziare. Dar tu?

O, da, eram gata să fac şi eu acelaşi lucru.

Am plecat împreună – era prima noastră plimbare în doi prin oraş – am intrat într-un magazin de articole muzicale, ne-am uitat la nişte gramofoane, le-am deschis, apoi le-am închis la loc, am încercat câteva şi, găsind unul potrivit, drăguţ şi ieftin, eu am vrut să-l cumpăr, dar Hermina nu voia să se hotărască aşa de repede. Mă opri, aşa că a

trebuit să intru cu ea într-un alt magazin, unde ne-am uitat la tot felul de sisteme şi aparate de diferite mărimi, de la cele mai scumpe până la cele mai ieftine, le-am ascultat şi abia acum căzu şi ea de acord cu mine că trebuie să ne întoarcem la primul magazin şi să cumpărăm gramofonul pe care îl găsisem acolo.

— Vezi, i-am spus eu, de ce trebuia să ne complicăm atât?

— Aşa crezi? Dar poate chiar mâine am fi văzut acelaşi aparat expus într-o altă vitrină, la un preţ mai mic cu douăzeci de franci. Şi, în afară de asta, cumpărăturile sunt o plăcere, iar ceea ce îţi face plăcere trebuie gustat din plin. Mai ai încă multe de învăţat.

Cu ajutorul unui slujbaş am adus pachetul în locuinţa mea. Hermina îmi inspectă locuinţa, lăudând soba şi divanul, încercă scaunele, luă în mână nişte cărţi, zăbovi mult timp în faţa fotografiei iubitei mele. Gramofonul îl aşezasem pe comoda dintre teancurile de cărţi. În sfârşit am început lecţia. Ea a pus o placă cu un foxtrot, mi-a arătat primii paşi, m-a apucat de mână şi a început să mă conducă. Mă străduiam s-o urmez, greoi, lovindu-mă de scaune, dădeam ascultare comenzilor ei fără să le înţeleg, o călcam pe picioare, fiind la fel de neîndemânatic pe cât eram de zelos să-mi fac datoria. După al doilea dans se aruncă pe divan, râzând ca un copil.

— Dumnezeule, ce băţos mai eşti! Păşeşte, omule, ca şi când te-ai duce la plimbare! Nu trebuie să te forţezi atâta. Am impresia sau te-ai încălzit deja? Ei, atunci hai să ne odihnim cinci minute! Uite, atunci când îl cunoşti, dansul e la fel de simplu ca gânditul şi se învaţă mult mai uşor. Iar faptul că oamenii nu vor să se obişnuiască să gândească, preferind a-l numi pe domnul Haller trădător de ţară şi aşteptând să vină următorul război, n-o să te mai enerveze acum atât de tare.

După o oră a plecat, asigurându-mă că data viitoare va merge mai bine. Eu eram însă de altă părere, căci prostia şi stângăcia mea mă decepţionaseră foarte mult, mi se părea că nu învăţasem absolut nimic în ora aceea şi nu credeam

că altă dată va merge mai bine. Nu, pentru dans trebuia să ai nişte aptitudini anume, care mie îmi lipseau cu desăvârşire: veselie, nevinovăţie, uşurinţă, elan. Ei, dar asta mi-o închipuisem eu de multă vreme.

Când, ce să vezi, a doua oară a mers într-adevăr mai bine, ba chiar dansul a început să-mi facă plăcere, aşa încât la sfârşitul orei, Hermina a afirmat că acum ştiam să dansez foxtrot. Dar când de aici a tras concluzia că mâine va trebui să merg la restaurant şi să dansez cu ea, m-am speriat cumplit, refuzând cu vehemenţă. Însă ea mi-a reamintit cu răceală de jurământul meu de a o asculta şi mi-a poruncit să vin să luăm ceaiul mâine la Hotelul Balances.

În seara aceea am rămas acasă, voiam să citesc, dar nu reuşeam. Mi-era teamă de ziua de mâine; mă îngrozea ideea că eu, un om ciudat, bătrân, timid şi sentimental urmam nu numai să păşesc într-unul din locurile acelea searbede, moderne, unde se bea ceai, se dansează şi se ascultă muzică de jazz, ci să mă mai şi arăt acolo printre oameni străini în postura de dansator, cu toate că nu ştiam încă să dansez ca lumea. Trebuie să recunosc că am râs de mine însumi şi că mi-a fost ruşine de ce fac în momentul în care, rămas singur în liniştita mea odaie de studiu, am întors aparatul, punându-l apoi să meargă şi repetând fără zgomot, încălţat numai în şosete, paşii de foxtrot.

A doua zi, la Hotelul Balances cânta o mică orchestră, se servea ceai şi whisky. Am făcut o tentativă de corupţie, punându-i dinainte Herminei nişte prăjituri şi invitând-o să bem o sticlă de vin bun, dar ea a rămas neclintită.

— Azi n-ai venit aici ca să te distrezi. Ai lecţie de dans.

A trebuit să dansez cu ea de două-trei ori, iar în acest răstimp mi-a făcut cunoştinţă cu saxofonistul, un bărbat negricios, frumos, tânăr, originar din Spania sau din America de Sud şi care, după spusele ei, ştia să cânte la toate instrumentele şi să vorbească toate limbile pământului. Acest *senor* făcea impresia că este o foarte bună cunoştinţă de-a Herminei, un prieten al ei, în faţa lui se aflau două saxofoane de mărimi diferite, la care el cânta alternativ, pe când cu ochii lui negri, neastâmpăraţi, scruta

cu atenţie şi amuzament pe cei care dansau. Spre uimirea mea, simţeam faţă de acest muzicant inofensiv şi drăguţ, un fel de gelozie, dar nu era o gelozie din dragoste, căci între mine şi Hermina nu putea fi vorba de aşa ceva, ci mai mult o gelozie abstractă, născută din prietenie, şi asta pentru faptul că nu mi se părea să merite interesul şi predilecţia, ba chiar admiraţia pe care fata le manifesta faţă de el. Poftim cu ce oameni bizari sunt nevoit să fac cunoştinţă, mi-am spus mâhnit.

Apoi Hermina a fost invitată la dans de câteva ori la rând, eu am rămas să-mi beau ceaiul singur, ascultând muzica, acel gen de muzică pe care până nu de mult nu puteam să-l sufăr. Doamne Dumnezeule, mi-am zis, iată, sunt nevoit să mă las introdus aici şi să devin de-al casei, în lumea aceasta care îmi este atât de străină, atât de nesuferită, lume pe care am evitat-o până acum cu atâta grijă şi am dispreţuit-o atât de profund, lumea unor pierde-vară, a amatorilor de amuzamente, lumea plată şi plină de clişee a măsuţelor cu blat de marmură, a muzicii de jazz, a cocotelor, a comis-voiajorilor! Mi-am sorbit ceaiul mohorât, uitându-mă fix la mulţimea aceea semielegantă. Privirile mi-au fost atrase de două fete frumuşele, care dansau foarte bine şi la care mă uitam cu admiraţie şi invidie, căci alunecau cu mişcări elastice, graţioase, vioaie şi sigure.

Iată însă că Hermina reveni şi îşi exprimă nemulţumirea faţă de mine. Doar nu venisem aici, m-a mustrat ea, ca să fac o asemenea mutră şi să stau înţepenit la masă, dinaintea ceştii cu ceai, mai bine mi-aş lua inima în dinţi şi aş dansa. Cum, nu cunosc pe nimeni? Păi nici nu e nevoie. Oare să nu fi fost acolo nicio fată care să-mi placă?

I-am arătat-o pe una mai frumoasă, care stătea undeva aproape de noi, era încântătoare în rochia ei drăgălaşă de catifea, cu părul blond viguros, tăiat scurt, şi cu braţele pline, feminine. Hermina a insistat să mă duc imediat la ea şi să o invit. Am încercat să mă opun cu deznădejde.

— Bine, dar nu pot! i-am spus nefericit. Ei, dacă aş fi un tip tânăr, drăguţ, atunci da! Dar aşa, un nătărău bătrân şi anchilozat, care nici măcar nu ştie să danseze – va râde de

mine!

Hermina m-a privit dispreţuitoare.

— Dar dacă eu o să râd de tine, fireşte că ţi-e indiferent. Ce laş mai eşti! Oricine se apropie de o fată riscă să se facă de râs; asta e miza. Aşadar, Harry, hai riscă, şi în cel mai rău caz, fă-te de râs – altfel n-o să mai am nicio încredere în supuşenia ta.

Nu s-a lăsat înduplecată. Cu inima cuprinsă de nelinişte m-am ridicat, îndreptându-mă spre frumoasa fată când muzica tocmai începea să cânte din nou.

— De fapt nu sunt liberă, mi-a spus ea, privindu-mă curioasă cu ochii ei mari, plini de prospeţime, dar se pare că partenerul meu s-a încurcat dincolo, pe la bar. Ei, atunci haideţi!

Am cuprins-o de mijloc şi am făcut primii paşi, încă mirându-mă că nu mă refuzase, ea şi-a dat imediat seama cu cine are de-a face şi a preluat conducerea. Dansa minunat, eram furat cu totul de dans, pentru câteva clipe am uitat de mişcări obligatorii şi de reguli, pur şi simplu pluteam, simţindu-i şoldurile tari, genunchii care se mişcau rapid, mlădioşi, m-am uitat la chipul tânăr, radios al partenerei mele şi i-am mărturisit că astăzi dansam pentru prima oară în viaţa mea. Ea zâmbi şi mă încurajă, răspunzând privirilor mele încântate şi cuvintelor mele măgulitoare într-un mod minunat de mlădios, nu prin cuvinte, ci prin mişcări lente, fermecătoare, care ne apropiau tot mai mult, tot mai ispititor. Îmi ţineam mâna dreaptă strâns în jurul taliei ei, îi urmam zelos şi fericit mişcările coapselor, braţelor, umerilor, spre uimirea mea nu am călcat-o nici măcar o dată pe picioare, iar când muzica se termină ne-am oprit bătând din palme până când dansul se repetă, iar eu am săvârşit din nou plin de râvnă, îndrăgostit şi recules, acelaşi ritual.

Când dansul se termină, mult prea repede, frumoasa fată cu rochiţa de catifea s-a retras şi dintr-odată am văzut-o lângă mine pe Hermina, care ne privise tot timpul.

— Ei, ai observat ceva? zise ea râzând admirativ. Ai făcut cumva descoperirea că picioarele unei femei nu sunt la fel

ca picioarele unei mese? Ei, bravo! Slavă Domnului, acum ştii să dansezi foxtrot, mâine o să ne lansăm la boston, iar peste trei săptămâni are loc un bal mascat în saloanele Globus.

Era pauză, ne aşezarăm şi iată că de noi s-a apropiat frumosul şi tânărul domn Pablo, saxofonistul, ne-a salutat din cap şi s-a aşezat lângă Hermina. Se părea că îi este prieten foarte bun. Dar trebuie să mărturisesc că mie nu-mi plăcea deloc acest domn atunci, la prima noastră întâlnire. Era frumos, nimic de zis, frumos clădit şi frumos la chip, însă n-am reuşit să-i descopăr alte calităţi. Şi talentul său de poliglot părea să fie mai mult o joacă, fiindcă de fapt el nu vorbea, arunca doar cuvinte precum „poftim“, „mulţumesc“, „desigur“, „fireşte“, *„hallo“* şi altele de genul acesta, pe care, ce-i drept, le ştia în mai multe limbi. Nu, acest *senor* Pablo nu spunea mai nimic, acest drăguţ *caballero* nu lăsa impresia că gândeşte prea mult. Meseria lui era să cânte la saxofon în orchestra de jazz, profesia aceasta îl subjugase, o făcea cu dragoste şi pasiune, iar uneori, în vreme ce cânta, bătea pe neaşteptate din palme sau îşi permitea alte izbucniri de entuziasm, scoţând sunete, cântate cu voce tare, precum: „o, o, o, o, ha, ha, *hallo!“* În rest, era limpede că existenţa lui nu avea niciun alt scop decât acela de a fi frumos, de a place femeilor, de a purta gulere şi cravate după ultima modă şi numeroase inele pe degete. Conversaţia cu el însemna că şedea cu noi, zâmbindu-ne, privindu-şi ceasul de la mână şi învârtindu-şi ţigări, lucru pe care îl făcea cu o dexteritate deosebită. Ochii lui negri, frumoşi, de creol, buclele sale ca pana corbului nu ascundeau nicio urmă de romantism, niciun fel de probleme, niciun fel de gânduri – privit de aproape, semizeul acesta frumos şi exotic se dovedea a fi un tânăr vesel şi niţeluş cam alintat, cu maniere plăcute şi atâta tot. Am vorbit cu el despre instrumentul său şi despre coloritul muzicii de jazz, iar el a trebuit să recunoască faptul că avea de-a face cu un vechi iubitor şi cunoscător al muzicii. Dar nu s-a lăsat atras deloc în discuţie şi în vreme ce eu, din politeţe faţă de el sau, de fapt, faţă de Hermina, încercam

să justific existenţa jazzului prin prisma teoriei muzicale, el zâmbea cu nevinovăţie pe seama mea şi a eforturilor mele şi, probabil, nici nu-i trecea defel prin gând că înaintea şi în afara jazzului mai existaseră şi alte genuri de muzică. Era simpatic, da, simpatic şi cuminte, zâmbea plăcut cu ochii lui mari şi goi; dar între mine şi el părea că nu există nicio punte de legătură – nimic din ceea ce el socotea, probabil, important şi sfânt n-ar fi putut avea aceeaşi semnificaţie şi pentru mine, ne trăgeam din continente diferite, vorbeam limbi care nu aveau în comun nici măcar un cuvânt. (Mai târziu, Hermina mi-a povestit însă nişte lucruri ciudate. Mi-a povestit că, după discuţia noastră, Pablo îi spusese că ea va trebui să se poarte cu foarte multă grijă cu un om atât de nefericit. Iar când îl întrebase cum ajunsese la o asemenea concluzie, el îi zisese: „Ah, sărmanul om. Priveşte-i ochii. Nu ştie să râdă.“)

După ce bărbatul cu ochi negri şi-a luat rămas-bun, iar muzica a început din nou să cânte, Hermina s-a ridicat:

— Acum ai putea să dansezi şi cu mine, Harry. Sau ţi-a pierit cheful?

Dansam acum şi cu ea ceva mai uşor, mai liber şi mai vesel, chiar dacă nu mă simţeam tot aşa de degajat şi destins, ca atunci când dansasem cu cealaltă. Hermina m-a lăsat să conduc, urmându-mă cu delicateţe şi uşor ca o petală de floare, şi la ea descopeream şi simţeam acum toate frumuseţile care, ba se ofereau, ba dispăreau, şi ea mirosea a femeie şi a dragoste şi dansul ei intona, cu delicateţe şi intimitate, minunatul, atrăgătorul cântec al sexualităţii – şi totuşi nu puteam să răspund la toate acestea în deplină libertate şi cu veselie, nu puteam să uit pe deplin de mine însumi, lăsându-mă absorbit de dorinţă. Hermina îmi era prea apropiată, îmi era camarad, soră, era la fel ca mine, semăna cu mine însumi şi semăna şi cu Hermann, prietenul meu din tinereţe, visătorul, poetul, tovarăşul înflăcărat al exerciţiilor şi aventurilor mele spirituale.

— Ştiu, mi-a spus ea mai târziu după ce îi vorbisem despre toate aceste lucruri, ştiu foarte bine. Eu tot am să te

fac să te îndrăgosteşti de mine, dar nu e nicio grabă. Deocamdată suntem camarazi, suntem nişte oameni care speră să se împrietenească, fiindcă şi-au dat seama că se cunosc reciproc. Eu îţi arăt micul meu teatru, te învăţ să dansezi şi să te amuzi, şi să te prosteşti şi tu puţintel, iar tu îmi dezvălui gândurile şi o parte din cunoştinţele tale.

— Ah, Hermina, dar eu nu prea am ce să-ţi dezvălui ţie, tu ştii mai multe lucruri decât mine. Ce fiinţă stranie mai eşti şi tu, fată dragă! Mă înţelegi şi mă întreci în toate privinţele. Însemn eu, oare, ceva pentru tine? Oare nu te plictisesc?

Ea îşi plecă privirea întunecată în pământ.

— Nu-mi place să te aud vorbind aşa. Gândeşte-te la seara aceea când ai apărut în calea mea distrus şi deznădăjduit, chinuit şi însingurat, şi când ai devenit camaradul meu! Oare de ce crezi că te-am putut recunoaşte şi înţelege atunci?

— De ce, Hermina? Spune-mi!

— Pentru că sunt ca tine. Pentru că sunt singură întocmai ca tine şi sunt la fel de puţin în stare să iubesc şi să iau în serios viaţa, oamenii şi pe mine însămi. Întotdeauna există şi câţiva oameni de soiul acesta, care cer totul de la viaţă, împăcându-se greu cu prostia şi duritatea ei.

— Ei, tu! am exclamat eu profund uimit. Te înţeleg, camarade, nimeni nu te înţelege aşa ca mine. Şi cu toate acestea eşti pentru mine o enigmă. Trăieşti ca şi cum te-ai juca, ai acest minunat dar de a te bucura în faţa lucrurilor şi a plăcerilor mărunte, deţii o adevărată artă de a te descurca în viaţă. Cum de e posibil ca ea să-ţi provoace suferinţă? Cum se face că eşti deznădăjduită?

— Nu sunt deznădăjduită, Harry. Dar, vai, am avut de suferit atât de mult de pe urma vieţii. Te miri că nu sunt fericită, doar ştiu să dansez, nu-i aşa, mă mişc destul de uşor la suprafaţa vieţii. Iar eu, prietene, mă mir că tu eşti atât de decepţionat de viaţă, deşi te afli ca la tine acasă în sfera celor mai frumoase şi mai profunde lucruri, în sfera spiritului, a artei, a gândirii! De aceea ne-am simţit atraşi unul spre celălalt, de aceea suntem fraţi. Eu am să te învăţ

să dansezi, să te joci şi să zâmbeşti, fără ca totuşi să fii mulţumit. Eu am să învăţ de la tine cum să gândesc şi să ştiu, fără ca totuşi să fiu fericită. Îţi dai seama că noi amândoi suntem odraslele diavolului?

— Da, aşa este. Diavolul este spiritul, iar noi suntem nefericitele sale odrasle. În căderea noastră ne-am desprins de natură, rămânând suspendaţi în vid. Dar iată că îmi aduc aminte de un lucru: în tratatul acela despre lupul de stepă, de care ţi-am pomenit, se spune că Harry îşi imaginează doar că ar avea un suflet sau două, că s-ar compune dintr-o personalitate sau două. Căci fiecare om, scrie acolo, se compune, de fapt, din zece, dintr-o sută, din o mie de suflete.

— Îmi place foarte mult ce spui, exclamă Hermina. Latura ta spirituală, de exemplu, este foarte dezvoltată, în schimb ai rămas mult în urmă într-o mulţime de mici meşteşuguri ale vieţii. Harry gânditorul are o sută de ani, dar Harry dansatorul a împlinit abia o jumătate de zi. Iată, pe acesta trebuie să-l ajutăm noi să se dezvolte mai mult, pe el şi pe ceilalţi frăţiori ai săi care sunt la fel de mici, de prostuţi şi de necopţi ca şi el.

Mă privea zâmbind. Şi mă întrebă încet, cu o voce schimbată:

— Dar Maria ţi-a plăcut?

— Maria? La cine te referi?

— La cea cu care ai dansat. E o fată frumoasă, o fată foarte frumoasă. Te-ai îndrăgostit niţeluş de ea, după câte mi-am putut da seama.

— O cunoşti?

— Da, ne cunoaştem destul de bine. Te interesează cumva?

— Mi-a plăcut şi m-am bucurat că a arătat atâta înţelegere pentru felul în care dansam.

— Ei, oare asta să fie totul? Ar trebui să-i faci puţină curte, Harry. E foarte drăguţă şi dansează atât de bine, iar tu te-ai şi îndrăgostit de ea. Îţi prevăd succes.

— Ah, dar n-am asemenea ambiţii.

— De data asta minţi puţintel. Ştiu, pe undeva prin lume

există o fiinţă, iubita aceea a ta, te vezi cu ea o dată la şase luni, şi atunci vă mai şi certaţi. Este foarte drăguţ din partea ta că vrei să-i rămâi credincios acestei prietene ciudate, dar dă-mi voie să nu iau povestea prea în serios! În general, te suspectez că tu iei iubirea îngrozitor de în serios. N-ai decât, n-ai decât să iubeşti în felul tău, la modul ideal, cât pofteşti, e treaba ta, eu n-am niciun motiv să-mi bat capul din pricina asta. Dar trebuie să-mi bat capul ca tu să înveţi ceva mai bine micile şi uşoarele meşteşuguri şi jocuri ale vieţii, în domeniul ăsta eu sunt profesoara ta şi am să-ţi fiu o profesoară mai bună decât a fost ideala ta iubită, de lucrul ăsta poţi fi sigur! Ai mare nevoie să te culci şi tu o dată cu o fată drăguţă, lupule de stepă.

— Hermina, am exclamat eu chinuit, uită-te la mine, sunt un om bătrân!

— Ba nu eşti decât un băieţandru. Şi aşa cum ai fost prea comod ca să înveţi să dansezi până în clipa în care aproape că era prea târziu, la fel ai fost prea comod ca să înveţi să iubeşti. O, prietene, te pricepi cum nu se poate mai bine să iubeşti la modul ideal şi tragic, n-am nicio îndoială, meriţi tot respectul! Dar acum ai să înveţi să iubeşti şi într-un fel mai firesc şi mai omenesc. Începutul l-ai făcut deja, în curând o să-ţi vină rândul să treci la fapte. Ei, dar mai întâi să înveţi bostonul, o să începem mâine. Vin la ora trei. Apropo, ce părere ai de muzica de aici?

— Excelentă.

— Vezi, şi ăsta este un progres, ai mai învăţat ceva. Până acum nu puteai să suferi muzica asta de dans şi de jazz, socoteai că nu e suficient de serioasă şi de profundă, iar acum ai văzut că nu e deloc nevoie să o iei în serios, dar că poate fi foarte plăcută şi fermecătoare. De fapt, fără Pablo, orchestra întreagă n-ar face doi bani. El o conduce şi o însufleţeşte.

Aşa cum gramofonul strica aerul de asceză spirituală din odaia mea de studiu, cum dansurile americane invadaseră ca un corp străin lumea rafinată a muzicii mele, tulburând-o, ba chiar nimicind-o, tot astfel viaţa pe care, până atunci, mi-o delimitasem şi mi-o etanşasem cu atâta stricteţe era

invadată acum din toate părţile de lucruri noi, înfricoşătoare, nimicitoare. Tratatul despre lupul de stepă şi Hermina aveau dreptate cu teoria lor despre miile de suflete, căci zilnic se iveau în mine, pe lângă cele vechi, alte câteva suflete noi, ridicând pretenţii, ridicând tonul, iar eu vedeam acum ca într-o imagine clară personalitatea mea dinainte în toată nebunia ei. Dădusem o atenţie exagerată celor câteva calităţi şi deprinderi în care, întâmplător, excelam, compunându-mi imaginea unui anume Harry şi trăind viaţa unui anume Harry care, de fapt, nu era nimic altceva decât un specialist foarte rafinat, un savant în ale poeziei, muzicii şi filosofiei – iar tot restul persoanei mele, un întreg haos de însuşiri, instincte, năzuinţe, îl resimţisem ca pe ceva supărător şi îi atribuisem numele de lup de stepă.

Dar renunţarea la nebunia mea, descompunerea personalităţii mele nu erau câtuşi de puţin numai o aventură plăcută şi amuzantă, dimpotrivă, adesea erau de o amărăciune dureroasă, adesea îmi deveneau aproape insuportabile. Gramofonul răsuna deseori de-a dreptul diabolic în mijlocul unei ambianţe în care totul fusese aranjat pe alte tonalităţi. Iar uneori, când îmi dansam *onestep*-urile printre figurile tuturor acelor mondeni şi panglicari adunaţi în vreunul dintre restaurantele la modă, aveam impresia că trădez tot ceea ce-mi fusese mai de preţ şi mai sfânt în viaţă. Dacă Hermina m-ar fi lăsat singur măcar opt zile, aş fi renunţat foarte curând la tentativa aceasta obositoare şi caraghioasă de a duce un trai de om modern. Dar Hermina era mereu în preajma mea; cu toate că nu o vedeam în fiecare zi, ea mă ţinea sub observaţie, mă conducea, mă păzea şi mă judeca fără încetare – îmi citea pe chip, surâzând, până şi furibundele mele gânduri de revoltă şi de renunţare.

Odată cu nimicirea progresivă a ceea ce mai înainte numisem personalitatea mea, începusem să înţeleg de ce, în ciuda întregii mele deznădejdi, a trebuit să mă tem atât de groaznic de moarte, şi începusem să-mi dau seama că şi această stupidă şi ruşinoasă spaimă în faţa morţii a

reprezentat o bucată bună din vechea mea existenţă amăgitoare de burghez. Domnul Haller cel de până acum, autorul talentat, cunoscătorul lui Mozart şi Goethe, autorul unor reflecţii acceptabile asupra metafizicii artei, asupra geniului şi tragismului, asupra omeniei, anahoretul melancolic închis în celula sa ticsită cu cărţi, era supus acum la orice pas autocriticii, iar sentinţele erau toate, dezastruoase. Domnul Haller, omul acesta talentat şi interesant predicase, e drept, raţiunea şi omenia şi protestase împotriva războiului, dar nu s-a lăsat pus la zid şi împuşcat în timpul războiului, aşa cum ar fi trebuit să i se întâmple drept consecinţă a modului său de gândire, ci găsise un mod anume de a se adapta, fireşte, un mod extrem de decent şi de nobil, care, totuşi, nu reprezenta nimic altceva decât un compromis. De asemenea, era duşmanul puterii şi al exploatării, însă îşi depusese la bancă mai multe hârtii de valoare de la câteva întreprinderi industriale, din dobânzile cărora se hrănea fără niciun fel de mustrări de conştiinţă. La fel stăteau lucrurile în toate celelalte privinţe. Harry Haller se travestise în chip minunat într-un idealist care dispreţuia lumea, într-un sihastru melancolic şi un profet morocănos, dar în realitate, era un burghez, care credea că o viaţă ca a Herminei este detestabilă, care se supăra că-şi pierde nopţile prin restaurante, că-şi risipeşte talerii prin localuri, avea conştiinţa încărcată şi nu aspira către eliberare şi desăvârşire, ci, dimpotrivă, năzuia fierbinte să se întoarcă la vremurile comodităţii de odinioară, când artificiile lui spirituale încă îl mai amuzau şi îl făceau celebru. Tot aşa cum cititorii de gazete, dispreţuiţi şi ironizaţi de el, doreau să se revină la vremurile ideale de dinaintea războiului, pentru că le era mai comod aşa, decât să tragă învăţăminte din ceea ce le fusese dat să sufere. La dracu’, acest domn Haller îţi făcea greaţă! Şi cu toate acestea, mă agăţam de el sau de masca lui, care începuse deja să se descompună, de cochetăriile lui spirituale, de teama lui burgheză faţă de dezordine şi hazard (domeniu din care făcea parte şi moartea), şi îl comparam, plin de ironie şi invidie, pe noul

Harry, cel care se înfiripa acum, pe acest diletant puţin sfielnic şi caraghios al saloanelor de dans, cu imaginea de odinioară a lui Harry, imagine ideală şi înşelătoare, în care el însuşi descoperise între timp toate acele trăsături fatale care îl deranjaseră atât de mult atunci când, în casa profesorului, privise gravura care îl reprezenta pe Goethe. Deoarece el, vechiul Harry, fusese la rândul său un asemenea Goethe burghez, idealizat, un cavaler al spiritului cu privirea mult prea nobilă, măreţia, spiritul şi omenia străluciseră pe el ca briantina, fusese aproape impresionat de nobleţea propriului suflet! La naiba, această imagine minunată se ciuruise rău de tot, idealul domn Haller se dezmembrase lamentabil! Arăta ca un demnitar care, atacat de nişte hoţi de stradă, rămăsese cu pantalonii rupţi, şi ar fi fost înţelept să înveţe a juca rolul zdrenţărosului, dar nu, el îşi purta zdrenţele de parcă ar fi fost acoperite cu medalii, revendicându-şi neîncetat, pe un ton plângăreţ, demnitatea pierdută.

Mă întâlneam deseori cu muzicantul Pablo, aşa încât am fost nevoit să-mi schimb părerea despre el, fie şi numai din cauză că Hermina îl îndrăgea atât de mult, căutând să fie mereu în preajma lui. În mintea mea, Pablo nu era decât o nulitate drăguţă, un frumuşel cam plin de sine, un copil alintat şi fără probleme, care suflă cu bucurie în trompeta lui de bâlci şi poate fi influenţat uşor dacă-l lauzi şi îi dai o ciocolată. Dar Pablo nu mă întreba ce părere am despre el, nu-i păsa de ea, şi nici de teoriile mele cu privire la muzică. Mă asculta politicos, cu amabilitate, zâmbind mereu, dar nu-mi dădea niciodată un răspuns ca lumea. Şi totuşi, se părea că îi trezisem interesul, era vizibilă străduania lui de a-mi fi pe plac, de a mă înconjura cu bunăvoinţă. Odată, când în timpul unei discuţii în care, ca şi în altele, nu ajunsesem la niciun rezultat, m-am simţit lezat şi m-am exprimat aproape grosolan, el s-a uitat la mine nedumerit şi trist, mi-a luat mâna stângă şi mi-a mângâiat-o, apoi mi-a întins o cutiuţă aurită cu un praf de tras pe nări, zicându-mi că o să-mi facă bine. Am întrebat-o din priviri pe Hermina, ea dădu din cap aprobator, am luat puţin şi am tras pe nări. Într-

adevăr, nu a trecut mult că m-am şi înviorat, revenindu-mi; probabil că în praful acela fusese amestecat un pic de cocaină. Hermina îmi spuse că Pablo are multe leacuri de genul acesta pe care le obţine pe căi tainice şi pe care, ocazional, le pune la dispoziţia prietenilor săi, fiind meşter în combinarea şi dozarea lor: leacuri pentru calmarea durerilor, pentru dormit, altele care te făceau să visezi, să te înveseleşti, să te îndrăgosteşti.

Odată l-am întâlnit pe stradă, lângă chei, iar el mi se alătură fără să ezite. De data aceasta am reuşit să-l determin să vorbească.

— Domnule Pablo, i-am spus în vreme ce el se juca cu un bastonaş subţire negru, sunteţi prietenul Herminei şi tocmai de aceea mă interesează persoana dumneavoastră. Totuşi sunt nevoit să vă spun că nu prea sunteţi omul care să încurajeze o discuţie. Am încercat de mai multe ori să vorbesc cu dumneavoastră despre muzică – m-ar fi interesat să aud de la dumneavoastră o părere, o replică, o apreciere; dar nu aţi catadicsit să-mi daţi nici măcar un răspuns cât de laconic.

El a râs din inimă şi, de astă dată, nu a întârziat să-mi răspundă, zicându-mi calm:

— Vedeţi, după părerea mea nu are nicio importanţă să se discute despre muzică. Eu nu vorbesc niciodată despre muzică. Şi ce aş fi putut să răspund, oare, la cuvintele dumneavoastră inteligente şi juste? Aţi avut atâta dreptate în tot ceea ce aţi spus. Dar vedeţi dumneavoastră, eu sunt muzicant, şi nu savant, şi nu cred că în muzică are vreo importanţă dacă ai dreptate sau nu. În muzică nu contează dacă ai dreptate, dacă ai gust, educaţie sau câte şi mai câte de genul acesta.

— Bine, dar atunci ce contează?

— Contează să faci muzică, domnule Haller, să o faci cât mai bine şi mai mult, şi mai intens! Asta este, *monsieur.* Chiar de-aş avea în minte toate lucrările lui Bach şi Haydn, şi aş fi în stare să spun despre ele lucruri dintre cele mai inteligente, nimeni nu s-ar alege cu nimic din asta. Dar când pun mâna pe saxofon şi cânt un shimmy săltăreţ, fie

bun, fie prost, el va reuşi, totuşi, să-i facă pe oameni să se bucure, strecurându-li-se în picioare şi în sânge. Acesta este singurul lucru care contează. Priviţi o dată într-un salon de dans la chipurile oamenilor în momentul în care, după o pauză prelungită, muzica se dezlănţuie din nou – cum le sticlesc ochii, cum îşi scutură picioarele, cum încep să le râdă chipurile! Iată în ce scop trebuie să faci muzică.

— Foarte bine, domnule Pablo. Dar nu există numai muzica senzuală, mai există şi o muzică spirituală. Nu există numai aceea care se cântă acum, pentru momentul de faţă, ci şi muzica nemuritoare, care continuă să existe chiar atunci când nu este cântată. Se poate ca cineva să stea culcat în pat, singur, şi în mintea lui să se înfiripe o melodie din *Flautul fermecat* sau din *Patimile lui Matei*, muzica producându-se astfel fără ca vreun om să fi suflat în vreun flaut sau să fi atins vreo vioară.

— Fireşte, domnule Haller. Şi *Yearning* sau *Valencia* sunt reproduse în fiecare noapte pe tăcute de mulţi oameni singuratici şi visători; până şi cea mai săracă dactilografă are în minte ultimul *onestep* şi, în biroul ei, bate la maşină ritmul lui. Aveţi dreptate, toţi aceşti oameni singuratici au muzica lor tăcută, şi eu mă bucur că ea există, fie că e vorba de *Yearning*, de *Flautul fermecat* sau de *Valencia!* Dar de unde iau oamenii aceştia muzica lor solitară, tăcută? De la noi, muzicanţii, căci ea trebuie să fie mai întâi cântată şi ascultată, trebuie să-ţi intre în sânge, astfel încât orice om, întorcându-se acasă, în camera lui, să se poată gândi la ea şi să o viseze.

— De acord, i-am spus eu pe un ton rece. Şi totuşi nu se cuvine să-l punem pe Mozart pe aceeaşi treaptă cu cel mai recent foxtrot. Şi nici nu vă poate fi indiferent dacă veţi cânta oamenilor o muzică dumnezeiască şi eternă sau o muzică ieftină, efemeră.

Sesizând iritarea din glasul meu, pe chipul lui se aşternu de îndată o expresie de bunătate, m-a mângâiat drăgăstos pe braţ, începând să vorbească cu o blândeţe de necrezut.

— Ah, dragul meu domn, poate că în ceea ce priveşte treptele aveţi deplină dreptate. Desigur, n-am nimic

împotrivă ca dumneavoastră să aşezaţi operele lui Mozart şi Haydn şi *Valencia* pe orice treaptă vă place! Mie îmi este totuna, eu nu mă pronunţ în legătură cu treptele, nimeni nu mă întreabă despre aşa ceva. S-ar putea ca Mozart să fie cântat şi peste o sută de ani, iar *Valencia* nici chiar peste doi – eu cred că putem lăsa liniştiţi treaba asta în seama lui Dumnezeu, căci el este drept şi ţine în mâinile sale durata vieţii fiecăruia dintre noi, inclusiv pe aceea a oricărui vals şi a oricărui foxtrot, el va face cu siguranţă ceea ce este bine. Însă noi, muzicanţii, trebuie să facem ceea ce avem noi de făcut, adică să ne facem datoria, să îndeplinim sarcina noastră: trebuie să facem muzica pe care şi-o doresc oamenii într-un moment anume, trebuie să cântăm cât mai bine, cât mai frumos şi cât mai impresionant posibil.

Oftând m-am dat bătut. Cu omul acesta nu era chip să o scoţi la capăt.

În anumite momente se învălmăşeau într-un chip straniu lucruri vechi şi noi, durerea şi plăcerea, teama şi bucuria. Mă simţeam când în al nouălea cer, când în infern, de cele mai multe ori aveam sentimentul că mă aflu în acelaşi timp în ambele locuri. Fostul Harry şi noul Harry trăiau când certându-se amarnic, când împăcându-se unul cu celălalt. Uneori, Harry cel bătrân părea că pierise definitiv, îşi dăduse duhul şi fusese îngropat, apoi, dintr-odată, se ridica iarăşi, comandând, tiranizând şi ştiind el totul mai bine, aşa că noului, micului, tânărului Harry îi era ruşine, tăcea şi se lăsa înghesuit la perete. Alteori, Harry cel tânăr îl apuca pe Harry cel bătrân de grumaz, strângându-l fără milă, încât se auzeau gâfâielile unei lupte pe viaţă şi pe moarte, iar gândurile alergau din nou spre tăişul briciului.

Deseori mă loveau simultan valurile suferinţei şi ale fericirii. Un astfel de moment a fost şi atunci când, la câteva zile după prima mea încercare de a dansa în public, am intrat seara în dormitor şi, spre neţărmurita mea uimire, stupoare, groază şi încântare, am găsit-o pe frumoasa Maria în patul meu.

Dintre toate surprizele pe care mi le făcuse Hermina până acum, aceasta era cea mai mare. Fiindcă nu mă

îndoiam nicio clipă că ea era aceea care îmi trimisese o asemenea pasăre a paradisului. În acea seară făcusem o excepţie şi nu ieşisem cu Hermina în oraş, ci mă dusesem la dom, să ascult un concert bun de muzică bisericească veche – fusese o incursiune frumoasă şi plină de melancolie în viaţa mea de odinioară, pe câmpia tinereţii mele, pe tărâmurile idealului Harry. În spaţiul gotic avântat spre înalt al bisericii, ale cărei bolţi articulate păreau că se clatină fantomatic, încolo şi încoace, ca şi cum ar fi prins viaţă în jocul celor câteva lumini, ascultasem lucrări de Buxtehude, Pachelbel, Bach, Haydn, păşisem din nou pe vechile şi îndrăgitele mele cărări, ascultasem din nou splendida voce a unei cântăreţe care interpretase ceva din Bach, o cântăreaţă cu care întreţinusem cândva relaţii de prietenie şi datorită căreia îmi fusese dat să am revelaţia unor spectacole extraordinare. Sonorităţile muzicii vechi, infinita ei demnitate şi pietate redeşteptaseră în mine toată euforia, toată încântarea şi tot entuziasmul tinereţii, şedeam trist şi cufundat în gânduri în strana bisericii, fiind astfel iarăşi, preţ de o oră, oaspete în această lume nobilă, fericită în care, cândva, mă simţisem ca la mine acasă. În timpul unui duet de Haydn îmi dăduseră dintr-odată lacrimile, n-am mai aşteptat să se sfârşească concertul, renunţând să o mai revăd pe cântăreaţă (o, câte seri minunate petrecusem odinioară împreună cu ea după astfel de concerte!), am ieşit pe furiş din dom şi m-am plimbat pe străzile învăluite de noapte, până mă cuprinse oboseala, în vreme ce, ici şi colo, îndărătul ferestrelor unor restaurante, orchestrele de jazz interpretau melodiile vieţii mele de acum. O, ce rătăcire nebunească, tulbure, pusese stăpânire pe viaţa mea!

În cursul acestei plimbări prin noapte am reflectat îndelung şi asupra ciudatei mele legături cu muzica, dându-mi seama, încă o dată, că legătura aceasta pe cât de emoţionantă, pe atât de fatală cu muzica, reprezenta destinul întregii spiritualităţi germane. În spiritul german domneşte dreptul matern, legătura cu natura sub forma hegemoniei muzicii, o legătură pe care niciun alt popor nu a

cunoscut-o vreodată. În loc să-i opunem rezistenţă bărbăteşte, în loc să ascultăm şi să urmăm spiritul, logosul, cuvântul, noi, oamenii spiritului, visăm cu toţii la un limbaj fără cuvinte, care să exprime ceea ce nu poate fi rostit şi să redea ceea ce nu poate fi înfăţişat. În loc să cânte cât mai fidel şi mai onest la instrumentul său, omul german, adept al spiritului, s-a revoltat în permanenţă împotriva cuvântului şi împotriva raţiunii, simţindu-se atras de muzică. Iar în muzică, în minunate şi înălţătoare alcătuiri sonore, în minunate şi nobile sentimente şi stări sufleteşti, care n-aveau să fie transpuse vreodată în realitate, spiritul german s-a hipertrofiat, neglijându-şi majoritatea adevăratelor sale îndatoriri. Noi, toţi oamenii spiritului, nu ne-am simţit în largul nostru în sânul realităţii, i-am fost străini şi inamici, aşa că, din această cauză, spiritul a jucat un rol atât de deplorabil în realitatea noastră germană, în istoria noastră, în politica noastră, în opinia noastră publică. Ei, deseori m-a preocupat ideea aceasta, şi uneori am simţit dorinţa furibundă să iau şi eu parte o dată la modelarea realităţii, să fiu şi eu cu adevărat activ şi să-mi asum o responsabilitate anume, în loc să mă ocup doar de estetică şi de artizanatul spiritual. Întotdeauna însă, sfârşeam prin a mă resemna, prin a mă abandona fatalităţii. Domnii generali şi marii industriaşi aveau perfectă dreptate: nu era nimic de capul nostru, al „oamenilor spiritului“, nu eram decât o adunătură de care te puteai lipsi oricând, o adunătură străină de realitate, iresponsabilă, de palavragii spirituali. La dracu’! Unde-i briciul?

Bântuit de asemenea gânduri şi de ecourile muzicii, cu inima plină de tristeţe şi de un deznădăjduit dor de viaţă, de realitate, de un sens anume, de tot ceea ce era ireparabil pierdut, revenisem, în sfârşit, acasă, urcasem scările, aprinsesem lumina în salon, încercând în zadar să citesc ceva, mă gândisem la întâlnirea de mâine seară, când trebuia să mă duc la barul Cecil, ca să beau whisky şi să dansez, încât amărăciunea şi mânia care puseseră stăpânire pe mine se îndreptau nu numai împotriva mea, ci şi a Herminei. Cu toate că avea intenţii bune şi inimoase, cu

toate că era o fiinţă minunată – Hermina ar fi trebuit să mă lase mai bine să pier atunci, decât să mă atragă spre ea, afundându-mă în lumea aceasta haotică, străină, strălucitoare, într-un joc în iureşul căruia eu nu voi fi niciodată altceva decât un intrus şi unde tot ceea ce era mai bun în mine decădea năpădit de suferinţă!

Şi astfel, trist, stinsesem lumina, trist păşisem în dormitor, trist începusem să-mi scot hainele, când un miros neobişnuit mi-a trezit nedumerirea; era un miros uşor de parfum şi, privind împrejur, am văzut-o pe frumoasa Maria stând culcată în patul meu, zâmbind puţintel jenată cu ochii săi mari, albaştri.

— Maria! am spus eu. Iar primul meu gând a fost acela că gazda, dacă ar şti una ca asta, m-ar da afară imediat.

— Iată, am venit, spuse ea încet. Sunteţi supărat pe mine?

— Nu, nu. Ştiu că Hermina v-a dat cheia. Deci, aşa.

— O, văd că v-aţi supărat. Plec de îndată.

— Nu, frumoasă Maria, rămâi. Numai că eu, în seara aceasta, sunt foarte trist, astăzi nu pot defel să fiu vesel, poate că mâine voi putea din nou.

Mă aplecasem puţin deasupra ei, când ea mi-a cuprins capul cu mâinile ei mari, puternice, şi m-a tras în jos, sărutându-mă prelung. Apoi m-am aşezat lângă ea, pe pat, ţinând-o de mână şi rugând-o să vorbească în şoaptă ca să nu ne audă cineva, şi i-am privit faţa frumoasă, netedă, culcată pe perna mea, străină şi minunată ca o floare. Încet, îmi trase mâna şi mi-o lipi de buzele ei, o vârî sub pătură şi o puse pe sânul ei cald, care se ridica liniştit în ritmul respiraţiei.

— Nu-i nevoie să fii vesel, zise ea, Hermina mi-a spus de altfel că eşti necăjit. Oricine poate să înţeleagă asta. Dar eu îţi mai plac? Deunăzi, pe când dansam, erai foarte îndrăgostit.

Am sărutat-o pe ochi, pe gură, pe gât şi pe sâni. Adineauri mă gândisem cu amărăciune şi reproş la Hermina. Acum însă, ţineam în mâinile mele un dar al ei şi îi eram recunoscător. Mângâierile Mariei nu făceau să

sufere în niciun fel muzica minunată pe care o ascultasem în ziua aceea, ci erau demne de ea, făcând-o să-şi găsească împlinirea. Am tras uşor pătura, dezvelind-o pe femeia aceea frumoasă, până când am ajuns să-i sărut picioarele. Când m-am întins lângă ea, chipul ei de floare îmi zâmbea, atotştiutor şi plin de bunătate.

În noaptea pe care am petrecut-o lângă Maria n-am dormit decât puţin, dar adânc şi bine, ca un copil. Iar între scurtele perioade de somn am sorbit din tinereţea ei veselă şi frumoasă, aflând în câteva vorbe, schimbate pe şoptite, o mulţime de lucruri pe care merita să le ştii despre felul de trai al ei şi al Herminei. Ştiusem prea puţin despre genul acesta de oameni şi despre traiul lor, numai la teatru îmi mai fusese dat să întâlnesc ocazional astfel de existenţe, astfel de femei şi de bărbaţi care pe jumătate erau artişti, pe jumătate, mondeni. Însă abia acum aruncam o privire fugară în intimitatea acestor vieţi ciudate, de o stranie nevinovăţie, de o stranie perversitate. Fetele acestea care, de cele mai multe ori, proveneau din familii sărace, erau mult prea inteligente şi frumoase pentru a-şi consacra viaţa întreagă unei meserii oarecare, plătită prost şi lipsită de orice bucurie, aşa că, după un timp oarecare, trăiau toate când dintr-o muncă temporară, când de pe urma graţiei şi a drăgălăşeniei lor. Din când în când şedeau timp de câteva luni într-un birou, în faţa maşinii de scris, deveneau pentru o vreme amantele unor petrecăreţi înstăriţi, căpătau bani de buzunar şi cadouri, uneori îşi duceau traiul în blănuri, automobile şi locuiau la Grand Hotel, alteori se adăposteau în mansarde, puteau fi convinse să accepte o căsătorie dacă li se făceau promisiuni avantajoase, fără să aibă, totuşi, nici cel mai mic chef să se mărite. Unele dintre ele nu simţeau nicio plăcere când făceau dragoste, oferindu-şi favorurile împotriva voinţei lor şi numai după ce se târguiseră pentru un onorariu cât mai substanţial. Altele, cele ca Maria, erau neobişnuit de talentate în ale dragostei, dornice de dragoste şi aveau experienţe amoroase, de cele mai multe ori, cu ambele sexe; nu trăiau decât pentru dragoste şi, pe lângă prietenii oficiali care le plăteau,

întreţineau de obicei şi numeroase alte relaţii amoroase. Sârguincioase şi harnice, grijulii şi uşuratice, inteligente şi totuşi cam necugetate, ele, păsărelele acestea duceau un trai pe cât de copilăresc, pe atât de rafinat; erau independente, nu se lăsau cumpărate de către oricine, aşteptând ceea ce le dăruiau norocul şi vremea bună, fiind îndrăgostite de viaţă şi totuşi, cu mult mai puţin legate de ea decât oamenii cu obiceiuri burgheze, mereu gata să se ia după un prinţ din basme până la castelul lui, mereu pe jumătate conştiente că le aştepta cu siguranţă un sfârşit apăsător şi trist.

Maria m-a învăţat – în acea primă noapte minunată şi în zilele care au urmat – multe lucruri, nu numai jocuri noi şi încântătoare care îţi procurau o beţie a simţurilor, ci şi un nou mod de a înţelege, o nouă cunoaştere, un nou gen de dragoste. Universul localurilor de dans şi de amuzament, al cinematografelor, barurilor şi holurilor de hotel, care pentru mine, sihastrul estet, mai avea încă în el ceva ieftin, interzis şi înjositor, reprezenta pentru Maria, pentru Hermina şi pentru tovarăşele lor universul în sine, el nu era nici bun, nici rău, nici demn de a fi jinduit, nici demn de a fi urât, în universul acesta înflorea scurta lor viaţă plină de dorinţe, aici se simţeau ca la ele acasă, aici îşi câştigaseră experienţa. Le plăcea să bea şampanie sau să mănânce un platou cu specialităţi la grătar, la fel cum nouă ne place un compozitor sau un scriitor, şi tratau un şlagăr de dans ori cântecul sentimental, dulceag, al unui cântăreţ de jazz cu aceeaşi risipă de entuziasm, de trăire şi de participare afectivă cu care noi întâmpinam un Nietzsche sau un Hamsun. Maria mi-a povestit despre Pablo, saxofonistul acela drăguţ, vorbindu-mi despre un song american pe care acesta îl cânta uneori, iar relatarea ei respira atâta trăire interioară, atâta admiraţie şi dragoste, încât m-a emoţionat şi m-a mişcat cu mult mai puternic decât extazul resimţit de un învăţat oarecare, atunci când gustă din hrana aleasă şi nobilă a artelor. Mă simţeam dispus să mă entuziasmez şi eu, fără să ţin cont de calitatea acelui song; cuvintele pline de afecţiune ale Mariei, privirea ei în care înflorea nostalgia

au creat breşe largi în estetica mea. Cu adevărat, exista şi o frumuseţe anume, o frumuseţe rară şi aleasă care, în nobleţea ei, mi se părea mai presus de orice controversă şi îndoială, în punctul cel mai înalt situându-se Mozart, dar unde se afla graniţa inferioară? Noi, cunoscătorii şi criticii, n-am iubit noi cu ardoare, în timpul adolescenţei noastre, nişte opere de artă şi nişte artişti care astăzi ne apar îndoielnici şi funeşti? Nu ni se întâmplase oare aşa ceva cu Liszt, cu Wagner, ba unora chiar cu Beethoven?

Emoţia copilărească a Mariei faţă de songul acela american nu era şi ea, oare, o trăire artistică la fel de pură, de frumoasă şi, neîndoielnic, de înălţătoare ca emoţia unui profesor oarecare faţă de Tristan sau ca extazul unui dirijor faţă de Simfonia a IX-a? Şi toate acestea nu se potriveau oare ciudat de bine cu concepţiile domnului Pablo, dându-i dreptate?

Maria părea că-l iubeşte şi ea foarte mult pe frumosul Pablo.

— Este un bărbat frumos, am zis eu, îmi place şi mie foarte mult. Dar spune-mi, Maria, cum se face că pe lângă el mă poţi îndrăgi şi pe mine, un tip plictisitor şi bătrân, nici pe departe drăguţ, cu părul deja încărunţit, care nu se pricepe să cânte la saxofon şi nu ştie cântece englezeşti de dragoste?

— Nu vorbi aşa urât! mă certă ea. Este chiar foarte firesc. Şi tu îmi placi, şi tu ai în tine ceva drăguţ, simpatic şi deosebit, nu trebuie să fii altfel decât aşa cum eşti. Despre aceste lucruri nu se vorbeşte şi nici nu se cere socoteală. Uite, când mă săruţi pe gât sau pe ureche, simt că mă îndrăgeşti, că îţi plac; tu ştii să săruţi aşa, parcă puţin sfielnic, iar lucrul acesta îmi spune: „Te place, îţi este recunoscător pentru faptul că eşti drăguţă“. Lucrul acesta mie îmi place foarte, foarte mult. Pe urmă, la un alt bărbat îmi place tocmai contrariul, faptul că nu pare să-mi acorde prea multă importanţă şi că mă sărută de parcă mi-ar face un hatâr.

Iarăşi am adormit. Iarăşi m-am trezit, fără să-mi fi desprins braţele din jurul acestei flori frumoase, atât de

frumoase.

Dar, ce ciudat! — floarea aceasta frumoasă rămânea totuşi mereu un dar pe care mi-l făcuse Hermina! îndărătul ei se afla în permanenţă cealaltă, ascunsă parcă sub o mască! Iar din când în când, îmi aduceam aminte dintr-odată de Erika, de iubita mea răutăcioasă, de sărmana mea prietenă, rămasă acum departe. Nu era defel mai puţin frumoasă decât Maria, chiar dacă nu era atât de înfloritoare şi de liberă, şi nici atât de îndemânatică în arta dragostei, iar imaginea ei îmi apăru pentru o clipă dinainte, limpede şi dureroasă, dragă mie şi implicată profund în destinul meu, apoi se cufundă din nou în somn, în uitare, în depărtări ce-mi inspirau puţină tristeţe.

Şi astfel, în noaptea aceasta frumoasă, dulce, mi se perindară prin minte multe imagini din viaţa mea, trăită atâta timp în deşertăciune şi sărăcie, fără niciun fel de imagini. Acum, când Eros pusese stăpânire pe mine ca într-o vrajă, ele ţâşniră din abundenţă, ca dintr-un izvor profund, iar inima mea îşi opri bătăile pentru câteva clipe, de încântare şi de tristeţe, văzând cât de bogată fusese galeria de tablouri a vieţii mele, cât de înalt şi de încărcat de stele eterne şi de constelaţii fusese sufletul sărmanului lup de stepă. Copilăria şi mama priveau spre mine pline de gingăşie şi transfigurate, ca un masiv muntos pierdut în depărtarea albastră, corul prieteniilor mele răsuna strident, limpede, începând cu incredibilul Hermann, fratele de suflet al Herminei; parcă plutind veneau spre mine, parfumate şi nepământeşti, precum nuferii înfloriţi din umezeala apei, imaginile numeroaselor femei pe care le iubisem, le dorisem şi le cântasem, dar nu-mi fusese dat să ajung decât la câteva dintre ele, străduindu-mă să-mi împletesc destinul cu al lor. Îmi apăru şi soţia mea, împreună cu care trăisem timp de câţiva ani, care mă învăţase ce este camaraderia, conflictul, resemnarea şi faţă de care, în ciuda tuturor vicisitudinilor vieţii, păstrasem în mine o încredere profundă, vie, până în ziua când, bolnavă şi cu mintea rătăcită, mă părăsise, fugind cuprinsă dintr-odată de o revoltă sălbatică – şi-atunci mi-am dat seama cât de mult

trebuie că o iubisem, cât de multă încredere trebuie că îi acordasem, de vreme ce infidelitatea ei m-a putut lovi atât de greu, pentru tot restul vieţii mele.

Imaginile – sute şi sute, cu şi fără nume – existau toate iarăşi, urcau proaspete şi noi din fântâna acestei nopţi de dragoste, iar eu ştiam iarăşi un lucru pe care, în starea mea mizerabilă, îl uitasem demult, anume că ele reprezentau averea şi valoarea existenţei mele, dăinuiau indestructibile, erau experienţe de viaţă preschimbate în stele, iar eu puteam să le uit, dar nicidecum să le nimicesc, şirul lor desena traiectoria vieţii mele şi strălucirea lor astrală însemna valoarea ei indestructibilă. Viaţa mea fusese căznită, nefericită, o apucase pe căi greşite, mă condusese spre renunţare şi negare, prinsese izul amar al esenţei oricărui destin omenesc, în schimb fusese bogată, mândră şi bogată, regească până şi în momentele ei cele mai mizerabile. Chiar de-ar fi fost să-mi irosesc în chipul cel mai jalnic toată bucăţica de drum ce-mi mai rămăsese de parcurs până la dispariţie, sâmburele acestei vieţi rămânea plin de nobleţe, avea un chip şi o calitate anume, nu alergasem după câteva parale, ci năzuisem către cerul înstelat.

S-a scurs o bună bucată de vreme de atunci, s-au întâmplat şi s-au schimbat multe, nu-mi mai amintesc decât puţine amănunte din noaptea aceea, câteva cuvinte pe care le-am schimbat între noi, câteva gesturi şi fapte pline de gingăşia iubirii, câteva momente, astral de luminoase, ale trezirii din somnul greu în care căzusem epuizaţi de dragoste. Dar în noaptea aceea, viaţa mea mă privise din nou, pentru prima oară de la începutul perioadei mele de declin, cu ochi neîndurător de strălucitori, în noaptea aceea m-am pătruns din nou de adevărul că întâmplarea era sinonimă cu destinul şi că noianul acela format din ruinele existenţei mele purta însemnul unui fragment divin. Sufletul meu respira iarăşi, ochiul meu vedea iarăşi şi, în anumite clipe, simţeam cu ardoare că nu trebuia decât să strâng laolaltă tot universul acela de imagini dispersate, că nu trebuia decât să înalţ viaţa mea de lup de stepă, viaţa

lui Harry Haller, ca pe un tot unitar, la altitudinea unei imagini, pentru a pătrunde eu însumi în lumea imaginilor şi a deveni nemuritor. Nu era, oare, acesta sensul din perspectiva căruia viaţa fiecărui om însemna un avânt şi o încercare?

Dimineaţă, după ce mi-am împărţit micul dejun cu Maria, a trebuit să o scot din casă pe furiş, ceea ce mi-a şi reuşit. Şi în aceeaşi zi, am închiriat, special pentru noi doi, într-un cartier apropiat, o cămăruţă în care urma să ne întâlnim.

Mânată de simţul datoriei, Hermina, profesoara mea de dans, n-a omis să-şi facă apariţia, iar eu a trebuit să învăţ bostonul. Era severă şi neînduplecată, nu m-a scutit nici de o singură lecţie, căci rămăsese hotărât să merg cu ea la următorul bal mascat. Mă rugase să-i dau bani ca să-şi facă un costum despre care nu voia să-mi dea vreo lămurire. Mi-a interzis în continuare să o vizitez sau măcar să aflu unde locuia.

Perioada de aproximativ trei săptămâni de dinaintea balului mascat a fost neobişnuit de frumoasă. Mi se părea că Maria era prima iubită adevărată pe care o avusesem până atunci. Femeilor pe care le iubisem le-am pretins întotdeauna spirit şi cultură, fără să fi băgat vreodată bine de seamă că până şi femeia cea mai spirituală şi relativ cultă nu era niciodată în rezonanţă cu logosul din mine, ci i se opunea; mergând să mă întâlnesc cu o femeie, luam cu mine problemele şi gândurile mele şi mi s-ar fi părut cu totul imposibil să iubesc mai mult de o oră o fată care nu citise o carte, care habar nu avea ce înseamnă lectura şi n-ar fi putut să deosebească un Ceaikovski de un Beethoven. Maria n-avea cultură, ea n-avea nevoie de asemenea căi ocolite şi universuri-surogat, toate problemele ei derivau nemijlocit din simţuri. Arta şi menirea ei constau în a obţine, pe cât de mult posibil, fericirea simţurilor şi a dragostei, folosindu-se de senzualitatea cu care fusese înzestrată, de linia deosebită a trupului, de culorile, de părul ei, de vocea, de pielea, de temperamentul ei, astfel încât, la fiece mângâiere meşteşugită, la fiece mlădiere a rotunjimilor ei, la fiece suavă fremătare a trupului, să

găsească şi să provoace ca printr-o vrajă la cel cu care juca jocul iubirii un răspuns, o înţelegere şi ecoul viu care să o facă fericită. Încă de la acel prim dans timid cu ea simţisem aceasta, bănuisem parfumul unei senzualităţi geniale, încântătoare şi deosebit de cultivate, care mă fermecase. Fireşte, nu era nicidecum o întâmplare că atotştiutoarea Hermina mi-o pusese în braţe pe Maria. Parfumul şi toată făptura ei răspândeau un aer primăvăratic, de trandafir.

Nu aveam norocul să fiu amantul unic sau preferat al Mariei, eram unul dintre mai mulţi. Deseori nu avea timp pentru mine, din când în când, câte o oră după-amiaza, rareori o noapte întreagă. Nu voia să ia niciun ban de la mine, căci cea care o manevra din umbră era, fireşte, Hermina. În schimb, accepta cu plăcere cadouri, iar dacă îi dăruiam, să spunem, un mic portmoneu nou, din piele roşie, lăcuită, atunci puteam să-i strecor în el şi două, trei monezi de aur. De altfel, din pricina micuţului portofel roşu, Maria a râs tare mult de mine! Era delicios, cu toate acestea nu era, totuşi, decât o vechitură demodată, care zăcea nevândută într-un magazin. În privinţa unor astfel de lucruri despre care, până acum, nu ştiusem şi nu înţelesesem mai mult decât despre nu ştiu ce diabet al eschimoşilor, am învăţat multe de la Maria. Mai întâi de toate am învăţat că aceste mici jucării, aceste obiecte de modă şi de lux nu sunt simple fleacuri şi lucruşoare kitsch sau invenţii ale unor fabricanţi şi comercianţi avizi de bani, ci îşi au raţiunea lor de fi, sunt frumoase, diverse, alcătuind un mic – sau mai degrabă mare – univers de obiecte care nu urmăresc, toate, decât scopul unic de a sta în slujba dragostei, de a rafina simţurile, de a însufleţi lumea înconjurătoare, scoţând-o din mortala ei indiferenţă, dotând-o în mod miraculos cu noi organe ale iubirii, de la pudră şi parfum până la încălţămintea de dans, de la inel până la tabacheră, de la cataramă până la poşetă. Poşeta nu era poşetă, portofelul nu era portofel, florile nu erau flori, evantaiul nu era evantai, ci toate reprezentau materialul cu care se plămădea iubirea, magia, fascinaţia, toate nu erau decât soli, contrabandişti, arme, strigăte de

luptă.

M-am gândit adesea, căutând să aflu pe cine iubea, de fapt, Maria. Cred că cel mai mult îl iubea pe tânărul saxofonist, pe Pablo cel cu ochii negri, plutitori şi cu mâinile lungi, palide, nobile şi melancolice. Aş fi zis că Pablo era un amant cam somnoros, răsfăţat şi pasiv, Maria însă m-a asigurat că, într-adevăr, se încălzea greu, dar că după aceea era mai tensionat, mai dur, mai viril şi mai nesăţios decât un boxer sau un jocheu. Şi astfel am aflat şi am ajuns să cunosc multe secrete, ba despre unul, ba despre altul, despre cântăreţul de jazz, despre un actor, despre anumite femei, despre fete şi bărbaţi din anturajul nostru, ştiam acum secrete de tot felul, întrezărind, dincolo de suprafaţa lucrurilor, alianţe şi animozităţi, fiind pus la curent şi implicat încetul cu încetul (tocmai eu, care fusesem în lumea aceasta un corp străin, rupt complet de toate cele). Am aflat multe şi despre Hermina. Dar mai ales mă întâlneam acum deseori cu domnul Pablo, căci Maria îl iubea foarte mult. Din când în când ea aducea şi unele dintre preparatele lui secrete, câteodată îmi oferea şi mie ocazia de a gusta din plăcerile acestea, iar Pablo îmi oferea întotdeauna serviciile sale cu un zel deosebit. Odată îmi spuse fără ocol:

— Sunteţi atât de nefericit, asta nu-i bine, nu trebuie să fiţi aşa. Îmi pare rău. Fumaţi o ţigară uşoară cu opiu.

Părerea mea despre acest om vesel, inteligent, copilăros şi totuşi impenetrabil se schimba în permanenţă, ne-am împrietenit şi nu rareori luam şi eu câte puţin din preparatele lui. Il amuza puţin felul în care mă îndrăgostisem de Maria. Odată a organizat o „petrecere“ în camera lui, la mansarda unui hotel situat într-un cartier mărginaş. Nu avea decât un scaun, Maria şi cu mine a trebuit să stăm pe pat. El ne-a dat să bem un lichior minunat, misterios, combinat din trei sticluţe. Apoi, după ce am simţit că mă cuprinde o dispoziţie foarte bună, ne-a propus cu o strălucire în ochi să celebrăm o orgie erotică în trei. Eu am refuzat pe loc, mi-era imposibil să fac aşa ceva, dar am tras cu ochiul, o clipă, la Maria, ca să văd cum

reacţionează ea la propunerea aceasta şi, cu toate că s-a declarat imediat de acord cu refuzul meu, am observat ardoarea din ochii ei şi i-am simţit regretul că trebuie să renunţe. Pablo era dezamăgit că refuzasem, fără să se simtă însă, jignit.

— Păcat, spuse el, Harry are mult prea multe reţineri morale. Nu-i nimic de făcut. Ar fi fost totuşi atât de frumos, foarte frumos! Dar am ceva în loc.

Ne-a dat fiecăruia să fumăm câteva prize de opiu şi, stând nemişcaţi, cu ochii deschişi, am devenit martorii scenei pe care el ne-o sugera, iar Maria vibra de încântare. Mai apoi, fiindcă nu mă simţeam prea bine, Pablo m-a întins în pat, mi-a dat câteva picături dintr-un medicament şi, în timp ce închisesem ochii pentru câteva minute, am simţit pe fiecare pleoapă adierea unui sărut fugar. L-am primit, ca şi cum aş fi crezut că mi-l dăruise Maria. Dar ştiam prea bine că mi-l dăduse el.

Iar într-o altă seară mi-a făcut o surpriză şi mai mare. A apărut în locuinţa mea, spunându-mi că are nevoie de douăzeci de franci şi rugându-mă să-i dau eu această sumă. Îmi oferea în schimb ca, în noaptea aceea, Maria să rămână la dispoziţia mea şi nu a lui.

— Pablo, i-am spus eu speriat, nu-ţi dai seama de ce spui. Cedarea iubitei în favoarea altuia pe bani reprezintă la noi lucrul cel mai reprobabil. Am să mă prefac că nu am auzit propunerea ta, Pablo.

M-a privit compătimitor.

— Nu vreţi, domnule Harry. Bine. Întotdeauna vă creaţi singur dificultăţi. Atunci puteţi să nu dormiţi în noaptea asta cu Maria, dacă preferaţi, dar daţi-mi totuşi banii, am să vi-i dau înapoi. Am neapărată nevoie de ei.

— În ce scop?

— Pentru Agostino – ştiţi, mărunţelul acela de la vioara a doua. E bolnav de opt zile şi nimeni nu se îngrijeşte de el, n-are nicio para chioară, iar acum mi s-au terminat şi mie banii.

Din curiozitate şi totodată pentru a mă autopedepsi puţin, m-am dus şi eu cu el la Agostino, căruia Pablo îi

adusese lapte şi medicamente în cămăruţa de la mansardă, unde acela stătea, o încăpere destul de mizerabilă; i-a aranjat patul şi i-a aerisit camera, punându-i în jurul capului, cu dexteritate, o compresă potrivită, căci avea temperatură; Pablo făcu toate acestea cu rapiditatea, delicateţea şi priceperea unei surori de caritate. În aceeaşi seară, l-am văzut cântând până în zori la barul City.

Deseori vorbeam cu Hermina, îndelung şi detaşat, despre Maria, despre mâinile, umerii şi coapsele, despre felul ei de a râde, de a săruta, de a dansa.

— Ţi-a arătat şi asta? m-a întrebat o dată Hermina, descriindu-mi un joc aparte al limbii în timpul sărutatului. Am rugat-o să mi-l arate chiar ea, dar m-a refuzat cu toată seriozitatea.

— Asta o să vină mai târziu, spuse, eu nu sunt, încă, iubita ta.

Am întrebat-o de unde cunoaşte felul meşteşugit în care săruta Maria şi alte asemenea lucruri deosebite, tainice, ale vieţii ei, pe care numai un bărbat îndrăgostit de ea le putea şti.

— O, a exclamat ea, bine, dar noi suntem prietene. Crezi, oare, că avem secrete una faţă de cealaltă? Am dormit deseori la ea şi ne-am jucat un pic. Ei da, ai găsit o fată frumoasă mai pricepută decât altele.

— Eu cred totuşi, Hermina, că mai aveţi secrete una faţă de cealaltă. Sau i-ai povestit şi despre mine tot ceea ce ştii?

— Nu, astea sunt cu totul alte lucruri, pe care nu le-ar înţelege. Maria este o fată minunată, ai avut noroc, dar între tine şi mine există lucruri de care ea nu are habar. I-am spus multe despre tine, fireşte, mult mai multe decât ţi-ar fi convenit ţie atunci – doar a trebuit să o ademenesc pentru tine! Dar aşa cum te înţeleg eu, prietene, n-o să te înţeleagă nici Maria şi nicio alta, niciodată. De la ea am avut şi eu câte ceva de învăţat – în măsura în care te cunoaşte Maria, te cunosc şi eu. Te cunosc aproape la fel de bine, de parcă ne-am fi culcat deseori împreună.

Întâlnindu-mă din nou cu Maria, mi se păru ciudat şi tainic să ştiu că o strânsese pe Hermina la piept la fel ca pe

mine, că îi mângâiase, îi sărutase, îi savurase şi îi cercetase mâinile şi picioarele, pielea şi părul la fel ca pe ale mele. Relaţii şi legături noi, indirecte, complicate, mi se dezvăluiră acum, posibilităţi noi de a iubi şi de a trăi, iar gândul mi-a zburat la cele o mie de suflete din tratatul despre lupul de stepă.

În perioada aceea scurtă de timp care trecuse de când făcusem cunoştinţă cu Maria şi până la marele bal mascat fusesem de-a dreptul fericit, cu toate acestea nu am avut nicio clipă sentimentul că îmi aflasem mântuirea, că atinsesem beatitudinea, ci simţeam cu toată claritatea că toate acestea nu erau decât un prolog, ceva pregătitor, că toate mă împingeau înainte cu putere, că esenţialul abia avea să urmeze.

Învăţasem destul de bine să dansez, astfel încât mi se părea posibil să iau parte la balul despre care, pe zi ce trecea, se vorbea tot mai mult. Hermina avea un secret, rămânând neclintită în refuzul ei de a-mi dezvălui costumaţia în care avea să apară. Îmi spunea că o voi recunoaşte, desigur, iar dacă nu voi reuşi, avea să mă ajute, însă înainte nu aveam voie să ştiu nimic. Ea personal nu manifesta nicio curiozitate faţă de planurile mele de costumare, iar eu am luat hotărârea să nu mă costumez defel. Vrând s-o invit la bal, Maria mi-a explicat că are deja un cavaler pentru această petrecere şi într-adevăr, avea şi biletul de intrare, aşa că am constatat, cu oarecare dezamăgire, că va trebui să mă duc singur la petrecere. Era vorba de cel mai elegant bal mascat al oraşului, organizat de lumea artistică, anual, în sălile Globus.

În acele zile n-am prea văzut-o pe Hermina, dar în ajunul balului m-a vizitat pentru câteva clipe – a venit ca să-şi ia biletul de intrare pe care i-l procurasem – stătea paşnic lângă mine, în camera mea, şi atunci am purtat o discuţie care mi s-a părut foarte stranie şi m-a impresionat profund.

— Iată, acum te simţi, de fapt, destul de bine, spuse ea, dansul îţi prieşte. Cine nu te-a mai văzut în ultimele patru săptămâni, nu te-ar mai recunoaşte.

— Da, am încuviinţat eu, de ani de zile nu m-am mai

simţit atât de bine. Asta ţi-o datorez ţie, Hermina.

— O, cum, nu frumoasei tale Maria?

— Nu, pentru că pe ea tot tu mi-ai dăruit-o. E minunată.

— Ea este iubita de care aveai nevoie, lupule de stepă. Drăguţă, tânără, voioasă, iscusită în ale dragostei, şi n-o poţi avea în fiecare zi. Dacă n-ar trebui să o împărţi cu alţii, dacă n-ar fi un musafir în trecere pe la tine, întotdeauna, lucrurile n-ar merge aşa de bine între voi.

Da, a trebuit să admit şi asta.

— Aşadar, ai acum, de fapt, tot ceea ce-ţi doreşti?

— Da' de unde, Hermina. Am un lucru foarte frumos şi încântător, mare mi-e bucuria şi mângâierea. Sunt de-a dreptul fericit...

— Aşa deci. Şi ce mai vrei?

— Vreau mai mult. Nu mă mulţumesc să fiu fericit, nu sunt făcut pentru aşa ceva, nu asta mi-e chemarea. Chemarea mea este contrariul acestei stări.

— Deci de a fi nefericit? Bine, dar ai avut parte de suficientă nefericire, pe vremea când nu te mai puteai întoarce acasă din cauza briciului.

— Nu, Hermina, lucrurile stau altfel. Recunosc că pe vremea aceea eram foarte nefericit. Dar era vorba de o nefericire prostească, sterilă.

— De ce?

— Pentru că dacă era altfel, n-ar fi trebuit să mă tem atât de moarte, de o moarte pe care mi-o doream totuşi! Nefericirea de care am nevoie şi pe care mi-o doresc arată altfel; ea trebuie să mă facă să sufăr cu lăcomie şi să mor cu voluptate. Aceasta este nefericirea sau fericirea pe care o aştept.

— Te înţeleg. Că doar suntem fraţi în privinţa asta. Dar ce ai împotriva fericirii pe care ai aflat-o în tovărăşia Mariei? De ce nu eşti mulţumit?

— N-am nimic împotriva acestei fericiri, o, nu, îmi este dragă, îi sunt recunoscător. Este frumoasă ca o zi cu soare într-o vară ploioasă. Dar presimt că nu poate să dureze. Fericirea aceasta este şi ea sterilă. Mă mulţumeşte, dar nu mulţumirea este hrana care îmi trebuie mie. Ea îl adoarme

pe lupul de stepă, îl face sătul. Dar nu este o fericire pentru care să mori.

— Aşadar, moartea este inevitabilă, lupule de stepă?

— Cred că da! Sunt foarte mulţumit de fericirea mea, o mai pot suporta o vreme. Dar când fericirea îmi dă uneori câte un răgaz de o oră, în care mă trezesc şi mă apucă dorul, atunci dorul acesta al meu nu mă îndeamnă să păstrez pentru totdeauna această fericire, ci să sufăr din nou, de data aceasta însă mai frumos şi nu atât de penibil ca mai înainte. Mi-e dor de suferinţe care să mă pregătească şi să mă convingă să-mi doresc moartea.

Hermina m-a privit duios în ochi, avea o privire întunecată, aşa cum i se întâmplă câteodată, pe neaşteptate. Ce ochi minunaţi şi înspăimântători! Încet, căutându-şi cuvintele şi înşirându-le, unul câte unul, spuse atât de încet, încât a trebuit să fac un efort ca să o pot auzi:

— Vreau să-ţi spun astăzi ceva, un lucru pe care îl ştiu deja de multă vreme, şi tu îl ştii deja, dar probabil că nu ţi l-ai spus nici măcar ţie însuţi. Îţi voi spune acum ceea ce ştiu despre mine şi despre tine, şi despre destinul nostru. Tu, Harry, ai fost un artist şi un gânditor, un om plin de bucurie şi de credinţă, aflat necontenit în căutarea lucrurilor măreţe şi eterne, mereu nemulţumit de tot ceea ce e drăgălaş şi mărunt. Dar pe măsură ce viaţa te-a trezit şi te-a făcut să descoperi cine eşti, deznădejdea ta a crescut tot mai mult, te-ai afundat din ce în ce mai mult în suferinţă, în nesiguranţă şi disperare, până la gât, iar tot ceea ce cunoscuseşi, iubiseşi şi admiraseşi odinioară ca pe ceva frumos şi sfânt, toată încrederea ta de odinioară în oameni şi în înalta noastră predestinare, toate acestea n-au putut să-ţi fie de niciun ajutor, pierzându-şi orice valoare şi sfărâmându-se în cioburi, încrederea ta n-a mai avut aer să respire. Iar sufocarea este o moarte crudă. Nu-i aşa, Harry? Nu-i acesta destinul tău?

Confirmam ceea ce spunea, dând întruna din cap.

— Înlăuntrul tău sălăşluia o imagine pe care ţi-o făcuseşi tu despre viaţă, o încredere, o cerinţă anume, erai gata de fapte, erai gata să suferi, să te sacrifici – pentru ca apoi,

pas cu pas, să-ţi dai seama că lumea nu cerea de la tine niciun fel de fapte şi sacrificii sau ceva de genul ăsta, că viaţa nu e un poem eroic cu roluri de eroi şi alte lucruri dintr-astea, ci un salon confortabil pentru oamenii cu obiceiuri burgheze, în care individul se declară pe deplin mulţumit dacă mănâncă şi bea, dacă îşi soarbe cafeaua, dacă împleteşte ciorapi, joacă taroc şi ascultă muzică la radio. Iar cine vrea altceva, purtând în el însuşi eroicul şi frumosul, admiraţia pentru marii scriitori sau admiraţia pentru sfinţi, nu-i decât un nebun şi un fel de cavaler Don Quijote. Bine. Şi mie mi s-a întâmplat ceva asemănător, prietene! Eram o fată foarte înzestrată, eram predestinată să trăiesc după un model superior, să fiu foarte severă cu mine însămi, să îndeplinesc misiuni pline de demnitate. Puteam să iau asupră-mi un mare destin, să fiu soţia unui rege, iubita unui revoluţionar, sora unui om de geniu, mama unui martir. Iar viaţa nu mi-a permis decât să devin o curtezană, nu chiar de prost gust – însă nici drumul acesta nu mi-a fost uşor defel! Asta mi s-a întâmplat. A fost o vreme când eram deprimată, scotocind în mine însămi să-mi găsesc o vină. Îmi spuneam că, în definitiv, viaţa trebuie să aibă dreptate întotdeauna, iar dacă viaţa îşi bătuse joc de frumoasele mele visuri, atunci, îmi spuneam, înseamnă că visurile mele fuseseră prosteşti şi neîndreptăţite. Dar asta nu mi-a ajutat la nimic. Şi cum aveam ochi buni şi urechi bune şi eram destul de curioasă din fire, m-am uitat cu atenţie la aşa-numita viaţă, la cunoscuţii şi vecinii mei, la mai mult de cincizeci de oameni şi destine, şi am văzut, Harry, că visurile mele fuseseră îndreptăţite, de o mie de ori îndreptăţite, la fel ca şi ale tale. Era la fel de nedrept ca o femeie de felul meu să nu aibă nicio altă posibilitate de alegere decât de a îmbătrâni stupid, în sărăcie, dinaintea unei maşini de scris, în slujba unui om care câştigă mulţi bani, sau de a se căsători cu un asemenea om, de dragul banilor lui, sau de a ajunge un fel de târfă, era tot atât de nedrept ca un om ca tine să fie nevoit să recurgă, în singurătatea, timiditatea şi deznădejdea sa, la un brici. Poate că mizeria mea a fost mai mult materială şi morală, a

ta mai mult spirituală – drumul însă a fost acelaşi. Crezi oare că nu pot să înţeleg de ce te temi de foxtrot, de ce îţi repugnă barurile şi ringul de dans, de ce eşti adversarul muzicii de jazz şi al tuturor acestor fleacuri? Ba înţeleg foarte bine, cum înţeleg şi de ce te scârbeşte politica, de ce te întristează pălăvrăgeala şi agitaţia iresponsabilă a partidelor, a presei, de ce te apucă disperarea când te gândeşti la război, la cel trecut ca şi la cel care va urma, sau când vezi cum se gândeşte, se citeşte şi se construieşte, ce muzică se cântă, cum petrec, cum se instruiesc oamenii în ziua de azi! Da, lupule de stepă, ai dreptate, ai dreptate de mii de ori, şi cu toate acestea va trebui să pieri. Pentru lumea de azi, care-i atât de simplă, de comodă şi se mulţumeşte cu atât de puţin, tu eşti prea pretenţios şi prea flămând, ea te leapădă, pentru o asemenea lume tu dispui de o dimensiune în plus. Cine vrea să trăiască în ziua de azi şi să se bucure de viaţa lui, nu trebuie să fie un om ca tine şi ca mine. Celui care în loc de lălăiala unei flaşnete cere muzică, în loc de distracţie, bucurie, în loc de bani, suflet, în loc de o ocupaţie, muncă adevărată, în locul unui simplu joc, pasiune veritabilă, această lume drăgălaşă de aici nu-i poate oferi niciun loc în care să se simtă ca la el acasă…

Privi în pământ gânditoare.

— Hermina, am exclamat cu duioşie, ce ageri îţi sunt ochii, sora mea! Şi cu toate acestea, m-ai învăţat foxtrotul! Dar ce vrei să spui, zicând că oamenii ca noi, oamenii care au o dimensiune în plus, nu pot să trăiască aici? Care să fie cauza? Se întâmplă aşa ceva numai în epoca noastră sau aşa a fost dintotdeauna?

— Nu ştiu. Spre cinstea lumii, aş vrea să presupun că numai în epoca noastră, că e vorba doar de o boală, de o nenorocire de moment. Conducătorii depun eforturi serioase şi eficace în vederea unui nou război, între timp noi, ceilalţi, dansăm foxtrot, câştigăm bani şi mâncăm praline – într-o asemenea epocă se pare că lumea are un nivel destul de modest. Să sperăm că au fost şi vor veni din nou vremuri mai bune, mai generoase, cu un orizont mai

larg şi mai profund. Dar nouă asta nu ne foloseşte la nimic. Sau poate că dintotdeauna a fost aşa…

— Dintotdeauna aşa ca astăzi? Dintotdeauna să fi fost numai o lume a politicienilor, a escrocilor, a chelnerilor şi a petrecăreţilor, niciun strop de aer pentru oameni?

— Ei, nu ştiu, nimeni n-o ştie. Dar e indiferent. Acum însă mă gândesc, prietene, la artistul tău preferat, despre care mi-ai povestit uneori şi din ale cărui scrisori mi-ai citit, la Mozart. Cu el cum a fost? Cine guverna lumea pe vremea lui, cine lua caimacul, cine dădea tonul şi cine era mai important: Mozart sau afaceriştii, Mozart sau oamenii de duzină? Şi cum a murit şi cum a fost el îngropat? Şi iată, cred că aşa a fost dintotdeauna şi că aşa o să fie mereu, iar ceea ce în şcoli se numeşte „istorie universală“, trebuind învăţată pe de rost – pentru propria cultură – cu toţi eroii, cu toate geniile, cu toate marile ei fapte şi sentimente, nu este decât o înşelăciune inventată de profesori în scopuri didactice, astfel încât copiii să aibă o ocupaţie oarecare de-a lungul unor ani prevăzuţi în acest scop. Dintotdeauna a fost aşa şi aşa o să fie întotdeauna, timpul şi lumea, banii şi puterea aparţinând celor mărunţi şi mediocri, iar celorlalţi, oamenilor adevăraţi, neaparţinându-le nimic. Nimic în afară de moarte.

— Absolut nimic altceva?

— Ba da, eternitatea.

— Te referi la un nume, la gloria posterităţii?

— Nu, lup micuţ, nu la glorie – ce valoare are, oare, aşa ceva? Şi crezi, oare, că toţi oamenii cu adevărat autentici şi desăvârşiţi au devenit celebri, fiind cunoscuţi de generaţiile care au urmat?

— Nu, fireşte că nu.

— Deci despre glorie nici nu poate fi vorba. Gloria nu există decât de dragul cunoştinţelor ce se predau la şcoală, nu e decât o chestiune care îi priveşte pe profesori. De glorie nici nu poate fi vorba, o nu! Este vorba însă de ceea ce eu numesc eternitate. Pioşii o numesc împărăţia lui Dumnezeu. Căci îmi spun: noi, toţi oamenii aceştia care vrem mai mult, noi, cei bântuiţi de dor, cei care avem o

dimensiune în plus, n-am putea trăi defel dacă în afara aerului acestei lumi n-ar mai exista şi un alt aer pe care să-l respirăm, dacă în afară de timp n-ar mai exista şi eternitatea care, iată, nu-i altceva decât tărâmul celor adevăraţi. Acestui tărâm îi aparţin muzica lui Mozart şi poeziile marilor tăi poeţi, lui îi aparţin sfinţii care au săvârşit minuni, care au murit ca martiri, dând oamenilor un exemplu măreţ. Dar tot eternităţii îi aparţine şi orice imagine a unei fapte adevărate, puterea oricărui sentiment adevărat, chiar dacă nimeni n-o cunoaşte, chiar dacă nimeni n-o aşterne pe hârtie, pentru a o transmite lumii de mai târziu. În eternitate nu există lumea de mai târziu, ci numai lumea prezentă.

— Ai dreptate, am spus eu.

— Evlavioşii au avut cele mai multe cunoştinţe despre aceste lucruri, a continuat ea gânditoare. De aceea, din ei s-au tras sfinţii şi ceea ce la ei se cheamă „comunitatea celor sfinţi“. Sfinţii sunt adevăraţii oameni, fraţii apostoli ai Mântuitorului. Toată viaţa noastră mergem pe drumul care urmează să ne ducă spre ei, cu fiecare faptă bună, cu fiecare gând îndrăzneţ, cu fiecare iubire. Comunitatea celor sfinţi a fost reprezentată în epocile trecute de pictori pe fundalul unui cer de aur, strălucitor, frumos şi învăluit de pace – ea nu înseamnă nimic altceva decât ceea ce, mai înainte, numisem „eternitate“. Ea este împărăţia de dincolo de timp şi de aparenţe. Iată, acolo e locul nostru, acolo ne putem simţi şi noi ca acasă, într-acolo ni se îndreaptă dorul inimii, lupule de stepă, iată de ce ne este nouă dor de moarte. Acolo îl vei găsi din nou pe Goethe al tău, pe Novalis şi pe Mozart al tău, iar eu îi voi găsi pe sfinţii mei, pe Christoffer, pe Philip de Neri şi pe toţi ceilalţi. Există foarte mulţi sfinţi care mai întâi au fost păcătoşi înrăiţi, chiar şi păcatul poate fi un drum care să te ducă spre sfinţenie, păcatul şi viciul. O să râzi, dar deseori mă gândesc că poate şi Pablo, prietenul meu, ar putea fi un sfânt deghizat. Ah, Harry, suntem nevoiţi să bâjbâim prin atâta noroi şi absurditate până să ajungem acasă! Şi n-avem pe nimeni care să ne călăuzească, singura noastră

călăuză este dorul de casă.

Ultimele cuvinte le pronunţase, din nou foarte încet, în cameră se aşternuseră liniştea şi pacea, soarele apunea făcând să sclipească literele aurite de pe cotoarele numeroaselor cărţi din biblioteca mea. Cu palmele i-am cuprins Herminei capul, am sărutat-o pe frunte şi mi-am apropiat obrazul de al ei, frăţeşte, rămânând o clipă astfel. Aş fi preferat să rămân astfel şi să nu mai ies astăzi în oraş. Dar Maria îmi promisese că ne vom întâlni în noaptea aceea, ultima dinaintea marelui bal.

Pe drum spre ea însă nu m-am gândit deloc la Maria, ci numai la cele ce-mi spusese Hermina. Mi se părea că toate acestea nu erau gândurile ei proprii, ci ale mele, gânduri pe care clarvăzătoarea femeie mi le citise şi le sorbise, redându-mi-le acum, aşa încât luaseră formă şi apăruseră în faţa mea de parcă le-aş fi întâlnit pentru prima oară. În clipa aceea îi eram profund recunoscător, mai ales fiindcă formulase ideea eternităţii. Aveam nevoie de această idee, fără de care nu puteam nici să trăiesc, nici să mor. Astăzi prietena şi profesoara mea de dans îmi dăruise iarăşi sfântul tărâm de dincolo, din afara timpului, lumea valorilor eterne, a substanţei divine. M-am gândit instinctiv la visul meu cu Goethe, la imaginea bătrânului înţelept care râsese atât de neomeneşte şi îşi permisese să glumească cu mine în felul nemuritorilor. Abia acum înţelegeam râsul lui Goethe, râsul nemuritorilor. Era lipsit de obiect acest râs, era doar lumină, doar claritate, era ceea ce rămâne după ce un om adevărat a trecut prin suferinţele, viciile, greşelile, pasiunile şi neînţelegerile omeneşti, pătrunzând în eternitate, în spaţiul cosmic. Iar „eternitatea“ nu era nimic altceva decât mântuirea de timp, nu era, într-un fel, decât revenirea acestuia la inocenţă, re metamorfozarea lui în spaţiu.

Am căutat-o pe Maria acolo unde obişnuiam să luăm masa în serile când ne întâlneam, dar ea nu venise încă. Stăteam în cârciumioara liniştită din cartierul mărginaş şi o aşteptam la masa gata pregătită, continuând să mă gândesc la discuţia ce o avusesem. Toate gândurile acelea

care se iviseră în discuţia mea cu Hermina îmi apăreau atât de profund familiare şi cunoscute de atâta vreme, încât simţeam că provin parcă din propria mitologie şi din propriul univers de imagini! Nemuritorii, aşa cum trăiau ei în spaţiul atemporal, îndepărtaţi, transformaţi în imagini, eternitatea cristalină turnată în jurul lor ca eterul şi seninătatea de o strălucire astrală a acestei lumi extraterestre – de unde îmi erau mie atât de familiare toate acestea? Reflectam şi mi-au venit în minte frânturi din *Cassations* de Mozart, din *Clavecinul bine temperat* de Bach şi în toată această muzică mi se părea că văd lumina aceea senină, astrală, că toată acea claritate a eterului vibrează. Da, asta era, muzica aceasta părea a fi timpul îngheţat şi transformat în spaţiu, iar deasupra vibra infinit o seninătate supraomenească, un râs etern al divinităţii.

O, bătrânul Goethe din visul meu se potrivea şi el atât de bine cu toate acestea! Şi dintr-odată am auzit râsul acesta impenetrabil răsunând în jurul meu, i-am auzit pe nemuritori râzând. Stăteam ca vrăjit, cuprins de vrajă, am scos din buzunarul vestei un creion, am căutat o foaie de hârtie şi, negăsind decât lista de băuturi aflată dinaintea mea, am întors-o scriind pe reversul ei câteva versuri pe care aveam să le regăsesc în buzunar abia a doua zi. Ele sunau astfel:

Nemuritorii

Veşnic urcă de prin ale lumii văi
Zvonul vieţii până sus la noi,
Răni amare, zel ca un puhoi,
Iscă fum de la ospăţul lor călăi,
Zvon de chef, de pofte nesfârşite,
Mâini – de crime, speculă şi rugăciuni mânjite,
Oameni-roi în chin de pofte, frică,
Aburi calzi şi leneşi, grei, ridică,
Pieptul plin le e de toane, fericire,
Muşcă-n propriul trup şi scuipă-afară,
Dau războaielor şi artei zămislire,

Flăcări ard bordelul – eu, dementi, îl ară,
Preacurveşte-oricine, se târăşte-n
Bâlciul lor de ne-mpliniţi copii,
Urcă iarăşi valul şi urăşte Lumea care parcă ieri pieri.
Dimpotrivă, noi ne întâlnirăm În eterul îngheţat, cu stele,
Noi cu ziua şi-ora o sfârşirăm,
Nu suntem masculi, bătrâni, femele.
Temerile şi păcatul vostru,
Crimele, plăcerea trecătoare
Teatru ni-s, întocmai ca sorii-n mişcare,
Fiece ceas e cel mai lung al nostru.
Calm la încrâncenarea voastră privind,
Stelele-n rotirea lor calmă zărind,
Iarna stelară sorbind-o în piept,
Suntem amicii cei buni ai fiarei din cer de bazalt,
Rece ni-i traiul, statornic şi drept,
Rece ca aştrii râdem în înalt.

Pe urmă a venit Maria şi, după ce am luat masa într-o atmosferă de bună dispoziţie, am urcat în cămăruţa noastră. În seara aceea Maria era mai frumoasă, mai caldă şi mai iubitoare ca oricând, oferindu-mi să gust din drăgălăşeniile şi jocurile pe care le socoteam drept expresia supremă a dăruirii sale.

— Maria, am spus eu, astăzi eşti risipitoare ca o zeiţă. Ai grijă să nu ne dăm sufletul încă de astăzi, căci balul mascat este abia mâine. Cu ce cavaler vei veni mâine? Scumpa mea floricică, mi-e teamă că vei veni cu un prinţ din poveste care te va răpi, încât nu te vei mai întoarce la mine niciodată. Astăzi îmi dăruieşti atâta iubire, de parcă am fi nişte îndrăgostiţi care îşi iau rămas-bun şi care acum s-ar vedea pentru ultima oară.

Ea îşi lipi buzele de urechea mea şi îmi şopti:

— Nu vorbi, Harry! Oricând se poate să fie ultima oară. Dacă te ia Hermina, n-o să mai vii niciodată la mine. Poate că o să te ia chiar mâine.

Simţământul predominant din zilele acelea, starea aceea confuză, dulce şi amară, nu le-am mai trăit niciodată cu

atâta putere ca în noaptea din ajunul balului. Da, ceea ce simţeam eu însemna fericire: frumuseţea şi dăruirea Mariei, savoarea, mângâierile, sorbirea sutelor de plăceri delicate ale simţurilor pe care le cunoscusem abia atât de târziu, când începusem deja să îmbătrânesc, bălăcirea în valul molatec, unduitor al plăcerii. Dar toate acestea nu erau, totuşi, decât un înveliş: înlăuntru totul era pătruns de semnificaţii, de încordare, de un destin anume şi, în vreme ce eram prins în mrejele dragostei, în delicatele ei fleacuri dulci şi emoţionante, aparent plutind pe marea călduţă a fericirii, în inimă simţeam cum destinul meu gonea dezlănţuit înainte, orb şi lovind din copite ca un bidiviu înspăimântat, purtându-mă înspre prăpastie, înspre cădere, pătruns de frică, pătruns de dor, simţeam cum mă dăruiam cu totul morţii. La fel cum, până nu demult, mă opusesem, timid şi înspăimântat plăcutei rătăciri a iubirii exclusiv senzuale, la fel cum mă temusem de surâzătoarea frumuseţe a Mariei care era pregătită să se dăruiască, tot aşa simţeam şi acum teama de moarte – o teamă însă care ştia că în curând se va transforma în dăruire şi mântuire.

Şi în vreme ce, tăcuţi şi cufundaţi în joaca plină de zel a dragostei, ne aparţineam unul altuia mai mult ca oricând, sufletul meu îşi lua rămas-bun de la Maria, rămas-bun de la tot ceea ce însemnase ea pentru mine. Datorită ei, înaintea sfârşitului învăţasem să mă mai arunc o dată, copilăreşte, în jocul superficialităţii, să mai caut bucurii efemere, să fiu din nou copil şi animal în inocenţa sexului – în viaţa mea anterioară nu cunoscusem o asemenea stare decât rareori în mod excepţional, căci pentru mine viaţa senzuală şi sexul avuseseră aproape întotdeauna un iz de vinovăţie, gustul dulce, dar înfricoşător al fructului oprit, de care trebuie să se ferească un om al spiritului. Hermina şi Maria îmi arătaseră acum grădina aceasta în toată nevinovăţia ei, vizitasem această grădină şi mă simţeam cuprins de recunoştinţă – dar iată că acum sosise timpul să plec mai departe, era prea frumos şi prea cald în grădina aceasta. Destinul meu era să mă zbat în continuare pentru a afla care era culmea vieţii, să-mi ispăşesc nesfârşita vină de a fi

trăit. Un trai uşor, o iubire uşurică, o moarte uşoară – iată lucruri care nu erau pe măsura mea. Din unele aluzii ale fetelor am putut deduce că pentru balul de mâine sau în continuarea lui erau plănuite surprize savuroase şi excese de desfrâu. Acesta să fi fost oare sfârşitul, să fi avut Maria dreptate bănuind că acum stăteam, probabil, pentru ultima oară unul lângă celălalt, că poate chiar mâine avea să înceapă un nou capitol al destinului? Dorinţa mă ardea, teama mă sufoca, m-am încolăcit sălbatic în jurul Mariei, am străbătut încă o dată, în goană, arzând ca o vâlvătaie, însetat, toate aleile şi hăţişurile grădinii ei, muşcând încă o dată din dulcele fruct al pomului edenic.

Am recuperat a doua zi somnul pe care îl pierdusem în noaptea aceea. Dimineaţă am fost să mă îmbăiez, apoi m-am întors acasă, mort de oboseală, am făcut întuneric în dormitor şi, în timp ce mă dezbrăcăm, am găsit în buzunar poezia, am dat-o din nou uitării, pe urmă m-am culcat deîndată, uitând de Maria, de Hermina şi de balul mascat şi dormind fără întrerupere toată ziua. Seara, după ce m-am sculat, mi-am adus aminte de-abia în timp ce mă bărbieream de faptul că balul mascat avea să înceapă chiar peste o oră şi că trebuie să-mi caut o cămaşă potrivită pentru frac. Eram bine dispus, m-am îmbrăcat, ducându-mă pe urmă în oraş să mănânc ceva.

Era primul bal mascat la care urma să particip. Ce-i drept, cu multă vreme în urmă frecventasem din când în când asemenea petreceri, găsindu-le uneori chiar plăcute, dar nu dansasem deloc, rămânând doar spectator, iar entuziasmul cu care îi auzisem pe unii povestind despre astfel de festivităţi, bucurându-se de apropierea lor, mi se păruse întotdeauna caraghios. Azi însă, balul însemna şi pentru mine un eveniment pe care îl aşteptam cu încordare şi bucurie, dar şi cu o oarecare teamă. Cum nu trebuia să conduc la bal nicio femeie, m-am hotărât să ajung acolo mai târziu, aşa cum îmi recomandase şi Hermina.

În localul Casca de Oţel, refugiul meu de odinioară, unde bărbaţi dezamăgiţi îşi petreceau serile sorbindu-şi vinul şi făcând-o pe celibatarii, nu mai fusesem decât rareori în

ultima vreme, pentru că nu se mai potrivea cu stilul în care îmi duceam acum traiul. În seara aceea însă parcă ceva mă atrăgea irezistibil într-acolo; în dispoziţia de bucurie şi teamă pe care mi-o dădeau destinul şi despărţirea, dispoziţie care pusese stăpânire pe mine, toate etapele şi locurile în care îmi săvârşisem viaţa căpătară încă o dată strălucirea aceea dureros de frumoasă a lucrurilor care ţin de domeniul trecutului, ceea ce se întâmplă şi cu crâşma mică şi îmbâcsită de fum în care, până nu demult, fusesem un muşteriu obişnuit, în care, până nu de mult, narcoticul primitiv dintr-o sticlă de vin de ţară îmi ajungea pentru a mă convinge să mă duc iarăşi, pentru încă o noapte, în patul meu singuratic, pentru a putea suporta iarăşi viaţa preţ de încă o zi. De atunci încoace gustasem din alte leacuri, din farmece mai puternice, sorbisem din dulci otrăvuri. Am intrat în vechiul local cu zâmbetul pe buze, întâmpinat de patroana care a venit să mă salute şi de clienţii obişnuiţi care clătinară în tăcere din cap. Mi-a fost recomandat şi adus un pui la tavă, în paharul mare, ţărănesc, mi-au turnat un vin nou de Alsacia, mesele albe şi curate din lemn şi lambriul vechi, galben, mă priveau cu prietenie. Iar în vreme ce mâncam şi beam, în mine se întărea acel sentiment de ofilire, sentimentul de celebrare a unei despărţiri, sentimentul, dulce şi de o dureroasă intimitate, al identificării cu toate locurile şi lucrurile vieţii mele de odinioară, de care nu reuşisem niciodată să mă desprind întru totul, dar iată că venise şi clipa desprinderii. Pentru un om „modern“ aşa ceva se cheamă sentimentalism; el nu-şi mai îndrăgeşte lucrurile, nici măcar pe cel mai sfânt dintre ele, automobilul, pe care speră să şi-l poată schimba cât mai curând posibil cu un alt model mai bun. Omul acesta modern este energic, capabil, sănătos, rece şi sever, un tip remarcabil care se va descurca fantastic de bine în războiul următor. Nimic din toate acestea nu se potrivea cu firea mea, nu eram niciun om modern, dar niciunul de modă veche, părăsisem albia în care se scurgea timpul, plutind aşa, foarte aproape de moarte, fiind pregătit să o accept. N-aveam nimic împotriva

sentimentalismelor, ba chiar eram bucuros şi recunoscător să mai pot găsi în inima mea arsă câte o urmă de sentimente. Aşa că m-am lăsat în voia amintirilor legate de vechiul local, a duioşiei pe care o simţeam pentru scaunele acelea grosolane, a mirosului de fum şi de vin, a acelui licăr de obişnuinţă, de căldură şi de cămin înşelător pe care mi-l trezeau toate acestea. Ce bine e să-ţi iei rămas-bun, îţi dă o stare de linişte. Mi-era drag scaunul tare, paharul ţărănesc, îndrăgisem gustul răcoros de fruct al vinului de Alsacia, îndrăgisem familiaritatea mea cu toate lucrurile şi cu toţi cei care se aflau în încăperea aceea, îndrăgisem chipurile beţivanilor care visau cu coatele pe masă, chipurile acestor dezamăgiţi, al căror frate fusesem şi eu multă vreme. Tot ceea ce simţeam aici nu era nimic altceva decât un fel de sentimentalism burghez, asezonat puţin cu izul unui demodat romantism de crâşmă dăinuind de pe vremea copilăriei mele când crâşma, vinul şi ţigara mai erau nişte lucruri interzise, necunoscute, minunate. Dar nu se arătă niciun lup de stepă, care să scrâşnească din dinţi, gata să-mi sfâşie în bucăţi sentimentalismele. Stăteam liniştit, încălzit de flacăra trecutului meu, de strălucirea slabă a unei constelaţii care, între timp, apusese.

Un negustor ambulant îmi oferi castane coapte, iar eu am cumpărat un pumn. O bătrână îmi oferi flori, iar eu am cumpărat de la ea câteva garoafe pe care i le-am dăruit patroanei. Abia în clipa în care voiam să plătesc, căutând zadarnic să-mi strecor mâna în obişnuitul buzunar al hainei, atunci mi-am dat iarăşi seama că eram îmbrăcat în frac. Balul mascat! Hermina!

Dar mai era încă destulă vreme, aşa că nu m-am putut decide să mă duc de îndată în sălile de la Globus. Totodată simţeam, aşa cum mi se întâmplase în ultima vreme cu toate amuzamentele de acest gen, un fel de rezistenţă şi reţinere, un fel de antipatie la gândul de a trece pragul unor încăperi mari, supraaglomerate, zgomotoase, o timiditate şcolărească faţă de atmosfera care îmi era străină, faţă de lumea petrecăreţilor, faţă de dans.

Mergând agale, am trecut prin faţa unui cinematograf, m-

am uitat la strălucirea şuvoaielor de lumini şi a afişelor uriaşe, colorate, am mai făcut câţiva paşi, apoi m-am întors şi am intrat. Puteam să stau acolo liniştit, în întuneric, până aproape de ora unsprezece. Condus de un plasator cu lanternă, m-am împiedicat când am trecut printre draperii intrând în bezna sălii, mi-am găsit un loc şi m-am trezit dintr-odată în Vechiul Testament. Era unul dintre filmele care, chipurile, nu fuseseră făcute de dragul profitului, ci al unor ţeluri nobile şi sfinte, o mare montare cu risipă de rafinament, la care erau aduşi elevii, după-amiaza, de către profesorii lor de religie. Se juca tocmai povestea lui Moise şi a israeliţilor în Egipt, cu un număr copleşitor de oameni, cai, cămile, palate, totul plin de pompă faraonică şi de chinuri iudaice în mijlocul nisipului încins al deşertului. Am văzut cum Moise, tuns cam după modelul lui Walt Whitman, un Moise fastuos şi teatral, mergea inspirat şi sumbru prin pustiu în fruntea iudeilor, cu bastonul său lung, păşind ca zeul Wotan. L-am văzut cum se roagă lui Dumnezeu pe malul Mării Roşii, am văzut cum Marea Roşie se despică în două, eliberând un drum, un defileu printre munţi de apă (despre felul cum reuşiseră cineaştii să facă aşa ceva, catehumenii aduşi de preot la acest film religios aveau să discute multă vreme în contradictoriu), am văzut cum păşeau prin defileu profetul şi poporul înfricoşat, am văzut cum îndărătul lor apărură carele de luptă ale faraonului, am văzut cum egiptenii încremeniră la ţărm ezitând, dar apoi îşi recăpătară îndrăzneala şi intrară în defileu, am văzut cum munţii de ape se prăbuşiră peste impozantul faraon îmbrăcat în platoşă de aur şi peste toate, carele şi soldaţii lui, nu fără să-mi amintesc şi de un minunat duet pentru doi başi de Händel, în care faptele acestea sunt evocate în chip minunat. Am văzut, în continuare, cum Moise urca Sinaiul, un erou posomorit într-un deşert posomorit şi stâncos, asistând la momentul când Iehova i-a comunicat prin furtuni şi prin semnale luminoase cele zece porunci, în vreme ce la poalele muntelui mârşavul lui popor înălţa Viţelul de Aur şi se deda unor petreceri destul de frenetice. Mi se părea straniu şi incredibil să privesc toate acestea, să

văd că poveştile sfinte, eroii şi miracolele lor care, odinioară, aruncaseră asupra copilăriei noastre prima imagine incertă a unei alte lumi, a ceva supraomenesc, erau prezentate aici, contra cost, în faţa unui public mulţumit, care îşi mânca în linişte sandvişurile aduse de acasă – iată numai o probă, una singură, mică şi drăguţă, din stocul de marfă proastă şi din vânzarea la solduri a culturii, aşa cum se practică în zilele noastre. Dumnezeule, ca să fim feriţi de o asemenea porcărie ar fi trebuit să piară pe loc, chiar atunci, pe lângă egipteni, şi iudeii, şi toţi ceilalţi oameni, să fi murit cu toţii de o moarte năprasnică şi onorabilă, iar nu de una aparentă, cu jumătate de măsură, ca aceea de care murim noi în ziua de azi. Ei, da’ ce să-i faci!

Reţinerile mele tainice, sfiala mea nemărturisită în privinţa balului mascat nu se diminuaseră defel după filmul acesta şi după toate gândurile pe care mi le deşteptase, ba chiar îmi sporiseră în mod neplăcut, aşa încât a trebuit să fac un efort pentru ca, gândindu-mă la Hermina, să o pornesc în cele din urmă spre sălile Globus şi să intru acolo. Se făcuse târziu, balul era de mult în toi; treaz şi timid cum eram, am nimerit dintr-odată, încă înainte de a-mi scoate paltonul, într-un vârtej de oameni costumaţi, fiind înghiontit familiar, invitat de fete să facem o vizită în saloanele unde se servea şampanie, în vreme ce clovnii mă băteau pe umăr şi mă tutuiau. N-am răspuns nici unei invitaţii, m-am strecurat cu greu prin saloanele supraaglomerate până la garderobă unde, primind marca cu numărul, am băgat-o cu multă grijă în buzunar la gândul că, poate, în curând voi avea nevoie de ea, după ce mă voi fi săturat de vânzoleala de acolo.

În toate saloanele imensei clădiri domnea o agitaţie festivă, se dansa în toate sălile, chiar şi la subsol, coridoarele şi scările erau invadate de măşti, de dansatori, de muzică, de râsete şi de un du-te-vino. M-am strecurat neliniştit prin învălmăşeală, părăsind orchestra de negri pentru o orchestră folclorică, plecând din marea şi strălucitoarea sală principală pentru a colinda pe coridoare,

pe scări, până la baruri, până la bufete, până în saloanele unde se servea şampanie. Pe pereţi atârnau îndeosebi picturile vesele, îndrăzneţe ale unor pictori foarte tineri. Erau tot felul de oameni acolo, artişti, ziarişti, eruditi, oameni de afaceri şi, fireşte, întreaga pleiadă a chefliilor din oraş. Dintr-una din orchestre făcea parte şi mister Pablo, care sufla entuziasmat în ţeava lui arcuită; recunoscându-mă, m-a salutat, cântând mai tare. Împins de mulţime, ajungeam când într-un salon, când într-altul, urcam scări, coboram scări; un coridor de la subsol adăpostea decorul unui iad imaginat de artişti, iar o orchestră formată din diavoli se dezlănţuise acolo de parcă îşi ieşise din minţi. După o vreme, am început să privesc atent în jur, ca să le descopăr pe Hermina şi pe Maria, am început să le caut străduindu-mă de mai multe ori să ajung în salonul principal, dar de fiecare dată mă rătăceam sau mă trezeam că tot puhoiul de oameni curgea în direcţia inversă. Se făcuse miezul nopţii şi eu nu găsisem încă pe nimeni; cu toate că încă nu dansasem, îmi era deja foarte cald şi ameţisem, m-am aruncat pe primul scaun, lângă tot felul de oameni necunoscuţi, cineva mi-a turnat vin şi mi-am dat seama că participarea la asemenea petreceri zgomotoase nu mai era potrivită pentru un om în vârstă cum eram eu. M-am resemnat şi mi-am băut paharul cu vin, holbându-mă la braţele şi spinările goale ale femeilor, privind cum tot felul de măşti groteşti defilau pe dinaintea mea, m-am lăsat înghiontit şi le-am trimis la plimbare pe cele câteva fete care voiau să stea în braţele mele sau să danseze cu mine. „Urs morocănos şi bătrân“, exclamă una dintre ele şi pe bună dreptate. M-am hotărât să mai beau ceva, să prind puţin curaj, să capăt puţin chef, dar nici vinul nu-mi plăcea, abia dacă am reuşit să dau pe gât un al doilea pahar. Şi aveam tot mai mult sentimentul că îndărătul meu stătea lupul de stepă, cu limba scoasă. Nu-mi găseam niciun rost, nu aveam ce căuta acolo. Venisem cu cele mai bune intenţii, numai că aici nu mă puteam înveseli, bucuria aceea zgomotoasă, turbulentă, râsetele şi toată nebunia din jurul meu mi se păreau prosteşti şi artificiale.

Aşa s-a făcut că, la ora unu, m-am strecurat din nou, tiptil, spre garderobă, dezamăgit şi supărat, vrând să-mi îmbrac paltonul şi să plec. Suferisem o înfrângere, reintrasem în pielea lupului de stepă, iar Hermina n-avea să mi-o ierte. Dar nu putea fi altfel. Privisem încă o dată atent în jurul meu, în timp ce-mi făceam loc cu greu prin mulţime spre garderobă, doar-doar voi vedea-o pe vreuna dintre prietenele mele. Zadarnic. Ajunsesem până la ghişeu, garderobierul politicos, aflat de partea cealaltă, întinsese mâna să-i dau marca cu numărul, eu băgasem mâna în buzunarul hainei – dar marca nu mai era acolo! Drace, asta-mi mai lipsea. În cursul preumblărilor mele triste prin saloane sau pe când şedeam să beau vinul acela fad, băgasem de mai multe ori mâna în buzunar, luptând cu imboldul de a pleca de acolo, şi simţisem mereu marca rotundă, plată, la locul ei. Iar acum nu se mai afla acolo. Toate erau împotriva mea.

— Ţi-ai pierdut marca? m-a întrebat cu voce stridentă un diavol mic, roşu şi galben, care răsărise lângă mine. Poftim, camarade, poţi să o iei pe a mea – şi mi-o şi oferi. În vreme ce o apucam mecanic, răsucind-o între degete, tipul acela mic şi zglobiu dispăru.

Apropiind de ochi marca mică, rotundă, din carton, pentru a vedea ce număr era trecut pe ea, am observat că nu avea niciun număr, ci numai câteva mâzgălituri, ceva scris mărunt. L-am rugat pe garderobier să aştepte, m-am dus până la cea mai apropiată lustră şi am citit. Cu litere mici, şovăielnice, fuseseră mâzgălite, greu descifrabil, următoarele:

ÎN NOAPTEA ACEASTA DE LA ORA PATRU
TEATRU MAGIC
— NUMAI PENTRU NEBUNI –
INTRAREA SE PLĂTEŞTE CU MINŢILE.
NU E PERMISĂ ORICUI. HERMINA ESTE ÎN IAD.

Aşa cum o marionetă, al cărei fir i-a scăpat o clipă mânuitorului, încremeneşte într-o năuceală şi o moarte

scurtă, iar apoi îşi revine şi începe să joace din nou, dansând şi mişcându-se, tot aşa reveneam şi eu cu pas elastic, tineresc şi plin de zel, tras de un fir magic în viermuiala de care tocmai fugisem obosit, lipsit de orice chef şi îmbătrânit. Niciun păcătos nu s-a grăbit vreodată atât de mult ca să ajungă în iad. Cu puţin timp mai înainte mă strângeau pantofii de lac, aerul îmbâcsit de parfum mă îngreţoşa, zăpuşeala mă moleşise; acum însă păşeam sprinten, ca pe arcuri, în ritm de *onestep,* prin toate saloanele, direct spre iad, simţeam că în aer plutea o vrajă, căldura mă legăna şi mă purta, la fel ca şi viitoarea muzicii, beţia culorilor, mireasma umerilor de femeie, ameţeala sutelor de oameni, râsetele, ritmurile de dans, strălucirea tuturor ochilor aprinşi. O dansatoare spaniolă mi se aruncă în braţe:

— Dansează cu mine!

— Nu pot, i-am spus eu, trebuie să mă duc în iad. Dar mi-ar face plăcere să mă săruţi.

Gura roşie de sub mască se apropie de mine şi abia în vreme ce ne sărutam am recunoscut-o pe Maria. Am cuprins-o strâns în braţe, gura ei plină înflorise ca un trandafir văratic. Şi iată că am şi început să dansăm, sărutându-ne în continuare, dansând prin faţa lui Pablo, care se agăţase ca un îndrăgostit de ţeava aceea sonoră, urlând cu delicateţe, iar privirea lui animalică, frumoasă, ne învălui radioasă, pe jumătate absentă. Dar nu făcusem nici douăzeci de paşi de dans, că muzica încetă, iar eu, cu toată părerea de rău, mi-am desfăcut mâinile din jurul Mariei.

— Aş fi vrut să mai dansez o dată cu tine, i-am spus eu îmbătat de căldura ei, hai, fă câţiva paşi cu mine, Maria, m-am îndrăgostit de braţul tău frumos, mai lasă-mi-l o clipă! Dar m-a chemat Hermina. E în iad.

— Mi-am închipuit eu. Cu bine, Harry, mie tot o să-mi fii drag.

Îşi lua rămas-bun. Trandafirul acela văratic răspândea un parfum de bun rămas, de toamnă, de soartă, un miros pârguit şi pătrunzător.

Am păşit mai departe prin lungile coridoare, înţesate de o

mulţime afectuoasă şi am coborât scările spre iad. Acolo, pe pereţii negri ca smoala ardeau lampioane cu o lumină stridentă, malefică, în vreme ce orchestra diavolilor cânta cu febrilitate. Pe un scaun înalt, la bar, stătea un tânăr drăguţ, nemascat, în frac, care m-a examinat scurt, cu o privire ironică. Vălmăşagul dansatorilor mă împinsese la perete, erau vreo douăzeci de perechi care dansau în încăperea aceea foarte îngustă. Nesăţios şi înspăimântat, am privit cu atenţie la toate femeile, cele mai multe purtau încă măşti, câteva dintre ele îmi zâmbiră, dar niciuna nu era Hermina. Tânărul acela frumos privea ironic la mine de pe scaunul înalt de la bar. În pauza următoare, îmi spuneam, ea va veni şi mă va chema. Dansul se sfârşi, dar n-a venit nimeni.

M-am îndreptat spre barul aflat într-un colţ al acelei încăperi joase. M-am aşezat pe scaunul de lângă tânăr şi mi-am comandat un whisky. În timp ce beam, am observat profilul acelui tânăr şi mi se păru cunoscut şi ademenitor ca o imagine din vremuri de demult, licărind ca un lucru preţios prin vălul de praf al trecutului. O, deodată m-a scuturat un fior: bine, dar era chiar Hermann, prietenul meu din tinereţe!

— Hermann! am spus eu ezitând.

El zâmbi.

— Harry? M-ai găsit?

Era Hermina, numai că-şi schimbase puţin coafura şi se pudrase uşor, chipul ei inteligent răsărea, nobil şi palid, din gulerul înalt, la modă, mâinile îi ieşeau uimitor de micuţe din mânecile largi ale fracului negru şi din manşetele albe, picioarele încălţate cu şosete bărbăteşti din mătase neagră şi albă se iveau uimitor de delicate din pantalonii lungi, negri.

— Hermina, aceasta-i costumaţia în care vrei să mă faci să mă îndrăgostesc de tine?

— Până acum, mi-a confirmat ea dând din cap, n-am reuşit decât să trezesc dragostea câtorva femei pentru mine. Dar acum este rândul tău. Hai să bem mai întâi un pahar cu şampanie.

Am băut, şezând pe scaunele noastre înalte de la bar, în vreme ce alături se dansa mai departe în acordurile puternice ale muzicii care se revărsa din instrumentele de coarde. Şi, fără ca Hermina să-mi fi făcut impresia că-şi dădea cât de cât silinţa, nu trecu mult că m-am şi îndrăgostit de ea. Cum purta haine bărbăteşti, nu puteam să dansăm împreună, nu-mi puteam permite niciun gest de tandreţe, nicio iniţiativă, iar ea, în vreme ce sub masca ei de bărbat părea absentă şi indiferentă, mă învăluia cu toate farmecele feminităţii ce-i izvorau din priviri, din cuvinte, din gesturi. Fără ca măcar s-o fi atins, eram subjugat de farmecul ei, şi chiar acest farmec rămânea în limitele rolului ei, era unul hermafrodit. Căci ea vorbea cu mine despre Hermann şi despre copilăria noastră, a mea şi a ei, despre anii care au premers maturizării sexuale, când capacitatea adolescentină de a iubi cuprinde nu numai cele două sexe, ci tot ceea ce este legat de simţuri şi de spirit, toate fiind înzestrate cu capacitatea de a se metamorfoza ca în basme, capacitate de care numai oamenii aleşi şi poeţii mai au parte din când în când şi la vârste mai înaintate. Juca bine rolul de băiat, fuma ţigări şi discuta cu uşurinţă, spiritual, adesea puţin ironic, dar în toate se întrevedea erosul, totul se transforma, luând drumul către simţurile mele, într-o seducţie plină de graţie.

Cât de sigur fusesem crezând că o cunosc bine pe Hermina, şi cât de diferită, total diferită, mi se dezvăluise în noaptea aceasta! Cât de dulce şi cât de discret strângea în jurul meu plasa râvnită, dându-mi să beau, în joacă, întocmai ca o vrăjitoare, din dulcea otravă!

Stăteam aşa, discutând şi bând şampanie. Ne-am plimbat apoi agale prin saloane ca nişte descoperitori mânaţi de dorul aventurii, puneam ochii pe câte o pereche şi trăgeam cu urechea cum se jucau de-a dragostea. Ea mi-a arătat femei cu care mi-a cerut să dansez, dându-mi sfaturi cu privire la meşteşugurile seducţiei ce trebuiau aplicate la una şi la alta. Ne-am jucat de-a rivalii, alergând un timp după aceeaşi femeie, dansând amândoi cu ea, cu schimbul, căutând amândoi să o cucerim. Şi totuşi, toate acestea

erau doar un joc al măştilor, era un joc al nostru, care ne apropia pe noi doi, tot mai strâns, făcând să ne aprindem unul pentru celălalt. Totul era un basm, totul se îmbogăţise cu o nouă dimensiune, câştigase o semnificaţie mai profundă, toate erau joc şi simbol. Am văzut o femeie tânără, foarte frumoasă, care părea că suferă şi că e nemulţumită, Hermann dansă cu ea, o făcu să se deschidă ca o floare, dispăru cu ea într-un chioşc unde se servea şampanie şi îmi povesti după aceea că o cucerise pe femeia aceea nu ca bărbat, ci ca femeie, cu farmecele de pe Lesbos. Pentru mine însă, clădirea răsunătoare, plină de saloane în care se dansa tumultuos, mulţimea ameţită a măştilor se transforma încetul cu încetul într-un paradis nebunesc, fiecare floare îşi trimitea farmecul parfumului ei, atingeam în joacă fruct după fruct cu degete curioase şi cercetătoare, şerpi mă priveau seducător din umbra verde a chioşcurilor, câte o floare de lotus apărea fantomatic deasupra mlaştinii negre, păsări fermecate mă atrăgeau printre tufe şi ramuri, iar toate acestea mă apropiau de ţelul râvnit, toate mă copleşeau cu dorul mereu înnoit de femeia unică. O dată am dansat cu o fată necunoscută, mă aprinsesem şi îi făceam curte, am luat-o cu mine în vârtejul acela ameţitor, plutind în ireal, iar ea mi-a zis dintr-odată, râzând:

— Eşti de nerecunoscut. Aseară erai atât de prost şi de fad.

Şi am recunoscut-o pe cea care acum câteva ore îmi spusese că sunt un „urs morocănos şi bătrân“. Credea că acum sunt al ei, dar la dansul următor o alta mă făcea să mă încing. Am dansat fără întrerupere două ore sau mai mult, toate dansurile, chiar şi pe cele pe care nu le învăţasem niciodată. În preajma mea apărea mereu Hermann, tânărul zâmbitor, îmi făcea semne cu capul, pentru ca apoi să dispară în vânzoleală.

La balul din noaptea aceasta am avut parte de un sentiment pe care nu-l cunoscusem timp de cincizeci de ani, cu toate că orice fetişcană sau orice student îl cunoaşte: am trăit sentimentul unei sărbători, beţia unei

colectivităţi care se distrează, taina individului pierdut în mulţime, acea *unio mystica* a bucuriei. Auzisem deseori vorbindu-se despre toate acestea, orice slujnică le cunoştea, deseori am observat cum ochii celui care povestea începeau să strălucească şi zâmbisem, gândindu-mă la aceste lucruri, când cu un aer de superioritate, când cu invidie. De sute de ori în viaţă văzusem cum răsărea o lumină în ochii celui adâncit în extaz, ai celui mântuit de el însuşi, cum se cufunda cu un zâmbet parcă rătăcit cel care se pierdea în beţia comunităţii, văzusem toate astea, în variante nobile sau ordinare, atât la recruţii şi marinarii beţi, cât şi la marii artişti, mai ales entuziasmul unor reprezentaţii festive, dar nu mai puţin şi la tinerii soldaţi care porneau la război, iar în ultima vreme admirasem, îndrăgisem, ironizasem şi invidiasem strălucirea şi zâmbetul fericitului căzut în extaz, al prietenului meu Pablo, când se înclina fericit, îmbătat de muzică, deasupra saxofonului său, în orchestră, sau când privea încântat şi extaziat la dirijor, la baterist sau la cel care cânta la banjo. De un asemenea zâmbet, de o strălucire atât de copilărească, îmi spusesem eu uneori, nu sunt capabili decât oamenii foarte tineri sau popoarele care nu-şi permiteau o atât de pronunţată profilare şi diferenţiere a indivizilor. Astăzi însă, în noaptea aceasta binecuvântată, chiar şi eu, lupul de stepă Harry, radiam zâmbind astfel, eu însumi pluteam în braţele acestei fericiri profunde, copilăreşti, feerice, eu însumi sorbeam din visul şi beţia dulce a contopirii cu ceilalţi, a muzicii, ritmului, vinului şi poftei trupeşti pe care unii studenţi le ridicau în slăvi când relatau despre balurile la care participaseră, iar eu îi ascultasem atât de des, odinioară, cu ironie şi cu o superioritate deplorabilă. Eu nu mai eram eu însumi, personalitatea mea se dizolvase în beţia acelei sărbători precum sarea în apă. Dansam când cu o femeie, când cu alta, dar nu o cuprindeam numai pe femeia aceea în braţe, nu numai părul ei mă mângâia, nu sorbeam numai mirosul ei, ci strângeam în braţe toate femeile care, ca şi mine, pluteau în acelaşi salon, în ritmul aceluiaşi dans, al

aceleiaşi muzici, femei ale căror chipuri strălucitoare se perindau prin faţa mea ca nişte flori mari, miraculoase, toate erau ale mele, eu însumi eram al tuturor, toţi ne împărtăşeam unii din alţii. Nu erau excluşi nici bărbaţii, mă descopeream şi în ei, nici ei nu-mi erau străini, zâmbetul lor era şi al meu, la stăruinţele lor amoroase luam parte şi eu, iar la ale mele, şi ei.

În iarna aceea, un nou dans cucerise lumea, un foxtrot care se numea *Yearning.* Acest *Yearning* a fost cântat de multe ori, fără întrerupere, era solicitat mereu, eram posedaţi de el, ne ameţise, toţi îngânam melodia lui. Am dansat fără să mă opresc, cu orice femeie care întâmplător mi se ivea în cale, cu fete abia ieşite din adolescenţă, cu femei tinere şi înfloritoare, cu unele aflate în deplină şi vărătică maturitate, cu altele care se ofileau melancolice: toate mă încântau, îmi dădeau prilejul să râd, mă făceau să strălucesc de fericire. Iar când Pablo a observat cât de radios eram eu, cel pe care întotdeauna îl considerase un sărman amărât, demn de toată mila, m-a străfulgerat cu ochii, s-a ridicat entuziasmat de pe scaunul din orchestră, a suflat mai puternic în cornul său, s-a suit pe scaun, suflând de acolo, de sus, cu obrajii umflaţi, legănându-se sălbatic şi fericit împreună cu instrumentul său în ritmul acelui *Yearning*, iar eu şi partenera mea îi trimiteam bezele în zbor, cântând şi noi cu glas tare. Ah, îmi spuneam din când în când, poate să mi se întâmple orice, căci am fost şi eu o dată fericit, radios, eliberat de mine însumi, am fost fratele lui Pablo, am fost şi eu copil.

Pierdusem noţiunea timpului, nu ştiu câte ore sau câte clipe a durat fericirea acestei beţii. Şi nici nu am observat că pe măsură ce se înflăcărau mai mult, petrecăreţii se retrăgeau între ei, ocupând un spaţiu din ce în ce mai mic. Cei mai mulţi plecaseră deja, pe coridoare se făcuse linişte şi multe lumini fuseseră stinse, pe scara principală pierise orice animaţie, în saloanele de sus orchestrele amuţeau una după alta, părăsind balul; numai în salonul principal şi în iadul de la subsol pestriţa beţie a petrecerii se mai desfăşura încă, încingându-se fără întrerupere. Cum nu

puteam dansa cu Hermina, cea cu chip de adolescent, ne întâlneam şi ne salutam mereu numai pe fugă, în pauzele dintre dansuri, pe urmă ea a dispărut de tot nu numai din ochii, ci şi din gândurile mele. Nu mai aveam niciun fel de gânduri. Pluteam absorbit de vălmăşeala şi beţia dansului, împresurat de parfumuri, sunete, oftaturi, cuvinte, întâmpinat şi încălzit de priviri străine, înconjurat de chipurile, buzele, obrajii, braţele, sânii şi genunchii unor fiinţe străine, ritmul muzicii mă mâna ca un val încolo şi încoace.

Atunci am zărit dintr-odată, deşteptându-mă parcă o clipă, printre invitaţii care mai umpleau până la refuz unul dintre salonaşe, ultimul în care mai răsuna muzica – atunci am zărit dintr-odată, o Pierrette, îmbrăcată în negru, cu chipul sulemenit în alb, era o fată frumoasă şi fragedă, singura care îşi păstrase masca pe chip, apariţia era încântătoare, nu o mai văzusem în noaptea aceea. În vreme ce toţi ceilalţi arătau istoviţi de nesomn, având chipurile înroşite, înfierbântate, costumele boţite, gulerele şi jabourile ofilite, Pierrette cea îmbrăcată în negru era proaspătă şi nou-nouţă cu chipul ei alb ascuns sub mască şi costumul fără o cută măcar, jaboul neatins, manşetele de dantelă imaculate şi părul proaspăt coafat. Mă atrăgea ceva spre ea, am cuprins-o în braţe şi am antrenat-o la dans, jaboul ei parfumat îmi gâdila bărbia, părul ei îmi mângâia obrazul, trupul ei tânăr, cu carnea tare se mlădia după mişcările mele mai delicat şi mai intim decât o făcuse orice altă parteneră a mea din noaptea aceasta, mi se dăruia şi mi se refuza, poruncindu-mi şi ispitindu-mă mereu la noi atingeri. Şi, dintr-odată, în clipa în care, dansând, m-am aplecat să-i caut gura, pe buzele ei se ivi un zâmbet de superioritate şi de veche familiaritate, am recunoscut bărbia aceea voluntară, am recunoscut fericit umerii, coatele, mâinile. Era Hermina, nu mai era Hermann, îşi schimbase veşmintele, se împrospătase, se parfumase şi se pudrase discret. Buzele, arzânde, ni s-au întâlnit, preţ de o clipă trupul ei s-a lipit tot de mine, până jos, în dreptul genunchilor, vibrând de dorinţă şi dăruire, apoi şi-a retras

gura, dansând reţinută şi distantă. Când muzica încetă, ne-am oprit îmbrăţişaţi, toate celelalte perechi din jurul nostru băteau, încinse, din palme, din picioare, urlau, incitând orchestra epuizată să mai cânte o dată *Yearning.* Şi iată că, brusc, am băgat de seamă cu toţii că se făcuse dimineaţă, am zărit lumina palidă dindărătul draperiilor, am simţit că toată petrecerea se apropia de sfârşit, am ghicit deja oboseala ce avea să ne cotropească şi ne-am avântat din nou, orbeşte, râzând deznădăjduiţi, în vârtejul dansului, al muzicii, al salbei de lumini, călcam zgomotoşi în ritmul acela, pereche lângă pereche, simţind fericiţi, încă o dată, cum marele val îşi spărgea creasta spumoasă deasupra noastră. În timpul acestui dans, Hermina îşi abandonase superioritatea, ironia şi răceala – ştia că nu trebuia să mai facă niciun efort pentru ca să mă îndrăgostesc de ea. Eram al ei. Şi ea mi se dăruia în dans, în priviri, în sărut, în zâmbet. Toate femeile acestei nopţi febrile, toate femeile cu care dansasem, toate pe care le înflăcărasem, toate care mă înflăcăraseră pe mine, toate pe care le curtasem, toate de care mă lipisem, cuprins de dorinţă, toate după care privisem jinduind de dragoste, toate se contopiseră într-una singură, în aceea care acum se afla, ca o floare, în braţele mele.

Dansul acesta nupţial s-a prelungit multă vreme. De două sau trei ori muzica dădu semne de oboseală, suflătorii şi-au pus instrumentele deoparte, pianistul s-a ridicat, primul violonist şi-a scuturat capul în semn că este epuizat, dar de fiecare dată viitoarea invitaţilor care mai rămăseseră şi care îi conjurau să cânte reuşea să-i incite din nou, aşa că ei ne cântau iarăşi, ne cântau mai repede, ne cântau mai sălbatic. Apoi, pe când noi ne îmbrăţişam în continuare, respirând cu greu după ultimul dans pătimaş, capacul pianului s-a închis cu zgomot, braţele noastre au căzut obosite, întocmai ca acelea ale suflătorilor şi violoniştilor, flautistul şi-a vârât flautul în toc, uşile au fost deschise, iar un curent de aer rece pătrunse înăuntru, apoi au apărut servitorii aducând paltoanele şi chelnerul de la bar stinse lumina. Invitaţii au început să se împrăştie ca nişte stafii,

înspăimântători la vedere, cei care tocmai dansaseră încinşi până la incandescenţă îşi îmbrăcau înfiguraţi paltoanele, ridicând gulerele. Hermina stătea palidă, dar zâmbitoare. Şi-a ridicat alene braţele, dându-şi părul peste cap, subsuoara ei strălucea în lumină, o umbră subţire, infinit de delicată îi cădea de acolo până pe sânul acoperit, iar linia aceea de umbră infimă, tremurătoare, părea să conţină într-însa tot farmecul ei, toate jocurile şi promisiunile frumosului ei trup, concentrate ca într-un surâs.

Stăteam privind unul la celălalt, rămăsesem ultimii în salon, ultimii în toată clădirea. Undeva, jos, am auzit cum se închidea o poartă, cum se spărgea un pahar, câteva chicote se pierdură amestecate în larma neplăcută, grăbită a automobilelor care se puneau în mişcare. Undeva, dintr-o depărtare şi o înălţime imposibil de precizat, am auzit răsunând nişte hohote de râs, nişte hohote neobişnuit de limpezi şi de vesele, dar totodată înfricoşătoare şi străine, un râs de cristal şi de gheaţă, clar şi radios, însă rece şi neîndurător. De unde cunoşteam eu timbrul acestor hohote stranii? N-am putut să-mi dau seama.

Stăteam amândoi privind unul la celălalt. Preţ de o clipă m-am trezit, m-am limpezit, simţind cum în spinare mi se adunase parcă şi mă strivea o imensă oboseală, simţeam cum veşmintele-mi îmbibate de sudoare atârnau pe mine dezgustător de umede şi călduţe, am văzut cum mâinile îmi ieşeau înroşite, cu vinele umflate, de sub manşetele boţite şi pătate de transpiraţie. Dar mi-am revenit repede, căci privirea Herminei ştergea totul. Privirea ei, din care aveam impresia că se uită la mine propriul meu suflet, făcea să se prăbuşească orice realitate, chiar şi realitatea simţurilor mele care o doreau. Priveam fermecaţi unul la celălalt, fermecat se uita la mine micul şi sărmanul meu suflet.

— Eşti pregătit? m-a întrebat Hermina, iar zâmbetul îi dispăru, la fel cum dispăru şi umbra de pe sânul ei. Râsetele acelea străine răsunau tot mai încet, departe, sus, în spaţii necunoscute.

Am dat afirmativ din cap. O da, eram pregătit.

În uşă apăru Pablo muzicantul, cuprinzându-ne în lumina

veselă a ochilor lui care, de fapt, erau ochii unui animal, numai că în timp ce ochii animalelor sunt plini, întotdeauna, de seriozitate, ai lui râdeau în permanenţă şi tocmai râsul ascuns în ei îi făcea să fie ochi de om. Flutură o mână spre noi, cu întreaga lui cordialitate şi amabilitate. Purta o jachetă de casă din mătase viu colorată, deasupra reverelor ei roşii se vedeau gulerul boţit al cămăşii şi chipul lui palid, extenuat, straniu de ofilit şi de fad, dar strălucirea ochilor lui negri te făcea să uiţi totul. Ochii lui ştergeau şi ei realitatea, şi ei te puteau fermeca.

I-am urmat îndemnul şi, la uşă, mi-a spus încet:

— Frate Harry, te invit la o mică reprezentaţie. Intrarea e numai pentru nebuni, te costă minţile. Eşti pregătit?

Am confirmat din nou, dând din cap.

Ce om simpatic! Ne-a luat de braţ cu tandreţe, grijuliu, Hermina în dreapta, eu în stânga lui, conducându-ne sus, pe o scară, până am ajuns într-o cameră mică, rotundă, în care, de sus, cădea o lumină albăstrie, era o încăpere aproape goală, înăuntru nu se afla nimic altceva decât o măsuţă rotundă şi trei fotolii în care ne-am aşezat.

Unde ne aflam? Dormeam? Eram acasă? Călătoream cu automobilul? Nu, mă găseam într-un spaţiu rotund, scăldat într-o lumină albastră, într-o atmosferă rarefiată, într-o sferă a realităţii ce devenise extrem de permeabilă. Oare de ce era atât de palidă Hermina? De ce vorbea Pablo atât de mult? Poate că eu eram cel care îl făcea să vorbească, cel care vorbea dintr-însul? Oare nu mă privea şi din ochii lui doar propriul meu suflet, pasărea aceea pierdută, înfricoşată, întocmai ca din ochii cenuşii ai Herminei?

Prietenul nostru Pablo ne privea şi ne vorbea cu toată amabilitatea blajină şi întru câtva ceremonioasă, vorbea mult despre câte şi mai câte. El, cel pe care nu-l auzisem niciodată vorbind coerent, pe care nu-l interesau niciun fel de dezbateri sau de formulări, până într-atât încât nu crezusem că e în stare să gândească, tocmai el vorbea acum, glăsuia cursiv şi impecabil, cu vocea lui blândă, caldă.

— Prieteni, v-am invitat la o reprezentaţie pe care Harry

şi-o doreşte de multă vreme, pe care de multă vreme o visează. S-a făcut cam târziu şi probabil că toţi suntem cam obosiţi. Haideţi, deci, să ne odihnim puţin aici şi să ne refacem puterile.

Dintr-o nişă aflată în perete a luat trei păhărele, o sticluţă nostimă şi o cutiuţă exotică făcută din lemnişoare colorate, a umplut paharele, turnând din sticluţă, a luat din cutie trei ţigări subţiri, lungi, galbene, apoi a scos din jacheta lui de mătase o brichetă şi ne-a oferit foc. Tolăniţi în fotolii, fumam toţi trei pe îndelete, fumul era dens ca de tămâie, trăgeam pe îndelete câte o înghiţitură din băutura dulce-acrişoară cu un gust uimitor de necunoscut, străin, iar efectul ei a fost într-adevăr reconfortant, îmbucurător, ca şi cum ne-am fi umplut cu un gaz care ne făcea să ne pierdem greutatea. Am stat astfel fumând, trăgând încet din ţigară, ne odihneam, apoi mai sorbeam câte puţin din pahare, simţind că devenim uşori şi veseli. Iar în tot acest timp, Pablo spusese în surdină, cu vocea lui caldă:

— Mă bucur, dragă Harry, că astăzi eşti musafirul meu. Te-ai săturat adesea de viaţă, vrând să pleci de aici, nu-i aşa? Ceea ce doreşti dumneata este să părăseşti timpul acesta, lumea aceasta, realitatea aceasta şi să pătrunzi într-o alta, care să ţi se potrivească mai bine, într-o lume atemporală. Fă-o, dragă prietene, te invit chiar s-o faci. Ştii, desigur, unde se află ascunsă cealaltă lume, ştii că de fapt cauţi lumea propriului dumitale suflet. Numai în propriul dumitale interior trăieşte cealaltă realitate la care râvneşti. Eu nu pot să-ţi ofer ceva ce nu există deja în dumneata, nu pot să-ţi deschid o altă galerie de imagini decât pe aceea a sufletului dumitale. Nu pot să-ţi ofer nimic, poate doar un prilej, un imbold, o cheie. Eu nu te ajut decât pentru ca propria lume să devină vizibilă şi atâta tot.

Vârî din nou mâna în buzunarul jachetei lui viu colorate şi scoase o mică oglindă rotundă.

— Priveşte: iată cum te-ai văzut pe dumneata însuţi până acum!

Ţinea oglinjoara dinaintea ochilor mei (mi-am amintit de un vers din copilărie: „Oglinjoară, oglinjoară în mânuţă“) şi

am văzut, puţin cam nebuloasă şi dezlânată, o imagine tulburătoare, plină de mişcare, plină de o activitate febrilă şi de fierbere: eram eu, Harry Haller, şi, în interiorul acestui Harry, se afla lupul de stepă, un lup timid, frumos, care privea însă dezorientat şi înfricoşat, ochii îi luceau când cu răutate, când cu tristeţe, iar chipul acesta de lup curgea, mişcându-se neostoit, prin Harry, asemeni unui afluent care, prin culoarea lui diferită, tulbură şi frământă un fluviu, purtând împreună o luptă dureroasă, muşcând unul din celălalt, sub semnul dorului nepotolit de a căpăta o înfăţişare anume. Lupul acela fluid, cu chipul conturat numai pe jumătate, mă privea trist, trist de tot, cu nişte ochi frumoşi, timizi.

— Aşa te-ai văzut pe dumneata însuţi, a mai spus o dată Pablo încet, vârând oglinda la loc, în buzunar.

Am închis ochii recunoscător şi am mai băut din elixirul acela.

— Gata, ne-am odihnit, spuse Pablo, ne-am refăcut puterile şi am pălăvrăgit niţel. Dacă simţiţi că nu mai sunteţi obosiţi, vă voi arăta acum stereoscopul meu şi vă voi introduce în micul meu teatru. Sunteţi de acord?

Ne-am ridicat, Pablo păşea zâmbitor înaintea noastră, deschise o uşă, trase la o parte o cortină şi iată-ne ajunşi în coridorul rotund, de forma unei potcoave, al unui teatru, ne găseam exact la mijloc, iar de ambele părţi ale coridorului arcuit se aflau incredibil de multe uşi înguste ce duceau spre loje.

— Iată, acesta este teatrul nostru, ne-a explicat Pablo, un teatru amuzant, sper că veţi găsi suficiente lucruri de care să râdeţi.

Şi râse el însuşi cu glas tare, scoţând numai câteva sunete care însă m-au înfiorat din creştet până în tălpi, căci recunoşteam râsul acela limpede şi bizar, pe care îl auzisem mai înainte venind de undeva, din înalt.

— Teatrul meu are uşi pentru câte loje doriţi, zece sau o sută, sau o mie, iar îndărătul fiecărei uşi vă aşteaptă exact ceea ce căutaţi. O galerie minunată de imagini, iubite prietene, dar nu ţi-ar folosi la nimic dacă ai trece prin ea

aşa cum eşti. Ai fi incomodat şi orbit de ceea ce obişnuieşti a numi propria personalitate. Ai ghicit de mult, fără îndoială, că învingerea timpului, mântuirea de realitate sau indiferent cum vrei să numeşti acest dor nu înseamnă altceva decât năzuinţa de a scăpa de aşa-zisa dumitale personalitate, de închisoarea în care zaci. Şi dacă ai intra în teatrul acesta aşa cum eşti, atunci ai vedea totul cu ochii lui Harry, ai vedea totul prin lentilele lupului de stepă. De aceea eşti rugat să te descotoroseşti de aceste lentile, să ai amabilitatea de a preda mult stimata dumitale personalitate la garderobă, unde îţi stă la dispoziţie oricând o vei dori din nou. Plăcuta seară de dans pe care ai petrecut-o, tratatul despre lupul de stepă, în fine, stimulentul pe care tocmai l-am savurat ar trebui să te fi pregătit suficient. Dumitale, Harry, îţi va sta la dispoziţie, după ce îţi vei dezbrăca stimabila personalitate, partea stângă a teatrului, ţie, Hermina, cea din dreapta, iar înăuntru vă puteţi întâlni iarăşi, după cum veţi dori. Hermina, te rog să te duci până una-alta după cortină, vreau să-l iniţiez mai întâi pe Harry.

Hermina dispăru în dreapta, trecând prin faţa unei oglinzi imense care acoperea peretele din spate, de la podea până la arcadă.

— Aşa, Harry, acum vino şi încearcă să fii bine dispus. Căci scopul întregii reprezentaţii este tocmai acela de a te înveseli, de a te învăţa să râzi – sper că vei face în aşa fel, încât să-mi uşurezi sarcina. Doar te simţi bine, nu-i aşa? Da? Nu ţi-e cumva frică? Atunci e bine, foarte bine. Vei păşi fără teamă şi cu sinceră bucurie în lumea noastră, a aparenţelor, în care, conform obiceiului, îţi vei face intrarea printr-un mic simulacru de sinucidere.

A scos din nou oglinjoara lui din buzunar, ţinându-mi-o dinaintea ochilor. Harry cel confuz, nebulos şi invadat de făptura lupului ce lupta să capete contur, mă privea din nou, imaginea îmi era bine cunoscută şi realmente antipatică, iar nimicirea ei nu-mi producea nicio strângere de inimă.

— Vei şterge din oglindă această imagine, de care, de

acum încolo, te poţi lipsi, dragă prietene, şi nu e nevoie de mai mult. Va fi suficient să priveşti la această imagine şi, atunci când dispoziţia dumitale o va permite, să râzi din toată inima, sincer. Te afli aici într-o şcoală a umorului, va trebui să înveţi cum se râde. Ei, iar orice umor de calitate începe prin aceea că nu-ţi mai iei în serios propria persoană.

M-am uitat fix în oglinjoară, în oglinjoara din mână, în care lupul Harry îşi trăia zbaterea. Preţ de o clipă am simţit cum ceva se zbate în mine, în străfundul meu, încet, dar dureros, un fel de amintire, un fel de dor de casă, un fel de remuşcare. Pe urmă, neliniştea aceasta uşoară a făcut loc unui alt sentiment, comparabil cu senzaţia pe care o ai atunci când, din maxilarul anesteziat cu cocaină ţi-a fost extras un dinte bolnav, e un simţământ de uşurare, de piatră luată de pe inimă, dar totodată de uimire pentru că nu te-a durut chiar atât de tare. Acestui sentiment i s-a mai adăugat şi prospeţimea unei bune dispoziţii şi cheful de a râde, nu le-am putut rezista, aşa încât am izbucnit într-un hohot de râs mântuitor. Imaginea tulbure din oglindă pâlpâi şi se stinse, suprafaţa mică, rotundă a oglinzii fusese parcă arsă dintr-odată, devenind cenuşie, estompată şi opacă. Râzând, Pablo aruncă ciobul, iar acesta se rostogoli pe podeaua infinitului coridor şi dispăru.

— Ai râs bine, Harry, a exclamat Pablo, vei putea învăţa să râzi întocmai ca nemuritorii. Iată, acum l-ai omorât cu adevărat pe lupul de stepă. Cu niciun brici nu poţi face aşa ceva. Bagă de seamă, lupul trebuie să rămână mort! Imediat vei putea părăsi realitatea stupidă. Cu prima ocazie vom ciocni un pahar şi ne vom săruta, dragul meu, niciodată nu mi-ai plăcut atât de mult ca astăzi. Şi, dacă va fi să mai pui preţ pe astfel de nimicuri, atunci vom putea filosofa şi discuta împreună cât vei voi în legătură cu muzica, şi Mozart, şi Gluck, şi Platon, şi Goethe. În acest moment vei pricepe de ce lucrul acesta nu a fost posibil până acum. — Să sperăm că ai reuşit să scapi de lupul de stepă pentru toată ziua de azi. Căci sinuciderea ta, firește, nu este definitivă; ne aflăm aici într-un teatru magic, în

care nu există realitate, ci doar imagini. Alege-ţi imagini frumoase şi vesele şi demonstrează că într-adevăr nu mai eşti îndrăgostit de dubioasa ta personalitate! Dar dacă vei dori totuşi s-o recapeţi, n-ai decât să priveşti din nou în oglinda pe care ţi-o voi arăta eu acum. Că doar cunoşti vorba aceea înţeleaptă: mai bine o oglinjoară în mână, decât două pe perete. Ha, ha! (Şi râse din nou, la fel de frumos şi de cutremurător.) – Aşa, iar acum nu mai avem de săvârşit decât un ceremonial foarte simplu şi hazliu. După ce ai aruncat lentilele personalităţii tale, hai, vino şi priveşte într-o oglindă adevărată! Ai să te amuzi.

Râzând şi făcând tot felul de drăgălăşenii nostime m-a răsucit, aşa încât mă aflam acum în faţa unei oglinzi uriaşe atârnate pe un perete. Acolo m-am văzut pe mine însumi.

L-am văzut, pentru o fracţiune de secundă, pe acel Harry pe care îl cunoşteam, însă pe chipul lui se citea o neobişnuită bună dispoziţie, era senin, surâzător. Dar abia ce l-am recunoscut că s-a şi destrămat, din el s-a desprins o a doua figură, o a treia, o a zecea, o a douăzecea şi toată oglinda aceea imensă se umplu cu tot felul de Harry sau cu bucăţi de Harry, cu nenumăraţi Harry, încât abia dacă-i puteam privi şi recunoaşte pe fiecare dintre ei în cele câteva fracţiuni de secundă. Unii dintre aceşti numeroşi Harry erau de aceeaşi vârstă cu mine, unii mai în vârstă, unii foarte bătrâni, alţii foarte tineri, adolescenţi, băieţi de şcoală, ştrengari, copii. Aceşti Harry de cincizeci de ani sau de douăzeci alergau şi săreau haotic, Harry de treizeci de ani, Harry de cinci ani, serioşi şi veseli, demni şi caraghioşi, bine îmbrăcaţi şi zdrenţăroşi, ba unii chiar complet goi, fără păr sau cu cârlionţi lungi, şi toţi aceştia eram eu şi pe fiecare dintre ei îl vedeam, îl recunoşteam în fulgerul unei clipe, după care dispărea la fel de repede, aluneca în toate direcţiile descompunându-se, spre stânga, spre dreapta, înspre adâncul oglinzii sau urcând spre suprafaţa acesteia. Unul dintre ei, un tip tânăr, elegant, se aruncă la pieptul lui Pablo îmbrăţişându-l şi fugind apoi împreună cu el. Iar un altul, care mi-a plăcut în mod deosebit, un tânăr drăguţ, încântător, de şaisprezece sau şaptesprezece ani, intră în

goană, ca o furtună, pe coridor şi citi cu nesaţ inscripțiile de pe toate uşile, eu păşeam în urma lui, iar el se opri dinaintea unei uşi pe care reuşii să citesc:

TOATE FEŢELE SUNT ALE TALE! INTRODUCEŢI O MONEDĂ DE O MARCĂ

Tânărul drăguţ îşi luă avânt, făcu un salt şi, aruncându-se cu capul înainte în orificiul unde trebuia introdusă moneda, dispăru îndărătul acelei uşi.

Dispăruse şi Pablo, se părea că dispăruse şi oglinda şi, odată cu ea, toate acele nenumărate figuri ale lui Harry. Mi-am dat seama că fusesem lăsat în voia mea şi a teatrului, aşa că am păşit curios din uşă în uşă, citind pe fiecare o inscripție, o ispită, o promisiune.

Inscripția:

HAI CU TOŢI LA VÂNĂTOARE!
MARE VÂNĂTOARE DE AUTOMOBILE

mă ispiti, aşa că am deschis uşa îngustă şi am intrat.

M-am trezit în mijlocul unei lumi zgomotoase şi febrile. Pe străzi goneau automobilele, unele erau blindate, vânând pietoni, făcându-i terci pe pavaj, strivindu-i de zidurile caselor. Am înţeles pe loc: era vorba de lupta dintre oameni şi maşini, o luptă de mult pregătită, de mult aşteptată, la fel de mult temută şi care izbucnise, în fine, acum. Pretutindeni în jur zăceau morţi şi sfârtecaţi, pretutindeni zăceau de asemenea automobile zdrobite, îndoite, pe jumătate arse, iar deasupra acestui haos se roteau avioane în care, de pe numeroase acoperişuri şi de la ferestre, se trăgea cu puşti şi mitraliere. Afişele stridente, superb de incitante, de pe toate zidurile, se adresau naţiunii, cu litere enorme, strălucind ca nişte făclii, chemând-o să militeze, în sfârşit, pentru cauza oamenilor şi împotriva maşinilor, să-i zdrobească, în sfârşit, pe bogătaşii îmbuibaţi, bine îmbrăcaţi şi parfumaţi, care storceau untul din oamenii lor cu ajutorul maşinilor, precum şi toate automobilele lor mari

care tuşeau, bârâiau supărător şi zbârnâiau drăceşte, să dea foc, în sfârşit, fabricilor, să facă puţină ordine şi să mai depopuleze pământul acesta terfelit, astfel încât să crească din nou iarba, încât în universul betonului prăfuit să poată să mai apară câte o urmă de pădure, câmpie, pajişte, râu sau mlaştină. Dimpotrivă, alte afişe, splendid pictate, stilizate fastuos în culori delicate şi mai puţin copilăreşti, dovedind o inteligenţă deosebită şi mult spirit, îi avertizau în chip înduioşător pe toţi proprietarii şi pe toţi cei cu mintea trează, atrăgându-le atenţia asupra iminenţei haosului şi anarhiei, prezentau într-adevăr emoţionant binefacerile ordinii, ale muncii, ale proprietăţii, ale culturii, ale dreptului, ridicând în slavă maşinile ca pe suprema descoperire, de ultimă oră, a oamenilor, cu ajutorul cărora aceştia urmau să se transforme în zeităţi. Am citit afişele gânditor, cuprins de admiraţie, le-am citit pe cele roşii, ca şi pe cele verzi, elocvenţa lor înflăcărată, logica lor imperioasă au avut asupra mea un efect fabulos, aveau dreptate, mă uitam pe deplin convins când la unele, când la celelalte, din păcate deranjat incontestabil de împuşcăturile dezlănţuite din jurul meu. Ei, dar lucrul principal era limpede: era război, un război violent, subtil şi deosebit de simpatic, în care nu era vorba de împărat, republică, frontiere, steaguri şi culori sau de alte asemenea lucruri mai mult decorative şi teatrale care, în fond, nu erau decât nişte ticăloşii, ci un război în care toţi acei care simţeau că se sufocă şi că viaţa nu le mai era pe plac puteau să-şi exprime nemulţumirea în mod combativ, urmărind distrugerea civilizaţiei de tinichea. Am văzut cum în ochii tuturor strălucea o poftă distructivă, o poftă de a omorî atât de limpede şi de sinceră, încât florile acestea roşii, sălbatice, au crescut pe dată şi în mine, şi şi-au desfăcut petalele cărnoase, râzând cu aceeaşi strălucire. M-am implicat cu bucurie în lupta aceea.

Dar cel mai frumos episod a fost cel în care lângă mine şi-a făcut apariţia, fără veste, colegul meu de şcoală Gustav, de care de zeci de ani nu mai ştiusem nimic şi care, odinioară, fusese cel mai nebunatic, cel mai puternic şi mai

însetat de viaţă dintre toţi prietenii de la începutul copilăriei mele. Inima mi s-a înveselit când am văzut că mă întâmpină clipind complice cu ochii lui albaştri, luminoşi. Mi-a făcut un semn, iar eu m-am îndreptat bucuros spre el.

— Dumnezeule mare, Gustav, am exclamat eu fericit, ce bine că te mai vede omul! Ce s-a ales din tine?

A râs enervant, exact aşa cum făcea pe vremea când eram copii.

— Dobitocule, mai e nevoie să ne punem întrebări şi să pălăvrăgim? M-am făcut profesor de teologie, iată că acum o ştii şi pe asta, dar astăzi, din fericire, teologia nu-şi mai are nicăieri rostul din cauza războiului. Ei, haidem!

Trase în şoferul unui mic autocamion care tocmai ne ieşise în cale fornăind, sări pe camion cu dexteritatea unei maimuţe, îl opri ca să mă urc şi eu, apoi am gonit diabolic printr-o ploaie de gloanţe şi printre maşini răsturnate până am ieşit din oraş, departe de ultimul cartier.

— Eşti de partea fabricanţilor? l-am întrebat pe prietenul meu.

— Da’ de unde, asta e o chestie de gust, o să ne mai gândim şi-acolo, afară. De fapt, stai, prefer să optez pentru cealaltă grupare, cu toate că, în esenţă, asta n-are nicio importanţă, desigur. Eu sunt teolog, iar Luther, înaintaşul meu, i-a ajutat la vremea lui pe principi şi pe bogătaşi împotriva ţăranilor, iată un lucru pe care vrem să-l dregem pe cât posibil. Ce maşină proastă, să sperăm că mai rezistă încă vreo câţiva kilometri!

Iute ca vântul, odrasla văzduhului, am gonit pârâind şi hodorogind până ce am ajuns într-un loc liniştit, cu verdeaţă, situat la multe mile depărtare, după ce străbătuserăm o câmpie întinsă şi suiserăm, încet-încet, panta unui masiv muntos. Ne-am oprit aici, pe şoseaua netedă, lucitoare, care se strecura între un perete stâncos abrupt şi un zid scund de protecţie, şerpuind îndrăzneţ până sus, sus, dincolo de un lac albastru, strălucitor.

— Ce regiune frumoasă, am spus eu.

— Foarte drăguţă. Putem să o numim şoseaua axelor, pe aici se vor rupe diverse axe, micuţule Harry, fii atent!

La marginea drumului se afla un pin imens, iar sus, în pin, am văzut un fel de colibă construită din scânduri, un foişor sau un post de observaţie. Gustav râse tare pe seama mea, clipind viclean din ochii lui albaştri, apoi am coborât repede din maşină, ne-am căţărat pe trunchi şi ne-am ascuns, răsuflând din greu, în foişorul acela care ne plăcea foarte mult. Acolo am găsit puşti, pistoale, lăzi cu cartuşe. Şi abia reuşisem să ne răcorim puţin şi să ne cuibărim în acel foişor de vânătoare, când, de la prima curbă, se auzi claxonul cam răguşit şi arogant al unei maşini mari de lux care ţâşnise zbârnâind, cu toată viteza, pe neteda şosea montană. Noi ţineam deja puştile în mâini. Era minunat de pasionant.

— Ţinteşte-l pe şofer! mi-a poruncit Gustav repede, maşina solidă trecea tocmai pe dedesubtul nostru. Am ochit şi am apăsat pe trăgaci, nimerind în şapca albastră a celui de la volan. Bărbatul se prăbuşi, maşina goni mai departe, se lovi de peretele de stâncă, reculă, se lovi greoaie şi furioasă, ca un bondar mare, gras, de parapet, se dădu peste cap şi se prăbuşi în abis, după ce se mai lovi zgomotos o ultimă oară de parapet.

— L-am terminat! râse Gustav. Pe următorul lasă-l în seama mea.

Şi iată că a apărut încă o maşină în goană, trei sau patru oameni se vedeau stând micuţi, pe canapele, de pe capul unei femei flutura, întinsă orizontal, în aer, o bucată de voal albastru deschis şi, de fapt, îmi părea rău, căci cine ştie, poate sub acel voal se ascundea chipul celei mai frumoase dintre femei. Dumnezeule mare, dacă tot ne jucam de-a hoţii, poate că ar fi fost mai bine şi mai frumos să fi urmat exemplul marilor noştri înaintaşi şi să nu îndreptăm bravura poftei noastre de a ucide şi împotriva femeilor frumoase. Dar Gustav trăsese deja. Şoferul zvâcni, se prăbuşi, maşina se lovi de stânca abruptă, se ridică în sus, reveni şi se terciui aterizând din nou pe şosea cu roţile în sus. Am aşteptat, nicio mişcare, oamenii zăceau muţi, prinşi ca într-o capcană, sub maşină. Maşina mai hurui şi mai zornăi o vreme, învârtindu-şi nostim roţile în aer, pentru ca apoi,

dintr-odată, să explodeze înfiorător, fiind cuprinsă de flăcări orbitoare.

— Un Ford, a zis Gustav. Trebuie să coborâm şi să eliberăm şoseaua.

Am coborât şi ne-am uitat la mormanul acela cuprins de flăcări. Arsese foarte repede, noi, între timp, făcuserăm din nişte crăci câţiva pari de ridicat cu care săltarăm maşina dând-o la o parte şi aruncând-o peste marginea şoselei în abisul în care se rostogoli, zdrobind tufele care trosniră încă multă vreme. Doi dintre morţi căzuseră când întorseserăm maşina şi zăceau cu hainele în bună parte arse. Sacoul unuia dintre ei rămăsese aproape intact, l-am căutat în buzunare în speranţa că vom afla cine fusese omul acela. Am dat peste un portofel din piele, în care se găseau câteva cărţi de vizită. Am luat una şi am citit pe ea: *„Tat twam asi“*

— Foarte nostim, a spus Gustav. Dar în definitiv n-are nicio importanţă cum se numesc oamenii pe care îi omorâm. Sunt şi ei nişte sărmani amărâţi ca şi noi, numele lor nu înseamnă nimic. Trebuie să nimicim lumea asta şi pe noi odată cu ea. Dacă ar putea fi inundată cu totul timp de zece minute, cred că asta ar fi soluţia cea mai puţin dureroasă. Ei, dar hai la treabă!

Am aruncat morţii acolo unde aruncaserăm şi maşina. O altă maşină îşi anunţa deja sosirea claxonând. Am ţintit-o amândoi deîndată, de pe şosea. Se mai învârti nebuneşte, ameţită, pe o porţiune de şosea, apoi căzu şi se opri chiţăind, un bărbat rămăsese nemişcat înăuntru, dar o fată tânără, drăguţă, ieşi afară, palidă şi tremurând din tot trupul, dar nevătămată. Am întâmpinat-o cu amabilitate, oferindu-i serviciile noastre. Ea era mult prea speriată, nu putea vorbi şi ne fixă o vreme cu privirea ei rătăcită.

— Ei, ia să ne ocupăm mai întâi de bătrânul domn, a spus Gustav şi s-a întors spre omul care tot nu se clintise de pe locul din spatele şoferului împuşcat. Era un domn cu părul scurt, cărunt; ochii lui inteligenţi, cenuşii erau deschişi, dar se pare că era rănit destul de serios, în orice caz, din gură îi curgea sânge, iar gâtul i se sucise înfiorător şi înţepenise.

— Îmi permiteţi, bătrâne domn, mă numesc Gustav. Neam îngăduit să vă împuşcăm şoferul. Ne permiteţi să vă întrebăm cu cine avem onoarea?

Ochii mici, cenuşii, ai bătrânului aveau o privire rece şi tristă.

— Sunt procurorul general Loering, a spus el încet. Nu l-aţi omorât numai pe sărmanul meu şofer, ci şi pe mine, simt că mi se apropie sfârşitul. De ce aţi tras asupra noastră?

— Pentru că aţi circulat cu viteză prea mare.

— Mergeam cu viteză normală.

— Ceea ce ieri era normal, nu mai e şi azi, domnule procuror general. Noi suntem astăzi de părere că orice viteză cu care merge un automobil este prea mare. Noi distrugem acum vehiculele, pe toate, ca de altfel şi tot felul de alte maşini.

— Şi puştile voastre?

— Şi lor le va veni rândul, dacă vom mai avea vreme de aşa ceva. S-ar putea ca mâine sau poimâine să se fi terminat cu noi toţi. Doar ştiţi şi dumneavoastră ce îngrozitor de populat, de suprapopulat era continentul nostru. Ei, acum se mai poate respira.

— Şi trageţi asupra oricui, fără discernământ?

— Desigur. Fără îndoială că de unii e păcat. De exemplu, mi-ar fi părut rău de această tânără drăguţă – cu siguranţă că este fiica dumneavoastră, nu-i aşa?

— Nu, este stenografa mea.

— Cu atât mai bine. Şi acum vă rog să coborâţi sau daţi-ne voie să vă tragem afară din maşină, pentru că trebuie s-o distrugem.

— Prefer să mă distrugeţi şi pe mine odată cu ea.

— Cum doriţi. Mai permiteţi-mi însă încă o întrebare! Dumneavoastră sunteţi procuror. Niciodată nu am înţeles cum poate cineva să fie procuror. Dumneavoastră trăiţi de pe urma faptului că acuzaţi şi condamnaţi alţi oameni care, de obicei, sunt nişte sărmani amărâţi. Nu-i aşa?

— Aşa este. Mi-am făcut datoria. Asta era funcţia mea. La fel cum funcţia călăului este aceea de a-i omorî pe cei

condamnaţi de mine. Iar dumneavoastră aţi preluat aceeaşi funcţie. Şi dumneavoastră omorâţi.

— Just. Numai că noi nu omorâm pe nimeni din obligaţie, ci de plăcere sau, mai bine zis, de neplăcere, din cauză că lumea asta ne-a decepţionat şi ne-a dus la deznădejde. De aceea, omorul ne amuză într-o oarecare măsură. Dumneavoastră nu vi s-a părut niciodată că omorul este un amuzament?

— Mă plictisiţi. Aveţi amabilitatea şi faceţi-vă munca până la capăt. Asta în caz că noţiunea de datorie nu vă este necunoscută...

A tăcut strângând din buze, de parcă voia să scuipe. Dar n-a scos decât puţin sânge, care i s-a lipit de bărbie.

— Staţi puţin! a spus Gustav politicos. Este adevărat că nu cunosc noţiunea de datorie, da, n-o mai cunosc. Pe vremuri am avut mult de-a face cu ea, în interes de serviciu, am fost profesor de teologie. De asemenea, am fost soldat şi am luptat în război. Ceea ce credeam eu că e o datorie, ceea ce autorităţile şi superiorii mei îmi porunceau atunci, nu era deloc bun, întotdeauna aş fi preferat să fac contrariul. Dar chiar dacă acum nu mai cunosc noţiunea de datorie, o cunosc totuşi pe aceea de vină – poate că amândouă înseamnă acelaşi lucru. De vreme ce am ieşit din pântecele unei mame, sunt vinovat, sunt condamnat să trăiesc, am datoria să aparţin unui stat, să fiu soldat, să ucid, să plătesc impozite pentru înarmare. Iar acum, în momentul ăsta, vina că sunt în viaţă m-a adus din nou, ca odinioară, pe vremea războiului, în situaţia de a trebui să ucid. Şi de data asta nu ucid cu oroare, ci am consimţit la vină, n-am nimic împotrivă ca lumea asta încuiată şi tâmpă să se sfarme în cioburi, ba-i dau şi eu cu plăcere o mână de ajutor şi mă nimicesc pe mine însumi cu dragă inimă, odată cu ea.

Procurorul făcu un mare efort să schiţeze un zâmbet cu buzele sale încleiate de sânge. Nu prea reuşi, dar buna lui intenţie fusese vizibilă.

— Atunci e bine, spuse el. Aşadar, suntem colegi. Faceţi-vă datoria, stimate coleg.

Între timp, fata aceea drăguţă se aşezase la marginea şoselei şi îşi pierduse cunoştinţa.

În acest moment, o altă maşină claxonă apropiindu-se în goană. Am tras fata puţin la o parte, ne-am lipit de stâncă, iar maşina care venea nimeri din plin rămăşiţele celeilalte. Frână puternic şi se ridică puţin, oprindu-se însă intactă. Ne-am luat repede puştile şi le-am îndreptat împotriva noilor veniţi.

— Coborâţi! porunci Gustav. Mâinile sus!

Din maşină coborâră trei bărbaţi, ţinând ascultători mâinile ridicate.

— Este vreunul dintre voi medic? a întrebat Gustav.

Ei răspunseră că nu.

— Atunci aveţi amabilitatea să-l scoateţi încetişor pe domnul ăsta de pe locul lui, este grav rănit. Apoi luaţi-l în maşina voastră până în cel mai apropiat oraş. Haideţi, puneţi mâna!

N-a trecut mult şi bătrânul domn a fost mutat în cealaltă maşină, Gustav dădu comanda şi toţi au pornit-o la drum.

Intre timp, stenografa noastră îşi revenise, privind la tot ceea ce se întâmplase. Îmi plăcea că pusesem mâna pe o pradă atât de drăguţă.

— Domnişoară, i-a zis Gustav, v-aţi pierdut patronul. Să sperăm că bătrânul nu vă era apropiat şi în alte privinţe. Vă angajez eu, străduiţi-vă să ne fiţi un bun camarad! Aşa, şi acum ne cam grăbim. În curând o să fie destul de neplăcut aici. Puteţi să vă căţăraţi, domnişoară? Da? Atunci haideţi, vă luăm între noi doi şi vă ajutăm.

Ne-am căţărat toţi trei cât am putut de repede până la coliba noastră din pom. Sus, domnişoarei i se făcu rău, dar i-am dat să bea un coniac şi nu a trecut mult până ce şi-a revenit într-atât încât să poată admira splendida panoramă a lacului şi a munţilor, şi să ne comunice că se numeşte Dora.

Imediat după aceea acolo, jos, sosi încă o maşină care se strecură precaut pe lângă maşina răsturnată, fără să se oprească, apoi acceleră brusc.

— Pezevenghiul! râse Gustav, trăgând în cel de la volan.

Maşina a dănţuit puţin, s-a ciocnit o dată de parapet, l-a străpuns şi a rămas suspendată deasupra abisului.

— Dora, i-am spus eu, ştii să mânuieşti o puşcă?

Nu ştia, dar a învăţat de la noi cum se încarcă o armă. Mai întâi a fost cam neîndemânatecă şi s-a rănit la un deget din care i-a curs sânge, a început să plângă şi ne-a cerut un plasture. Gustav însă i-a explicat că era război şi că va trebui să demonstreze că e o fată cuminte şi curajoasă. Apoi totul a mers ca pe roate.

— Dar ce-o să se aleagă de noi? ne-a întrebat ea.

— Nu ştiu, spuse Gustav. Prietenului meu Harry îi plac femeile frumoase, el o să fie prietenul tău.

— Dar ei vor veni cu poliţia şi cu soldaţii şi ne vor omorî.

— Nu mai există nici poliţie, nici altceva de soiul ăsta. Trebuie să ne decidem, Dora. Ori rămânem liniştiţi aici, sus, trăgând asupra maşinilor care trec pe dinaintea noastră ca să le distrugem, ori luăm noi înşine o maşină şi plecăm cu ea, oferindu-le altora ocazia să tragă asupra noastră. Este indiferent de partea cui trecem. Eu sunt de părere să rămânem aici.

Jos se ivi din nou o maşină, claxonul ei se auzea strident până sus la noi. N-a trecut mult şi i-am făcut de petrecanie, aşa încât rămase cu roţile în sus.

— Ce straniu, am spus eu, nu credeam că poate fi aşa de amuzant să tragi cu puşca! Şi când te gândeşti că odinioară eram un duşman al războiului!

Gustav zâmbi.

— Da, pe lumea asta sunt mult prea mulţi oameni. Odinioară nu-ţi dădeai seama aşa de bine de lucrul ăsta. Dar acum, când fiecare nu doreşte numai să respire aer, ci să aibă şi o maşină, ei, acum îţi dai seama de lucrul ăsta. Fireşte că ceea ce facem noi nu este o faptă înţeleaptă, e o copilărie, tot aşa cum şi războiul era o imensă copilărie. În viitor, lumea va trebui să înveţe cum să ţină în frâu proliferarea speciei umane pe căi raţionale. Deocamdată noi reacţionăm destul de iraţional la nişte condiţii insuportabile, dar, în esenţă, întreprindem totuşi un lucru just: reducem.

— Da, am spus eu, ceea ce facem noi este probabil o nebunie, dar probabil că, totuşi, este bine şi necesar să procedăm astfel. Nu este bine ca omenirea să-şi folosească excesiv judecata, căutând să facă ordine, cu ajutorul raţiunii, în lucruri care nici nu sunt încă accesibile raţiunii. Aşa apar idealuri ca ale americanilor şi ale bolşevicilor, care sunt extraordinar de raţionale, dar, simplificând viaţa într-un mod atât de naiv, o siluiesc şi o secătuiesc. Imaginea omului care, odinioară, fusese un ideal înalt, a început să se transforme într-un clişeu. Poate că noi, nebunii, o vom înnobila iarăşi.

Gustav mi-a răspuns râzând:

— Ce priceput eşti la vorbă, cine dă ascultare unui asemenea izvor de înţelepciune este cuprins de bucurie şi are cu ce să se aleagă. Şi chiar s-ar putea să ai dreptate într-o oarecare măsură. Dar fii atât de bun şi încarcă-ţi puşca din nou, mi se pare că ai căzut puţin pe gânduri. În orice clipă se pot ivi în goană câţiva căpriori pe care nu-i vom putea ucide cu filosofia, ci oricum, va trebui să avem gloanţe pe ţeavă.

O maşină apăru şi se răsturnă pe dată, şoseaua era blocată. Un supravieţuitor, un bărbat rotofei, roşu la chip, gesticula de zor pe lângă ruine, holbându-se când în jos, când în sus, ne descoperi ascunzătoarea şi alergă spre noi urlând, trăgând cu un revolver de mai multe ori în direcţia noastră.

— Plecaţi sau vă împuşc, i-a strigat Gustav celui de jos. Însă tipul îşi îndreptă revolverul spre el şi mai trase o dată. Atunci am tras şi noi în el, ucigându-l din două împuşcături.

Au mai apărut două maşini pe care le-am şi scos din circulaţie. Apoi şoseaua a rămas calmă şi pustie, se pare că se răspândise vestea despre pericolele care te pândeau dacă treceai pe acolo. Aveam timp acum să admirăm frumoasa panoramă. De partea cealaltă a lacului, acolo jos, se afla un orăşel din care se înălţau nori de fum şi nu a trecut mult până ce am văzut cum focul se întinde de la un acoperiş la altul. Se auzeau şi împuşcături. Dora a plâns puţin, iar eu am mângâiat-o pe obrajii umezi.

— Oare trebuie să murim cu toţii? a întrebat ea.

Nu i-a răspuns nimeni. Intre timp, jos se ivise un drumeţ, se uită la automobilele distruse care zăceau acolo, le dădu ocol, se aplecă într-unul din ele, scoase o umbrelă de soare pestriţă, o poşetă de piele, o sticlă de vin, se aşeză paşnic pe zid, trase o duşcă din sticlă, găsi în poşetă ceva de mâncat, învelit în celofan, bău sticla până o goli, apoi plecă mulţumit mai departe, cu umbrela de soare strânsă sub braţ. Plecă paşnic, iar eu i-am spus lui Gustav:

— Ai fi, oare, capabil să tragi în acest om simpatic şi să-i găureşti ţeasta? Dumnezeule, eu n-aş fi.

— Nici nu-ţi cere nimeni să faci aşa ceva, a mormăit prietenul meu. Dar simţea şi el că îl apasă pe inimă ceva. Abia ce zărisem un om care continua să se comporte cu nevinovăţie, paşnic şi copilăreşte, trăind în starea lui de inocenţă, că toată acţiunea noastră atât de lăudabilă şi de necesară ne-a apărut dintr-odată prostească şi respingătoare. La naiba cu toată vărsarea asta de sânge! Ne era ruşine. Dar se spune că, în războaie, chiar unii generali ar fi încercat, uneori, asemenea sentimente.

— Haideţi să plecăm de aici, smiorcăi Dora, haideţi să ne dăm jos, sunt sigură că în maşini vom găsi ceva de mâncare. Vouă chiar nu vă e foame, bolşevicilor?

Colo în vale, în oraşul cuprins de flăcări, clopotele începură să bată a panică şi a înfricoşare. Am început să coborâm. Ajutând-o pe Dora să se caţere peste parapet, am sărutat-o pe genunchi. Ea râse tare. Dar în clipa aceea drugii au cedat, iar noi ne-am prăbuşit în gol.

M-am trezit din nou în coridorul rotund, marcat de emoţia aventurii cu vânătoarea. Şi, de pretutindeni, de pe toate acele nenumărate uşi, mă ispiteau tot felul de inscripții:

MUTABOR
METAMORFOZĂRI ÎN ANIMALUL
SAU PLANTA DORITĂ

KAMASUTRAM
LECŢII ÎN ARTA IUBIRII INDIENE

CURS PENTRU ÎNCEPĂTORI: 42 DE METODE DIFERITE DE PRACTICARE A IUBIRII

SINUCIDERE PLINĂ DE DELICII!
RÂZI DE MORI

VREŢI SĂ VĂ SPIRITUALIZAŢI?
ÎNŢELEPCIUNEA ORIENTULUI

O, DE-AŞ AVEA O MIE DE LIMBI!
NUMAI PENTRU DOMNI

DECĂDEREA OCCIDENTULUI
PREŢURI REDUSE. RECORD INEGALABIL

ESENŢA ARTEI TRANSFORMAREA
TIMPULUI ÎN SPAŢIU PRIN MUZICĂ

LACRIMA CARE RÂDE
CABINETUL UMORULUI

JOCURI PENTRU SIHASTRI
COMPENSAREA INTEGRALĂ A ORICĂREI LIPSE
DE SOCIETATE

Şirul inscripțiilor era nesfârşit. Una dintre ele suna astfel:

ÎNDRUMĂRI PENTRU MODELAREA
PERSONALITĂŢII
SUCCES GARANTAT

Mi s-a părut interesantă, aşa că am intrat pe uşa aceea.

Am nimerit într-o încăpere semiîntunecoasă şi liniştită în care un bărbat şedea nu pe un scaun, ci, aşa cum se obişnuieşte în Orient, pe podea, având dinainte ceva ce semăna cu o tablă mare de şah. În primul moment, am avut impresia că este prietenul meu Pablo, oricum, omul acela purta o jachetă asemănătoare, din mătase viu colorată, şi

avea ochii la fel de negri şi de strălucitori.

— Sunteţi Pablo? l-am întrebat eu.

— Eu nu sunt nimeni, mi-a declarat el cu amabilitate. Noi, cei de pe aici, nu purtăm niciun nume, noi, cei de aici, nu suntem persoane. Eu sunt un jucător de şah. Vreţi să luaţi lecţii de modelare a personalităţii?

— Dar chiar vă rog.

— Atunci fiţi atât de amabil şi puneţi-mi la dispoziţie câteva duzini din figurile dumneavoastră.

— Figurile mele...?

— Figurile în care aţi văzut descompunându-se aşa-zisa dumneavoastră personalitate. Căci fără figuri nu pot să joc.

Îmi puse dinainte o oglindă şi am văzut din nou, în ea, cum întregul care era persoana mea se descompune în multe euri, mi se părea că numărul crescuse faţă de data trecută. Numai că figurile erau acum foarte mici, de mărimea unor piese de şah pe care le puteai mânui uşor, iar jucătorul luă cu degetele lui calme, sigure, câteva duzini din ele şi le aşeză pe podea, lângă tabla de şah. În timpul acesta vorbea monoton, ca un om care repetă un discurs sau o lecţie ţinută de nenumărate ori:

— Cunoaşteţi concepţia falsă şi nefastă, după care omul reprezintă o unitate durabilă. De asemenea, cunoaşteţi că omul se compune dintr-o mulţime de suflete, din foarte multe euri. Divizarea aparentei unităţi a persoanei în aceste numeroase figuri este considerată o sminteală, iar ştiinţa a inventat pentru fenomenul acesta denumirea de schizofrenie. Ştiinţa are dreptate în această privinţă în măsura în care, fireşte, nicio pluralitate nu poate fi ţinută în frâu fără o anumită intervenţie diriguitoare, fără o anumită ordine şi sistematizare şi, dimpotrivă, nu are dreptate atunci când crede că nu ar fi posibilă decât o ordine unică, obligatorie pe viaţă, a acelor sub-euri. Eroarea aceasta a ştiinţei are unele urmări neplăcute, valoarea ei constând exclusiv în faptul că învăţătorii şi educatorii aflaţi în slujba statului reuşesc să-şi simplifice munca, fiind scutiţi de a gândi şi de a experimenta. Din această eroare decurge faptul că mulţi oameni sunt socotiţi drept „normali“, ba

chiar valoroşi din punct de vedere social, când ei, în fond, sunt nebuni incurabili, şi invers, unii oameni, care sunt nişte genii, sunt priviţi drept nebuni. De aceea, noi completăm lacunara învăţătură ştiinţifică despre suflete cu noţiunea căreia îi spunem arta modelării. Arătăm, astfel, celui căruia i-a fost dat să trăiască momentul dezmembrării eului său că poate să-şi reaşeze bucăţile oricând, în orice ordine preferă, obţinând astfel o diversitate infinită a jocului vieţii. Asemeni scriitorului care creează o dramă cu o mână de personaje, tot astfel şi noi constituim, fără încetare, din figurile eului nostru dezmembrat, grupuri noi, cu jocuri şi conflicte noi, cu situaţii veşnic noi. Priviţi!

Cu degetele lui calme, agere, apucă figurile mele, bătrânii, tinerii, copiii, femeile, toate figurile vesele şi triste, puternice şi delicate, iscusite şi neajutorate, aranjându-le la iuţeală pe tabla sa în vederea unui joc în care ele se constituiau fără întârziere în grupuri, familii, în jocuri şi lupte, în prietenii şi duşmănii, alcătuind o întreagă lume la scară redusă. Sub ochii mei plini de încântare el făcu astfel încât lumea aceea micuţă, plină de viaţă şi totuşi bine orânduită, să pară pentru un timp în mişcare, jucându-se şi luptându-se, încheind alianţe şi purtând bătălii, iar oamenii se curtau, se căsătoreau şi se înmulţeau, era într-adevăr o dramă cu multe personaje, o dramă emoţionantă şi plină de încordare.

Apoi mătură tabla cu mâna, printr-o mişcare vioaie, răsturnă cu uşurinţă toate figurile, şi, adunându-le grămadă, începu a alcătui, gânditor, ca un artist exigent care nu se mulţumeşte cu prima soluţie, configuraţia unui alt joc, cu totul nou, cu aceleaşi figuri, dar grupate acum cu totul altfel, cu relaţii şi interdependenţe total diferite. Cel de-al doilea joc era înrudit cu primul: aceeaşi lume, clădită din acelaşi material, numai că tonalitatea era modificată, ritmul se schimbase, motivele aveau alte accente, situaţiile se succedau în alt chip.

Şi astfel, inteligentul meşter făurea din acele figuri ce erau fiecare bucăţi ale eului meu, joc după joc, semănând vag unul cu celălalt, toate putând fi recunoscute ca

aparţinând aceleiaşi lumi, toate având aceeaşi origine, şi fiind totuşi fiecare dintre ele un joc cu desăvârşire nou.

— Asta este arta vieţii, spuse el profesoral. Pe viitor, dumneavoastră înşivă puteţi să vă modelaţi şi înviorаţi, să vă complicaţi şi îmbogăţiţi jocul vieţii după plac, pentru că el se află în mâinile dumneavoastră. Aşa cum nebunia reprezintă, într-o accepţie superioară, începutul înţelepciunii, tot aşa schizofrenia înseamnă începutul artei, al fanteziei. Chiar şi unii învăţaţi şi-au dat seama în parte de acest lucru, după cum se poate constata citind, de exemplu, *Minunatul Corn al Prinţului*, cartea aceea delicioasă în care munca obositoare şi plină de dăruire a unui învăţat este înnobilată prin colaborarea genială a unui număr de artişti nebuni, internaţi în clinici. Iată, luaţi-vă figurile, băgaţi-le în buzunar, căci jocul acesta o să vă bucure deseori de-acum încolo. Dacă astăzi o figură a crescut şi a devenit o sperietoare insuportabilă, încurcându-vă jocul, mâine o veţi putea degrada şi transforma într-o figură secundară care nu mai poate face niciun rău. Iar figura sărmană şi dragă care, pentru o vreme a părut urmărită în permanenţă de ghinion şi persecutată de o zodie nefastă, o veţi putea transforma în jocul următor într-o prinţesă. Vă doresc distracţie plăcută, domnule.

M-am înclinat adânc şi plin de recunoştinţă înaintea acestui talentat jucător de şah şi mi-am vârât figurile în buzunar, retrăgându-mă prin uşa îngustă.

La drept vorbind îmi închipuisem că, ieşind pe coridor, mă voi aşeza jos şi mă voi juca ore întregi, o veşnicie, cu figurile acelea, dar de îndată ce m-am trezit din nou în coridorul luminos, arcuit, al teatrului, m-au captivat alte forţe, mai puternice decât mine. O plăcuţă strălucea strident dinaintea ochilor mei:

MIRACOLUL DRESĂRII UNUI LUP DE STEPĂ

Inscripția aceasta mi-a deşteptat sentimente felurite, o serie de temeri şi constrângeri din viaţa mea de odinioară, din realitatea pe care o părăsisem, îmi dădeau o penibilă

strângere de inimă. Cu mâna tremurândă am deschis uşa şi am nimerit într-o panoramă de bâlci, iar înăuntru am zărit un grilaj de fier interpus între mine şi scena sărăcăcioasă. Pe scenă am văzut un dresor, un tip cu aspect de pieţar care îşi dădea mare importanţă şi care, în ciuda mustăţii lui mari, în ciuda pachetelor de muşchi de la braţe şi a veşmintelor sale caraghioase de circar, semăna cu mine într-un mod perfid şi dezgustător. Bărbatul acesta puternic ţinea în zgardă, ca pe un câine – ce privelişte jalnică! — un lup mare, frumos, dar îngrozitor de slab, cu o privire de sclav umilit. Şi era în aceeaşi măsură greţos şi pasionant, te îngrozea şi, în aceeaşi măsură, îţi provoca o tainică plăcere, să vezi cum bruta de dresor îl făcea pe animalul acela de pradă, nobil, şi totuşi ruşinos de supus, să execute o serie de figuri şi de scene senzaţionale.

Într-adevăr omul acela, blestematul şi monstruosul geamăn al meu, îşi dresase lupul fantastic de bine. Lupul dădea atent ascultare oricărei porunci, reacţiona câineşte la orice strigăt şi la orice pocnitură de bici, îngenunchea, se prefăcea că-i mort, stătea sluj, căra în gură, ascultător şi cuminte, o pâine, un ou, o bucată de carne, un coşuleţ, ba chiar trebui să-i ridice dresorului biciul, pe care acesta îl aruncase pe jos, şi să i-l aducă în dinţi, ceea ce făcu dând din coadă insuportabil de slugarnic. Omul îi arătă lupului un iepure, apoi un miel alb, iar lupul îşi arăta colţii, e adevărat, salivând şi tremurând de poftă, dar nu se atinse de niciunul dintre animalele acelea, ci sări la comandă peste ele, în timp ce animalele se pitiseră dârdâind la pământ, iar după acest salt elegant, se aşeză între iepure şi miel, încolăcindu-i cu labele din faţă şi formând împreună cu ei o familie emoţionantă. În fine, lupul linse din palma omului o bucată de ciocolată. Era un chin să vezi cu ochii tăi până unde ajunsese lupul acesta, în ce grad fantastic îşi contrazicea propria natură, mie mi se făcuse părul măciucă.

Totuşi, atât spectatorul indignat cât şi lupul însuşi au fost despăgubiţi pentru chinul lor în partea a doua a reprezentaţiei. Căci, după derularea rafinatului program de dresură şi după ce dresorul se aplecase cu un zâmbet

dulceag, triumfător, deasupra grupului alcătuit din miel şi lup, rolurile se schimbară. Dresorul, care semăna cu Harry, depuse dintr-odată biciul la picioarele lupului, făcu o plecăciune adâncă şi începu să tremure şi să se chircească, arătând lamentabil, întocmai cum arătase animalul mai înainte. Lupul însă se linse pe bot râzând, se destinse şi se învioră, privirea i se înseninã, tot corpul i se încordă şi îşi recâştigă splendida sălbăticie.

Şi iată că acum comanda lupul, şi omul trebuia să-i dea ascultare. La comandă, omul îngenunche, făcând-o pe lupul, scoase limba, îşi sfâşie veşmintele de pe trup cu dinţii lui plombaţi. Mergea, după cum îi comanda dresorul de oameni, când în două, când în patru labe, stătea sluj, se prefăcea mort, îi îngăduia lupului să-l călărească, îi aducea biciul. Răspundea ca un câine talentat, plin de fantezie, la orice înjosire şi perversitate. O fată frumoasă se urcă pe scenă, se apropie de omul dresat, mângâindu-i bărbia, punându-şi obrazul lângă al lui, el însă rămase în patru labe, rămase fiară, scuturã din cap şi începu să-şi arate dinţii la frumoasa fată, până la urmă chiar atât de ameninţător şi lupesc, încât aceasta îşi luă tălpăşiţa. I se dădu ciocolată, dar el o adulmecă dispreţuitor şi o împinse la o parte. Iar la sfârşit au fost aduşi din nou mielul alb şi iepurele gras, bălţat, şi omul arătă zelos tot ce ştia, făcând-o pe lupul, încât era o plăcere să-l priveşti. Cu degetele şi dinţii le înşfăcă pe bietele animale care ţipau, smulgându-le bucăţi de blană şi carne, mestecându-le carnea vie, rânjind, bându-le sângele cald cu ochii închişi, cu o imensă plăcere şi ameţit de voluptate.

Îngrozit, am ieşit în goană pe uşă afară. Teatrul acesta magic nu era, după câte îmi dădeam eu seama, un paradis al purităţii, dincolo de faţada lui plăcută se ascundeau toate chinurile iadului. O, Doamne, oare nici aici nu exista mântuire?

Alergam înfricoşat în sus şi în jos, simţind în gură gustul de sânge şi gustul de ciocolată, unul la fel de greţos ca şi celălalt, dorindu-mi din tot sufletul să scap de lumea asta tulbure, străduindu-mă, din toată fiinţa mea, să descopăr în

mine însumi imagini mai suportabile, mai plăcute. „O, prieteni, să nu ne lamentăm!“ răsună în mine şi, cu groază, mi-am adus aminte de înfiorătoarele fotografii de pe front pe care le puteai vedea uneori în timpul războiului, de grămezile clădite din cadavre încâlcite între ele, ale căror chipuri fuseseră transformate de măştile de gaze în nişte pocituri diabolice. Cât de prost şi copilăros mai fusesem pe vremea când mă îngrozisem eu, pacifistul iubitor de oameni, la vederea unor astfel de fotografii! Astăzi, ştiam că niciun dresor, niciun ministru, niciun general şi niciun nebun nu era capabil să clocească în creierul lui gânduri şi imagini care să nu fi fost la fel de dezgustătoare, la fel de sălbatice şi de funeste, la fel de crude şi de idioate ca cele care sălăşluiau în mine însumi.

Răsuflând uşurat, mi-am adus aminte de inscripția căreia, la începutul reprezentaţiei teatrale, îi dăduse curs cu atâta frenezie tânărul acela frumos, anume următoarea inscripție:

TOATE FEŢELE SUNT ALE TALE

şi mi se păru, după toate câte se întâmplaseră, că, în definitiv, nu merita să-ţi doreşti nimic altceva decât asta. Am intrat, înveselit la gândul că voi scăpa de blestemata lume a lupilor.

Aici, aerul tinereţii mele mă întâmpină în valuri stranii – atât de ireal, ca dintr-o poveste, dar totodată atât de familiar, încât m-am înfiorat – mă înconjură atmosfera vremurilor de odinioară, când fusesem copil şi adolescent, iar în inima mea năvăli sângele de atunci. Ceea ce făcusem şi gândisem, ceea ce fusesem cu puţin timp mai înainte se afundă într-un abis, undeva îndărătul meu, iar eu eram din nou tânăr. Abia cu o oră înainte, cu câteva clipe mai înainte crezusem că ştiu prea bine ce însemnau dragostea, dorinţa, dorul, însă nu fuseseră decât dragostea şi dorul unui om în vârstă. Acum eram din nou tânăr şi ceea ce simţeam în mine, acest foc arzător, acest dor care mă sorbea, această pasiune în stare să topească gheaţa ca vântul cald în luna

lui mărţişor, totul era proaspăt, nou şi autentic. O, cum se aprindeau din nou flăcări date uitării, cum tălăzuia cu ecou din adânc freamătul vremilor de odinioară, cum se înflăcăra sângele, cum striga şi cânta sufletul! Eram un copilandru de cincisprezece sau şaisprezece ani, capul îmi era plin de latină şi greacă şi de versurile minunate ale poeţilor, gândurile îmi erau pline de năzuinţe şi ambiţii, fantezia îmi era plină de visuri de artist, dar mult mai profund, mai puternic şi mai înrobitor pâlpâiau şi se zbăteau în mine flăcările dragostei, foamea sexului, presimţirea devoratoare a voluptăţii.

Stăteam sus, pe vârful unui deal, undeva deasupra orăşelului meu natal, mirosea a vânt de primăvară şi a violete timpurii, din panorama oraşului vedeam scânteind apa râului care-l străbătea şi ferestrele casei în care mă născusem şi toate aveau un chip, un sunet şi un miros care te ameţeau cu plinătatea, noutatea şi cu emoţia naşterii lor în acea clipă, toate străluceau în culori atât de vii şi adiau, în vântul primăvăratic, ca o suprarealitate transfigurată, aşa cum văzusem eu cândva lumea în prima tinereţe, în răgazurile mele cele mai rodnice şi cele mai încărcate de poezie. Stăteam pe deal, iar vântul îmi flutura în plete; cu mâna absentă, cuprins de dorinţa visătoare a dragostei, am frânt din tufa abia înverzită un mugur proaspăt, deschis abia pe jumătate, l-am ţinut dinaintea ochilor, l-am mirosit (chiar şi numai simţind acest miros mi-am adus aminte cu ardoare de tot ceea ce fusese odinioară), apoi am apucat în joacă muguraşul acela verde cu buzele care nu sărutaseră încă nicio fată şi am început să-l mestec. Şi simţind gustul acesta aspru, amărui, aromat, mi-am dat seama dintr-odată, foarte bine, ce anume trăiesc şi că totul se întorsese iarăşi. Am retrăit un ceas din prima mea tinereţe, o după-amiază de duminică dintr-un început de primăvară când, plimbându-mă de unul singur, o întâlnisem pe Rosa Kreisler, o salutasem atât de sfios şi mă îndrăgostisem de ea atât de ameţitor.

Atunci o privisem plin de speranţă temătoare pe frumoasa fată care urca singură şi visătoare la deal, fără să

mă fi zărit încă, îi văzusem părul strâns în două cozi groase, dar care mai lăsau de ambele părţi ale obrajilor câteva şuviţe libere ce săltau jucăuşe în vânt. Observasem pentru prima oară în viaţa mea ce frumoasă era fata aceea, ce frumos şi plin de reverie se juca vântul în părul ei mătăsos, ce frumos şi aţâţător îi cădea rochia subţire, albastră, pe trupul tânăr şi, aşa cum împreună cu gustul acela iute-amărui al mugurelui zdrobit între dinţi mă invadase toată dulcea şi sfioasa plăcere şi teamă a primăverii, tot aşa, la vederea fetei, m-a cuprins tot acel presentiment ucigător al iubirii, al femeii, anticiparea zguduitoare a unor imense posibilităţi şi promisiuni, a plăcerilor fără nume, a rătăcirilor, spaimelor şi suferinţelor inimaginabile, a celei mai profunde mântuiri şi a vinei celei mai adânci. O, cât de arzător simţeam pe limbă gustul amărui al primăverii! O, ce uşor adia vântul, jucându-se cu şuviţele de păr care atârnau pe lângă obrajii ei rumeni! Pe urmă se apropiase de mine, ridicase ochii şi mă văzuse, se înroşise o clipă uşor, ferindu-şi privirea într-o parte; apoi eu i-am dat bineţe, scoţându-mi pălăria de catehumen, şi Rosa, care îşi revenise repede, îmi răspunse la bineţe zâmbitoare şi cumva ca o mică doamnă, înălţându-şi faţa, apoi porni mai departe încet, cu paşi siguri, cu un aer de superioritate, înconjurată din toate părţile de miile de dorinţe drăgăstoase, de rugăminţile şi de admiraţia pe care eu i le trimiteam din urmă.

Asta se întâmplase cândva, într-o duminică, acum treizeci şi cinci de ani, şi tot ceea ce se întâmplase atunci retrăiam în clipa acesta: dealul şi oraşul, vântul de mărţişor şi mirosul de mugure, Rosa şi părul ei castaniu, dorul încolţit şi teama dulce care mă sufoca. Totul era ca odinioară şi mi se părea că niciodată în viaţă n-am mai iubit aşa cum o iubisem atunci pe Rosa. Acum, însă îmi era dat să o întâmpin altfel decât pe vremea aceea. Am văzut-o roşind când mă recunoscu, am observat ce efort făcea să-şi ascundă roşeaţa, încât mi-am dat seama de îndată că îi eram pe plac, că întâlnirea aceasta avea şi pentru ea aceeaşi însemnătate ca şi pentru mine. Şi în loc să-mi scot iarăşi pălăria, în loc să stau solemn cu ea în mână până

când fata avea să treacă, am făcut de data aceasta, în ciuda spaimei şi a stângăciei mele, ceea ce-mi poruncea imboldul sângelui, strigându-i:

— Rosa! Slavă Domnului că ai venit, frumoasă fată! Îmi eşti atât de dragă.

Poate că nu erau vorbele cele mai pline de duh care s-ar fi putut spune în clipa aceea, dar spiritul n-avea ce căuta într-o asemenea împrejurare, fusese suficient şi-atât. Rosa nu luă o atitudine de doamnă şi nici nu plecă mai departe, Rosa se opri şi se uită la mine înroşindu-se mai tare ca înainte şi spunând:

— Bună, Harry, îţi sunt dragă cu adevărat?

Ochii căprui străluceau pe chipul ei plin de vioiciune, iar eu mi-am dat seama că, din momentul în care, în duminica aceea, o lăsasem pe Rosa să plece mai departe, toată viaţa şi iubirile mele din trecut fuseseră false şi încâlcite şi pline de o prostească nefericire. Acum însă, îndreptasem greşeala aceea, totul lua un alt curs, totul avea să fie bine.

Ne-am dat mâinile şi, mână în mână, am pornit-o agale mai departe, nespus de fericiţi, foarte fâstâciţi, nu ştiam ce să ne spunem şi ce să facem, din timiditate am început să mergem mai repede şi aşa am alergat până ce ni se tăie respiraţia, văzându-ne nevoiţi să ne oprim, dar fără să ne fi dat drumul la mâini. Amândoi eram încă la vârsta copilăriei şi nu prea ştiam ce să facem unul cu celălalt, în duminica aceea n-am apucat nici măcar să ne sărutăm, dar eram imens de fericiţi. Am stat să ne tragem sufletul, ne-am aşezat în iarbă, eu îi mângâiam mâna, iar ea, cu cealaltă mână, îmi netezea sfioasă părul, pe urmă ne-am ridicat din nou, încercând să ne măsurăm, ca să vedem care din noi este mai înalt şi, de fapt, eu eram cu un deget mai înalt decât ea, dar n-am vrut să recunosc, ci i-am zis că eram la fel de înalţi, că bunul Dumnezeu ne făcuse unul pentru altul şi că, mai târziu, ne vom căsători. Atunci Rosa mi-a spus că-i miroase a violete, am îngenuncheat amândoi în iarba măruntă, de primăvară, am căutat şi am găsit câteva violete cu codiţe scurte, şi fiecare a oferit celuilalt florile culese, iar când se făcu mai răcoare şi lumina cădea deja

oblic peste stânci, Rosa mi-a spus că trebuie să plece acasă, aşa că pe dată ne-am întristat foarte tare, pentru că nu aveam voie s-o însoţesc, însă acum exista un secret al nostru şi acesta era lucrul cel mai de preţ pe care îl aveam noi doi. Am rămas acolo, printre stânci, mirosind violetele Rosei, m-am culcat la pământ, pe buza unei văi abrupte, cu faţa în jos, şi am privit spre oraş, pândind până ce făptura ei mică, dulce, apăru acolo, jos de tot, trecând pe lângă fântână şi pe pod. Şi acum ştiam că ajunsese în casa ei părintească, că umbla printr-o cameră sau alta, în vreme ce eu stăteam aici, departe de dânsa, dar de la mine până la ea se întindea o legătură, alerga un curent, adia un secret.

Ne-am revăzut când ici, când colo, pe stânci, la gardurile grădinilor, toată primăvara aceea, şi ne-am dăruit, pe când liliacul dădea în floare, primul sărut sfielnic. Era puţin ceea ce noi, copiii, ne puteam dărui unul celuilalt, sărutul nostru era încă lipsit de ardoare şi de plinătate şi n-am îndrăznit decât să-i mângâi încetişor cârlionţii din jurul urechilor, dar ne aparţinea tot ce erau în stare să născocească iubirea şi bucuria noastră, iar cu fiecare atingere sfioasă, cu fiecare necopt cuvânt de dragoste, cu fiecare moment de aşteptare reciprocă învăţam o fericire nouă, urcam încă o mică treaptă pe scara iubirii.

Astfel, începând cu Rosa şi cu violetele, am retrăit de la un capăt la altul toată viaţa mea sentimentală, sub auspicii mai favorabile. Rosa pieri pentru ca să apară Irmgard, soarele se încinse, stelele ameţiră, dar nici Rosa, nici Irmgard nu mi-au aparţinut, a trebuit să urc treaptă cu treaptă, să trăiesc multe, să învăţ multe, a trebuit să o pierd şi pe Irmgard, şi pe Anna. Pe fiecare fată, dintre cele iubite odinioară în tinereţea mea, o iubeam acum din nou, dar de data aceasta eram în stare să le insuflu iubirea, să dăruiesc fiecăreia câte ceva, să primesc de la fiecare ceva în dar. Dorinţe, visuri şi posibilităţi, care odinioară nu existaseră decât în fantezia mea, deveniseră acum realitate, şi eu le trăiam aievea. O, voi flori frumoase, voi toate, Ida şi Lore, voi toate acelea pe care le-am iubit timp de o vară, de o lună, de o zi!

Am priceput că eram acum tinerelul acela drăguţ, înflăcărat, pe care îl văzusem mai înainte alergând plin de zel înspre poarta dragostei, că acum trăiam total această frântură din mine, care nu se împlinise decât în a zecea, în a mia ei parte, că o lăsam să crească nestânjenită de toate celelalte figuri ale eului meu, netulburată de gânditor, netorturată de lupul de stepă, neîngrădită de poet, de fantast, de moralist. Nu, acum nu eram altceva decât un îndrăgostit, nu respiram nicio altă fericire şi nicio altă suferinţă decât pe acelea ale dragostei. Irmgard mă învăţase deja să dansez, Ida, să sărut, iar cea mai frumoasă, Emma, a fost cea dintâi care, într-o seară de toamnă, sub coroana fremătătoare a unui ulm, mi-a îngăduit să-i sărut sânii bronzaţi şi să beau din cupa plăcerii.

Mi-a fost dat să trăiesc multe lucruri în micul teatru al lui Pablo, dar nici a mia parte dintre ele nu poate fi redată prin cuvinte. Toate fetele pe care le iubisem vreodată îmi aparţineau, fiecare îmi dăruia ceea ce numai ea putea să dăruiască, fiecăreia îi dăruiam ceea ce numai ea ştia să ia de la mine. Mi-a fost dat să gust din plin dragostea, fericirea, voluptatea, dar şi rătăcirea şi suferinţa, în grădina mea înflorea acum, la ceasul acesta fermecat, de vis, toată iubirea pe care o pierdusem în viaţă, aducându-mi flori gingaşe, caste, flori pătimaşe, înflăcărate, flori întunecate care se ofileau repede, voluptăţi fulgerătoare, reverii adânci, melancolii incandescente, moarte înfricoşată, renaştere radioasă. Am întâlnit femei pe care nu puteai să le câştigi decât la iuţeală, asaltându-le, şi altele pe care erai fericit să le poţi curta îndelung şi cu multă precauţie; mă întâmpina, iarăşi, clarobscurul fiecărui ungher al vieţii mele în care, odinioară, chiar şi numai pentru un singur minut, îmi vorbise glasul simţurilor, mă încinsesem sub privirea unei femei, mă atrăsese sclipirea albă a pielii unei fete, şi tot ceea ce odinioară pierdusem, recuperam acum. Fiecare dintre femeile acelea îmi aparţinea, fiecare în felul ei. Iată, aceasta era femeia cu ochii stranii, umbros-căprui, cu părul deschis la culoare ca inul, lângă ea stătusem cândva, preţ

de un sfert de oră, la fereastră, pe culoarul unui accelerat şi îmi apăruse apoi de mai multe ori în vis – nu scotea niciun cuvânt, dar ea m-a învăţat meşteşuguri nebănuite, înspăimântătoare, ucigătoare, în ale dragostei. Şi iată chinezoaica suplă, tăcută, cu zâmbetul ei sticlos, întâlnită în portul Marseille, cu părul lins, negru ca smoala, cu ochi plutitori, şi ea ştia lucruri nemaipomenite. Fiecare îşi avea secretul ei, mireasma pământului care o zămislise, fiecare săruta şi râdea în felul ei, fiecare era pudică sau impudică în felul ei deosebit de al altora. Veneau şi plecau, torentul le purta către mine, viitoarea lui mă arunca spre ele, mă despărţea de ele, înotam jucându-mă copilăreşte în torentul bărbăţiei mele, fermecat, pândit de primejdii, de surprize. Şi mă miram la tot pasul, cât de bogată fusese viaţa mea, viaţa aparent atât de săracă şi lipsită de dragoste, a lupului de stepă, cât de îmbelşugată fusese ea în iubiri, în ocazii, în ispite. Aproape pe toate le pierdusem sau fugisem de ele, mă poticnisem de ele şi trecusem mai departe, le uitasem cu repeziciune – dar iată, toate se păstrau aici, fără nicio excepţie, cu sutele. Iar acum le vedeam, eram al lor, mă deschideam spre ele, afundându-mă în infernul lor cu licăriri trandafirii. Mi-a revenit şi oferta seducătoare pe care mi-o făcuse Pablo cândva, precum şi altele de mai înainte, pe care, la vremea lor, nici măcar nu le pricepusem, jocuri fantastice în trei şi în patru, toate mă atrăgeau surâzătoare acum în iureşul lor. S-au întâmplat multe lucruri, am jucat multe jocuri, dar cuvintele nu le pot reda în niciun chip.

Din infinitul torent al ispitelor, al viciilor, al complicaţiilor ieşeam din nou la suprafaţă, calm, tăcut, înarmat, încărcat de cunoştinţe, înţelept, cu o experienţă profundă, maturizat pentru Hermina. Ea, Hermina, apărea ca ultima figură în mitologia mea plină de personaje, ca ultimul nume dintr-un şir infinit, mi-am recăpătat de îndată luciditatea şi am pus capăt basmului iubirii, pentru că nu vroiam să mă întâlnesc cu ea aici, în clarobscurul unei oglinzi fermecate, ei nu-i aparţinea numai una dintre piesele jocului meu de şah, ci întregul Harry. O, acum îmi voi modifica jocul figurilor mele în aşa fel, încât totul să aibă legătură cu ea şi să mă poarte

spre împlinire.

Torentul mă aruncase la ţărm, mă aflam din nou în culoarul tăcut cu loje al teatrului. Ce să fac? Am băgat mâna în buzunar să scot figurile, dar impulsul se şi stinsese. Universul acesta al uşilor, al inscripțiilor, al oglinzilor magice mă înconjura inepuizabil. Nehotărât, am citit următoarea inscripție, care mă făcu să mă înfiorez:

CUM SĂ UCIZI PRIN DRAGOSTE

aşa scria acolo. Într-o fulgerătoare tresărire mi-a apărut pentru o secundă imaginea unei amintiri: era Hermina, stătea la o masă dintr-un restaurant, deodată uitase de vin şi de mâncare, pierzându-se într-o convorbire abisală, cu o seriozitate înfiorătoare în privire, şi spunându-mi că mă va face să mă îndrăgostesc de dânsa numai ca s-o omor cu mâna mea. Un val copleşitor de teamă şi de întuneric mi se revărsă în inimă, dintr-odată mi-a reapărut totul dinaintea ochilor, dintr-odată am simţit din nou, în străfundurile sufletului, suferinţa şi destinul. Deznădăjduit, am băgat mâna în buzunar ca să scot figurile, ca să pun la cale puţină magie şi să modific orânduiala de pe tabla mea de şah. Dar n-am mai găsit niciuna dintre figuri. În locul lor, am scos din buzunar un cuţit. Speriat de moarte, am alergat pe coridor, pe lângă uşi, apoi dintr-odată m-am pomenit dinaintea uriaşei oglinzi, în care am privit. În oglindă se afla, la fel de înalt ca şi mine, un lup uriaş, frumos, stătea pe loc, clipind cu sfială din ochii lui neliniştiţi. A clipit scurt spre mine, a râs puţin, încât colţurile botului i se dezlipiră pentru o clipă, lăsând să i se vadă limba roşie.

Unde era Pablo? Unde era Hermina? Unde era individul acela inteligent, care pălăvrăgise atât de frumos despre modelarea personalităţii?

Am mai privit o dată în oglindă. Fusese o nebunie. Îndărătul peretelui de sticlă nu era niciun lup care să-şi rotească limba în gură. În oglindă eram eu, era Harry, cu chipul înnegurat, părăsit de toate jocurile, obosit de toate viciile, cumplit de palid, dar, orice s-ar spune, un om, orice

s-ar spune, un ins cu care puteai să stai de vorbă.

— Harry, am spus eu, ce faci acolo?

— Nimic, spuse cel din oglindă, aştept doar. Aştept moartea.

— Dar unde e moartea? l-am întrebat eu.

— Vine, spuse celălalt. Şi din încăperile goale ale teatrului am auzit acordurile unei muzici, ale unei muzici frumoase şi înfiorătoare, acordurile muzicii din Don Juan, care acompaniază apariţia oaspetelui de piatră. Acordurile glaciale răsunau înfiorător în clădirea aceea fantomatică, venind de pe lumea cealaltă, de pe tărâmul nemuritorilor.

— Mozart! am gândit, evocând astfel cele mai dragi şi mai sublime imagini ale vieţii mele interioare.

Şi-atunci, în spatele meu a răsunat un hohot de râs, un hohot limpede şi rece ca gheaţa, venit dintr-un alt tărâm, necunoscut oamenilor, din tărâmul marilor suferinţe, un râs iscat dintr-un umor dumnezeiesc. M-am întors, pătruns de răceala şi de încântarea acelui râs, şi iată, Mozart se apropie, trecu râzând pe lângă mine, se îndreptă agale spre una dintre uşile lojelor, o deschise şi intră, iar eu l-am urmat curios pe acest zeu al tinereţii mele, căruia toată viaţa i-am dăruit dragostea şi admiraţia mea. Muzica răsuna în continuare. Mozart stătea lângă balustrada lojei, nu se mai vedea nimic din teatru, spaţiul nemărginit era inundat de beznă.

— Vedeţi, spuse Mozart, merge şi fără saxofon. Cu toate că nu aş vrea să diminuez cu nimic importanţa acestui faimos instrument.

— Unde ne aflăm? l-am întrebat eu.

— Suntem în ultimul act din *Don Giovanni,* Leporello a îngenuncheat deja. O scenă admirabilă, chiar şi muzica e destul de bună, în fine. Dar nu-i aşa că, în ciuda aspectelor ei umane, se simte în ea adierea celuilalt tărâm, adică râsul?

— Este ultima partitură mare care s-a mai scris, am spus eu cu gravitatea unui profesor de şcoală. Fireşte, a mai fost şi Schubert, a mai fost şi Hugo Wolf, nici pe sărmanul, minunatul Chopin nu trebuie să-l uităm. V-aţi încruntat,

maestre – o, da, mai există şi Beethoven, şi el este minunat. Dar, oricât de frumoase ar fi toate creaţiile lor, ele au într-însele ceva fragmentar, ceva ce pare că vrea să se descompună, un bronz atât de perfect nu a mai fost turnat de mâna omului de la *Don Giovanni* încoace.

— Nu vă osteniţi atât, râse Mozart cumplit de ironic. Se vede treaba că şi dumneavoastră sunteţi muzician? Ei, eu am renunţat la meserie, am preferat să mă retrag. Numai aşa, de plăcere, mă mai uit şi eu câteodată să văd ce se întâmplă pe-aici.

Şi-a ridicat mâinile de parcă ar fi dirijat, iar undeva a răsărit luna sau un alt astru palid, m-am uitat peste balustradă şi privirea mi-a căzut în incomensurabilele adâncimi spaţiale în care pluteau ceaţă şi nori, se întrezăreau munţi şi ţărmuri de mare, iar sub noi se întindea, cât lumea de mare, o câmpie semănând cu un deşert. Pe câmpia aceasta am zărit un domn în vârstă, cu barbă lungă, conducând, cu chipul marcat de suferinţă, o coloană uriaşă de câteva zeci de mii de bărbaţi înveşmântaţi în negru. Imaginea era tristă şi dezolantă, iar Mozart spuse:

— Vedeţi, acesta este Brahms. El năzuieşte spre mântuire, dar mai e încă mult până atunci.

Am aflat că miile acelea de oameni în negru erau interpreţii vocilor şi ai notelor care, după sentinţa lui Dumnezeu, prisoseau în partiturile sale.

— Prea multe instrumente, o mare risipă de material, zise Mozart dând din cap.

Şi imediat după aceea l-am văzut mărşăluind, în fruntea unei coloane la fel de mari, pe Richard Wagner şi am simţit cum mulţimea aceea greoaie trăgea de el, cum sorbea din el; l-am văzut şi pe el târându-se obosit, cu paşi de martir.

— În tinereţea mea, am remarcat eu cu tristeţe, se considera că nu pot fi imaginate culmi mai contrastante decât aceşti doi muzicieni.

Mozart râse.

— Da, aşa se întâmplă întotdeauna. Privite de la o oarecare distanţă, culmile extreme de genul acesta încep,

de obicei, să semene din ce în ce mai mult una cu alta. De altfel, instrumentaţia prea abundentă nu a fost o greşeală personală a lui Wagner sau a lui Brahms, ci o eroare a epocii lor.

— Cum? Şi pentru asta ei trebuie să ispăşească atât de greu? Am exclamat eu cu reproş în glas.

— Bineînţeles. Aceasta este calea judecăţii. Abia după ce vor fi ispăşit vina epocii lor, se va vedea dacă mai rămâne o contribuţie personală care să justifice tragerea lor la răspundere.

— Bine, dar ei n-au nicio vină!

— Fireşte că nu. Cu ce sunt ei vinovaţi că Adam s-a înfruptat din măr, şi cu toate acestea trebuie să ispăşească.

— Dar este îngrozitor.

— Desigur, viaţa este întotdeauna îngrozitoare. Vina nu este nicidecum a noastră, şi totuşi suntem răspunzători. Îndată ce te-ai născut, eşti vinovat. Am impresia că aţi avut parte de nişte lecţii de religie cam ciudate, de vreme ce nu ştiaţi acest lucru.

Mă aflam într-o stare destul de mizerabilă. Mă vedeam pe mine însumi, un pelerin mort de oboseală, străbătând pustiul lumii celeilalte, încărcat cu multele cărţi nefolositoare pe care le scrisesem, cu toate articolele, cu toate foiletoanele, urmat de armata de zeţari care trebuiseră să lucreze la ele, de armata de cititori care trebuiseră să înghită toate acestea. Dumnezeule! Şi pe deasupra mai existau şi Adam, şi mărul, şi tot ce mai însemna păcatul originar. Aşadar, trebuia să ispăşesc pentru toate acestea în purgatoriul fără de sfârşit şi abia după aceea s-ar putea pune întrebarea dacă, dincolo de ele, mai există şi o contribuţie personală, ceva propriu, sau dacă nu cumva toate faptele mele şi consecinţele lor nu fuseseră decât un fel de spumă zadarnică pe întinsul mării, un joc absurd în torentul întâmplărilor!

Mozart începu să râdă tare văzându-mi chipul consternat. Se tăvălea de râs şi bătea din picioare scoţând nişte zgomote stridente. Şi atunci a strigat la mine:

— Hei, tinere, te mănâncă limba mereu, plămânu-ţi se

umflă greu? Ţi-e gândul la cititori, la aceste hoituri de ciori, la sărmanii ronţăitori, la zeţarii bezmetici, la aceşti eretici, la blestemaţii aţâţători şi de săbii ascuţitori? Râsul te-apucă, balaur-nălucă, hohot nestăpânit, scandalul s-a pornit, în pantaloni te-ai murdărit. O, inimă cu al credinciosului har, cu cerneala ta neagră de tipar, îţi fac o lumânare în dar, că eu mi-s mare ştrengar. Tresărit, plescăit, reprezentat, farsa a aranjat, din coadă a dat, nu prea mult a tremurat. Domnul a poruncit, dracul să te ia a venit, să te pălmuiască şi să te muştruluiască pentru că ai înnegrit şi ai mâzgălit, pentru că toate astea de fapt de la alţii le-ai ciugulit.

Bine, dar asta era prea de tot, de furie n-am mai avut nici măcar răgazul să rămân sub impresia melancoliei. L-am apucat pe Mozart de codiţă, el se îndepărtă în zbor, iar coada i se alungi din ce în ce mai mult, ca o coadă de cometă de capătul căreia eram agăţat eu, străbătând lumea ca un vârtej. Drace, dar frig mai era în lumea asta! Nemuritorii ăştia suportau un aer glacial, al naibii de rarefiat. Dar pe ei, un asemenea aer îi umplea de veselie, de asta am putut să-mi mai dau seama în scurtul moment înainte să leşin. M-a invadat o veselie cu gust iute-amar, o veselie tăioasă, cu sclipiri metalice glaciale, un chef de a râde la fel de limpede, de sălbatic şi de extraterestru aşa cum o făcuse Mozart. Dar în clipa aceea mi s-a tăiat respiraţia şi mi-am pierdut cunoştinţa.

Mi-am revenit, dar eram rătăcit şi zdrobit, lumina albă a coridorului se reflecta pe podeaua lucioasă. Nu ajunsesem printre nemuritori, încă nu. Mă aflam în continuare în lumea pământeană a enigmelor, a suferinţelor, a lupilor de stepă, a chinuitoarelor încurcături. Locul acesta nu era bun, nu suportam să mai rămân aici. Toate acestea trebuiau să se sfârşească.

Dinaintea mea, în marea oglindă de perete, stătea Harry. Nu arăta bine deloc, arăta cam la fel ca în noaptea de după vizita lui la profesor şi după balul de la Vulturul Negru. Dar toate acestea se întâmplaseră demult de tot, cu ani, cu secole în urmă; Harry îmbătrânise, învăţase să danseze,

fusese spectatorul teatrului magic, îl auzise pe Mozart râzând, nu-i mai era teamă de dansuri, de femei, de cuţite. Până şi omul mediocru se maturizează după ce a parcurs câteva secole. L-am privit îndelung pe Harry în oglindă: îl mai cunoşteam bine, mai semăna încă, puţin de tot, cu Harry cel de cincisprezece ani care, într-o duminică de martie, se întâlnise cu Rosa, scoţându-şi în faţa ei pălăria de catehumen. Şi totuşi îmbătrânise de atunci cu câteva sute de anişori, făcuse muzică şi filosofie, se săturase de ele, trăsese la măsea vin de Alsacia la Casca de Oţel, avusese cu savanţii cumsecade dispute despre Krişna, le iubise pe Erika şi pe Maria, fusese prieten cu Hermina, trăsese cu puşca în automobile şi se culcase cu o chinezoaică subţirică, se întâlnise cu Goethe şi cu Mozart, găurind ici şi colo plasa timpului şi a realităţii aparente în care continua să fie prins. Chiar dacă pierduse piesele acelea drăguţe de şah, avea totuşi un cuţit ca lumea în buzunar. Dă-i înainte, bătrâne Harry, individ bătrân şi obosit!

La dracu', ce gust amar mai avea şi viaţa asta! L-am scuipat pe Harry cel din oglindă şi i-am dat un picior, sfărâmând oglinda în ţăndări. Am pornit încet pe coridorul răsunător, privind cu atenţie la uşile care îmi promiseseră atâtea lucruri frumoase: pe niciuna dintre ele nu se mai vedea vreo inscripție. Am trecut încet prin faţa tuturor celor o sută de uşi ale teatrului magic. Nu fusesem astăzi la balul mascat? De atunci se scursese un veac. În curând nu vor mai exista ani. Mai era ceva de făcut, Hermina continua să aştepte. Va fi o nuntă stranie. Pluteam la voia întâmplării, mânat de un val tulbure, cu sentimente tulburi, sclav, lup de stepă. La dracu'!

M-am oprit dinaintea ultimei uşi. Valul cel tulbure mă purtase până în dreptul ei. O, Rosa, tinereţe îndepărtată, o, Goethe şi Mozart!

Am deschis. Îndărătul uşii am dat de o privelişte simplă şi frumoasă. Pe jos, pe covoare zăceau doi oameni goi, erau frumoasa Hermina şi frumosul Pablo, unul lângă celălalt, dormind adânc, epuizaţi de jocul dragostei, un joc care pare

atât de lacom şi care, totuşi, te face să te saturi atât de repede. Oameni frumoşi, frumoşi, imagini minunate, corpuri splendide. Sub sânul stâng al Herminei se zărea o pată rotundă, proaspătă, vineţie, muşcătura sărutului pătimaş al dinţilor frumoşi, strălucitori, ai lui Pablo. Acolo unde se vedea pata mi-am înfipt cuţitul, băgând toată lama. Pe pielea fragedă, albă a Herminei se prelinse sânge. Aş fi şters cu sărutările mele sângele acesta, dacă totul ar fi fost altfel, dacă totul ar fi decurs altfel. Deci n-am făcut-o; priveam doar cum curgea sângele şi am văzut cum i s-au deschis ochii pentru o clipă, îndureraţi, profund uimiţi. „De ce o fi uimită?“ m-am gândit eu. Pe urmă m-am mai gândit că ar trebui să-i închid ochii. Dar ei se închiseră iar, de la sine. Aşadar, se întâmplase. Ea se răsuci puţin pe o parte, de la subsuoară până la sân am văzut jocul unei umbre fine, delicate, care parcă voia să-mi amintească de ceva. Uitare! apoi a rămas nemişcată.

Am privit-o îndelung. În cele din urmă, mă deşteptă un fior şi am dat să plec. Şi-atunci am văzut cum Pablo se ridică, am văzut cum deschide ochii, întinzându-şi mâinile şi picioarele, am văzut cum se apleacă deasupra frumoasei moarte şi cum zâmbeşte. „Individul acesta nu va putea să fie niciodată serios, mi-am spus eu, zâmbeşte din te miri ce“. Pablo îndoi cu grijă colţul covorului şi o acoperi pe Hermina până la sân, astfel încât rana nu i se mai vedea, apoi, pe neauzite, părăsi loja. Unde se ducea? Oare toţi mă părăseau? Am rămas singur cu moarta pe jumătate acoperită, cu cea pe care o iubeam şi o invidiam. Cârlionţul de băieţandru îi atârna pe fruntea palidă, gura îi strălucea purpurie pe chipul alb ca varul, părul ei răspândea un parfum delicat şi lăsa să se întrevadă licărul slab al urechiuşei frumos modelate.

Iată, dorinţa ei era împlinită. Înainte de a fi fost pe deplin a mea, eu îmi omorâsem iubita. Înfăptuisem incredibilul, iar acum căzusem în genunchi, privind-o fix şi nepricepând însemnătatea faptei mele, neştiind măcar dacă făcusem un lucru bun şi drept sau dimpotrivă. Ce-ar spune inteligentul jucător de şah, ce-ar spune Pablo despre-aşa ceva? Nu

ştiam nimic, nu eram în stare să gândesc. Gura rujată ardea din ce în ce mai roşie pe chipul care se stingea. Aşa fusese întreaga mea viaţă, aşa fusese şi stropul meu de fericire şi de dragoste, întocmai ca gura aceasta împietrită: un pic de roşu pictat pe chipul unui mort.

Şi de pe faţa neînsufleţită, de pe umerii albi, neînsufleţiţi, de pe braţele albe, neînsufleţite, adia, strecurându-se încet, un fior, o pustietate şi o singurătate glacială, o răceală din ce în ce mai mare, care începuse să-mi anchilozeze mâinile şi buzele. Oare să fi stins eu soarele? Să fi ucis eu inima a tot ceea ce însemna viaţă? Să fi început invazia ucigătorului frig cosmic?

Înfiorat, mă holbam la fruntea împietrită, la cârlionţul îmbăţoşat, la luciul îngheţat, palid al urechii. Răceala ce izvora din ele era ucigătoare, şi totuşi frumoasă: vibra, răsuna minunat, era muzică!

Nu simţisem, oare, mai înainte, fiorul acesta care semăna, totodată, cu un fel de fericire? Nu mai auzisem, oare, muzica aceasta? Ba da, la Mozart, la nemuritori.

Îmi veniră în minte nişte versuri pe care le găsisem undeva cândva:

Dimpotrivă, noi ne întâlnirăm
În eterul îngheţat, cu stele,
Noi cu ziua şi-ora o sfârşirăm,
Nu suntem masculi, bătrâni, femele…
Rece ni-i traiul, statornic şi drept,
Rece ca aştrii râdem etern în înalt…

Atunci uşa lojei s-a deschis şi a intrat Mozart, fără codiţă, fără pantaloni trei-sferturi şi fără pantofi cu cataramă, îmbrăcat modern, încât l-am recunoscut abia după ce l-am privit încă o dată. S-a aşezat foarte aproape de mine, era cât pe ce să-l ating şi să-l avertizez să nu se murdărească cu sângele scurs pe podea din sânul Herminei. Aşezându-se, a început să se preocupe minuţios de câteva aparate şi instrumente mici, răspândite peste tot, acordând acestui lucru o mare importanţă, ba trăgea şi înşuruba, ba

deşuruba ceva, iar în acest timp eu mă uitam cu admiraţie la degetele lui iscusite, iuţi, pe care mi-ar fi plăcut să le văd o dată cântând la pian. Îngândurat, mă uitam la el, dar de fapt nu eram îngândurat, ci visam, pierdut în admiraţia pentru frumoasele şi inteligentele lui mâini, sentimentul că se afla atât de aproape de mine mă încălzea, dar mă şi intimida oarecum. De fapt, nu eram atent deloc la ce făcea, la ce înşuruba şi trebăluia el acolo.

Asamblase însă un aparat de radio pe care îl făcuse să funcţioneze; conectă difuzorul şi îmi spuse:

— Ascult Münchenul, *Concerto grosso în Fa major* de Händel.

Într-adevăr, spre mirarea şi groaza mea de nedescris, pâlnia diabolică de tablă începu îndată să scuipe acel amestec de mucozităţi bronhiale şi de gumă morfolită între măsele pe care posesorii de gramofoane şi abonaţii radioului au convenit să-l numească muzică – iar dincolo de râgâitul şi hârâitul acela se putea recunoaşte, într-adevăr, ca sub o crustă groasă de impurităţi, imaginea veche, scumpă, structura nobilă a acestei muzici divine, compoziţia regească, respiraţia largă, răcoroasă, sunetul plin, amplu, al instrumentelor de coarde.

— Dumnezeule, am exclamat îngrozit, Mozart, ce aveţi de gând? Cu adevărat vreţi să vă faceţi şi să-mi faceţi o porcărie ca asta? Adică veţi îngădui să fim terorizaţi de un aparat atât de hidos, acest aşa-zis triumf al epocii noastre, cea mai recentă armă a ei care îi va aduce victoria în lupta pentru distrugerea artei? De ce credeţi că e necesar, Mozart?

Omul cel straniu râse de se prăpădi, râsul suna rece şi fantomatic, surd, dar nimicea totul în calea lui! Asistă cu plăcere profundă la chinurile mele, învârti blestematele şuruburi şi îndreptă pâlnia de tablă. Râzând, dădu drumul acelei muzici denaturate şi otrăvite să se infiltreze în spaţii şi, râzând, îmi răspunse:

— Te rog, fără patos, stimate vecin! Apropo, ai băgat de seamă acel *ritardando?* Ce idee, nu-i aşa? Da, şi-acum lasă-te pătruns, om nerăbdător ce eşti, de gândul acestui

ritardando – ascultă-i başii, îi auzi ce dumnezeieşte intră? — şi îngăduie-i acestei idei a bătrânului Händel să pătrundă în inima-ţi cuprinsă de nelinişte şi s-o potolească! Ascultă, omuleţule, fără patos şi fără ironie, şi vei vedea cum dincolo de vălul de cretinism iremediabil al acestui aparat caraghios pluteşte făptura îndepărtată a muzicii zeilor! Ţine minte, se pot trage unele învăţăminte din asta. Observă cum tubul acesta sonor face în aparenţă un lucru dintre cele mai prosteşti, mai nefolositoare şi mai neîngăduite, luând o muzică interpretată undeva şi zvârlind-o fără niciun discernământ, prosteşte şi grosolan, ba în plus şi desfigurând-o, într-un loc străin, care nu i se potriveşte – şi totuşi, tubul acesta nu-i poate distruge muzicii spiritul ei originar, el nu face decât să-şi trădeze, datorită muzicii, propria tehnică deplorabilă şi funcţionalitatea văduvită de spirit! Ascultă cu atenţie, omuleţule, căci îţi va fi de folos! Aşadar, destupă-ţi urechile! Aşa. Iar acum ascultă nu numai un Händel siluit de aparatul de radio, care, chiar şi sub această înfăţişare mizerabilă, tot divin rămâne – ci ascultă şi vezi totodată, stimabile, admirabila parabolă a tot ceea ce este viaţă. Ascultând radioul, asculţi şi vezi lupta primordială dintre idee şi fenomen, dintre eternitate şi timp, dintre divin şi omenesc. Întocmai cum radioul, dragul meu, aruncă timp de zece minute cea mai splendidă muzică din lume, fără niciun discernământ, în cele mai imposibile încăperi, în saloane burgheze şi în mansarde, printre abonaţii săi care stau la taclale, îşi umflă burta, cască sau dorm, întocmai cum el sărăceşte muzica de frumuseţea ei senzuală, provocându-i stricăciuni, zgârieturi, şi hârâieli, fără totuşi să reuşească a-i înăbuşi pe deplin spiritul – exact la fel împrăştie de-a valma şi viaţa, aşa-zisa realitate, splendidul joc al imaginilor lumii, obligându-ne să ascultăm după Händel o conferinţă despre tehnica de camuflare a bilanţurilor în întreprinderile industriale mijlocii, făcând din cele mai fermecătoare acorduri orchestrale o flegmă de sunete dezagreabile, strecurându-şi peste tot tehnica, funcţionalitatea, derizoriul şi deşertăciunea între idee şi realitate, între orchestră şi ureche. Toată viaţa este

aşa, micuţule, iar noi trebuie să o acceptăm aşa cum e şi, dacă nu suntem nătărăi, atunci râdem. Oamenii de genul dumitale nu au niciun drept să profereze critici la adresa radioului sau a vieţii. Mai bine învaţă întâi să asculţi! învaţă să iei în serios ceea ce merită să fie luat în serios şi râzi de toate celelalte! Sau poate că dumneata însuţi ai procedat mai bine, cu mai multă nobleţe, cu mai multă inteligenţă, cu mai mult gust? Da' de unde, *monsieur* Harry, n-ai procedat defel aşa. Ai făcut din viaţa dumitale istoria oribilă a unui om bolnav, iar din talentul dumitale, o nenorocire. Şi, după cum văd, n-ai ştiut cum să te foloseşti de o fată atât de drăguţă, de o fată atât de tânără şi de încântătoare în alt mod, decât înfigându-i un cuţit în trup, nimicind-o! Crezi că este bine ce ai făcut?

— Bine? Da' de unde! am exclamat eu deznădăjduit. Dumnezeule, totul este atât de fals, atât de infernal, atât de prostesc şi de rău! Sunt un dobitoc, Mozart, un dobitoc prost şi rău, bolnav şi stricat, aveţi dreptate de mii şi mii de ori. Însă în ceea ce o priveşte pe fata aceasta: ea a vrut să se întâmple aşa, eu n-am făcut decât să îndeplinesc propria ei dorinţă.

Mozart râse surd, dar avu bunătatea să închidă radioul. Felul în care mă apăram îmi suna dintr-odată şi mie, care fusesem până atunci deplin convins de justeţea lui, destul de nesăbuit. Cândva, când Hermina – mi-am amintit eu brusc – vorbise despre timp şi eternitate, eu acceptasem pe loc să consider că gândurile ei erau oglinda propriilor mele gânduri. Acceptasem însă ca pe ceva de la sine înţeles să cred că gândul de a se lăsa ucisă de mine fusese ideea şi dorinţa exclusivă a Herminei, neinfluenţată de mine cu nimic. Dar oare de ce nu numai că încuviinţasem şi luasem în consideraţie ideea aceasta atât de îngrozitoare şi de stranie, dar o şi ghicisem dinainte? Poate, totuşi, pentru că era propria idee? Şi de ce o omorâsem pe Hermina tocmai în momentul în care o găsisem goală în braţele altuia? Râsul surd al lui Mozart suna atoateştiutor şi sarcastic.

— Harry, mi-a spus, eşti un măscărici. Oare fata aceasta frumoasă să nu-şi fi dorit într-adevăr de la tine nimic

altceva decât o lovitură de cuţit? Asta să i-o spui cui vrei, nu mie! Ei, dar cel puţin ai lovit cum trebuie, sărmana copilă e moartă de-a binelea. Poate că e timpul să-ţi dai seama de consecinţele galanteriei tale faţă de această mică doamnă. Sau vrei cumva să scapi de consecinţe?

— Nu, am strigat eu. Oare nu înţelegi? Să scap de consecinţe! Nu-mi doresc nimic altceva decât să ispăşesc, să ispăşesc, să ispăşesc, să-mi plec capul sub secure şi să mă las pedepsit şi nimicit.

Mozart mă privi cu o ironie insuportabilă.

— Ce patetic mai eşti! Dar tot vei învăţa ce-i umorul, Harry. Umorul este întotdeauna un umor negru, iar dacă va fi necesar îl vei învăţa în ceasuri negre. Eşti pregătit pentru aşa ceva? Da? Bine, atunci intră la procuror şi supune-te procedurii acelui întreg aparat, lipsit de umor, al oamenilor legii până când, cu sânge rece, ţi se va tăia capul într-o închisoare, în zori de zi. Aşadar, eşti pregătit pentru aşa ceva?

Dinaintea mea s-a aprins fulgerător o inscripție: iar eu am dat din cap în semn că sunt de acord. O curte pustie, între patru ziduri cu ferestruici zăbrelite, o ghilotină aranjată cu grijă, o duzină de domni îmbrăcaţi cu redingote şi robe de magistraţi, iar la mijloc stăteam eu, zgribulit, în aerul cenuşiu al zorilor de ziuă, cu inima strânsă, jalnic de înspăimântat, dar eram pregătit, eram de acord. La comandă, am făcut un pas înainte, şi tot la comandă am îngenuncheat. Procurorul şi-a scos toca, şi-a dres glasul, iar toţi ceilalţi domni şi-au dres şi ei glasul. Ţinea în mână o hârtie solemnă, despăturită, din care citi:

— Domnilor, în faţa dumneavoastră se află Harry Haller, acuzat şi găsit vinovat de a fi abuzat în mod necugetat de teatrul nostru magic. Haller nu a ofensat numai marea artă, confundând frumoasa noastră galerie de imagini cu aşa-numita realitate şi înfigând imaginea, reflectată în oglindă, a unui cuţit în imaginea, reflectată în oglindă, a unei fete, omorând-o, ci a dovedit pe deasupra şi intenţia de a se folosi de teatrul nostru, într-un mod cu totul lipsit de umor, ca de un mecanism destinat sinuciderii. Prin urmare, îl

condamnăm pe Haller să trăiască veşnic şi îi retragem permisul de intrare în teatrul nostru pe o durată de douăsprezece ore. De asemenea, acuzatul nu poate fi absolvit nici de pedeapsa de a se râde cu poftă de el, astăzi, aici. Domnilor, să ne acordăm glasurile: unu – doi – trei!

Şi la trei, cei de faţă au început să râdă, cu toţii în aceeaşi secundă, râde au într-un cor înalt, râde au îngrozitor, era ceva insuportabil pentru un om, era un râs de pe lumea cealaltă.

Când mi-am revenit, Mozart stătea lângă mine, la fel ca mai înainte, mă bătu pe umăr şi-mi zise:

— Ţi-ai auzit sentinţa. Aşadar, va trebui să te obişnuieşti să asculţi în continuare muzica radiofonică a vieţii. Îţi va face bine. Eşti, din păcate foarte slab înzestrat, prostuţule, dar cred că încetul cu încetul ai cam priceput ce se cere de la dumneata. Trebuie să înveţi să râzi, iată ce ţi se cere. Trebuie să pătrunzi latura umoristică a vieţii, umorul negru al acestei vieţi. Dar, fireşte, eşti pregătit pentru orice, numai pentru ceea ce ţi se cere nu! Eşti pregătit să spinteci femei, eşti pregătit să te laşi decapitat în mod solemn, sunt sigur că ai fi pregătit să te şi mortifici, şi să te autoflagelezi vreme de o sută de ani. Sau greşesc cumva?

— O, fireşte că sunt pregătit din toată inima, am exclamat eu în suferinţa mea.

— Fireşte! Participi la orice reprezentaţie idioată şi fără pic de umor, eşti un om mărinimos, participi la tot ce este patetic şi fără haz! Ei iată, eu nu iau parte la aşa ceva, nu dau nicio para chioară pe ispăşirea-ţi romantică. Doreşti să fii executat, doreşti să ţi se reteze capul, turbatule! Pentru un ideal atât de idiot ai fi în stare să mai comiţi zece crime. Vrei să mori, laşule, iar nu să trăieşti. La naiba, dar tocmai asta trebuie să faci, să trăieşti! Ai merita să fii condamnat la cea mai grea pedeapsă.

— O, şi care ar fi această pedeapsă?

— Am putea, de exemplu, să înviem din nou fata şi să o căsătorim cu dumneata.

— Nu, cu asta n-aş fi de acord. S-ar întâmpla o

nenorocire.

— De parcă tot ce ai meşterit dumneata aici n-ar fi o nenorocire destul de mare! Dar acum trebuie să punem capăt tuturor gesturilor patetice şi tuturor asasinatelor. E cazul să fii în sfârşit rezonabil! Trebuie să trăieşti şi să înveţi să râzi. Trebuie să înveţi să asculţi această blestemată muzică radiofonică a vieţii, trebuie să admiri spiritul care se ascunde dincolo de ea, trebuie să înveţi să râzi de disonanţele ei. Gata, nu ţi se cere mai mult de-atât.

Încet, strângând din dinţi, l-am întrebat:

— Şi dacă refuz? Şi dacă, domnule Mozart, nu vă recunosc dreptul de a-i da dispoziţii lupului de stepă şi de a interveni în destinul lui?

— Atunci, zise Mozart paşnic, ţi-aş propune să mai fumezi una din plăcutele mele ţigări.

Şi în vreme ce rostea aceste cuvinte, scoţând ca prin farmec o ţigară din buzunarul vestei şi oferindu-mi-o, dintr-odată, nu mai era Mozart, ci acela care mă privea acum cu nişte ochi calzi, exotici, negri, era prietenul meu Pablo şi semăna ca un frate geamăn cu omul care mă învăţase jocul cu piesele de şah.

— Pablo, am exclamat eu tresărind. Pablo, unde ne aflăm?

Pablo mi-a dat ţigara şi mi-a oferit foc.

— Ne aflăm, zâmbi el, în teatrul meu magic şi, în caz că vrei să înveţi tangoul sau să te faci general, sau să stai de vorbă cu Alexandru cel Mare, toate acestea îţi vor sta la dispoziţie data viitoare. Dar trebuie să-ţi spun, Harry, că m-ai cam dezamăgit. Te-ai pierdut rău cu firea, ai lezat umorul micului meu teatru, făcând porcăria asta, ai înjunghiat cu un cuţit şi ne-ai murdărit frumoasa lume a imaginilor cu petele astea de realitate. N-a fost drăguţ din partea ta. Să sperăm că măcar ai făcut toate astea din gelozie, când ai văzut-o pe Hermina culcată lângă mine. Cu o asemenea figură n-ai ştiut, din păcate, cum să umbli – credeam că ai învăţat mai bine jocul. Nu-i nimic, se poate îndrepta.

O apucă pe Hermina care, în mâinile lui, luă îndată dimensiunile pitice ale unei piese de şah şi o vârî în acelaşi

buzunar al vestei din care, cu puţin timp mai înainte, scosese ţigara.

Fumul greu, dulceag, mirosea plăcut, mă simţeam golit pe dinăuntru şi gata să dorm un an întreg.

Da, înţelegeam totul, îl înţelegeam pe Pablo, îl înţelegeam pe Mozart, undeva, îndărătul meu i-am auzit teribilul hohot de râs, ştiam că în buzunar aveam toate acele sute de mii de figuri ale jocului vieţii, al cărui sens îl intuiam, cutremurându-mă, simţeam în mine voinţa de a lua jocul, încă o dată, de la capăt, de a gusta încă o dată chinurile sale, de a mă înfiora încă o dată de absurditatea lui, de a străbate încă o dată, iară şi iară, infernul dinlăuntrul meu.

Într-o bună zi voi juca mai bine acest joc cu figuri. Într-o bună zi voi învăţa să râd. Mă aştepta Pablo. Mă aştepta Mozart.

Sfârşit

clubul cărţii rao

Începând cu 1 iunie 2005,
CLUBUL CĂRŢII RAO
are un nou regulament de funcţionare, mai modern, mai eficient şi mai adaptat nevoilor dumneavoastră, care este pus la dispoziţia membrilor odată cu fişa de înscriere. Principala inovaţie o reprezintă introducerea a TREI tipuri de carduri care vă oferă mari reduceri de preţ în achiziţionarea cărţilor.

Pentru detalii privind acest regulament vă puteţi informa din broşurile editurii noastre sau scriindu-ne pe adresa:

C.P. 2-124, Bucureşti;
e-mail: *clubraobooks.com*

sau accesând site-urile:
www.raobooks.com;
www.rao.ro

ROMANUL SECOLULUI XX

HERMANN HESSE

lupul de stepă